

AROMATVM,
ET
SIMPLICIVM ALIQVOT
MEDICAMENTORVM APVD
INDOS NASCENTIVM
HISTORIA:

Ante biennium quidem Lusitanica lingua per Dialogos conscripta, D. GARCIA AB HORTO, Proregis Indię Medico, auctore:

Nunc verò primùm Latina facta, & in Epitomen contracta à CAROLO CLVSIO *Atrebate.*

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
cIↄ. Iↄ. LXVII.
CVM PRIVILEGIO.

SVMMA PRIVILEGII.

PHILIPPI *Regis Hisp.&c. Ducis Brab. &c. Priuilegio cautum est, nequis ante quadrienniũ citra Christophori Plantini voluntatem* Historiam Aromatum & Simplicium aliquot Medicamentorum apud Indos nascentium &c. *imprimat, aut alibi impressam importet, venalémve habeat, intra omnes ditionis eius fines. qui secus faxit; confiscatione librorum, & pœna fisco Regio exsoluenda, multabitur: vt latiùs patet in ipso diplomate; dato Bruxellæ, Anno* M.D.LXVI. III. *Septemb.*

Subsig.

I. de VVitte.

MAGNIFICO VIRO DOMINO IACOBO A. F. FVGGERO, COMITI IN KIRCHPERG ET VVEISSENHORN, CAROLVS CLVSIVS A.

OMMENDATVR apud Homerum Vlysses, generose Iacobe, ob variarum regionum perlustrationem, atque cōsuetudinum morumq; hominum ijsdem in regionibus obseruationem. Nec immeritò sanè, cùm Prudentia (qua nihil in vita mortalium melius aut maius esse potest) aliud nihil sit, quàm notitia quædam omnes nostras actiones ita instituendi, vt communis societas reique publicæ tranquillitas in integro conseruetur. Quam quidem cognitionem siue prudentiam longo diuersorum rituum & consuetudinum experimento atque obseruatione adquiri necesse est. Hac in sententia fuerunt etiam plerique Philosophi, qui vt prudentiores euaderent, rerumque cognitionem adipiscerentur, longinquas peregrinationes adgressi sunt.

QVOD cùm non ignoraret Magnificus idemque prudentissimus parens tuus Antonius Fuggerus, nullis pepercit sumptibus, vt

te ad eorum exemplum conformaret. Siquidem eius voluntate, non modò Germaniam, & Bohemiam perlustrasti, sed etiam Gallias, Italiam, atque Hispanias, hoc est, vniuersam ferè Europam. Eas verò sic perlustrasti, vt omnium quos adijsti populorum & mores, ritus, consuetudinesque obseruaueris, & linguam exactè didiceris. Cuius rei testimonium præbere possum, qui tibi studiorum comes additus, biennium ferè tecum vixi, magnamque Hispaniarum partem peragraui.

In hac Hispanica peregrinatione nactus sum libellum, qui Goæ excusus, recens ex Orientali India allatus erat. Et tametsi Lusitanica lingua conscriptus esset; mirum tamen in modum placuit eius inscriptio, quòd Indicarum plãtarum atque aromatum historiam polliceretur. Perlectum libellum haud mendaci titulo insignitum esse deprehendi. Etenim multarum plantarum meminit quæ à veteribus haudquaquam descriptæ sunt; atque etiam de ijs aromatibus agit, quæ veteribus quidem descripta, at non satis perspecta fuere.

Maxime verò me angebat, quòd ea lingua conscriptus esset, quæ à paucis intelligatur. Videtur enim Auctor, vir sanè doctissimus, Lusitanis duntaxat scribere voluisse,

atque

atque ſuas rationes habuiſſe, cur minùs Latinè eum librum ſcripſerit. Expectabam certè aliquem qui nobis eum Latinum faceret, vt qui hactenus paucis vſui fuerat, omnibus vtilis redderetur. At cùm viderem neminem id tentare, diutius id deſiderium ferre nõ potui; & malui hanc, tametſi meis humeris imparem, prouinciam ſuſcipere, quàm committere, vt huius libelli vtilitate ſoli Luſitani fruerentur.

LATINVM itaque eum feci, atq; in Epitomen contraxi, paulò forſitan commodiore ordine ſingula componens, quàm antè fuerant; atque nonnulla etiam reijciens quæ non multum ad rem facere videbantur. Nam cùm ſingulis ferè ſimplicibus ſuum dialogum adſcripſerit, & ordinem alphabeticum ſequutus ſit noſter auctor; multa illum ſuo loco haud aptè reponere, & pleraque repetere neceſſe fuit, vt ferè in Dialogis contingere ſolet. Hunc verò laborem eo libentiùs ſuſcepi, quòd ab ineunte ferè ætate herbariæ rei ſtudio ſummopere delectatus ſim, tum quòd huius libri lectione excitata præclara ingenia, noſtri Auctoris exemplum ſequutura arbitrer.

PORRO cùm hanc Epitomen in publicum proferre ſtatuerem, deligendusque eſſet patronus qui illam à calumniatorum iniurijs

vindicaret, nemo magis idoneus occurrit quàm tu, præſertim cùm ipſum librum in communi noſtra peregrinatione adeptus ſim, & huius mei laboris rationem tibi reddere æquum ſit: quem vt pro tua ſingulari humanitate boni conſulas, rogo. Deus opt. max. omnium tuarum peregrinationum amplos fructus percipere te faciat, & incolumem patriæ reſtituere dignetur. Brugis Flandrorum, Idibus Decemb. M. D. LXVI.

BENE-

BENEVOLO LECTORI.

SCRIPSIT D. *Garcias ab Orta Proregis Indiæ medicus librum de ijs plantis & aromatibus quæ longa cura & diligenti ſtudio apud* Indos *(vbi triginta amplius annis medicinam fecit) obſeruauit: ſed Luſitanica lingua, amicorum efflagitationibus victus, tametſi, vt ipſe refert, Latinè eum ſcripſiſſet.* Hunc *nos* Latinum *facientes in* Epitomen *contraximus ob cauſas alio loco recitatas. Cùm verò variorum auctorum teſtimonio vtatur, loca diligenter contulimus atque adſcripſimus, in Auicenna poſtremam editionem, Venetam ſcilicet anni* 1564. *ſequuti. Addidimus inſuper ad ſingula ferè capita adnotatiunculas, & aliquot icones aromatum, quæ quidem nobis nanciſci licuit, ad viuum exprimi curauimus. Cogitabam ſanè ſuperioris æſtatis initio eam in publicum dare; verùm ob noſtras has turbas editionem differre coacti ſumus. Quod ſi qualemcunque hanc noſtram opellam rei herbariæ ſtudioſis gratam eſſe animaduertero; animum mihi adijcient, ad alia non minus forſitan vtilia in eorum gratiam elaboranda.*

SVMMA CAPITVM PARTIS PRIMAE ET ORDO.

SVMMA ET ORDO CAPITVM SECVNDAE PARTIS.

AROMATVM ET SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM HISTORIÆ LIBER I.

De Ambaro. CAP. I.

MBARVM *Latinis*, *Ambar Arabibus dicitur: quo nomine omnibus, quas sciam, nationibus notum est, aut variato duntaxat paululum vocabulo.* Ambar.

VARIA *autē circa huius generationem Scriptorū est opinio. Siquidem alij Sperma Balenæ esse asserunt: alij beluæ cuiusdam marinæ excrementum, aut maris spumam (quæ sanè opiniones ratione carent, quòd nullum Ambarum inueniatur vbi frequentißimæ sunt Balenæ, & vbi fluctuum reciprocatione spuma plurima excitatur;) alij Bituminis modo ex maris alueo emanare, quæ opinio melior, & veritati magis consona plerisque visa est.* Ambarū Balenarum sperma non esse. Ambarū Bitumē videri.

AVICENNA *lib. 2. cap. 63. & Serapio lib. simp. cap. 196. scriptum reliquerunt, fungorum in rupibus & arboribus more Ambarum in mari generari, & tempestatibus vnà cum saxis interdum in littus eijci; quæ sentētia verisimilior est reliquis ab Auicenna productis. Nam multum flantibus Euris, magna eius copia Sofalam, & in insulas Comaro, Demgoxa, Mosambicam, totumq́ eum tractum eijcitur è Maldiuis insulis, quæ ad Orientem spectant. Flanti-* Insulæ de Nalediua.

bus verò Fauonijs, copiosè inuenitur in insulis quæ vulgo de Maldiua nuncupantur corrupto vocabulo, cùm de Nalediua dicendum sit: etenim Nale *lingua Malabarica significat quatuor,&* Diua *insulā: Nalediua igitur pronunciandum erat; quasi dicas, Quatuor insulas, simili plane ratione, qua Angediua vocamus eas insulas quæ à Goa Orientalis Indiæ emporio, 12. leucis distant, quòd quinque sint numero contermina;* Ange *enim eorum lingua quinque est. Sed hæc præter institutum: non potui tamen horum non meminisse, cùm in Maldiua mentionem incidissem.*

Angediua insula.

SCRIBVNT *ijdem locis sup. citatis Ambarum deuorari à pisce quodam Azel nuncupato, sed qui eo deuorato statim extinguatur. Hunc deinde vndis fluctuantem regionis illius incolæ vncis in siccū trahunt, eoq́ exenterato Ambarum colligunt: verùm omne improbari, præter id quod spinæ adhæserit, id enim pro tēporis diuturnitate purum & legitimū esse. Sed hæc eorum opinio erronea mihi videtur. Nam veluti certum est animalia quærere alimentum naturæ suæ cōueniens, & minimè noxium, nisi fortè cibis innoxijs mixtum sit, quemadmodum mures fallere solemus: sic etiam haudquaquam verisimile videtur, hunc piscem Ambarum venari, si eo deuorato sit periturus. Imò cùm Ambarum sit ex eorū numero quæ maximè cordis vires reficiunt; dixerim hūc piscem præsentaneum esse venenum, quandoquidem tam eximio medicamento deuorato perit.*

Azel piscis.

Ambari esu Azel non interire.

Ambarū cor reficit.

SCRIBIT *Auenrois 5.collig.cap. 56. Caphuræ genus inueniri natum in maris alueo, quod deinde*

aquis

aquis supernatet: laudatissimum verò id censeri quod Arabibus Ascap *dicitur. Quàm verò eius opinio à veritate sit aliena, & tanto viro insigniq; Philosopho indigna; clarius est quàm vt multis demonstrari debeat: primùm quòd Caphuram in mari nasci dicat; deinde quòd eandem quæ frigida est & sicca tertio gradu, Ambari genus faciat quod calidum & siccum constituit secundo ordine.*

Caphurā Ascap non esse Ambari genus.

SVBIICIEMVS *verò nonnulla vocabula quæ apud Serapionem & Auicēnam occurrunt. Magnam eius copiā ex regione Zing Serapio lib. simp. cap.* 196. *adferri asserit. Hæc est Sofala.* Nam Zingue, aut Zangue *Persis & Arabibus idem significat quod niger Latinis; & quoniam totus ille maritimus Aethiopiæ tractus à nigris incolitur; Serapio eum Zingue vocat. Sic Auicenna lib.* 2. *cap.* 63. *epitheton illi addit Almendeli, quasi de Melinda: item Selachiticum*, à Zeilan fortè laudatissima totius Oriētis insula, quam falso vrbem esse Lacuna commēt. in Diosc. lib.* 1. *cap.* 20. *existimauit, cū sit insula multis vrbibus exculta.*

HÆC *sunt quæ ab Arabibus traduntur: nullus autem Græcorum, præter Aëtium, huius meminit.*

CETERVM *hæc mea est opinio. Veluti pro regionum natura terra interdum rubra est, vt bolus armenus; interdum candida, vt creta; nonnunquam nigricans: sic verisimile est, aut insulas, aut terras similis cum Ambaro formæ inueniri, quòd terra sit, aut fungosa, aut alterius generis. Quod verum esse testatur magna eius quæ reperitur quātitas. Siquidem inuenta sunt interdum fragmenta humanæ magnitudinis,*

Auctoris de Ambaro opinio.

dinis, interdum nonaginta palmorum longitudinis, duodeuiginti verò latitudinis. Affirmarunt nonnulli se insulam ex puro Ambaro vidisse, quam cùm postea requirerent, nusquam comparuerit.

Insula ex Ambaro.

Promontorium Comorim.

ANNO 1555. *circa promōtorium Comorim, quod è regione insularum de Maldiua est, fragmentū trium ferè milium pondo repertum est: sed cùm is qui inuenerat, picem aut bituminis genus esse existimaret; vili admodum vēdidit. Maximum verò quod vnquam viderim fragmentum, quindecim libras pendebat. Sed qui in Aethiopiam commercij causa nauigant; multo maiora fragmenta se vidisse affirmant: totus enim ille Aethiopiæ tractus à Sofala ad Braua vsque Ambaro abundat.*

Ambari fragmentum 15. libras pendens.

INVENITVR *etiam interdum, sed rarò, in Timor, & in Brasil. Et anno* 1530. *inuentum esse fragmentum audio in Setubal Lusitaniæ portu.*

REFERTVM *verò est plerunque auium rostris, quas in eo nidulari credibile est; interdum conchylijs, testisq́ ostreorum permixtum inuenitur quæ contactu Ambaro adhærent.*

Ambari delectus.

PORRO *optimum Ambarum censetur, quod à sordibus maximè repurgatum est, quodq́ plurimum ad candorem accedit, videlicet quod cinerei sit coloris, aut quod ex venis, nunc cinereis, nunc candicantibus constet, leue, quodq́ acu perfossum multum oleacei liquoris resudet. Nigrum improbatur, præterea candidißimum, teste Serapione, loco sup. citato: quod gypso adulteratum esse existimo.*

NOTA *est Manardi contradictio, qui in Electa-*

rio

rio de Gemmis dist. 1. in comp. Mes. Ambarum rem nouam esse affirmat, eamq́; non magno æstimat, sed paulo post in Electario *Diambra ibidem, quasi sui oblitus, hanc compositionem ob Ambarum multis laudibus effert, eoq́; se in mulieribus & senibus sæpenumero vti asserit.*

M A G N A *verò in æstimatione est apud opulentiores Indos, eo enim cibis permixto frequenter vtuntur medicamenti loco. Eius autem precium intenditur pro fragmentorum magnitudine: quanto enim maius est fragmentum; tanto eius intensius est precium, non secus atque in Gemmis. Sed nusquam maiori in precio est quàm in Chinarum regione. Cùm enim à nostris Lusitanis eius exigua copia eò delata esset; eius precium fuit mille quingenti aurei in singulo Cate, quod apud eos ponderis genus est pendens viginti vncias. Huius lucri cupiditate deinde alij mercatores allecti, tantam Ambari detulerunt eò copiam, vt nunc multo vilioris æstimetur.* Ambarũ magna in æstimatione apud Chinenses. Cate pōderis genus.

A D V E H I T V R Hispalim totius non dicam Bæticæ, sed etiam Hispaniæ celeberrimũ emporium, olei quoddam genus ex America, subruffi coloris, cuius mirabiles prædicant effectus in omnibus vteri morbis. Id oleum de Ambra nuncupant, eius sanè odoris ferè, qui Ambræ odorem æmuletur. Id verò ex ea arbore exstillare existimo, quam Mexicana historia describit in hunc modum. Inter arbores Mexicanas memoratur & Ocosotl arbor prægrandis, & venusta, folijs Hederæ similibus. Huius liquor, quem Liquidambar nuncupant, vulnera curat, atq; cum corticis ipsius polline permixtus, elegans odoratumq́ue suffimentum præbet. Ocosotl. Liquidambar.

De

De Aloë. CAP. II.

Aloë. ἀλόη. Cebar.

QVÆ *Aloe Latinis,* ἀλόη *Græcis, hanc Arabes Persæ & Turci* Cebar *vocant, (nam quòd* Laber *à Serapione vocetur, Interpretis errore, aut Librariorũ negligentia factum esse existimo, siquidem Arabicum exemplar* Cebar *habet) Guzarate verò (quos Gedrosios putant) & Decan incolæ* Areaa; *Canarini, qui maritimum hunc tractum habitant,* Catecomer; *Hispani,* Açibar; *Lusitani* Azeure *appellant.*

Areaa. Catecomer. Acibar. Azeure.

Aloës natales.

FIT *ex Aloes herbæ siccatæ succo, quæ plurima nascitur in Cambaya, Bengala, aliisq; multis locis. Ceterùm laudatissima est in Socotora, quæ inde ad Arabes, Persas, Turcos, denique per vniuersam Europam defertur, eamq; ob causam Aloen Socotorinã appellant. Distat autem hæc insula à freto [maris Erythræi]* 128. *leucis: qua de re nõ minus Arabica quàm Aethiopica dici potest, quòd altera parte freti Arabia terminetur, altera Aethiopia.*

Aloë socotorina. Socotora insula.

NEC *verò succus hic extrahitur in quadam dũtaxat vrbe, vt ait And. Lacuna Cõm. in Diosc. lib. 3. cap. 23. sed per totam insulam, quæ nullis vrbibus exculta est, sed pagos duntaxat habet cum multis gregibus: neque laterculis ad excipiendum succum substernitur pauimentum, vt idem auctor est, quãdoquidem in tota insula non est tanta polities.*

Socotora nullas vrbes habet.

NEC *hi audiendi qui succum ex superiori plantæ parte profluentem, eo qui media aut infima parte profluat, præstantiorem faciunt: siquidem omnis succus bonus est, & arena caret, si adhibita diligentia extrahatur.*

PRÆTE-

PRÆTEREA *non adulteratur, nimia etenim eius est quantitas, sed quod incolæ negligentiores sint in auferendis sordibus quas hic succus secum trahit; alius alio peior videtur. Hanc ob causam minus adhibenda fides est Diosc. lib. 3. cap. 23. & Plinio lib. 27. cap. 4. qui eam gummi & acacia adulterari scribunt, cùm exigua sit ijs in regionibus gummi & acaciæ copia: imò, vt verum dicam, nulla, quemadmodum à viris fide dignis accepi. Illud verò non negauerim, quin, translatum, alijs in regionibus adulterari possit.* Aloën nõ adulterari.

PORRO *quòd laudatissima sit quæ in Socotora nascitur, non solùm vulgari fama, sed à celebribus viris accepi, qui compertũ se habere aiebant, Aloen quidem plerisque alijs Indiæ locis nasci, quæ cum Socotorina deferretur Adem, & Gida (quam nonnulli corrupto nomine Iudaa vocant) & inde terrestri itinere* *Cairum, *postea in Alexandriam ad ostia Nili: vel,* Ormus, *deinde* Bacora, *postea* Cairum *&* Alexandriam: *facilè tamen dignosci eam quæ in Socotora nascitur, ab ea quæ à* Cambaya, Bengala, *aliisq́ue locis aduehitur: Socotorinæq́ue precium quadruplo maius esse, eius quæ aliunde adfertur precio. Inter reliquas autem notas hanc commendabant, quòd Socotorina solida sit & bene compacta; alterius verò partes non possunt perfectè coïre, quòd succus ex diuersis plantis collectus sit.* Aloë socotorina optima. Aloës delectus.

NEC *eius plura sunt genera*, vt volunt Arabes, sed vnicum duntaxat, tametsi varia illi indant nomina.* Vnicum esse Aloës genus.

QVOD *verò Dioscorides & Plinius scribunt lauda-*

laudatiſſimam ex India adferri : alij verò ex Alexandria aut Arabia, non ſimpliciter id intelligendum eſt, ſed de ea quæ ex Socotora primùm in Indiam delata eſt. Nam etiam ex Cambaya & Bengala defertur Ormus, Adem, & Gida. Itaq; minus malè Meſue, qui vnum Aloës genus ex Socotora adferri ſcribit, aliud è Perſia, tertium ex Armenia, quartum ex Arabia. Nam quæ in Luſitaniam defertur (vti his oculis vidi) ea ex Socotora allata eſt. Alexandrinam autem à quibuſdam præferri hinc factum eſt, quòd ſuperioribus annis pleraque aromata Ormus deferrentur, deinde Baſora, Adem, Gida, inde Camelis Suez, quæ in extremo maris Erythræi ſita eſt, & Alexandriam ad Nili oſtium, vnde Veneti petentes ea reliquæ Europæ communicabant : non autem quòd in Alexandria fiat Aloë.

Aloë Alexandrina.

Aloën plantã non in maritimis duntaxat naſci.

NASCITVR *verò non modo in maritimis, ſed etiam deſertis Indiæ locis, cùm eam vbique viderim ducentis leucis itinere terreſtri per eas ſolitudines confecto. Nullum eius inueniri gummi certum eſt, ſed interdum aqua quædam viſcida è folijs ſtillat, at neglecta & nullius vſus.*

HVIVS *vſus eſt non modò apud Arabes Turcosq́; medicos (qui Auicennam, Abolahi apud eos dictum, & eius libros quinque* Canum *edidicerunt, legeruntq́; Razen quem Benzacaria vocant, item Hali Rodoam & Meſuen illis Menxus appellatum, tametſi non is ſit qui apud nos in vſu eſt, Hippocratis præterea, Galeni, Ariſtotelis & Platonis omnia opera, minus tamen integra, quàm græco ſermone conſcripta)*

Meſue Arabicus, alius à noſtro. Menxus.

scripta) sed etiam apud Indos, in purgantibus medicamentis et collyrijs, tum etiam in vulneribus carne explendis: in quem vsum plerumq; in suis officinis medicamentum habent, cui nomē Mocebar ex aloë & Myrrha paratum, quo etiam plurimum vtuntur in equis curandis, & vulnerum lumbricis enecandis. Mocebar medicamentum.

MEDICVM *vidi magni Sultani Badur Regis Cambaya, ipsa herba Aloë vtentem pro medicamento familiari, in hunc modum. Folia Aloës concisa cum sale coquebat, eius decocti octo vncias propinabat, quæ aluum sine molestia & nocumento subducebāt quater aut quinquies. In hac vrbe Goa Aloën probè tusam & cum lacte mixtam propinant ijs qui vlcere renum aut vesicæ laborant, vel qui purulentas excernunt vrinas, non sine magno successu & ægrorum commodo: nam illico curantur. Eius vsus etiam Aucupibus notus est, qui confracta auium crura ea conglutinant. Hîc similiter in India maturandis phlegmonibus idonea.* Aloës plantæ medicus vsus.

QVAMOBREM *hallucinari mihi videtur Matthiolus, in Diosc. lib. 3. cap. 2. qui Aloën ad spectaculum potius foueri asserit quàm ad medicum vsum. Quod verò Antonius Musa in Exam. simpl. neget Aloën herbam amaram* esse, magis mirum: nam sæpe degustatam admodum amaram inueni, quoq; vicinior pars erat radici, eo amarior mihi visa est, extrema autem folia amarore carere mihi visa sunt. Tota planta viroso odore prædita est.* Aloë planta amara.

CETERVM *quoniam controuersia est inter nonnullos Auctores, debeántne ea medicamenta quæ Aloën accipiunt, ante cibum sumi, an verò secundum*

B cibum

cibum, & an illico à cibo, pauca visum est hîc adijcere, tametsi à doctioribus medicis potius hæc erant petenda. Galenus *eius quinque catapotia exhibet, & bene quidem, quoniam hac ratione capitis dolores sedat. Plinius autem lib. 27. cap. 5. efficaciorem esse, si pota ea sumatur cibus, modicus videlicet & boni succi: quæ ratio multum mihi probatur, eamq; sequuntur huius regionis medici. Cùm enim Aloë medicamentum sit debile, non euacuabit, nisi statim vires confirmentur modici cibi eiusq; boni succi sumptione, vt eo digesto melius euacuare possit. Paulus lib. 7. cap. 4. cōtra, manè sumendam præcipit, eosq; reprehendit qui eam à cibo exhibent: corrumpit enim, inquit, cibum. Singuli suis nituntur firmis rationibus & Auctoribus, sed conciliari facile possunt. Cùm verò controuersia sit admodum vulgaris, & à multis agitata, an cibus cum medicamento misceatur, superuacaneum esse iudico de his plura agere.*

Medicamenta exhibendi apud Indos ratio.

SED præter institutum facere mihi non videbor, si hîc paucula quædam inseram de vulgari ratione quā Indi medici in exhibendis medicamentis obseruant. Catapotia & liquidiora medicamenta summo diluculo exhibentur, nostratiū more, abstinēdo deinde quinque horarum spacio à cibo, potu, & somno. Quod si infra hoc tempus non purgentur, roborādo stomacho student ex Auicennæ præcepto, quod fit sumptis duabus mastiches drachmis in stillatitio rosarum liquore dissolutis, aluum bubulo felle inungentes, pannumq; lineum felle madentem vmbilico imponentes, ad medicamenti operationem iuuandam, expultricemq; facul-

culta-

cultatem excitandam, si opus sit. Sin post has quinq; horas bene soluetur aluus, propinantur illis tres vnciæ iusculi gallinæ, aliud præterea nihil: deinde hausto rosaceæ aquæ pauxillo, parumper somno indulgent. Hæc medicandi ratio suis rationibus & scriptorum testimonijs niti videtur.

TAMETSI *Ruellius lib. 3. cap. 19. magnopere commendet potionẽ illam Rufi quæ Aloën, ammoniacum, myrrham, & vinum recipit, ibiq; occasionẽ nactus, acrius in Arabes inuehatur, qui reiecto ammoniaco & vino, Catapotia ex Aloë, croco, & myrrha concinnent, eamq; compositionem acceptam Rufo referant: facit pro suo recentiorumq; scriptorum more, qui in Arabes plerunq; inuehi solent, vt Græcos tanto magis extollant. Non negauerim certè Rufi medicamentum singulari remedio pollere aduersus pestis contagia: Illud tamen certum est, Catapotia Rasis quibus vtimur, efficax esse medicamentum & à multis magno successu expertum. Additur verò Crocum, quoniam cor roborat & aperit, tũ ob alias facultates quibus præditum est.*

Potio Rufi.

Catapotia Rasis.

MANARDVS, *lib. 1. ep. 1. alijq; nonnulli recentiores acerrimè in Mesuen, Serapionem & Auicennam inuehuntur, quòd affirmauerint Aloën venarum oscula adeo reserare, vt inde postea sanguis facilè fluat, eamq; ob causam hæmorrhoidibus non conuenire; deinde quòd scripserint melli admistam minus purgare, minusq; stomacho noxiam esse, quàm reliqua purgantia medicamenta. Dicunt enim Manardus & huic similes, Aloën non modò non aperire hæmorrhoides, sed*

Aloë hæmorrhoidibus non conuenit.

Aloë hæmorrhoides obstruit.

eas potius obstruere, neq; rectè scribere Mesuen qui illam stomacho minus noxiam faciat, quandoquidem ~~huic~~ sit admodum vtilis, nec nocumentum aliquod adferat, melliq; admista magis euacuet, reliquis purgantibus medicamentis. Priora confirmant Galeni auctoritate: postremum verò, quod mel, cùm sit purgantis facultatis, alteri purganti adiunctum necessario magis debeat purgare. Rectius Antonius Musa, Exam. simpl. qui in nullius Magistri verba iurãs, Mesue opinionem confirmat, sæpius expertum se esse affirmans, Aloën Hæmorrhoidas aperire. Sic & sæpenumero expertus sum summos dolores cum hæmorrhoidum fluxu excitasse, quod facile præstare potest Aloë ob amaritudinem, venarum oscula reserando & expultricem facultatem irritando. Hac ratione purgat fel animantium, vmbilicò illitum, teste Serapione, lib. simpl. cap. 201. Quod verò oscula venarum obturare asserãt, cum Iacobo de partibus respondeo, foris quidem adhibitam adstringere, intro autem sumptam aperire. Quam facultatem obtinent pleraque medicamenta, quæ intro sumpta, diuersas & contrarias vires exerunt, quàm si foris adhibeantur, veluti Scilla quæ comesta enecat, foris illita exulcerat. Ad ea quæ obijciunt de melle, Mesuen videlicet asserere aloën cum melle mixtam minus purgare, sic responsum volo. Quandoquidẽ vtrumque medicamentum purgatoria facultate præditũ est, validioris facultatem, debilioris, mellis scilicet, facultate infringi: Sic etiam stomachum roborat & firmat accidentaliter, euacuãdo videlicet sine nocumẽto, aut eo certe perexiguo, humores qui vẽtriculũ infestãt.

Aloës diuersi effectus.

Aloë stomachum roborat per accidens.

PLI-

PLINIVM *lib.27.cap.4. mirari subit, qui aloën metallicam supra Hierosolymam inueniri tradit.**Ego non modò medicos Iudæos, sed etiam Pharmacopolas qui Hierosolymorum incolas se asserebant, diligenter interrogaui de hoc Plinij loco. Sed illi constanter negabant vnquam fuisse repertam huiusmodi Aloën tota Palæstina.* Nulla Aloë fossilis.

* Caîrum, antiquitus Memphis Pyramidum celebrata miraculis, quæ & in hunc vsque diem perdurant. Ibi fuisse Ioseph captiuum ferunt, & adhuc horrea, quibus frumentum condidit, ostendi. Vocatur autem à Mauritanis Mesera: sed quoniam Regina quædam Alcaire nuncupata eius pomeria auxisse creditur, ab eius Reginæ appellatione nomen Caïro sortita est. Cœpit verò hæc vrbs populi frequentia paulatim minui, postquam Turcorũ Imperator Constantinopoli occupata, illic regiam fixit sedẽ, confluentibus nimirum eò hominibus. Caîrum. Mesera.

* Nullam certe amaritudinẽ in nostrate reperies, quod ob nimiam illam humoris abundantiã accidere arbitror.

SED aliud quibusdam Hispaniæ locis Aloës genus inuenitur, in cuius sanè folijs manifesto amarorem cum acrimonia coniunctum inuenies. Eius cum icone historiã aliquando, Deo annuente, dabimus.

* Galeno adscriptus ad Paternian. cap. 5. tria grana ciceris magnitudine dat post cœnam.

* Aloën post cibum etiam exhibet idem Paulus lib. 3. cap. 43. quam controuersiam Nicolaus Rorarius in suis contradictionum veterum auctorum libris conciliat.

* Non affirmat eo loco Plin. talem inueniri, sed, Fuere, inquit, qui traderent in Iudæa super Hierosolymam metallicam eius naturam.

De Altiht. CAP. III.

TANTA *est in nominibus Altiht, Anjuden, Asa fœtida, Asa dulcis siue odorata, & Laserpicium confusio, vt vix explicare me poßim: quandoquidem hactenus,*

nus, neminem inuenire licuerit, qui plantæ, ex qua hoc gummi profluat, nomen indicare, aut formam describere mihi potuerit.

VOLVNT *nonnulli ex Corasone ad Ormuz, & inde in Indiam deferri: alij ex GuZarate, tametsi istic ex regno Deli adferri vulgo asserant regione admodũ frigida, quæ ad Corasone vsque & regionem Chiruam ex Auicennæ lib. 2. cap. 53. testimonio extenditur.*

Altiht. Antit. Imgu. Imgara. ILLVD *autem certum est hoc gummi* Altiht *Arabibus dici, nonnullis* Antit *: nam cuicunq; Arabi gummi* Imgu *aut* Imgara *ab Indis vocatum ostenderis, statim id* Altiht *siue* Antit *esse pronunciabit.*

Anjuden. Angeidan. PLANTA *ex qua hic liquor emanat, incolis* Anjuden, *quibusdam* Angeidan *dicitur. Sed quoniam hoc gummi è longinquis adfertur regionibus, veram Plantæ descriptionem habere difficile est.*

Almharut. MVLTIS *ab Auicenna lib. 2. cap. 53. nominibus insignitum est hoc medicamentum, veluti est* Altiht, Almharut, *propter linguarum in regionibus vnde aduehitur varietatem.*

Asa. QVID *autem Interpretem mouerit, cùm* Asam *vertit, ignoro, nisi quòd verisimile sit eum non Asam, sed Laser vertisse, idq; vocabulum deinde temporis iniuria in Asa deprauatum esse.*

PORRO *dicet aliquis* Altiht *non esse nomen plantæ Laseriferæ, sed ipsius potius succi concreti & coacti: cuius sententiæ esse videtur Gerard. Cremon. Commentarijs in Rasin. cap. de Diminutione Coitus, lib. Diuis. 1. cap. 79. Huic sic responsum volo, Gerardum veram linguam Arabicam ignorasse, cùm ex Bæ*

tica

tica Hiſpaniæ oriundus fuerit; Lingua verò qua Auicenna ſcripſit, legitima eſt Arabica, qua videlicet Syri, Meſopotamij, Perſæ, & Tartari vtũtur, apud quos Auicenna natus creditur vrbe Baſora (quæ nonnullis Babylon fuiſſe putatur, certò tamen reſciui Babylonem eam non eſſe, ſed proximam huic fuiſſe cuius nulla nunc extent veſtigia) in prouincia Vzbeque ſita. (Eſt verò Vzbeque pars Tartariæ ſtrenuos producens viros, & peritiſsimos ſagittarios, qui tum pedeſtres, tum equeſtres peregrinorum Regum ſtipendijs militant: fortè autem Parthi ſunt Romanis olim adeo infeſti & formidabiles) Eam igitur linguam vocant illi Araby, *id eſt, Arabicam, qua videlicet ſcripta inueniuntur Galeni, reliquorumq́ Philoſophorum & falſi Prophetæ opera. Noſtrorum verò Mauritanorũ linguam* Magaraby *nuncupant, quaſi dicas, eorum qui ad Occidentem habitant, ſiquidem* garby Occidentẽ *Arabicè ſonat, &* ma *eorum.* Vzbeque.

CETERVM Altiht *nihil aliud eſt quàm ipſa planta Laſerifera, veluti plerumque ſumitur gummi pro ipſa planta.* Altiht.

VERVM *obijciet aliquis. Si* Altiht *non eſt Aſa dulcis, quid eſt Aſa dulcis? Aſam dulcem apud nullum probatum Auctorem, ſiue Arabem, ſiue Græcum, ſiue Latinum, legiſſe memini. Sed cùm Arabes liquorem* çuz *vocent, eum verò qui probè coctus ſit & denſatus* Robalçuz *(Rob enim Arabicè denſatum ſonat, & Al eſt articulus genitiui apud Arabes) hinc depromptum eſſe nomen Aſæ dulcis veriſimile eſt.* Aſa dulcis. Robalçuz.

CETERVM Altiht *Arabum eſſe Laſerpitium*

Dioscoridis & Plinij, tametsi nemo legitimorum Arabum (qualis est Rasis & Auenrois) vsquam eius meminerit, satis ostendit Serapio lib. simpl. cap. 251. qui de Altiht *agens, ad verbum ea refert quæ Galenus & Diosc. de Laserpitio scripsere. Cadit ergo eorum opinio qui multis argumentis probare conantur, Asam fœtidam à Laserpitio differre. Nam quod Laserpitiũ veterum in cibos admissum esse aiunt, Asam verò fœtidam medicamentis solum vtilem, idq; rarò: in cibis verò planè damnari ob tetrum odorem, plurimum à veritate aberrare mihi videntur. Siquidem nullum medicamentum simplex per totam Indiam maiore est in vsu, quàm Asa fœtida, cum medico in vsu, tum condiendis cibis. Eam enim pro suarum facultatum modo sibi emunt, cuiusmodi sunt Baneanes * & omnes gentiles Prouinciæ Cambaiæ, quos Pythagoras imitatus videtur. Solent illi Asam suis iusculis & oleribus cõmiscere, confricato primum ex ea lebete, nec alio condimento vtuntur omnibus in cibis. Baiuli & huiusmodi tenuis fortunæ homines, quibus duntaxat panis est & cæpe, non nisi summa in necessitate ea vtuntur.*

Asa fœtida eadem cum Laserpitio.

Asa fœtida magno in vsu Indis.

Asa in condimentis.

*

COMMENDARVNT *mihi multi condimenta istorum Baneanum cum à saporis, tum ab odoris suauitate. Horũ oratione persuasus aliquando eiusmodi condimẽta degustaui, quæ sanè sic satis palato arridebant, nõ tamen adeo vt illi prædicabant, quoniã fortè neq; iusculis neq; condimentis valde delector: odore certè suo non erant molesta, tametsi nullus odor æquè mihi infestus sit, atq; Asæ fœtidæ.*

Asæ facultates.

SVMVNT *verò nonnulli Asam, vt deiecti appetitus*

titus fastidia tollant; initio enim aliquantulum amara est Asa, vt sunt oliuæ conditæ, deinde deuorata mirum in modum illis bene sapit. Solent etiam plerique, ea sola ad stomachi corroborationẽ, flatusq́ discutiendos medicamenti loco vti. Quamobrem multum hallucinantur, qui Sepuluedã sequuti nullo esse in vsu medico asserunt, nisi alijs medicamentis permistam.

S E D *non possum non mirari Matthæi Syluatici cap.*47.*de* Anjuden *oscitantiam, qui Galen. citans, venenum esse asserit. Nam neq́ Galenus, neq́ Græcorum quispiam id vnquam scripsit, cùm omnes vno ore Laser magnopere commendent aduersus venena, pestis contagia, lumbricos, & scorpionum plagas.*

S O L E N T *Indi cauernis dentium indere in dolore, quam facultatem etiam illi tribuit Diosc. libr. 3. cap. 76. tametsi Plinius lib. 22. cap. 23. id non cẽseat, exemplo cuiusdam, qui ea de causa sese ex alto præcipitauit. Sed is forsitan cachexia laborauit, & medicamentum eos humores qui turgebant, nimium commouit.* Asa in dolore dentium.

M A G N I *apud Indos est precij, quod eius magnus sit vsus. Sed neq́ radicis, neq́ foliorum apud eos aliquis est vsus (sunt enim illis incognita) sed solius duntaxat succi, quo plurimum in venere proritanda vtuntur.* Asa venerem stimulat.

I S *verò quem supra dixi Asa sola sæpius vti, retulit sibi narratum esse succum hunc ex planta quadam folijs Coryli extrahi conciso caule, deinde in bubula coria conijci, prius illita sanguine cum tritici farina permisto conseruationis gratia: eamq́ ob causam si quid* Laseris descriptio.

in Lasere fabæ lomento simile conspiciatur, non adulterationis, sed puritatis potius esse indicium.

FREQVENS *verò est in Mandou, Chitor, & Deli; præterea ex Ormuz aduehitur in Pegu, Malaca, Tanasarim & regiones his vicinas.*

Laseris duo genera.

PORRO *Laseris duo genera ad Indos adferuntur, alterum sincerum & translucens, alterum turbidum & impurum, quod à Baneanibus repurgatur antequàm in cibos admittatur. Sincerum colore est puro, Electro simili, id Guzarate conuehitur ex Chitor vt aiunt, & ex Patane & Dely. Impurũ ex Ormuz adfertur. Maioris precij est sincerum, neq; facilè Mercatores impurũ emunt (solet autem id magna ex parte in tenuiorum cibos & medicamenta cedere) nisi in purioris defectu. Sincerum validioris est odoris, quàm sordidũ; vtrumq; tamen mihi fœtet, sed id magis quod sincerius esse putatur. Qui verò eius vsui assueuerunt, sincerius, odoratius esse asserunt; quod quadam consuetudine fit. Multis enim malè olent Styrax liquida & Algalia propter validum odorem, cùm tamen maxima ex parte sint odorata. Sic neutrũ Laser mihi Porrum redolet, sed ad nostram Myrrham nonnihil accedere videtur. Hinc factum puto, vt Auicenna Asam diuiserit in fœtidam & odoratam, quòd fœtidam porraceo odore esse assererent, cùm non ita sit. Siquidem veteribus odoriferum dicebatur, non quòd suauiter oleret, sed quòd validi esset odoris. Sic vocant calamum odoratum, qui multorum iudicio fœtidus potius dicẽdus erat: eadem ratione Myrrha validi est odoris, Aloê validioris, & Spica nardi adhuc validioris. Multos*

Styrax liquida.
Algalia.

enim

enim ægros purgaui qui à Rhabarbaro abhorrebant, quòd illi Spicam admiſcerem.

MIRARI *ſubit Antonium Muſam, Exam. ſimpl. qui adeo credulus fuit, vt his fidẽ adhiberet, qui Benjuy (quod veteribus fuit ignotum, vt poſtea oſtendemus) plantam conſimilem Silphio eſſe affirmarunt. Sed de his plura ſuo loco.*

SIC *Ruellius vir eruditus & omni laude dignus lib. de nat. ſtirp. 3. cap. 52. ſcribit in Gallia naſci craſſam radicem, magnam, foris nigricantem, intus candidam, quæ cum ſuo liquore & ſemine mira fragret iucunditate. Huic ob inſignes virtutes, illuſtria indiderunt nomina: namq; modò Imperatoriam, modò Angelicam, modò Sancti ſpiritus radicem appellant Herbarij, eiq; calfacientem ſiccatoriamq; vim in tertio ſignant abſceſſu. Vnicè venenis aduerſari tradit, peſtilentiæ populatim ſæuientis arcere contagia: corpora ab lue peſtifera vindicare, ſi tantum in ore teneatur, per hyemem ciceris magnitudine cũ vino, per æſtatem ex ſtillatitio roſarum liquore ſumpta: nec ſenſurum ea die contagionem ait, qua quis deuorarit, nam vrina et ſudore venenum abigit: ſic etiam aduerſus faſcinationes valere, aliosq; præterea morbos, quos breuitatis cauſa omitto. Hanc igitur eſſe Laſerpitium Gallicum, cuius Veterinarij medici meminerunt. Etſi quis nares conſulat, inueniri Laſer illud, idem quod Benjuinum officinis appellatum redolere. Nam & doctos in ea eſſe opinione, vt quod ab officinis Benjuinum ſiue Ben'Iudæum appellatur, Laſeris ſit Syriaci genus, dictũ quòd Iudæa parens huius mittat ad nos prolem ſuam.*

Imperatoria. Angelica. eiusque facultates.

Laſerpitium Gallicum.

Benjuinum. Benjudæum.

SED

SED eius opinionem cap. de Benjuino, multis & solidis argumentis conuellemus. Eiusdē sententiæ fuisse aliquando (vt videlicet Benjuinum Laser esse putaret) ipse Matthiolus Commentarijs suis lib. 3. cap. 78. scribit; veritate tamen coactus, sententiam mutauit.

Baneanes. * Quoniam hoc capite totoq; adeo opere de Baneanibus differit noster Auctor, quod genus hominum sit, necesse est scire. Eorum igitur Philosophorum quos Baneanes vocant (tametsi nunc potius Negociatores appellandi veniāt, quàm Philosophi) multa sunt genera, in hoc conuenientium, vt neque occidant rem aliquam animatam, nedum ea vescantur. Hoc præceptum adeo strictè obseruant, vt plerunque aues redimant, deinde eas auolare sinant. Non vescuntur napis, non allijs, non cepis, non pulmentis rubro colore infectis. Vinum non gustant, non acetum, nō Nimpa, non Orraqua (ea sunt apud eos potionum genera) non passum. Plurimum ieiunant, noctu paucissima edentes veluti saccharum, super quo aut aquam aut lac bibunt. Nonnulli inter hos superstitiosiores viginti interdum diebus omni cibo abstinent.

FORMICIS aquam saccharo dulcoratam bibendam præbent, affirmantes sese eleëmosynam in pauperes conferre: sed & auibus aquā propinant. Morituri, solent nonnulli certam facultatum portionem testamento legare, viris quibusdam qui per solitudines vagentur & aquam peregrinis & iter facientibus dent. Refert noster hic Auctor in Cambaiete se vidisse Nosocomium, in quo omnis generis aues curarētur, quæ sanitati restitutæ quolibet euagari dimitterētur. Eodem vestium genere quo Gymnosophistæ vsi fuisse perhibentur, amiciuntur, & animarum transmigrationem in alia atque alia corpora credere rumor est.

Bramenes. HANC similiter opinionem sequi traduntur Bramenes vocati in Balagate, Cambaya & Malauar, qui nisi loti vniuersum corpus, cibum non attingunt, maioriq; sunt in veneratione quàm Baneanes. Ex his etenim deliguntur Regibus Scribæ, Procuratores negociorum, Quæstores et

Legati,

Legati. Hi tamen omnes, quemadmodum & qui in maritimis *Cancam* appellatis habitant, vescuntur omni genere carniũ, excepta vaccina & porcina domestica. Attamẽ omnes animarum transmigrationem credunt, aliasq; plurimas persuasiones ridiculas habent. Atq; hæc ex nostro Auctore desumpsi qui varijs capitibus de his agebat.

De Opio CAP. IIII.

QVOD *nos Lusitani corrupto nomine* Amfiam *appellamus, id Mauritani (quos Indi sequuti sunt)* Ofium *vocant, deducto à Græcorum Opio nomine. Pleraq; enim nomina à lingua Græca (quam* Ihumani, *quasi Ionicam dicas, appellant) mutuati sunt Arabes, P in F, quòd sint literæ multum affines, mutato. Sic Opium Ofium dixerunt, Pæonia Faunia, & multa similiter.* Amfiam. Ofium. Ihumani lingua.

VARIA *sunt Opij genera pro regionum differentia. Quod è Cairo adfertur(*Meçeri *vocant) albicat, & magni est precij: existimo id esse quod nos Thebaicum dicimus. Quod ex Adem aduehitur, alijsq; locis Erythræo mari vicinis, nigrum & durum est: eius precium pro regionum varietate aut intenditur, aut minuitur. Quod in Cambaia, Mandou, & Chitor cogitur, mollius est & magis flauescit. Magno venditur multis locis, quoniam huius esui assuescunt: solet enim quod aliqua in regione frequenti est in vsu, carius semper vendi. Quod dixi ex Cambaia adferri maxima ex parte in Malui colligitur. Et quoniam id Thymeleam aliquantulum olet, putarunt nonnulli Thymeleæ succo adulterari, sed falluntur. nam tota Cambaia, imo tota India Thymeleam prouenire non credo. Et certè in* Opij varia genera. Meçeri. Opium Thebaicum. Opium Thymelea non adulterari.

Cam-

Cambaiete resciui nihil aliud esse quàm gummi, siue lachrymam Papaueris. Nascitur istic Papauer (caxcax *vocant nomine cum Arabibus communi*) *prægrandi capite, quod interdum sextarium cum dimidio* ✱ *capere posit* (*inueniuntur etiam nostris haud maiora*) *hæc incisa opium exstillant. Non est autem id papauer nigrum; nam tota Cambaïa haud inuenias, tametsi Auicenna lib. 2. cap. 526. Opium ex Papauere nigro parari scribat. Sed num alijs in regionibus ex nigro Papauere colligatur, ignoro.*

Caxcax prægrande papauer.

PLVRIMVS *huius vsus est per vniuersam Mauritaniam, & Asiam* ✱ *: siquidem eius esui ita assueuerunt, vt eo abstinentes periculum vitæ incurrãt: quod sanè admiratione non caret, quandòquidem adeo narcoticum & stupefactiuum est. Sed etiam qui eo vtuntur, dormitabundi plerunq; videntur. Itaq; solent qui eius facultates intelligunt, exigua quantitate sumere. alij verò pleriq; liberalius eo vtuntur, vt laßitudinem ex laboribus, animiq; fastidia tollant, non autẽ vt proniores in venerem efficiantur, vt stultè quidam credunt. Quoniam Opium non modò venerem nõ stimulat, sed potius eius stimulos infringit sua frigiditate, & vasorum spermaticorum constrictione. Et nonnullos Lusitanos noui qui huius esu steriles & impotentes effecti sunt.*

Opij magnus vsus Asia & Africa.

Opium venerem non stimulat.

DOSIS *communis apud istos est à viginti ad quinquaginta hordei grana. Noui tamen quendã Corasonem natione à Secretis Nizamoxa, qui singulis diebus tres laminas Opij ederet, quæ penderent decem drachmas & amplius: & licet stupidus & dormitabundus*

ἐπισφαγεῖς.

bundus semper videretur, aptißimè tamē & doctè de omnibus disputabat; tantum potest consuetudo.

* Auctor habet Canada: est autem apud Lusitanos poculi genus continens quinque & triginta vncias. Cùm verò Sextarius apud Veteres quatuor & viginti vncias vini aceti & aquæ continuisse inueniamus, Canada Sextariū cùm dimidio verti, quòd non haberem aptius vocabulū.

* Bellonius libr. 3. cap. 15. obseruationum auctor est, Opium abundantissimè cogi ex Papauere candido tota Paphlagonia, Cappadocia, & Cilicia, apudque Turcos & Persas summo esse in vsu: non tamen ab eis sumi supra drachmæ vnius pondus.

De Benjui CAP. V.

DIXIMVS *in Laserpitio Asam odoratam non esse Benjuinum, tametsi nonnulli docti viri in ea fuerint sententia. Nunc illud restat vt nostram sententiā firmis argumentis comprobemus.*

NVLLVM *vnquā in condimenta recepisse Benjui certum est; Asæ verò fœtidæ frequens est vsus in cōdiendis cibis apud Indos, vt antè diximus, ex quo patet Benjui Asam esse non posse.* Benjuinum in condimenta non recipitur. Benjui non est Laser.

MAXIMA *pars Laseris ex India vltra Gangem (incolæ Ganga vocant) aduehitur. Benjui verò quod in Indiam adfertur, quodq́; amygdaloides vocant, nascitur in Samatra & Sian,) non in Armenia aut Syria, Africáue, aut Cyrene) eiusq́; maxima pars huc cōuehitur, deinde in Arabiam, Persiam, & Asiam minorem defertur, atq; etiam (vt ex virorum fide dignorū relatu intellexi) in Palæstinam, Syriam, Armeniā & Africam. Antonio Musæ Exam. simpl. imposuerunt igitur ÿ Lusitani, qui incolas apud quos nascátur Bējui,* Laser vnde. Ganga fl. Anton. Musæ lapsus.

jui, veritate coactos, id gummi etiamnum Laserpitium vocare significarunt: quandoquidem ab indigenis Cominham *appellatur.*

Ruellij lapsus.

A D *Ruellij autē lib. de Nat. Stirp. 3. cap. 52. obiectionem, quem, capite de Lasere, Imperatoriam Laser Gallicum atq; officinarum Benjuinum esse, contendere scripsimus: Sic respondeo.*

C V M *is inter reliquas Imperatoriæ facultates hanc illi tribuat vt libidines extinguat: in Lasere verò dixerimus Indos eo vti ad venerem excitandam, Imperatoria Laseris genus esse non potest.*

Benjui veteribus ignotū.

C E T E R V M *nostrum Benjui veteribus ignotū fuisse omnino puto: siquidē neq; Græcorū quempiam, neq; quenquam Arabum hunc describere memini: Nā quod Auenrois 5. Collig. cap. 56. dicit, Belenizan, aut Belenzan, siue Petrozan exsiccantē & excalfacientē in secūdo excessu habere facultatē, stomachū humidū & languescentē exsiccare, & roborare, oris odorem cōmendare, partes corporis confirmare, & venerē excitare; ex eius adeo succincta & breui descriptione, persuadere mihi non possum esse Benjui quod describit: quod si quis contra sentiat, per me licet.*

Benjui Iudæis veteribus ignotū.

V E T E R I B V S *etiam Iudæis ignotum fuisse ex eo conijcere licet, quòd neq; Dauid, neq; Solomon eius meminerunt, tametsi odores & suffimenta summopere commendarint.*

Benjaoy.

F I E R I *autē potest vt Ruellius (in eo quod Benjui Ben Iudæum vocat) lapsus fuerit nominum affinitate, debueritq; potius nuncupare Benjaoy, id est, filiū de Iaoa, vbi plurimum nascitur.*

S C R I-

SCRIBIT *Mediolanensis quidam nasci Benjui in monte Paropanisso, & præter Macedones quosdam, qui in monte Caucaso odoratissimum, nostroq́ multò præstantius se vidisse asserebant, Ludouicum etiam Romanum citat.*

EGO *verò neq huic Mediolanensi, neq illis Macedonibus facile crediderim, quandoquidem videre licet huc commeantes tot Thraces (quos illi Rumes vocant) & tot Turcos, qui Benjui mercium gratia hinc transuehunt: quos, si apud eos Benjui nasceretur, alias potius merces, quæ maioris essent emolumenti & quæstus, transportaturos credibile est. Fieri autem potest vt illi Macedones Styracem pro Benjui intellexerint: sed tamen nullibi Styracem nasci scimus præter quàm in Aethiopia, vbi etiam Myrrha reperitur.* Rumes. Styrax in Æthiopia.

DE *Ludouico Romano à Lusitanis quibusdam audiui, quibus hîc in India cognitus fuit, nunquam eum præteriisse Calecut neq Cochim: necdum enim eo tẽpore ea maria nauigabamus quæ nunc nobis aperta sunt. Ego sanè hunc Ludouicum olim veracem esse credidi, sed lectis eius Commentariis, multa eum pro arbitrio finxisse deprehendi. Exempli gratia, vbi agit de Ormuz, lib. 3. cap. 2. insulam aut vrbem esse potẽtissimam refert, in qua sint aquæ suauissimæ, cùm tamen nullam istic aquam præter salsam inuenias, omnisq́ annona & aqua aliunde eò conuehatur, nec ista quidem admodũ bona* ✳. *Deinde neq aquam, neq ligna in Malaca inueniri scribit, lib. 6. cap. 17. cùm tamen istic sit & aquæ potabilis eiusq́ suauis, copia, et egregia lignorum materia. Ex quibus videre licet, non mul*- Ludouicus Romanus.

C tum

tum fidei tribuendum esse huius Auctoris scriptis de rebus Indicis.

Benjui amigdaloides.

PORRO *Benjui plura sunt genera. Id autē maximè à Mercatoribus expetitur, quod Amygdaloides * vocant, quodq́ʒ vngues seu maculas candidas admixtas habet amygdalarum instar: quo enim pluribus huiusmodi maculis abundat, tantò præstantius habetur.*

Musę lapsus.

MAXIME *id prouenit in Sian et eius cōtermina Martaban *. Eius meminisse puto Antonium Musam, idq́ʒ permixta eius radicum scobe adferri asserere: sed falsò, quandoquidem vnum idemq́ʒ est gummi, aliud videlicet craßiori consistentia, aliud liquidiori, & aliud non plenè dura, quæ deinde à Sole exusta magis albet. Id Benjui sic exsiccatum nonnunquam in farinā resoluitur, quā Musa radicū scobem esse putauit.*

Benjui secundum genus.

Benjui de Boninas.

ALIVD *genus nigrius inuenitur in Iaoa & Samatra, quod vilioris est precij. Est & genus nigrum in Samatra è nouellis arboribus profluens, quod ab odore grato Benjui de Boninas vocant: id superiori decuplo carius est. Eius fragmentum superioribus diebus mihi dono missum est, suauißimi odoris, quod manibus confricatum, eas mira odoris fragrantia commendabat.*

Styrax liquida. Roçamalha.

EGO *sæpius existimaui illud Benjui de Boninas nihil aliud esse, quàm Benjui cum Styrace liquida, quam Chinenses* Roçamalha *vocant, permixtum, quoniam eius odor aliquantum ad Benjui de Boninas accederet: eamq́ʒ ob causam id aliquando experiri volui, mixto Benjui cum Styrace liquida. Sed licet id*

Ben-

Benjui sic permixtum vulgari odoratius esset, odoris tamen fragrantia & suauitate à Benjui de Boninas superabatur.

CETERVM *Benjui è nouellis plantis profluens Amygdaloide odoratius esse; causam esse puto, quòd gummi multum natiuæ suæ fragrantiæ vetustate deperdat, vt fere in reliquis similibus cõtingere solet. Sed quoniam candidum elegantius est, nigrum verò & nouellum odoratius, vtrunq; permiscere solent, vt odoris fragrantiæ etiam elegantiam concilient.*

Benjui de Boninas cũ nouello permiscetur.

BENIVI *genera vocantur à Chinensibus* Cominham, *ab Arabibus* Louanjaoy, *quasi dicas Thus de Iaoa, quòd hæc regio primum Arabibus innotuerit, siquidem Arabes Thus Louan dicunt, Guzarate & Decan incolæ,* Vdo.

Cominham.

Louanjaoy.

Vdo.

EST *autem Benjuifera arbor procera, vasta, pulchra, magnam spargens vmbram, ob ramorum frequentiam quos pulcherrimo ordine digestos & in aërem elatos habet. Caudice est crasso, materia prædura & firma. Eius folia partim aceto condita, partim ramis adhuc adhærentia accepi: minora sunt ea aliquantum Citri siue Limoneræ folijs, non tamen adeo virentia, sed parte auersa candicantia: quæ verò in ipsis maioribus ramis enascuntur ad Salicis folia magis accedere videntur, latiora tamẽ sunt, sed minus longa. Nascitur interdum in siluis Malacæ, loco humidiore.*

Benjuifera arbor.

VVLNERANTVR *arbores vt Gummi (quod est Benjui) maiori quãtitate effluat. Nouellæ, vt dixi, arbores Benjui de Boninas emittũt, quod est ex prouincia Bayrros, idq; præstantius est eo quod in Sian nasci-*

Benjui præstantius.

tur, natum verò in Sian reliquis generibus præstantius est.

HÆC *omnia non sine rei nummariæ dispendio didici: siquidem perbelle satisfactum est ei qui mihi & folia & ramos huius arboris attulit, vt æquum erat. Nam præter summam quæ his adeundis est siluis difficultatem, maximum subeundum est periculum, ob Tigridum (quas illi Reimones vocant) in ijs siluis frequentiam.*

Tigris. Reimones.

SI *quid verò eis quæ nunc disceptaui melius intellexero, palinodiam non modò in his, sed & alijs omnibus canere non pudebit.*

* Credibile est nostro huic auctori ab aliquo impositũ fuisse, qui Ludouico Romano parum æquus erat, aut sanè aliud habuisse exemplar, quàm ea quæ passim Ludouici Romani nomine circunferuntur. Nam lib. 3. cap. 2. de Ormuz agens, *Aquarum* inquit *potu suauium, annonæ'que mira caritas: inuehuntur ferè omnia*, quemadmodum & noster auctor hoc loco asserit. Et libr. 6. cap. 17. de Malaca agens, *Mittit tamen triticum, carnes, perpaucáque ligna*. nusquam verò aquæ meminit.

* Hoc Benjui amygdalinum Amàtus Lusitanus enarratione 71. cap. de Myrrha, præstantissimum Myrrhæ genus esse censet, quam Dioscorides à loco natali Troglodyticam cognominat.

* Sunt illæ prouinciæ supra regnum Malacæ ad fluminum Auæ & Menan in Oceanum Indicum influxum, supra Gangeticum sinum.

De Thure CAP. VI.

CVM *Veteres duo Thuris esse genera tradant, alterum Arabicum, alterum Indicum; de eo nobis differendum existimaui.*

Thus in India non nascitur.

PER *vniuersam Indiam Thus non nasci certissimum est: cùm quicquid Thuris hic consumitur, & hinc*

hinc in Lusitaniã euehitur, ex Arabia deferatur. Nõ *possum ergo non mirari à quo* Dioscorides *libr.* 1. *cap.* 70. (*quem tamen &* Auicenna *lib.* 2. *cap.* 533. *sequutus est*) Thus *in India nasci acceperit. De Arabibus minus mirum qui nigricantem colorẽ, quo* Thus *Indicum præditum esse vult* Dioscorides, *Indum plerunq; vocent, vt ex Myrobalano nigro, quem Indum appellant, patet.*

CETERVM *Thus Arabibus, apud quos solum prouenit,* Louam *vocatur, nomine ex Græco deducto: Auicẽnna lib.* 2. *cap.* 533. Conder, *id est Resina* (çamac *enim illis est gummi, veluti* çamac Arabi, *id est, gummi Arabicũ*) *Serapioni lib. simpl. cap.* 178. Ronder *corrupto vocabulo. Nam multos Arabes conueni, sed omnes Thus à quoquam eo nomine appellari negant, paucos verò quosdam* Conder *vocare, & plerosq; omnes* Louan. *Idem à quibusdam Lusitanis qui in Arabia diu vixerunt, intellexi. Addebant & illi arborem quæ Thus producit, ab incolis* Louan *etiam appellari, eiusq; duplex esse genus: alteram montanam, alteram in planis nascentem. Montana arbor montibus confragosis prouenit, optimumq; & laudatissimũ Thus profert. In planis verò nascens Thus profert nigrum, improbum, quo cum aliarum arborum resinis permixto naues picant & oblinunt, vti nos pice solemus. Eæ arbores illius Prouinciæ Regi cedunt, nec cuiquam Thus colligere licitum est, nisi Regis permissu. Confluere eò Negociatores ex Adem, Xael, & alijs Arabiæ locis, & cum Rege de Thuris quãtitate quam auecturi sint, & de precio conuenire solent, modò lau-*

Louan. | çamac. | Ronder. | Conder. | Thus montanum. | Thus in planicie natum.

Thus masculum. Melato. *datum sit & legitimum, quod nos masculum vocamus, ipsi* Melato *appellant.*

Thuris vilitas. LAVDATISSIMI, *huc etiam delati, vile est precium: centenæ enim libræ duobus duntaxat Lusitanicis aureis emuntur. Improbum interdũ cum optimo miscetur, cui nonnunquam & corticum fragmenta inhærent, atque huc defertur, sed vilißimi est precij.* Thus non adulteratur. *Thus ergo nullam aliam adulterationem nouit. Nam quis quæso id adulterare vellet, cùm tam vili ematur?*

Thuris vsus. MVLTVS *est Thuris vsus apud Indicos medicos in vnguentis & suffimentis. Nonnunquam & in corpus assumitur ad varios capitis affectus & alui proflu uia. Sed maxima Thuris pars hinc in Chinarum regionem exportatur (quoniam istic plurimum eo vtuntur) & in regiones Malacæ vicinas.*

Thuris plãta. PORRO *Thuris arbor humilis est, & folia habet Lentisco similia, peculiarisq; est Arabiæ. Scribunt tamen Hispani in nouo orbe etiam Thus inueniri, sed penes eos sit fides, ego certè de eo nihil pronunciare possum.*

De Myrrha CAP. VII.

Myrrha. Bola. PLVRIMA *adfertur etiam ex Arabia ad nos Myrrha, quæ Indis* Bola *dicitur: tum etiam ex regione Abexim, quæ Aethiopia est. Qualis verò sit arbor quæ eam profert, aut qua ratione resina eliciatur, nunquam scire potui. Intellexi duntaxat à quodam Mercatore qui in Melinde & Mosambique negociabatur, tum à quodam sacrifico Aethiopiæ, Episcopoq; Armenio, genus esse quoddam hominum montanum & syl-*

uestre

ueſtre quos Bodoins vocant, linguaq́ pura Arabica, quæ nonnihil ad Chaldaicam aut Syriacam antiquam accedat, vti perhibent. Id inquam hominum genus Myrrham in Braua & Magadaxo terreſtri itinere adfert, & è Chaldæa regione ſic illis vocata ſe adferre aſſerit. Bodoins.

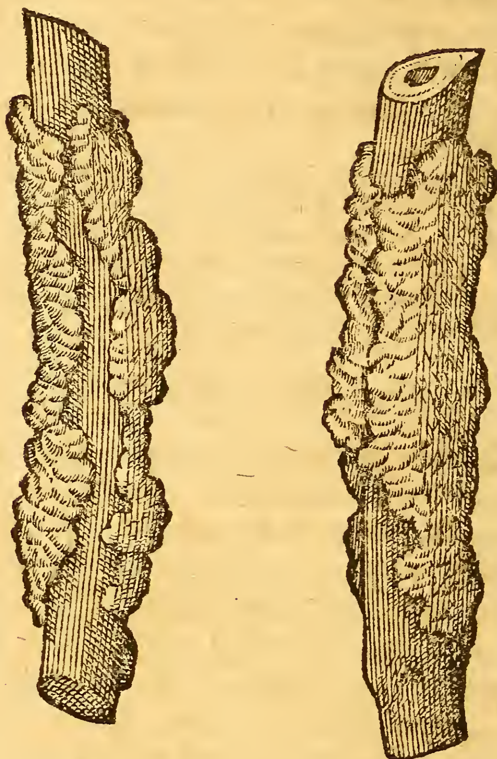
* Qui veterum opiniones de Thure & Myrrha noſſe volet, conſulat Theophraſtum libr. 9. cap. 4. de Hiſtoria plantarum, & Plinij naturalem hiſtoriam libr. 12. cap. 14. & 15. Tum legat quæ aliquando commentati ſumus in appendice ad Commentarios Gallicos doctiſsimi Dodonæi de Hiſtoria Stirpium addita.

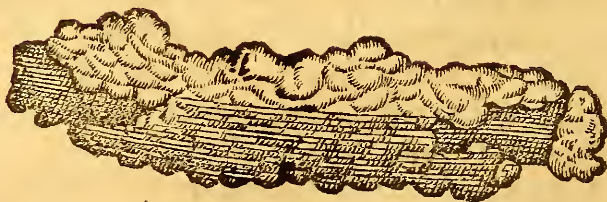
De Lacca CAP. VIII.

QVAM *officinæ Laccam vocant, eam Arabes, Perſæ, & Turci* Loc Sumutri, *quaſi dicas Laccam è Samatra, nuncupant: non quòd Samatra ſit Prouincia Pegu, vbi plurima Lacca naſcitur, finitima, ſed quòd Arabes, & alij iam memorati in Samatra gigni putarent. Idem nomen etiam inualuit apud Prouinciarum Balaguate, Bẽgala, & Malanar incolas, quoniam à Mauritanis ſic edocti fuerunt. Legitimum tamen earum Prouinciarum nomẽ eſt* Lac; *in Pegu verò & Martaban, vbi præſtantiſſima eſt,* Trec, *atque iſtuc è Iamay adferri tradunt. Non vocatur* aec, *aut* ancuſal, *vt Pandectarius cap.* 13. *corrupto nomine appellauit: neq;* Sac, *vt apud Serapionem lib. ſimpl. cap.* 181. *corruptè legitur.* Lacca. Loc ſumutri. Lac. Trec. Sac.

CETERVM *cùm ab ipſis incolis, apud quos plurima naſcitur,* Trec *vocetur, mirabitur aliquis, cur nomen* Lac, Loc, *aut* Luc *inuenerit. Sed hanc fuiſſe*

LACCA CVM SVIS BACILLIS.

causam conijcio : quòd hoc medicamentum in Loc siue mellis craßitiem dissolueretur cum ad inficiẽdum, tum

tum vt eius esset vsus in medicina. Præstaret tamen semper natiuum prouinciarum, in quibus medicamenta nascuntur, nomẽ seruare, quòd hæc immutatio multorum errorum occasionem præbere soleat.

PORRO *Pegu & Martaban incolæ eam Samatram exportabant, & inde Piper in suam regionem reuehebant.*

QVIDNAM *esset Lacca, quomodo pararetur, & vbinam gigneretur, diu dubitaui. Nam adfirmabant nonnulli in Pegu flumina exundare atq; alueum suum superare solere; aqua deinde decidente, in lutum quòd remaneret bacillos abincolis inijci, in quibus prægrandes formicæ nascerentur, et eæ quidem alutæ, quæ multam Laccam accumularent. Percontanti autem an eorum quæ narrassent oculati essent testes, tantum sibi fuisse ocij negabãt, vt hæc adeo diligenter animaduerterent, sed famam vulgarẽ eam esse. Conueni tandem virum apprimè honestum & curiosum diligentemq;, qui istic fuerat. Dixit is vastam arborem istic inueniri, folijs quodammodo Pruni, in cuius surculis & minutioribus ramis magnæ formicæ, in terræ visceribus alijsq; locis enatæ, hanc Laccam elaborarent (vt apes mel conficiunt) materiam ex ipsa arbore exsugentes. Hos deinde ramulos ab arbore reuelli atque in vmbra siccari, donec deciderent ramuli, Lacca autem ipsa veluti in tubulos concreta maneret: interdum tamen ligni fragmenta inhærere. Meliorem tamen censeri, quæ sincera esset, ligniq; fragmentorum expers: eam verò cui inhærerent fragmenta, deteriorem censeri. Inueniri etiam sordidam & minimè sinceram*

Variæ de Lacca sententiæ.

Laccæ historia.

quam postea colliquarent & in pollinem reducerent, eamq́ꝫ viliorem censeri, quoniam multam terram admixtam haberet. Deinde negocium dedi quibusdam qui Pegu profecturi erant, vt, an ita se res haberet, diligenter perquirerent; sed ij retulerunt verißima eum dixisse. Idem postea verū esse didici in Balaguate profectus, vbi nonnulla nascitur, & reseruatur, quam deinde in proximos portus exportent. Huc item mihi allatus est ramulus ab arbore Berifera (cuius in secundo Libro mentionem faciemus) reuulsus, cui multa inhærebat Lacca. Sed quoniam exigua admodum quantitate prouenit, aduersante cæli tēperie, negligitur. Multi tamen se vidisse in ijs arboribus affirmarunt. Formicas autem hanc Laccam elaborare inde manifestū est, quòd plerunqꝫ alæ formicarum Laccæ permistæ conspiciuntur.

Berifera arbor.

Formicæ Laccam elaborant.

PRÆMANSA *autem hæc Lacca**, *pulcherrimo rubro colore inficit (quæ est deligendi ratio) & ex ea bacilli illi, quibus in obsignandis epistolis vtimur, conficiuntur, admixtis ijs coloribus quos maximè expetimus. Iisdem et fabri lignarij lineas ducunt. Hac verò Lacca implent etiam cum Aurifabri, tum Argentifabri vasa maiora aurea & argentea.*

Laccæ planta dissimilis Myrto.

NON *est autem ea arbor in qua Lacca elaboratur Myrto similis aut facie aut magnitudine, vt aliqui volunt, sed interdum in Nucis iuglandis magnitudinē excrescit, interdum minor est.*

AVICENNA *lib. 2. cap. 432. Paulum sequutus, Laccam, quā ipse* Luc *vocat, Myrrhæ persimilem facit, atqꝫ odoratam esse scribit, debereq́ꝫ cum delectu*

sumi,

sumi, eosq́ reprehendit qui eam Carabe similem faciunt: nonnullas tamen facultates Carabe similes habere. Existimo autem Auicennam Laccam non nouisse: siquidem neq; Myrrhæ similis est, quoniam hæc in extimis ramis elaboretur, Myrrha verò ex ipso arboris trunco extillet: neq; item odorata, veluti Myrrha est, tametsi Auicenna ibid. odoratã esse contendat. Quod Bellunensis Luc verterit, fieri potest eum ita in veteri exemplari inuenisse. Attamen nunc omnibus Arabibus Loc-sumutri *dicitur. Errat similiter, quòd similes illi cum Carabe facultates tribuat: Carabe enim glutinatoria est & adstrictionis particeps. Lacca verò obstructiones aperit.* Lacca neque Myrrhæ similis, neque odorata. Laccæ facultates Carabe dissimiles.

CETERVM *erroris ansam Auicennæ præbuisse puto, quod Laccam Cancamum Dioscoridis esse æstimarit, cùm tamen planè diuersum sit à Lacca, quæ minimè, vt diximus, odorata est: Cãcamum verò ad suffimenta vsurpatur, quòd grati odoris est indiciũ. Præterea eius error ex eo manifestus est, quòd duo diuersa capita descripserit, in altero ibidem Cancami descriptionem enarrans, in altero de* Cheichem *agens, quasi diuersa essent simplicia.* Lacca nõ est Cancamum. Cheichem.

SERAPIO *libr. simpl. cap.* 181. *de sententia Diosc. & Aathabaric, (quem nonnulli Paulum putant) gummi esse ait arboris in Arabia nascentis, Myrrham quadamtenus referẽs. Deinde ex sententia Rhasis, in ramos Sorbi quam ipse Guberam vocat è cælo delabi dicit. Postremò, Lacca, inquit Isaac, res quadã est rubea, quæ tenuibus lignorum surculis inhæret. Coquitur hæc, & ex ea panni rubeo colore inficiuntur,* Gubera.

quam

quam infecturam Chermes appellant. Ceterùm Lacca ex Armenia defertur. Hæc sunt Serapionis verba.

Lacca veteribus fuit ignota.

SED, *quòd pace tanti viri dictum volo, Serapioni ignota fuit Lacca, quoniam Dioscoridis Cancamũ esse putauit. Laccam tamen à Cancamo diuersam esse iam diximus, nulliq; Græcorum cognitam fuisse asserimus.*

LACCAM *autem in Arabia non nasci palã est, quoniam in Arabiam ex India deportatur: Similiter nec in Sorbi ramos delabi, neq; etiam Mespili, vt nonnulli perperam verterunt, cum nullæ sint per vniuersam Indiam Sorbi aut Mespili. Sed nec in Armenia nascitur, nec etiam est Chermes Arabum, cùm id nihil aliud sit quàm Coccum infectorium Græcorum.*

QVANTVM *verò hallucinentur Monachi qui in Mesuen scripserunt, dist. 1. cap. 48 Sanguinẽ Draconis vulgo vocatum Cancami loco substituentes, doctißimè Matthiolus multis argumentis ostendit suis in Diosc. commentarijs lib. 1. cap. 23.*

Benjui non est Cancamum.

EORVM *item opinio qui Dioscoridis Cancamũ Benjui esse volunt, magis erronea est, quàm vt refelli debeat: siquidem non nascitur in Arabia, vti de eo cõmentantes diximus.*

VERVM *si mihi dicere licet quod sentio, in ea sum opinione, vt nos legitimo Cancamo minimè carere putem, & Laccam etiam legitimam nos habere, quam ex India omnes Mauritani petunt, eaq; etiam in suis compositionibus vtuntur, veluti in Dialacca, quam ipsi Dallacca vocant.*

Dialacca.

Cancamum quid sit.

ERIT *autem Græcorum Cancamum, mea sententia,*

tentia, id quod nos Anime vocamus * , *ad ſuffimenta idoneum, quod in Luſitaniam ex Aethiopia Arabiæ finitima aduehitur. Si quis verò aliud proferat quod Cancami deſcriptioni conueniat, ſententiam mutare paratus ſum.* Anime.

HALLVCINANTVR *verò qui Anime in Breſiliana regione inueniri contendũt, & genus illud picis ſiue Bituminis Reſinæ'ue, in Siruan, vt aiunt, nõ procul à Maluccis repertum, Anime eſſe credũt. Nam eius picis multa copia huc ex Samatra alijsq́; regionibus aduehitur qua picandis nauibus vtuntur. Sed nec odore præditum eſt Cancamo ſimili, & duntaxat reſinam aut quoduis vulgare gummi olet.*

* Etiamnum ea Lacca quæ ad nos aduehitur circa ramulos elaborata eſt; & quamuis prædura & exſucca, premanſa tamen ſputum efficit ſanguineum; quod probitatis eſt indicium: imò alutas & coria veruecina ea contuſa & vrina veteri macerata rubro colore infici ex altera parte quidam volunt. Itaque veriſimile eſt, eam adhuc recentem eas omnes notas obtinere quas noſter Auctor Laccæ tribuit.

* Eiuſdẽ eſt ſententiæ Amatus Luſitanus ſuis in Dioſcoridem Cõmentarijs lib. 1. cap. 23. Eſt verò Anime gummi quoddam Luſitanorum nauigationibus in Europam allatum, cuius tria inueniuntur genera. Primum fulueſcit, & pellucidum eſt, planeque nobilius illud ſuccinũ crudum æmulatur. Amatus hoc genus Cancamum eſſe, à Briſoto Gallo edoctus, loco iam dicto contendit. Alterũ genus nigricat, & ferè ſimile eſt taurino glutini, ſiue illi reſinæ quam officinæ Colophoniã vocant. Id Amatus Myrrham aminneam Dioſcor. eſſe vult. Tertium genus pallidum eſt & reſinaceum retorridumq́ue. Omnia verò iucundum in ſuffumigijs ſpirant odorem, idemq́; videntur temperamentũ ſortita. Poſteriora tamen duo deguſtata, magis ſiccare & amareſcere deprehenduntur. Anime.

DE Anime (quòd neſcio cur Anijmum vocet) in hanc ſen- Anime.

ſententiã Amatus Enarrat.23.cap. de Cancamo. Eſt igitur Cancamum gummi quoddam, quod ex Guinea, Africáue & inſulis illi circumiacentibus Luſitani noſtri adferunt Anijmum appellãtes. Decidit enim gummi hoc, vt teſtantur illi, ex proceris arboribus, folia Myrti habentibus, quòd album reperitur, & aliud ſubnigrum Myrrhæ quodammodo perſimile, odoratum, quod Dioſcorides illis de cauſis tanquam improbum commemorat, & Mineam [Dioſc. habet Aminneam, Galenus tamen Minææ meminit] à terra vnde præcipuè naſcitur eam appellat, quanquam Serapio Amineam nominet: Vnde Luſitani noſtri corrupta dictione, pro minea vel aminea Anijmũ vocent, & eo mulieres maximè pro ſuffumigijs, & medici contra dolores à frigiditate ortos præcipuè vtuntur. Hanc verò aſſertionẽ primò adſtruxit Briſotus Gallus, vir magna eruditione præditus, qui quum apud Luſitanos ageret, vt inde ad Indos cupidus cognoſcendi rerum nouarũ, nauigaret, gummi hoc vidit, quod Cancamum eſſe dixit. Proinde, quum Cancamo opus fuerit, Luſitanorum anijmo deinceps vtemur.

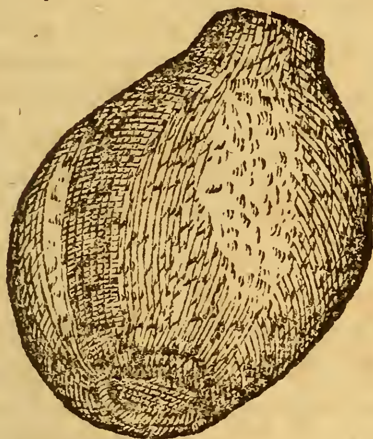
Myrrha. ITEM Enarratione 71.cap. de Myrrha. Myrrha verò minea vel aminea dicta, hodie quoque in Luſitania & vniuerſa Hiſpania paucis mutatis literis habetur, vt cap. de Cancamo diximus, gummi ſcilicet anijmũm appellãtes, cuius duo genera habentur, album & nigrum. Nam albũ Cancamum eſſe ex Briſotò didicimus: nigrum verò minea hæc Dioſcoridis Myrrha eſt, quæ ex proceris arboribus decidit, nullo cogente artifice, aut vulnere in arbore facto. Hæc Luſitanus. Verùm non deſunt etiam qui Anime legitimum Bdellium eſſe putent, ob multas quas habet notas cum Bdellij hiſtoria communes, quã apud Dioſc. lib.1.cap.69. & Plin.lib.12.cap.9. atque alios videre licet quò lectorem remitto.

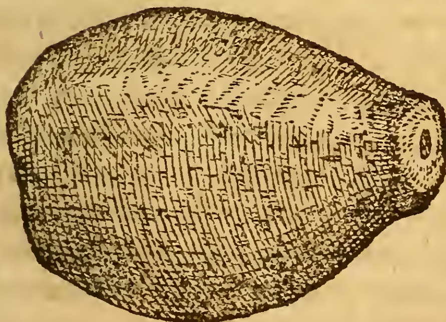
CETERVM cùm hanc Epitomen conſcriberem, dono accepi à Iacobo Antonio Cortuſo Patricio Patauino, clariſsimus vir Rembertus Dodoneus medicus Mechlinienſis, exoticos nonnullos fructus, inter quos nucẽ Fanfel duorum generum, Sycomori & Bdellij fructum, & Fagaram Serapionis, quos mihi pro noſtra amicitia liberaliter communicauit. Hanc itaque fructus Bdellij iconem exhibendi nactus, nolui committere quin eam hoc loco

adij-

adijcerem cum breui quadam deſcriptione. Cuius ſanè, Fagaræq;, de qua poſtea, & Sycomori cognitionem Cortuſo acceptam fero.

BDELLII FRVCTVS.

EST verò Bdellij fructus iuglandis nucis magnitudine, aut etiam amplior, triangulari fere forma, oblongiore Bdellium.

giore

giore tamen & ad ficum quodammodo accedente, odoratus colore subcinereo, durissimo putamine, quod prægnans esse & nucleum continere videtur.

BDELLII historia apud Auicennam cap. 115. valde mutila & confusa est. Dioscorides aliique Græci gummi Bdellij duntaxat meminerunt. Plinius tamen lib. 12. cap. 9. arboris etiam Bdellij meminit in hunc modum. Vicina est Bactriana, in qua Bdelliū nominatissimum. Arbor nigra est, magnitudine Oleæ folio roboris, fructu caprifici naturaque.

SERAPIONIS descriptionem prudens omitto. Si quis tamen eam cupit, aut ipsum Serapionem consulat, aut doctissimos Matthioli commentarios.

De Caphura CAP. IX.

NON *dubium est quin multum Arabibus debeamus quibusdam in medicamentis: etenim aliquando eorum meminerunt, quæ veteribus Græcis neglecta, aut ignota fuere. Quod si interdum plenam descriptionem non reliquerunt, id eo accidit quòd illis hæ regiones ignotæ essent. Nam & ego qui multo iam tempore in hac regione habitaui, summa cum difficultate veram & genuinam Aromatum notitiam consequi possum: partim quoniam nostri Lusitani, tametsi magnam partem orbis nauigant, solum soliciti sunt quas merces quibus ex regionibus maiori cum quæstu sint euecturi, quásue inuecturi; vt verò sciant quæ in singulis quas adeunt regionibus, quaq; forma arbores nascantur, & num fructiferæ sint nécne, poßintne cū nostratium quibusdam comparari, minimè curiosi: tum etiam quòd propter ingrauescentem ætatem singulas regiones mihi adire non licet, nec etiam si velim concedatur ab harum Prouinciarum præfectis & Gubernatori-*

natoribus, qui mea, propter senectutem & rerum experientiam, vti malunt, quàm aliorum Medicorum opera, tametsi eruditi viri non desint. Quamobrẽ culpandus non sum, si interdum nonnulla cum dubitatione profero.

CETERVM *vt ad institutum reuertamur,* Capur & Cafur *omnibus Arabibus dicitur, quoniam apud eos literæ* f & p, *magnam inter se habent affinitatem. Quod si à quibusdam illi alia induntur nomina, aut exemplarium deprauatorum vitio id accidit, aut ipsos auctores deceptos esse credendum est.* Capur, Cafur.

EST *verò Caphura (nobile medicamentum, cuius nec Galenus, nec quisquam veterum Græcorum meminit præter Aëtium è recentioribus, tametsi Serapionis vulgata exẽplaria Dioscoridis auctoritatem citent, falsò tamen id illi accesßit) duorum generum, Caphura videlicet de Burneo, & quæ ex China aduehitur. Caphura de Burneo nunquam vsque ad nostras regiones penetrauit, saltem cùm istic essem videre nõ contigit: nec id mirum, quandoquidem huius libra tanti emitur, quanti centenæ libræ eius quæ ex China adfertur, quæ secundum genus est, eaque in Europã defertur, in panes orbiculares coacta quinque digitorum diametri. Et quoniam ita coacta est, compositum medicamentum videtur, non simplex.* Caphuræ duo genera. Caphura de China.

EA *Caphura de Burneo quæ magnitudine est Milij, aut paulò maior, maxima ex parte vilior est. Conficiunt enim Gentiles, Baneanes, & Arabes qui eam emunt eius genera quatuor, Namque diuidunt in caput, in pectus, in crura & in pedes. Eius quæ ex capite est* Caphura de Burneo.

D libra,

libra, pẽdit pardàns octoginta:(est verò Pardan moneta aurea apud Indos genus quod conficit decem regales castellanos) quæ ex pectore, aureis viginti: quæ ex cruribus, duodecim: quæ ex pedibus, quatuor, aut ad summum quinque. Curiosiores nonnulli quatuor instrumenta cuprea sumant inæqualibus foraminibus pertusa (qualia qui vniones vendunt habere solẽt) per quæ Caphuram transmittunt. Ea quæ per instrumentum maiuscula foramina continens transmissa est, certum habet precium: quæ per instrumẽtum mediocre, aliud: quæ per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transmissa est, aliud etiã pendit precium. In ea verò discernenda adeo sunt experti Baneanes isti, vt Caphuram Caphuræ permixtã dextrè distinguere norint, preciumq; iustum imponere, nemoq; sit, qui eos fallere possit.*

Baneanum industria.

Caphuræ historia.

MVLTA *nascitur hæc Caphura in Burneo, Bairros, Samatra, & Pacen. Nomina autem locorum in quibus Serapio & Auicenna nasci tradunt, magna ex parte sunt corrupta. Nam quã Serapio lib. simpl. cap. 344. de Pansór vocat, est de Pacen in Samatra insula: Quam Auicenna lib. 2. cap. 134. Alçuz * appellat, de Sunda esse potest, quæ insula est Malacæ vicina: Quam verò Serapio ex regione Calca aduehi tradit, corruptum est vocabulum, debebatq; è Malaca dicere, quandoquidem in Bairros loco Malacæ vicino nascitur.*

EST *autem Caphura gummi, (non medulla, aut cor, vt Auicenna, loco suprà citato, & alij quidam putarunt) quod in meditullium ligni cadens, deinde extrahitur,*

trahitur, aut per rimas exudat. Id vidi in mensa ex Caphuræ arbore constructa apud Pharmacopolã quendam; deinde in ligno quodam femoris craßitie donato Gubernatori Domino Ioanni de Crasto; denique in tabella palmum lata apud quendam Mercatorem. Non tamen negauerim, quin interdum in arboris concauũ decidat. Principio verò exudat admodum candida sine vllis rubentibus aut nigricantibus maculis: non autem organis elicitur, veluti quidam scripserunt, neque ad candorem conciliandum decoquitur, vt falsò Auicennæ lib. 2. cap. 134. et Serapioni lib. simpl. cap. 344. persuasum est.

PRO *certo mihi relatum est, solere aliquem prodire huius colligendæ gratia, qua vbi cucurbitam impleuerit, si quis eo validior eum cum cucurbita viderit, ilico eum impune occidit, quoniam id illis (vt aiũt) fortuna sit elargita.* Caphuræ colligendæ ratio.

QVÆ *ex Burneo adfertur plerunque admista habet minutißima lapidum fragmenta, aut gummi quoddam,* Chamderros *illis vocatum Succino crudo persimile, aut ligni cuiusdam scobem. Sed facile maleficium deprehenditur. Nullam præter hanc adulterandi rationem scio. Nam si interdum rubentibus aut nigricantibus maculis respersa conspicitur, id vitiũ ex sordidarum & impurarum manuũ contrectatione aut madefactione contrahi affirmant. Sed facile à Baneanibus id vitium emendatur: Siquidẽ in panno lineo colligatam in calidam aquam clam demittunt addito sapone & Limonium succo, deinde probè elotam in vmbra siccant, & multò candidior redditur non multum* Caphuræ adulterium. Chamderros gummi. Caphuræ expurgandæ ratio.

de pondere decedente. Id ab amico quodam Baneane fieri vidi, qui hoc secretum mihi credidit.

VTRIVSQVE *generis meminisse videtur Serapio, loco sup. citato; sed obscurè admodum, cùm ait maiorem quantitatem esse de Hariz, minorem tamen esse quàm quæ à Sim adfertur. Quod sic intelligendũ puto, maiorem quantitatem ex Chinceo adferri, maioriq́; forma esse, quàm quæ ex Burneo aduehitur: quandoquidem eius quantitas drachma maior nõ inuenitur; panes verò siue orbiculi ex Chinceo allati, quatuor sunt vnciarum, aut eo ampliores.*

Caphuræ arboris historia.

A VIRIS *fide dignus mihi relatum est, Arborem esse Nuci iuglandi similem, folijs tamen candicantibus, salignis similibus, fructum aut florem haudquaquam se vidisse, fieri tamen posse vt vtrumq; ferat. Illud autem certo scio materiam esse cinerei coloris, faginæ ferè similem, interdum nigriorem, nec eam quidem leuem aut fungosam, vt retulit Auicenna libr. 2. cap. 134. (nisi forte ætate iam caducam & emortuã viderit) sed mediocriter solidam. Addunt pleriq; vastam & præaltam esse arborem latißimè sese fundentem & aspectu perpulchram.*

FABVLOSVM *est quod ad eius vmbram omne animantium genus confugere aiunt, vt ferociora animalia euitent.*

Serapionis aliorumq́ue lapsus.

NEC *minus fabulosum est, quod quidam Serapionem lib. simp. cap. 344. sequuti scribunt, huius largioris prouentus augurium esse, cum frequentibus fulgetris cælum coruscat, aut crebro tonitru constrepit. Nam cum insula Samatra (quam nonnulli Taprobanam*

Samatra insula. Taprobana.

nam

nam faciunt) & circumiacentia loca Lineæ æquinoctiali vicina ſint, multis tonitribus ſubiecta ſint neceſſe eſt, eamq́ ob cauſam ſingulis diebus imbres aut leues pluuias habent. Singulis itaq; annis Caphura abundare debebat. Ex quibus patet, tonitru largioris Caphuræ prouentus cauſam aut indicium non eſſe. Nonnullis Caphura de China cõpoſita videtur ex eius parte quæ ex Burneo aduehitur. Affirmarunt præterea mihi, panes illos orbiculares qui ex China aduehuntur, compoſitos eſſe, quoniam Caphura de Burneo in Chinceo deferatur, ideo eius incolis expetita, vt eam alteri viliori permiſceant. Cui opinioni ſuffragantur Baneanes de Cãbaya, qui pro arcano dicunt, deficiente Caphura de Burneo, ſolere ſe eius exiguam quantitatem cum multa Chinenſi commiſcere, eamq́ falſo de Burneo nuncupare. Addunt itẽ iſti Baneanes, Chinenſem Caphuram compoſitum eſſe medicamentum, quod temporis lapſu euaporet & corrũpatur: Caphura verò de Burneo minimè. Caphura de China.

MIHI *ſanè compoſitum medicamentum non videtur, tametſi Manardus in Comp. Meſ. diſt. 8. contra ſentire videatur. Sin verò ſit, ex duobus Caphuræ generibus conflari neceſſe eſt. Nam tametſi euaporet, non eſt tamen admodum corruptioni obnoxia, quod indicium eſt minimè compoſitam aut factitiam eſſe, quandoquidem compoſita corruptioni magis obnoxia eſſe ſoleant. Itaq; cùm Rhabarbarum vix quadrimeſtre illud, quo in hac regione pluit, ferre poſſit, multũ ſanè eſt Chinenſem Caphuram incorruptam hîc in India manere.*

Auenrois lapsus.

AVENROIS 5. *Colliget. cap. 56. aliud Caphuræ genus facit longè à superioribus diuersum, scribitq́ Ambarum eius Caphuræ genus esse. Cùm autem eius opinionem Cap. de Ambaro satis abunde confutauerimus, plura de his agere superuacaneum esse iudico.*

Bellunensis lapsus.

SCRIBIT *Andreas Bellunensis in suo Dictionario secundum Arabes, aquam Caphuratam ex arbore Caphuræ stillare, eamq́ cum arbore calidam esse tertio ordine. De hac aqua à multis cum Medicis, tum Mercatoribus sciscitatus sum, neminem tamen inuenire licuit qui eam se vidisse assereret. Quare facile adducor vt credam Bellunensem cum in hac aqua describenda, tùm in eius temperamento lapsum esse.*

SCRIBVNT *Ruellius, lib. 1. cap. 21. & hunc per omnia sequutus Matthiolus, in libr. 1. Diosc. cap. 75. vterq́ verò ex Serapione, hanc Caphuram ceteris bonitate præstare quæ à Rege quodam Ribah (qui primus dealbandæ Caphuræ rationem adinuenit) Riachina sit denominata. Ego verò vt id credam adduci non possum, quandoquidem Indiæ Reges potentiores sunt, quàm vt tali mangonio operam dare opus habeant.*

Caphura Riachina nulla.

RHASES *de re med. lib. 3. cap. 22. eam frigidā & humidam, Auicenna lib. 2. cap. 134. verò, quem plerique sequuntur, frigidam & siccam tertio ordine constituit.*

IN *ea aliquando opinione cum multis recentioribus fui, Caphuram calidam esse, ob illum odorem & partium tenuitatē quibus prædita est *. Sed posteaquam experimento didici in Ophthalmijs & oculorū*

Caphura frigida est.

inflam-

inflammationibus, tum etiam adustis impositam, niuis frigiditatem retulisse, ilico sententiã mutaui. Adde, quòd omnes apud quos nascitur, frigidam asserunt. Neq; verò obest quòd odorata sit, quandoquidem ob partium tenuitatem facile euaporat & exhalat qui in superficie est odor, contra quàm in Santalo & Rosa, quæ ob suam adstrictionem odorem in se retinent.

REFERT *Auicenna lib. 2. cap. 134. vigilias excitare Caphuram. Qui fieri autem id potest, quandoquidem ipsius testimonio frigida est, soleantq; frigida somnum conciliare? Somnũ quidem inducit foris aut intus exigua quantitate vsurpata. Si quis verò sæpius odoretur & naribus adhibeat, cerebrum exsiccat & vigilias creat. Magnus eius vsus est his in regionibus, multis in rebus, tum etiam in cibis.* Caphura vigilias excitat.

* Perdan monetæ aureæ Indicæ genus Ludouicus Roman. lib. 4. nauig. cap. 4. describit forma angustiore contractioreq; quàm sint Saraphi Babylonici, sed longè crassiore: cui ab altera parte pro superscriptione bini sint insculpti dæmones, ab altera verò nescio quid literis exaratum cernitur. Mendosus tamen est codex, & Perday pro Perdan legit. Perdan.

* Postremæ æditionis exemplaria nõ meminerunt Alsuz, sed Alkansuri duntaxat, & ariagie, deinde alczeid, & alescek.

* Consulendus in hanc rem Matthiol. commentarijs in Diosc. lib. 1. cap. 75.

De Cate, *siue* Lycio CAP. X.

QVONIAM *ad gingiuarum mollificationem & relaxationem Indi medicamento ex Betre, Areca, & Cate composito plurimum vtuntur, de singulis commentandum aliquid erit. Sed quoniam ordo sic postu-*

lat, de posteriore videlicet Cate, medicamento cum amaritudine adstringente, hoc loco agemus; de duobus prioribus suo ordine acturi.

Lycij natales.

PLVRIMVM *nascitur in Cambaya, præsertim Baçaim, Manora, & Daman, vrbibus Lusitaniæ regi parentibus. Prouenit etiam in continenti Goæ, alijsq; plurimis locis, sed non tam abundanter vt suprà enumeratis, è quibus mercimonij gratia exportatur magna quantitate in Chinarum regionem: in Arabiã verò, Persiam, & Coraçone, medicamenti causa, & pauca quantitate. Magna autem copia in Chinarum regionem & Malacam deportatur, quoniam in masticatorijs plurimus eius cum Betre est vsus.*

Cate, Cato.

EIVS *nomen apud omnes enumeratas nationes est* Cate, *in Malacâ* Cato.

QVOD *verò hoc nomen* Cate, *aut paululũ immutatum, apud Arabes, Persas, reliquasq; huius Asiæ nationes obtinuerit; in causa esse puto, quòd maxima pars eius in Malacæ regno absumitur, vbi idem nomen obtinet: quemadmodum in Costi vocabulo accidit, quod, licet* Vplot *ea prouincia, vbi plurimum gignitur, dicatur; ab omnibus tamen ferè Indis* Pucho *lingua Prouinciæ Malacæ vocatur, quòd istic multus eius sit vsus.*

Vplot.

Pucho.

Lycij historia.

CETERVM *arbor ex qua hic succus extrahitur, magnitudine est Fraxini, folio minuto Ericæ vel Tamarici * simillimo, perpetuo virente: florere aiunt, sed fructum ferre negant: multis spinis horret: materies ligni robusta, dura, densa, ponderosa, nec, vt aiũt, putredini obnoxia, siue solibus exponatur, siue aquis*

immer-

immergatur: quam ob causam ab incolis Lignum sem peruiuum nuncupatur. Ex eo propter duritiē & pondus pistilla fiunt deglumandæ orizæ idonea in mortarijs ligneis sex palmos in ambitu continentibus. Incolæ eam arborem Hacchic *vocant: cur autem ipsum succum* Cate *vocent, nulla ratione consequi possum.* Lignum sem peruiuum. Hacchic.

PORRO *succi extrahendi hæc est ratio. Ramos huius arboris minutim concisos elixant, deinde contundunt, postmodum cum farina* Nachani * *(sementis est nigra & minuta sapore Secales conficiendis panibus apta) & cuiusdam nigri ligni, quod istic nascitur, scobe (interdum etiam sine eo) pastilli aut tabellæ formantur, quas in vmbra siccant, ne solis ardore earum facultas euaporet.* Lycij extrahendi ratio. Nachani quid sit.

OPTIMVM *est medicamentum non modò ad confirmandas gingiuas, & desiccandum & constringendum; verùm etiam ad alui profluuia curanda, oculorumq; dolores tollendos, in quibus plerunq; optimo cum successu vsus sum.* Lycij vires.

NVNC *superest, fueritne* Cate *veteribus cognitum examinemus.*

EGO *si mihi dicere licet quod sentio, omnino existimo nostrum hoc* Cate *nihil aliud esse, quàm Græcorum & Latinorum Lycium. Nam eius extrahendi ratio ab omnibus eadem describitur, ijsdemq; facultatibus pollere censetur quibus nostrum* Cate. *Huc adde quod Indicum Lycium præfertur cum à Dioscoride libr. 1. cap. 114. & Plinio, libr. 24. cap. 14. tum à Galeno, libr. 7. simpl. Vocatum autem est à Græcis Lycium, quoniam in Lycia primum inter* Cate, quid sit.

Græcos eius vsus repertus sit, optimumq́; istic nasci eo tempore censerent. Præfertur etiam Indicum Auicennæ, lib. 2. cap. 399. & Serapioni, Ser. lib. simpl. cap. 7. qui id Hadhadh *appellant, easdemq́; illi facultates tribuunt, quas Græci & Latini. Auicenna vult in eius penuria Arecam & Santalum substitui.*

Hadhadh.

RECENTIORES *aliquot è Periclymeni succo succedaneum eius parant. Sed si Lusitani Pharmacopolæ in conquirendis legitimis medicamentis diligentiores essent, & in ædibus Indicis * nuncupatis Olysipone requirerent, posset eius tum etiam Fausel siue Arecæ magna copia classe regia in Lusitaniam deferri.*

Fausel.

* Dioscoridi Lycium folia buxi habet, & pusilla est arbor. Itaque longè alia censenda est quàm ea quæ nostro Auctori describitur. Tametsi non satis sibi constare videtur Dioscorides in Lycij descriptione, si modò postrema capitis de Lycio pars, Dioscoridis sit.

* Huius sementis etiam meminit is qui naufragiū Nauis S. Benedicti nomine, quæ paulo suprà promontoriū bonæ spei ad scopulos allisa est, descripsit, aitq́ue Sinapi similem esse, sed nigriorem cuius farina in panes orbiculares subacta vescuntur tota illa Aethiopiæ ora maritima, presertim inter fl. S. Christophori, & eum qui à S. Lucia nomen accepit.

* Sunt verò ædes Indicæ, vastæ concamerationes sub Regio Palatio in quibus asseruantur non modò Aromata, sed omnis generis merces quæ ex India Vlysiponē Liburnicis regijs aduehuntur.

De Manna CAP. XI.

AN *Manna Græcis cognita fuerit, à Recentioribus satis disputatum arbitror *. Ego paucula duntaxat hîc subijciam, quæ silentio prætereunda non duxi.*

Mannæ tria genera.

EIVS *igitur tria agnoscimus hîc genera ex prouincia*

tincia Vzbeque deportata.

PRIMVM *genus vtribus conseruatum, sapore faui mellis,* xirquest, *aut* xircast *vocatur, id est Lac ex arbore Quest nuncupata: nam* xir *lingua Persica Lac sonat, nos corrupto nomine* Siracost *nuncupamus. Est autem ros quidam in eas arbores delabens, aut gummi ex eis destillans.* I. Xirquest. Xircast. Siracost.

ALTERVM *genus dictum* Tiriamiabim *aut* Trungibim, *vt vertit Bellunensis, in Carduis nasci ferunt, granis quàm Coriandrũ maioribus, colore inter rufum & rubentem medio, quæ ex tribulis decutiuntur. Vulgus Plãtæ fructum esse putauit, sed Gummi aut Resinam esse rescitum est. Huius vsus præfertur à Persis, ei qua vtimur; quoniam eam qua vtimur pueris exhibere non audent, nisi decimũ & quartum annum excesserint. Ego tamen ab eo tempore quo huc delatus sum, ea vti non destiti, & sine molestia purgare semper deprehendi.* II. Tiriamiabim. Trungibim.

TERTIVM *genus magnis glebis aduehitur, admistis plerunq; folijs. Calabrinæ persimilis est hæc Manna, plurisq; æstimatur: defertur autem ex Baçora vrbe Persica admodum celebri.* III.

ADVEHITVR *interdum Goam in vtribus aliud genus ex Ormuz emporio, melli candido depurato persimile: sed facile corrũpitur in hac regione, propterea quòd vitreis lagenis non asseruetur.* Mannæ genus aliud.

* Consule commentarios Matthioli in lib. 1. caput verò 73. Dioscoridis. Illic enim tum veterum Græcorum, Latinorum, & Arabum opiniones recenset, tum etiã Recentiorum sententias de Manna refellit. Eius verò, auctorisque nostri, atque adeo omnium qui de hac re hactenus scripse-

ſcripſerunt opiniones refutat Donatus ab alto mari tractatu de Manna.

De Tabaxir CAP. XII.

CVM *Spodium tam multas Arabum magni nominis & inſignis doctrinæ Auctorum compoſitiones ingrediatur, quas intro aſſumere licet: non mirum eſt ſi dubitatio orta ſit, an illorum Spodium cum Græcorum Spodio quod metallicum eſt, & minimè intro aſſumi poteſt, idem ſit. Sed, vt verum fateamur, vnicum eſt in orbe Spodiũ, ſiue Pompholix, ab Arabibus* Tutia *vocatum, in cuius penuria Græci* ἀντίσποδα *parabant.*

Spodium vnicum.

HVIC *autem dubitationi & errori anſam præbuit Terentianus ille Dauus omnia turbans, videlicet Gerardus Cremonenſis, in Rhaſ. ad Alm. libr. 3. cap. 36. qui* Tabaxir *Arabum interpretatus eſt Spodiũ, quũ non minus inter ſe differant, quàm albus & ater color. Eius errorem omnes Arabum interpretes Latini ſequuti ſunt,* Tabaxir *Spodium vertentes.*

PERICVLOSÆ *autem ſunt vocabulorum verſiones & immutationes, præſertim in re medica, debentq́ue medicamentorum nomina potius non interpretata relinqui, quàm perperam Latina reddi.*

Tabaxir.

CETERVM, *vt ad rem redeamus,* Tabaxir *vocabulum eſt Perſicum, ab Auicenna lib. 2. cap. 617. et alijs Arabibus è lingua Perſica deſumptum, nihilq́ue aliud ſonat quàm lactens humor, aut ſuccus liquórue alicubi concretus: quo nomine etiam* Arabibus & Turcis *hoc medicamentum cognitum eſt.*

Vo-

VOCATVR *autem ab indigenis* Sacar Mambu,*quasi dicas Saccharum de Mambu,quoniam Indi arundines, siue ramos arboris illud proferentes* Mambu *vocant. Attamen nunc etiam* Tabaxir *vocare cœperunt,quoniam eo nomine petitur ab Arabibus,Persis et Turcis, qui id mercimonij causa ex India in suas regiones exportant.* Sacar Mambu.

Tabaxir.

MAGNO *emitur hoc medicamentum pro prouentus eius ratione. Eius tamen commune precium in Arabia est,vt pari argenti pondere ematur.* Tabaxir mira caritas.

ARBOR *in qua gignitur interdum magna est et instar Populi procera:interdum minor,ramos vt plurimum erectos (nisi quod pulcherrimos quosq; interdũ incuruant ad pergulas & deambulacra, apud Indos frequentia,conficienda)frequentibus nodis distinctos, palmi tamen longitudine ab inuicem dißitos, habens; folium Oleæ longius. Inter singula internodia liquor quidam dulcis generatur, crassus veluti amylum congestum & simili candore, interdum multus, nonnunquam verò perpaucus. Sed non omnes arundines siue rami eum humorem cõtinent,at ij duntaxat quos Bisnager,Batecala, et pars Prouinciæ Malauar profert.* Tabaxir historia.

HIC *autem liquor concretus interdum nigricãs & cinereus inuenitur, sed non ideo improbatur, quoniam aut ob nimiam humiditatem, aut quòd diutius ligno inclusus permanserit,hunc sibi colorem conciliat: non autem ob arborum incendium hanc nigredinem adquirit,veluti nonnulli putarunt. Nam etiam in multis ramis quos non contigit ignis,niger inuenitur.*

MEMINIT *huius Rhases, libr. de re med. 3.*

cap.

cap. 36. sed omissa generatione; solas vires recenset. Serapionis autē libr. simpl cap. 342. exemplar tēporis vitio corruptum esse verisimile est, quandoquidem Saraiscir *pro* Tabaxir *legat.*

Auicennæ lapsus.

AVICENNA *lib. 2. cap. 617. vult ex arundinum radicibus crematis fieri: sed eius opinionem falsam esse ex supradictis manifestum est.*

σποδὸς. Tutia.

CETERVM *σποδὸς, quæ Arabum est* Tutia, *aliud, vti diximus, est medicamentum, cuius historiam ex Græcis petendam censeo. Huius penuria antispodiū fieri censent nōnulli ex oßibus Elephanti: sed quàm id falsum sit, ego iudicare possum, quippe qui Elephanterū ossa nullius esse vsus, sed ea ab incolis abijci sciā.*

Antispoda ex ossibus Elephanti nulla.

PORRO, *quoniam peruersa Cremonensis interpretatio tot errores nobis peperit, in posterum vti censeo Spodo siue* Tutia *in medicamentis à Græcis descriptis, quæ nusquam nisi externis remedijs hoc medicamentum admonent:* Tabaxir *verò legitimo in Arabum compositionibus, quæ vt plurimum intus in corpus sumuntur.*

Tabaxir facultates.

CETERVM *ex Medicorum tum Indorum, tum Arabum, Persarum & Turcorum testimonio* Tabaxir *internis & externis conuenit ardoribus, tū etiam biliosis febribus & dysenterijs.*

De Tutia CAP. XIII.

AVICENNA *lib. 2. cap. 703. Tutiam in India inueniri scribit. Huic etiam suffragatus Serapio, lib. simpl. cap. 422. Tutiæ quoddam genus Indicū esse asserit.*

SED

Sed vt verum fatear: Nulla per vniuersam Indiam, nobis saltem cognitã, Tutia inuenitur, siue Græcorum πομφόλυξ: aut æs, aliúdue aliquod metallũ ex quo conflari Tutia poßit. Sed ea Tutia qua nos hîc vtimur, quamq́; in Lusitaniã & Hispanias, reliquasq́; occidentales regiones exportant, è metallicis conflata non est, sed ex eorum est genere quæ Dioscoridi ἀντίσποδα appellantur. Mihi enim retulit Mercator, harum, similiumq́; rerum curiosius indagator, se certò accepisse à Persicis Negociatoribus, hanc Tutiã in Quirmon Persiæ regione & Ormuz finitima (vbi etiam laudatißimum totius Persiæ cuminum nascitur) fieri, atq; conflari è cineribus arboris cuiusdam istic nascentis nomine Goan, *quæ fructum eiusdem nomine profert, cortice & putamine constantem: corticem verò & nucleum, qui putamine clauditur, edules esse. Hanc Tutiam Alexandrinam vocari, non quòd in Alexandria fiat: sed quòd ex Quirmon Ormuz delata, deinde in Alexandriã exportetur, ex qua tandem & Italiæ* & Galliæ communicatur.*

Tutia Lusitanorum.

Goan arbor.

ἀντίσποδος Alexandrina.

* Imo vt Matthiolus suis in Diosc. commentarijs libr. 5. cap. 46. censet, caducia potius ex ærarijs Germaniæ fornacibus petita vtuntur, tum Italiæ, tum Germaniæ atque Galliæ officinæ. Attamen si paulò diligentiores magisq; curiosi essent Pharmacopolæ, facile Pompholygem ex iisdem fornacibus accipere possent, & sua antispoda, quę, vt idem auctor est, plerumque ex boum ossibus concrematis parant, omnino reijcerent.

De Ebore CAP. XIIII.

Ossium Elephanti non modò in Medicina nullus est vsus (tametsi nonnulli falsò tradant ex his cre-

crematis spodium parari) sed nec instrumẽtis & operibus faciendis. Dentium duntaxat materies expetitur. Nam quod Aegineta lib. 7. cap. 3. Elephanti vngulas medicum in vsum vsurpari tradit, falsum esse puto.

Dentes Elephantini dũtaxat expetiti.

APPELLATVR autem Arabibus Elephantus Fil: (ipse verò dens Cenalfil, quod dens Elephanti est) in Guzarate & Decan, Ati: in Malauar, Ane: in Canara, Açete: Aethiopibus, Ytembo: nullis verò nationibus quod sciam Baro, licet Simon Genuensis * id affirmet.

Fil. Cenalfil. Ati, Ane. Açete, Ytẽbo

Baro.

NVLLIVS in medicina vsus sunt ipsi dẽtes apud Indos: sed duntaxat ab Arabibus & Turcis vsurpantur ex Auicennæ præscripto in iisdem remediis quibus nos vtimur. Verùm in operibus & instrumẽtis monilibusq; fabricandis tantus eorum est vsus, vt ex ea Aethiopiæ parte quæ est à Sofala, vsq; ad Melinde, singulis annis in Indiam deuehantur millies sexcenta pondo, præter eos dentes qui ex plerisque Indiæ regionibus conuehuntur. Huius Eboris pars in Chinarum regionem defertur: maxima verò & potissima pars Cambaya deuehitur. Est enim certum superstitionis genus à Dæmone mulieribus eius regionis institutum, vt è vita sublato aliquo ex sanguine iunctis, ilico omnia monilia (quorum viginti ex ebore confecta singulæ mulieres in brachiis gerunt, fiunt tamen & ea interdum è testudinum testis) confringant, & posito luctu noua inducant. Ingẽs verò est apud eos Eboris precium, pro dentiũ magnitudine: siquidẽ minores dentes non adeo magno æstimantur; magni verò, ingentis sunt precij.

Magnus Eboris apud Indos vsus.

Superstitio Indicarum mulierum.

HA-

HABENT *autem singuli Elephanti binos dentes in maxilla superiore, sed non deciduos & denuo renascentes; vt putarunt nonnulli. Feminæ verò ijs magnâ ex parte carent; tametsi nonnullæ dentibus vnius palmi longitudine præditæ sint. Mactantur ab Aethiopibus Elephanti, vt eorum cruda carne vescātur: dentes verò ad nos mercimonij gratia transmittunt viminibus, siue laqueis colligatos, quod facit vt putem maiora apud eos Elephantorum armenta inueniri, quàm Boum in Europa.* Elephantini dentes non sunt decidui. Elephāti crudis carnib. Æthiopes vescuntur.

PORRO *Elephanti natura melancholici sunt admodum, noctu pauent & insomnijs metum incutientibus diuexantur. Sed præsens remedium est, si eorum rectores (*Naires *lingua vernatula vocantur) illorum tergis insideant, semperq́ eos alloquantur, ne dormiant. Alui profluuio plerunq́ laborant; interdum verò adeo in Zelotypiam rapiuntur, vt efferentur, & quodammodo furibundi reddantur, disrumpantq́ catenas & vincula. Eius autem mali curatio est, si rectores educant eos in agros, & grauiter obiurgent.* Naires.

CETERVM *præter id ministerium quod vehendis oneribus præstant, & tormentis bellicis è loco in locum commutandis, solent bello vtiles esse Elephanti; interdum enim capite & pectore armati equorum more in bellum educuntur. Sed qui his in prælijs vtuntur, id solum emolumenti referunt, quòd aduersariorum acies proturbent: & tamē interdum etiam, veluti intellexi, non sine suorum pernicie retro cedunt. Nonnulli sunt Reges, qui interdum mille huiusmodi Elephantos in præliū educūt, alij plures, pleriq́ pauciores.* Elephantorū vtilitas.

Elephantorũ pugna.

CRVDELE *est id spectaculũ, quando Elephanti veluti monomachia præliantur: siquidem non modò dentibus singuli suum aduersarium impetere student, sed magno interdum impetu capitibus concurrunt, vt alteruter eorum, capite confracto, in planiciem cadat.*

FALSVM *est quòd quidam de maris & feminæ congressu tradiderunt, quandoquidem haud aliter cõgrediantur quàm reliquæ quadrupedes.*

MVLTA *Plinius libr. 8. cap. 1. 2. 3. & seq. de Elephantis scribit, sed pleraq; parum probanda, & hactenus non experta. Quod verò in Taprobana insula maiores, dociliores, bellicosioresq; Elephãtos gigni tradit: verum id est si Taprobanam intellexerit eam insulam quæ nunc Zeilan vocatur. Nam, vt postea dicemus, huius insulæ Elephanti reliquis omnibus præcellunt, eorumq; imperia reliquos agnoscere scribunt. Eius etiam cum Rhinocerote inimicitiæ meminit idẽ Plinius, lib. 8. cap. 20. eorumq; pugnas describit.*

Taprobana Zeilan fortè.

Rhinocerotis historia.

EST *autem Rhinoceros vastum animal cornu in nare gerens, quod difficulter domari potest. Multos in Cambaya Bengala finitima, & Patane inueniri tradũt, & ab incolis* Gandas *vocari. Mihi hactenus Rhinocerotem videre non contigit: illud tamen scio Bengala incolas eius cornu aduersus venena vsurpare, vnicornu esse existimantes, tametsi non sit, vt ij referunt qui se probè scire autumant.*

Gandæ.

Monoceros.

CETERVM *de Monocerote tam incerta omnia ab Auctoribus referuntur, vt illos eum haudquaquam vidisse manifesto appareat. Ego hoc loco referã quæ à viris fide dignis accepi. Inter promontorium Bo-*

næ

næ ſpei, & aliud Promontorium vulgo de Currentes nuncupatum vidiſſe ſe affirmabant terreſtre quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quod caput & iubam equi haberet (minimè tamẽ marinum equum eſſe) cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quodq́ nunc in dextram, nunc in ſiniſtram obuerteret; modò illud attolleret, modò demitteret. Id animal cum Elephante ferociter præliari, eiusq́ cornu aduerſus venena laudari. Eius experimentum factum, propinato duobus canibus veneno: alterum enim canẽ cui dupla quantitate propinatum eſſet venenum, ſumpto huius cornu puluere ex aqua, conualuiſſe: aliũ verò cui exigua quantitate venenũ eſſet datum, nec exhibitum hoc cornu, ſtatim mortuum corruiſſe.

CETERVM *non modò vernaculam linguam intelligunt, ſed etiam peregrinas ſi eas edoceãtur. Gloriæ ſunt cupidi, beneficiorum memores, iniuriarum verò haudquaquam obliuiſcuntur, & vindictæ cupidiſſimi ſunt. In ſumma huic animali nihil deeſſe videtur vt ratione præditum appareat, præter loquelam: tametſi non deſint qui in Cochin publicum inſtrumentũ (atteſtationem vocant) ſe vidiſſe aſſerant, quod referret Elephantum aliquando iſtic loquutum, petijſſeq́ à ſuo rectore (quem in Malauar* Naire, *in Decam verò* Piluane *vocant) cibum. At rectorem reſpondiſſe, Lebetem in quo illi Orizam coqueret, pertuſum eſſe, eũ tamen ad Cacabarium deferret obturandum, deinde illi Orizam ſe cocturum. Lebetem promuſcide ſumptum Elephantus ad Cacabarium defert. Is Lebetem reparat, ſed rimam quam non animaduerterat, inobtura-* Elephanti docilitas.

turatam relinquit. Lebetem cùm retulisset Elephātus, Rector in eum Orizam cum aqua coquendam inijcit, sed cùm per rimam effluere conspiceret aquam, rursus Elephanto tradit consarcinandum vt ferat. Eū denuo sumptum defert Elephas. Cacabarius de industria lebetem se reparare simulans, rimā auget. Defert Elephantus lebetem ad mare, & aquam haurit, quam dum effluere videt, lebetem intelligit non reparatum: ad Cacabarium redit magno barritu intonans, quasi de eius perfidia conquereretur. Cacabarius tandē lebetem probè ferruminat, & reparat. Sed ei Elephātus non fidens, denuo ad mare profectus, aquam haurit, quam cum continere lebetem animaduertit, domum redit, & orizam in eo coctam edit. Viuunt etiamnum qui hoc spectaculum se vidisse affirmant, loquutum tamen asserere non ausint.

Rex Sian. Elephantus candidus.

RVMOR est Regem Sian, in cuius regno præstantißimi post Zeilanos inueniuntur Elephanti, candidū Elephantum habere, eumq; propterea Regem candidi Elephanti per excellentiam appellari.

Rex Regu. Elephantorū venatio.

RETVLIT mihi amicus fide dignus, se duas Elephantorum venationes vidisse, ad quas profectus esset Rex Pegu cum infinita hominum multitudine, siquidem in prima ducenta hominum milia fuerunt. Amplectuntur illi in orbem totum eum locum in quo Elephantos sua pascua habere norūt, deinde paulatim orbē siue hominum coronam contrahentes, tandem in medium concluserunt non modò ingentem Elephantorum multitudinem (siquidem ea venatione quatuor milia capta sunt) sed & alia animantia, veluti apros, tigrides,

tigrides, partim viua, partim iaculis confixa. Omnes autem Elephantos dimisit, præter ducentos tum adultos, tum iuniores, ne suam regionem Elephantis depopularetur. Eos verò domarunt in hunc modum. Magnis trabibus eos sepientes, paulatim circum, quo concluduntur, in angustius contrahebant, donec singulos Elephantos vix locus caperet: deinde funibus è vimine contextis eorum pedes & dentes aptabant, vt Elephanti se mouere loco non possent. Hos binis funibus cinctos subibant rectores, & calcibus impetentes, tum baculo ferientes, perpetuo se verberaturos & tandem fame enecturos minitabantur, nisi essent morigeri. Sin verò essent morigeri, oleo se peruncturos, & cibos subministraturos pollicebantur. Deinde singulos educebant & lauabant, lotis singulis binos Elephantos domesticos & iam domatos admouebant, inter quos vtrinq; coërcerentur. Hac ratione domitos fuisse referebat.

ALIAM *præterea Elephantos capiendi ratione̅ idem mihi narrauit. Intellexerat idem Rex Pegu ingentem Elephantum in syluis oberrare; vt eum caperet, aliquot Elephantos feminas domesticas eo mittit, prius commonitas ne cum Elephantis congrederentur, sed signis indicarent se primùm co̅gressuras vbi ad sua stabula peruenissent. Posteaquam eo venissent feminæ, statim eas subsequuti sunt Elephanti cum illis pascentes, donec in vrbem Pegu, quæ admodum vasta est, deducti essent. feminæ ad sua stabula remearunt subsequentibus eas Elephantis. Eductis inde feminis, solos Elephantos conclusos, eadem, quam suprà retu-*

limus, ratione domarunt.

Elephantos domandi ratio.

IVNIORES *etiam verberibus, obiurgationibus & fame, interdum verò beneficijs domantur. Maiores verò magnis ædibus concludunt quæ multas habent ianuas angustas, è quibus qui Elephantos domare volunt, iacula & spicula in eos conijciunt, donec iam fessi, vulneribusq; & fame propè sint enecti. His deinde rectores significant eos se ita exercitasse vt feritatē deponerent: quòd si humi se prostrauerint, beneficia in eos collaturos pollicentur, procumbunt Elephanti, lauantur, vnguntur oleo, & cibus datur: deindè singulis ferè momentis interrogantur qui valeant, quid petant. His rationibus paulatim edomantur.*

Plinij lapsus.

MANIFESTVS *autem Plinij error in eo deprehenditur, quod Elephātos minimo suis stridore terreri & retro cedere scribit lib. 8. cap. 9. Nam plerunq; sues Elephantorum stabula ingrediuntur, nec eis terrentur, aut eorum præsentia quidquam commouētur. Sed & in syluis Malauar multos sues cum Elephantis versari certum est. Illud verum est, quòd mures oderit, quemadmodum idem tradit. Nam si mures in suis stabulis versari senserint, nunquam nisi contorta in se & conuoluta promuscide Elephanti dormient, ne eā mures ingrediantur & mordeant; eadem planè ratione formicas abhorrent.*

Elephantus murē odit, & formicas.

And. Lacunæ lapsus.

MIRARI *subit, à quo Andreas Lacuna lib. 2. cap. 50. com. in Diosc. edoctus, fossile & minerale ebur inueniri scripserit, quandoquidem nihil à veritate magis alienum sit.*

Fuchsij error.

NEC *minus Fuchsium lib. de Compos. med. miror,*

ror, qui nullibi verum ebur reperiri summo errore scripsit: cùm tot sint Elephanti per vniuersam Indiam & Aethiopiam.

* Vulgaria Simonis Genuensis exemplaria huius meminisse non reperio.

De Elephantorum docilitate & industria multa apud Auctores leguntur. Sed & recētibus exemplis eorum industria & docilitas est cognita. Nónne Elephantus quem ante triennium hic in Belgico vidimus, quemque ad Maximilianum Cæsarem Rex Catholicus mittebat, summū docilitatis & intellectus propemodū humani specimen nobis præbuit? Attamē adhuc erat iunior, nec nonum annum excessisse ferebatur.

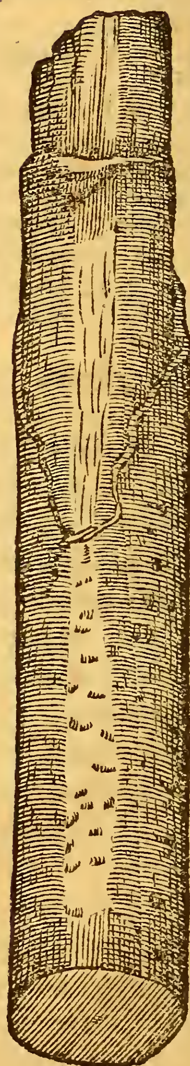
De Canella CAP. XV.

TAM *longa difficiliq; via petebantur olim hæc aromata, vt perfectam eorum notitiam consequi Veteribus haud facile fuerit. Hinc factum vt mille fingerentur fabulæ, quas Herodotus pro veris refert. Et quoniam ingens eorum erat precium, maiorq; in hominibus lucri cupiditas, adulterabantur aromata, & hac ratione fiebat, vt diuersa illis inderentur nomina, tametsi plerunq; eiusdem essent generis.* Herodoti fabulæ.

PROPTER *locorum igitur distantiam, & minus frequentatas has regiones à Negociatoribus, probè cognita Cassiæ historia veteribus non fuit. Nā qui eam Ormuz & Arabiam deuehebant, Chinenses (vt infrà dicemus) erant; Ex Ormuz deinde in Alep Emporium totius Syriæ nobilissimum ab alijs negotiatoribus transferebatur. Qui verò inde eam ad Græcos deportabāt, aut apud se nasci, aut in Aethiopia dicebāt, multisq; cum superstitionibus cædi, diuidiq; à sacerdo-* Alep Syriæ emporium.

CANELLAE FOLIVM ET BACILLVS.

te in

te in ternas partes, quarum vnam Deo poneret, alteram Regi, tertiam sacerdotibus *. — * Paulo aliter Plin. libr. 12. cap. 19.

CETERVM *neq; Cassiam, neq; Cinnamomum apud Aethiopes, aut Arabes nasci, nostrorum Lusitanorum nauigatione palam factum est, qui totam illam oram circumlegerunt, magnaq; ex parte terrestri itinere peragrarunt, nullam autem Cassiam aut Cinnamomum vidisse affirmãt. Huc adde quod ipsimet Arabes Canellam dictam hinc petunt, eiusq; preciũ apud eos intenditur, quoties hinc eò non defertur.* — Cassia neque Cinnamomũ apud Æthiopes nascitur.

DICET *aliquis Canellam quidem apud eos non nasci, & propterea ab Indis petere; sed legitima Cassia & vero Cinnamomo eos non carere, fortè autẽ à Barbaris & inconditis populis ignorari. Familiares habeo eruditos viros Medicos Arabes, Turcos & Coraçones, qui omnes Canellam crassiorem, Cassiam ligneam appellant. Præterea nonnulli ex nostris totam Aethiopiã sub Aegypto (quam nunc Guineam vocant) nõ solum secundum mare, sed & in mediterraneis peragrarunt, alij ab insula D. Thomæ nuncupata vsq; ad Sofala & Mozambique & inde Goam penetrantes, alij pleriq; à Promontorio Bonæ spei (cùm naufragium passi essent) vsq; ad Mozambique & Melindã, ita vt vtrãq; Aethiopiam suprà & infrà Aegyptum perlustrarint; nulla tamen his conspecta est Canella vel Cassia.* — Guinea. — Promontorium Bonæ spei.

CVM *igitur orbis nunquam ita fuerit cognitus vt nunc est, præsertim Lusitanis, verisimile est non defutura huiusmodi Aromata & celebria medicamenta qualia sunt Cinnamomum & Cassia: sed abundantiã ipsam, hanc nobis dubitationem parere.*

NEQVE enim (tametsi nostri minimè curiosi fuissent) credendum est ipsos incolas tam nobilia Aromata tacituros. Nam quemadmodum Barbarissima gens quæ insulam D. Laurentij incolit, mercatoribus, qui eò interdum deuehuntur, fructum quendam Auellanæ magnitudine ostendit, quod Garyophyllos redolet: eadem ratione credendum est Aethiopes Cinnamomum & Cassiam adeò odorata medicamenta nostris demonstraturos fuisse.

Insula D. Laurentij.

Fructus Garyophyllos olens.

PORRO Cassia lignea Arabibus, Persis & Indis Salihacha vocatur: à vulgo autem Indorum, eodem nomine dicitur quo Canella: nullam enim inter Canellam & Cassiam differentiam faciunt. Neque, vt verum dicam, quispiam Cassiam à Canella differentem vidit.

Salihacha.

Canella est Cassia.

CETERVM quòd Canellæ diuersa Cinnamomi & Cassiæ nomina indita fuerint, occasionem præbuisse puto Mercatores Chinenses (nam Annales vrbis Ormuz produnt olim quadringentas naues è China vno eodemq́ue tempore eò appulisse) qui cum è sua regione aurum, sericum, vasa murrhina (porcellanas vocant) moschum, cuprū, margaritas, aliasq́ue huiusmodi merces eueherent, nonnullas ex eis in Malaca vendebant; sandalum, nucem myristicam, macerē, Garyophyllos, lignum aloës, contra in suas naues inferentes: quæ rursus in Zeilan & Malauar diuendebant, indeq́ue sumebant Canellam laudatissimam, ex Zeilan videlicet, et ex Malauar minus selectam, similiter & ex Iaoa, vnde etiam piper, cardamomūq́ue euehebant, eaq́ue omnia deinde Ormuz aut in Arabiæ oram maritimam perferebant.

ferebant. Interrogati autem isti Chinenses quænam essent hæc Aromata, & vnde ea adueherent, fabulas illas narrabant quas recenset Herodotus, vt his commentis earum mercium precia augerent.

CVM *autem quæ in Zeilan nata esset Canellam, ab ea quam in Iaoa & Malauar sumpserant differre conspicerent, diuersa illis indidêre nomina, cùm tamẽ eiusdem generis essent cortices, pro soli cæliq; varietate solùm differentes, vt plerunq; idem fructus pro regionum & soli varietate suauior fieri, aut à naturali bonitate degenerare solet.* Canella Zeilanitica reliquas longè superat.

EMENTES *ergo Ormuz incolæ eam Canellam à Chinensibus, idcirco eam* Darchini, *quod Persis lignum Chinense sonat, appellarunt; deinde Alexandriã vehentes vt eam Græcis eò confluentibus carius venderent, Cinnamomum vocarunt, quod significat lignũ odoratum, quasi Amomum ex China delatum. Deteriori autem Canellæ, quæ scilicet ex Malauar & Iaoa delata esset, idem nomen quo in Iaoa appellatur, inderũt, scilicet* Cais manis, *quod lingua Malaya dulce lignũ sonat (hanc corrupto vocabulo* Cassiam *Græci dixerunt) duo diuersa nomina eidem rei imponẽtes.* Darchini. Cinnamomum. Cais-manis. Cassia.

VSVS *est autem Auicenna lib. 2. cap. 128. cum Rhase & reliquis Arabibus, vocabulo Persico* Darchini, *vt plerisq; alijs Persicis solet. Nam Canella cuiuscunq; generis Arabicè* Querfaa *&* Querfe *dicitur. Reliqua verò nomina Arabibus prodita corrupta sunt, vt* Darsihahan *& similia. Vocatur in Zeilan* Cuurdo: *in Malayo, vti dixi,* Cais manis: *in Malauar,* Cameaa. *Nam quod Serapio* Darchini Querfaa, Querfe. Cuurdo. Cameaa.

Arbo-

Arborem de China interpretatur, corruptum est exemplar, & hæc interpretatio ab Interprete addita.

CETERVM *rogatos volo omnes cum Medicos tum Pharmacopœos, vt posthac Cassiæ loco Canellam deteriorem præscribere desinant, & selectissima vtantur, quandoquidem tanta nunc est eius copia. Tum etiam ne Cassiam duplici pondere pro Cinnamomo in Compositionibus inijciant, tametsi freti Dioscoridis et Galeni auctoritate.*

SCRIBVNT *nonnulli Canellam nostram veterum Cassiam non esse, quòd (vt aiunt) nigricans sit, & inodora: aut, si sit, Pseudocassiam Dioscoridis esse potius quàm legitimam. Fit interdum vt etiam hîc in India Cassiam admodum deprauatam cum alia inueniamus non exigua quantitate (quoniam aut non bene parata fuit, aut non suo tempore cæsa) quandoquidem vix Aroma reperias corruptioni magis obnoxium quàm Canella est, præsertim si diu in naui perstiterit. Est enim hæc regio putredini admodum obnoxia maritimis præsertim locis, imò quotidiana experientia videmus Canellam singulis annis multum de sua illa odoris & saporis suauitate deperdere.*

SI *quis plura de Cassia requiret, legat Manardū lib. Epist. 8. Epist. 1: & Commentarios Matthioli, lib. 1. cap. 12. & 13. qui multis argumentis demonstrant nostram Canellam, legitimam Cassiam esse. Sed quod Cinnamomum inueniri negent, in eo falluntur, cùm Cassia, Cinnamomum, & nostra Canella vnum idemq; sint medicamentum.*

Cinnamomum, Cassia, & Canella idem sunt.

ANNOTAVIT *Lacuna lib. 1. cap. 13. in ædibus*

bus Indicis Vlyßipone se omnia Cinnamomi genera à veteribus descripta obseruasse. Sed ego hîc in India plura duobus non obseruaui, videlicet quod in Zeilan nascitur, & quod in Iaoa & Malabar. Nam quod in Lusitaniam deuehi solet, Zeilaniticum omnino est. Poterit autem fieri vt quinq; genera bonitate discreta inuenerit, non autem genere diuersa. Quod verò deinde addit de Cinnamomo cum Maria Stiliconis vxore reperto sub Paulo III. *P. M. fabulosum prorsus videtur.* Cinnamomi siue Canellæ duo duntaxat esse genera.

FATENTVR *nonnulli, Cinnamomum quidem nos habere, sed non illud Mosyliticum quod à Dioscoride lib.* 1. *cap.* 13. *cæteris generibus præfertur; quodq; Theophrastus lib.* 9. *cap.* 5. *multis nodis constare scribit. Sed his abundè satisfactũ puto ijs argumentis quæ antè protulimus.*

PORRO *Cinnamomum siue Canellæ arbor magnitudine est Oleæ, interdum minor, multis ramis prædita, non ijs quidem contortis sed rectis fermè: folijs lauri quidem colore, sed forma ad Citri folia accedente (non verò folijs Iridis vt fabulosè quidam scripsere) floribus candidis, fructu nigro & rotundo, auellanæ ferè magnitudine aut exiguis oliuis simili. Est autẽ Canella nihil aliud nisi secundus & interior arboris cortex* *, *nam hæc arbor duplici cortice munita est veluti Suberis arbor, non eo tamen adeo crasso et distincto. Exemptus ergo cortex crasso illo & exteriori libro repurgatur: deinde per laminulas quadrangulas sectus humi abijcitur, atq; ita per se conuoluitur, vt trunci vnius rami integer cortex videatur, cùm tamen duntaxat* Canellæ historia.

taxat partes sint corticis in tubulos digiti craßitie conuolutæ, truncus verò interdum femoris craßitudine reperiatur. Roseum autem illum, siue ex cinereo vinosum colorem Solis calore contrahit: qui, non probè paratus, candicans siue cinerei coloris fit; nimijs verò ardoribus Solis adustus, niger. Exempto cortice, tribus postea annis ab ea arbore abstinetur.

FREQVENTES *sunt hæ arbores in Zeilan, solebatq́ vili emi Canella: sed triginta abhinc annis, nemo eam emere potuit, præter Procuratorem regiorū negociorum, factorem vocant. Zeilanicis minores sunt eæ quæ ignobiliorem Canellam præbent in Prouincia Malauar & in Iaoa siue Iaua; non tamen adeo pusillæ, vt eas Plinius lib. 12. cap. 19. & Galenus lib. 1. de Antidotis esse censent. Sūt verò omnes syluestres & sponte nascentes.*

Canellæ arbor syluestris.

NVSQVAM *alibi, quod sciam, nascitur Canella, tametsi Franciscus de Tamara scribat in freto maris Erythræi Cinnamomi arbores, & Lauros maris æstu interdum opertos inueniri: quoniam nostri singulis annis per mare Erythræum nauigant, nullam tamē huiusmodi arborem viderunt. Nam quòd ad Occidentalis quam vocant Indiæ historiam attinet, non verisimile videtur Canellam istic nasci, quādoquidem eam dicit calices glandesq́ Suberis modo ferre, cum legitima Canella veluti oliuas ferat: sed alia erit sui generis arbor. Nec, vti eadem refert, in China nascitur; nam è Malaca Chinam cum alijs mercibus defertur. Intelligo verò plurimam etiā Canellam in insula Mindanao nasci & vicinis insulis; sed procul eæ à China absunt.*

Nulla Canella in America.

Nulla item in China.

PV-

PVTARVNT *etiam nonnulli in Alep nasci Canellam, quòd apud aliquot Scriptores præscriptum inuenerint Cinnamomũ Alipitinum: sed sciant non magis istic quàm in Hispanijs nasci. Verùm cùm ex his regionibus Ormuz & inde Alep deuehatur, factum est vt incorruptam Canellam inde in Europam aduectã, ab ipsa vrbe Alep denominarint. Tametsi autem Zeilanitica reliquis præferatur, inuenitur etiam interdũ ignobilis, qualis est quæ craßiori cortice cõstat, minúsque in tubulos conuoluitur, quod non sit eiusdem anni: quo enim vetustior cortex, eò deterior. Quæ verò in Malauar nascitur, tota ferè est ignobilis, tantumq́ue à Zeilanitica differt, vt centenæ Zeilaniticæ libræ, decẽ aureos pendant, Malauaricæ verò libræ quadringentæ vnum duntaxat aureum.* Cinnamomũ Alipitinum. Canella Zeilanitica. Canella Malauarica.

EXSTILLAT *ipsa radix liquorem Caphuram redolentem. Sed rex vetuit radices vulnerari ne arbores pereãt. Elicitur aqua plũbeis aut vitreis instrumentis ex ipsis floribus, sed quæ fragrantia et odoris suauitate ei cedat, quæ ex corticibus nondum exsiccatis elicitur, tametsi ex solis floribus elici auctor sit Lacuna lib. 1. cap. 12.* Liquor è radice Canellę. Aqua è corticibus, & è floribus Canellæ.

VTILIS *est stillatitius hic liquor ad plurima: nam stomachi imbecillitatem roborat, coli dolores ex causa frigida prouenientes illico lenit, vt plerunque sum expertus, faciei colorem commendat & oris halitum, præterea ad condiendos suauioresq́ue efficiendos cibos perquam idoneus.* Aquæ Canellæ facultates.

EX *Canellæ baccis oleum extrahitur, quemadmodum ex oliuis, seuaceum quodammodo & saponi Gallico* Oleum Canellæ.

lico simile, inodorum nisi calefactũ sit, tunc enim Cinnamomum aliquantulum olet. Eo vtuntur aduersus ventriculi & neruorum frigidam intemperiem.

CETERVM *vt de nominibus generum Canellæ à veteribus traditis aliquid hîc dicam: fieri posse existimo, vt Zigir vocatus fuerit totus ille Chingalarum tractus, qui est Zeilan. Nam Persæ & Arabes nigros vocant Zangues, omnes verò Zeilan & Malauar incolæ nigro colore præditi sunt. Mosyliticũ ab insula Zeilan, quæ montosa est, dici puto.* (margin: Zigir.)

PLINIVS *lib. 12. cap. 19. in Gebanitarũ portum Ocila vocatum deferri tradit, qui nihil aliud est quàm Chingalarum siue Zeilan portus.*

CONTINET *autem Zeilan, siue Ceilan octoginta leucas in circuitu, triginta verò in longitudinem patet: polum eleuatum habet à sexto ad nonum gradum, vberrima & laudatissima totius orbis insula (hanc nonnulli veterum Taprobanam esse volunt, alij verò Samatram eam putãt) habẽs è regione & in conspectu Promontorium de Comorin vulgo nuncupatũ. Populosa est admodum, tametsi magna ex parte montosa, cuius incolæ Chingalæ appellantur. Multæ istic nuces myristicæ, Garyophylli, Piper, omnis generis præter adamantem gemmæ; margaritarum, auri, argenti magna copia. Siluæ omnis generis auibus scatent, pauonibus, gallinis, palumbis varij generis, multoq; venatu, ceruis et apris. Delicatissimi istic fructus, tametsi sponte nascentes, ficus, vuæ, aurea mala suauitate reliqua totius orbis superantia: ligno et ferro abũdat: multa Palmarum genera, optimiq; Elephantes summiq; ingenij,* (margin: Zeilan insulæ descriptio & vbertas. — Taprobana. — Chingalæ, Zeilan incolæ.)

*ingenij, quibus reliquos obedientes esse ferunt. Fabulantur Indi istic esse Elysios Campos, & in excelso qui istic est monte (quem rostrum siue acumen Adami vocant) pedum Adami * vestigia apparere.* Elephantis Zeilanicis reliqui parent.

* In nostra sanè Canella interdum inuenies fragmenta quæ non videntur interior ille cortex, sed omnino superior cinerea quodammodo pellicula obductus. Plerique verò tubuli, delibrati & crassiori inæqualique cortice denudati videntur.

CINNAMOMI verò duos ramulos in Belgico vidi: alterum apud Generosum Dominum Carolum à D. Audomaro: alterum apud C. V. D. Nicolaũ Valdaura Brugensem medicum. Sunt verò ij recti, crassitudine pollicari, non enodes, sed nodis quibusdam siue ramulorum vestigijs palmum ab inuicem dissitis insigniti. Cortex tenuis est, subcinerei quodammodo coloris, iucundi odoris, suauis gustus, sed qui sua acrimonia aliquantulum linguã vellicet. Lignum certè inodorum est, & insipidum, non minus quàm Salicis ramus, cui perquam similis est. Retinet autem cortex, suauem illam cum odoris tum saporis iucunditatem (tametsi totis quadraginta aut amplius annis à sua matre reuulsi sint ramuli) atque eam etiã maiorem quàm nostra Canella, cuius foliũ Clariss. vir, D. Ioannes Plaça medicus ac Professor Valentinus in Hispanijs mihi dedit.

LVDOVICVS Roman. lib. 6. cap. 4. similem fere nostro Auctori Cinnamomi siue Canellæ descriptionem tradit. At Maximil. Transs. epistola de Moluc. insul. Cinamomi arborem Punicæ mali similem facit, quàm rectè, nescio.

* Huius fabulæ meminit etiam Lud. Roman. lib. 6. nauig. cap. 4. vbi de insula Zeilan agit. Memorãt, inquit, incolæ diuum Adam, post lapsum illic fletu ac continentia pœnitudine ductum culpam redemisse. Id assequuntur ea coniectura, quòd parentis adhuc visuntur impressa pedũ vestigia, longitudine geminum palmum excedentia.

De Agallocho CAP. XVI.

DIOSCORIDES *lib. 1. cap. 21. Lignũ Aloës,*

quod ipse Agallochum vocat, ex India atq; Arabia deportari, cute verius quàm cortice vestitũ, & pro Thure ad suffimenta substitui scribit.

Lignũ aloës ex India duntaxat.

S E D *legitimum Lignum Aloës non nisi ex India deportatur. Ex Arabia quidem adferri potuit, prius tamen ex India eò deportatum, vt pleraque aliæ merces. Nam in Arabia nasci non puto. Cute sanè non vestitur, sed cortice vt reliqua ligna. Neq; verisimile est pro Thure ad suffimenta substitui: sed potius è contra pro Agallocho Thus substitui debuit, vtpote cuius semper maior copia fuit. Non solemus enim rariora & inuentu difficilia vulgaribus substituere: sed contrà. Nã Thuris selecti centum pondo aureo duntaxat hîc emuntur, tametsi ex Arabia huc deportetur. Lignum verò Aloës, licet hîc natum, tres aureos pendit in singulas libras.*

Agallochum pro thure nõ substitui.

P V T A N T *nonnulli Plinio descriptum esse sub Tari nomine, quod Tarũ, libr. 12. naturalis Historiæ cap. 20. ex confinio Casiæ cinnamiq; per Nabatæos Troglodytas inuehi scribit.*

M E M I N I T *Agallochi Auicẽna duobus diuersis capitibus, altero, lib. 2. cap. 742. videlicet, de Xylaloê, & altero, lib. 2. cap. 14. de Agalugen. Solet enim de medicamento aliquo dubitans, duo, vt antè diximus, capita describere, posteriori plerunque plenius & accuratius omnia describẽs. Priori, lib. 2. 742. scilicet, nomina recenset & prouincias enumerat è quibus deportabatur. Sed in omnibus verum & legitimum Lignũ Aloës non nascitur. Nam quod in Promontorio Comorin, Veteribus Cori dicto, & Zeilan inuenitur, lignum quidem*

Promontorium Cori.

quidem odoratum eſt quod Lignum aloës ſylueſtre vocarunt: attamen non eſt. Legitimum verò in Malaca & Samatra naſcitur, vnde à Chinenſibus ferebatur. Xylaloës

HALLVCINATVR *autem Auicenna* *, *cũ ab incolis elixari, vt omnem odorem eliciant, ſcribit.*

EIVS *plura genera enumerat Serapio lib. ſimpl. cap. 197. Indum, id in quadam Indiæ inſula inuenitur quæ Fiuma nominatur. Selectiſſimũ eſt nigrum, quod varium oſtendat colorem, ponderoſum. Mondunum à Mondel Indiæ vrbe denominatum: Seificum: poſtremo Alcumericum, Seifico bonitate cedens; tametſi Alcumeri non longius à Seifi, quàm triduano itinere diſtet. Ceterum præſtare quod ſua grauedine in aquã coniectum non innatet, ſed ſtatim ſubſidat, quodq; ignium flammis diu reſiſtat.*

EGO *ſanè quid per hæc vocabula ſibi velit Serapio planè ignoro, & nomina admodum deprauata eſſe exiſtimo. Nam quid per Fiuma intelligat, neſcio: per Mondel, fortè Melindã intelligit: per Seifi & Alcumeri Zeilan inſulam, & Promontorium Comorin, à quo triduano itinere marino Zeilan inſula diſtat. Coniecturis duntaxat vtor. In Comorin certè & Zeilan ligni quoddam genus odoratum prouenit, quod Aguila braua, id eſt, Lignum aloës ſylueſtre appellant, vt paulò antè diximus. Eo cremantur Baneanum corpora, quos huius hiſtoriæ initio ab omni re animata abſtinere dixi.* Baneanes?

IDEM *Serapio lib. ſimp. cap. 197. ramos ab arbore reſectos integro anno ſepeliri ſcribit, vt ita obruti Agallochi marceſcat cortex, lignumq; purum duntaxat*

taxat remaneat, adeo vt è ligno nihil erodatur. Addit collabentes ex Agallochi arboribus ramos, à fluminũ inundationibus raptos per circunstantes regiones deferri. In nonnullis sanè veritati consona refert, sed in quibusdam veritatem assequutus non est. Quod verò fructum proferre rotundum piperis modo, & rubentẽ refert, an verum sit ignoro, cùm hactenus videre mihi non contigerit, nec quenquam inuenerim qui aliquan do viderit: nec reliqui Arabes, Rhases, Auenrois, & Isaac eius vsquam meminerunt, tametsi Agallochi facultates descripserint.

Agallochi fructus.

MAGIS *autem fabulosa sunt eorum somnia qui Agallochi arborem terrestri tantum paradyso prouenire, eiusq́; fragmenta fluminibus ferri fabulantur, quàm vt refelli debeant.*

NEC *minus absona sunt quæ Pandectarius cap. 30. de Agallocho scripsit. Nam quod Chamælea adulterari Agallochum scribit, à veritate alienum est omnino, cùm tota ea regione Chamælea non nascatur.*

Chamęlea in regno Malacæ non nascitur.

RVELLIVS *lib. 1. cap. 36. verò tametsi per omnia veritatem non sit assequutus, in plerisq; tamen hallucinatus non est. Quatuor quæ recenset Agallochi genera hactenus videre mihi nõ licuit; sed vnicum genus Indicum noui. Fieri potest vt reliqua genera legitimũ Agallochum non sint, sed lignum aliquod odoratum.*

Agallochi legitimi vnicum genus inueniri.

BENE *etiam scribit Musa exam. simpl. de Agallocho: in eo tamen fallitur, quod eius plures siluas inueniri scribat. Nam raræ sunt arbores.*

CETERVM *Agallochũ dicitur Arabibus* Agalugen & Haud; *Guzarate & Decan incolis,* Vd,

Agalugen, Haud, Vd.

quod

quod vocabulum ex Arabico desumptum videtur: in Malaca Garro, *selectißimum autem* Calambac. Garro, Calambac.

ARBOR *est Oleæ instar, interdum maior, fructum aut florem videre non contigit, ob difficilem & periculosam huius arboris diuturnam obseruationem, frequenter istic grassantibus* Tigribus. *Allati verò mihi sunt è Malaca rami cum folijs. Ferunt autem recens dissectum Agallochum nulla odoris fragrantia gratũ esse, nec nisi siccatum odoratum esse: imò eum odorem per vniuersam ligni materiem non diffundi, sed in ipso arboris corde siue matrice coaceruari. Crassus est enim cortex, & ligni materies odoris expers. Haud negauerim tamen, quin putrescente cortice & ligno, oleosus ille & pinguis humor fugiat, & ad matricẽ recedat, illamq; odoratiorem faciat, sed vt odor Agallocho cõcilietur, minimè putredine opus est. Multi enim sunt adeo experti & dextri in Agallocho dignoscẽdo, vt etiam recens sectum iudicare poßint, sit'ne odoratũ futurũ, an nulla odoris iucunditate spiraturũ. Etenim in omni lignorum genere, aliud alio præstãtius est. Solent autem Malacæ incolæ Agallochum repurgare ante, quàm* Negotiatoribus *vendant.* Agallochi historia.

PRÆFERTVR *verò multum nigricans, cinereis discurrentibus venis, ponderosum, plurimo humore pingui prægnans* *. *Probatio erit, si igne accensum multum humoris exudet; non si in aquam coniectum, non innatet, sed subsidat. Nam selectißimum quandoque innatat, nec subsidit. Guzarate & Decan incolæ præter supradictas notas, vt magna sint fragmina requirunt, quemadmodum maiores gemmas & Marga-* Agallochi delectus.

ritas ceteris præferunt: persuadent enim sibi quo maiora sunt fragmina, eò plus facultatis in se continere.

* Ego totam Agallochi historiam apud Auicennam legi, sed nusquam eius mentionem fecisse inuenio, saltem in nostris exemplaribus. Quare omnino dicendum est Auctorem à nostris diuersa habuisse exemplaria.

* Eiusmodi ex India Vlysiponem adfertur, sed magno æstimant. Fiunt interdum ex eo spherulæ precariæ odoris iucunditate & precij magnitudine commendabiles. Frequentiores tamē sunt eæ quę ex Xylaloë vt vocant syluestri, nostro Auctori descripto, fiunt; tum ex alio ligni genere quod mirum in modum Agallochū æmulatur, inodorum tamen est.

De Sandalo CAP. XVII.

Sandalum. QVONIAM *Sandalum vsibus humanis valdè necessarium est, vtpote quod Cordis affectibus non parum conueniat, de eo disserere non alienum duxi.*

Chandama. Sandal. APPELLATVR *autem in Timor insula omnibusq́ prouincijs Malacæ vicinis* Chandama: *Arabes corrupto nomine* Sandal *vocarunt, quos imitati sunt omnes in genere Mauritani cuiuscunq; tandē illi* Sercanda. *sint prouinciæ: in Canara, Decan, & Guzarate* Sercanda *dicitur.*

Sandali tria genera. PORRO *tria sunt Sandali genera, Rubrum, Album, Pallidum quod Citrinum officinæ vocant. Hæc autem omnia genera non nascuntur vna in prouincia: sed magna locorum est distantia. Siquidem Rubrum in Timor, vbi plurimum Album & Pallidum prouenit, non nascitur: sed in India intra Gangem fl. quem* Ganges fl. *incolæ Ganga vocant, videlicet in Tanasarim & maritimis quibusdam Charamādel. Huius descriptionem non propono, quòd hactenus eam consequi nō licuerit.*

Illud

Illud autem certum est omne Santalum rubrum ex iis quæ iam recitaui locis adferri. Rarus in hac prouincia eius vsus est, quod Indi duntaxat eo aduersus febres vtantur, reliquum in Lusitaniam & occidentales regiones defertur. Ex eo etiam interdum huius Prouinciæ incolæ sua idola eorumq́ delubra fabricant: qua de re crassiora ligna magis expetuntur, maioriq́ precio redimuntur. Idola ex Sandalo rubro.

DIFFERVNT *autē inter se Santalum rubrū & Brasilium lignum, vtrumq́ inodorum. Nam Santalum rubrum neq́ dulce est, neq́ inficit, quæ notæ in Brasilio manifestè deprehenduntur.* Sandali rubri & Brasilij differentia.

CETERVM *Santalum Albū et Pallidum in India vltra Gangem nascitur, plurimum verò in Timor insula, quæ vndique portuosa est. Præfertur autem quod ad portum Mena inuenitur: est enim id haudquaquam lignosum, sed totum ferè cor. Ad portū Matomea est Santalum etiam pallidum: sed illud multum ligni, parum cordis habet: Lignum autem à corde segrego, quoniam in corde tota odoris gratia cōsistit. Ad alium portum Camanase appellatum improbum Santalum nascitur, vtpote quod plurimi ligni sit, & nihil ferè cordis possideat. Huiusmodi est & illud quod ad portum Seruiago nuncupatum inuenitur. Sunt autē Mercatores in his discernendis adeo exercitati, vt conspecto ligno, statim indicare possint vnde sit allatum.* Timor insula portuosa.

INVENITVR *etiam Santalum album & pallidum in Verbali, portu Iauæ, vehementer quidem odoratum, sed quod breui senescat, debeátque post annum multo ligno adempto eius odor reuocari, qui in*

meditullio consistit.

Santalũ pallidum odoratum.

PRIMVM *verò locum obtinet pallidum, quod odoratius est, sed minori copia inuehitur. Etenim inter innumeros Santali truncos vix quinquagesimus quisque pallidus est. Nuper tamen à mercatoribus intellexi qui diu in ea insula versati sunt, plurimum Santalum pallidum locis apricis nasci, tãtamq́ inter vtriusque Santali arbores esse affinitatem, vt pallidũ à candido discerni non poßit, nisi fortè ab ipsis incolis, qui eas cæsas Mercatoribus vendunt.*

Santali historia.

CETERVM *Santalum in nucis Iuglandis magnitudinem attollitur; folijs admodum virentibus, Lentisci æmulis: flos ex cæruleo nigricans: fructus Cerasi magnitudine, primũ viridis, deinde niger, insipidus & facilè decidens. Inodoram ferunt esse arborem, nisi detracto iam cortice exsiccatam.*

Magnus Santali vsus apud Indos.

MAGNA *Santali albi & Citrini quantitas per vniuersam Indiam absumitur, quoniam omnes ferè eius incolæ, siue Mauritani, siue Gentiles, eo in mortarijs lapideis contuso & aqua macerato sibi vniuersum corpus inungunt, deinde siccari sinunt, ad æstus corporis tollendos & odoris conciliandi causa. Est enim hæc regio admodum calida, & incolæ plurimum odoribus delectantur.*

Couchin & Goa Indiæ emporia.

ADVEHITVR *autem vtrumq́ Santalum, Lusitanorum liburnicis ex Malaca, & in Couchin & Goa maxima totius Indiæ emporia inuehitur: perijt enim nunc Calecut amplißimum olim emporium. Inde scilicet ex Couchin & Goa potißimam partem exportant in Malauar, Canara, Bengala, Decan, & Guzarate:*

rate: minima verò defertur Ormuz, Arabiam, & Lusitaniam. Imo vix in Lusitaniam legitimum Citrinũ deferri puto, cum multò pluris hîc ematur, quàm, in Lusitaniam delatum, vendi poßit. Santalũ pallidum rarifs. in Lusitaniã exportatur.

ANTIQVIORES *Græci Santalorum nõ meminerunt, sed Arabes duntaxat. Quid verò sibi velint* Machazari & Mahazari *vocabula, quibus pallidũ Santalum nuncupari quidam volunt, prorsus ignoro (tametsi Monachi distinc. 8. cap. 261. Commentatores in Mesuen* Machazari *explicent odoriferi) nisi fortè* Machazari *significet è Malaca petitum, aut* Mazafrani *legendum sit, quod pallidum aut croceo colore infectum sonat.* Machazari. Mazafrani.

CETERVM *in pallidi penuria albi & rubri partes æquales præscribendas non censeo, vt vult Sepulueda, sed potius solùm candidum: magis enim cũ pallido affine est album quàm rubrum.* Santali pallidi penuriam candidum explet.

IN *exteras regiones delata Santali arbor etiã crescit. Vidi enim in Andanager totius regni Decã vrbe primaria, vbi regiam suam habet Nizamoxa, attamẽ non erat odorata. Habet autem Nizamoxa istic hortos amplißimos omni peregrinarum arborum, etiam nostratium genere excultißimos, quæ fructiferæ sunt.* Andanager vrbs. Nizamoxæ horti.

SIGNIFICATVM *mihi erat in insula D. Laurentij Santalum etiam inueniri, & ipsos Aethiopes incolas sic asserere. Verùm postea Santalum non esse intellexi, sed ligni duntaxat genus odoratum, cuiusmodi hîc plurima inueniuntur.* Lignum Santalo simile.

INVENITVR *& in Malauar odorati ligni genus Santalo albo persimile, quo se in febribus indigenæ*

Sambrane lignum.

inungũt, lingua Malauarica Sambrane *appellatum.*

* Quantum ex hac Sandali deſcriptione colligere licet, valde erit dubitandum an legitimum Santalum pallidũ habeamus, quandoquidem ſcribit vix in Luſitaniam deferri, quoniam eius precium maius ſit apud ipſos Indos, quàm apud Luſitanos. Fieri igitur poterit vt aliquod aliud odoratum lignum nobis pro legitimo Sandalo obtrudatur. Certè candidum noſtrum planè inodorum eſt: & rubrum tametſi dulce inficit tamen, quam notam noſter Auctor in Santalo rubro non requirit.

De Betre CAP. XVIII.

FREQVENTISSIMO *in vſu eſt apud Indos Betre: ab inſtituto igitur alienum non erit ſi hoc loco eius mentionem fecero.*

Betre.

BETRE *maſticatum, amarum inuenitur: eam ob cauſam ei Arecam admiſcent, & calcis momẽtum, ſicq́; præparatum ſuauiſsimi eſſe ſaporis affirmãt. Mihi ſanè cùm primum deguſtaui, propter amarorem ita diſplicuit, vt ab eo tempore ſemper abhorruerim, nec vnquam deguſtare potuerim.*

Betre cũ aliis mixtura.

SVNT *qui addant Lycium: potentiores verò & opulentiores Caphuram de Burneo, nonnulli lignum aloës & moſchum aut Ambarum. Sic autem paratũ adeo ſuauis eſt ſaporis, oriſq́; halitum adeo commendat ſua fragrantia, vt perpetuo ferè illud maſticẽt opulentiores, tum etiam alij pro facultatum ratione, tametſi non deſint qui Arecã cum Cardamomo aut Garyophyllis maſticent. In ſolitudinibus autem & remotioribus à mari locis caro venditur. Ideo fertur Nizamoxa ſingulis annis in id impendere trigeſies mille aureos Luſitanicos. Hæc ſunt eorum tragemata, hoc abeuntem*

euntem donant: atq; Rex ipse interdum propria manu potentioribus donat, alijs verò per manus famuli sui quem Xarabdar *aut* Tambuldar *vocant. Sed quia Betre venas habet aut costas secundum folij longitudinem excurrentes, vngue pollicis (quē ea de causa in acutum præsecant, non, veluti nos, in rotundum) eas eximunt, deinde admisto calcis momento (quæ ob exiguam quantitatem & materiam vnde cōflata est, fit enim ex ostreorum testis concrematis, nullum nocumentum adferre potest) & Areca contusa aut confracta, folium Betre complicant atq; in os coniectum masticant, priorem illum succum expuentes (quod tamen nonnulli non faciunt) qui cruentus videtur, deinde alia atq; alia folia simili modo præparata subsequēter sumunt. Solent aliquem dimissuri, aut ipsi ab adstantibus discedentes his folijs præparatis plena bursula sericea abeuntem honorare. Nemo autem discedere sustinet, donec Betre sit donatus; id enim dimissionis est indicium.* Xarabdar. Tambuldar.

CETERVM *opulentiores aliquos adituri, hoc Betre masticare pro more habent, vt odore os commendent. Siquidem apud eos summæ inciuilitatis est odoratum non habere anhelitum: ita vt si tenuioris fortunæ aliquem cum potentiori fabulari necesse sit, manu ori opposita id faciet, ne teter aliquis odor alterius nares feriat. Sic etiam mulieres viris congressuræ, Betre masticant ante quàm colloquantur, existimantq; ad lasciuiam summum esse illectamentum.* Betre vsus.

OMNES *huius regionis incolæ id, sumpto cibo, mandere solent, alioqui cibos nauseam quodammodo*

mouere aiunt: & masticare assuetis, oris halitum tetrum olere, si quando abstineant.

Quando Betre esu abstinent.

SOLENT *ab eius vsu per aliquot dies abstinere, quibus obierunt sanguine iuncti, & in quibusdam ieiuniis. Ab huius etiam esu abstinent, & humi se abiiciunt Arabes &* Moalis, *hoc est Ali sectatores dicti, decem diebus quibus ieiunant. Fabulantur autem isti Ali sectatores siti se morituros conclusos in quadã arce, multasq́ praeterea fabulas addunt.*

Moalis ridicula persuasio.

Betre natales.

NASCITVR *Betre in omnibus Indiae regionibus maritimis Lusitanis cognitis: nã in continenti non reperitur, nisi è maritimis allatum. Verum quidem est in Dultabado, vrbe opulenta in Decan, & Bisnagua inueniri, sed minori certè quãtitate, quàm vt ad Persas & Arabes deferatur. Supra Calaiate, quod octoginta leucis ab Ormuz distat, inuenire haud erit facile. Nam neq; regionem frigidam amat vt est China, neq; solibus nimiũ adustã, vt Mosambique & Sofala.*

Betre, Pam, Siri.

Betre nõ esse folium indũ.

IN *Malauar vocatur* Betre, *in Decan, Guzarate, & Canam* Pam, *in Malaio* Siri. *Hallucinantur qui Betre folium Indum esse putant: in quo errore etiam versatus sum, cùm primum in Indiam appuli. Sed sententiam mutare coactus sum postea, à Nizamoxa, quẽ Nizamaluquo vocant, euocatus: cui medicamentum roborãdo stomacho iussus componere, ea simplicia quae medicamentum ingrederentur enumeraui, addens, id folium quod masticaret Folium indum esse. Ad quam vocem risit ille (siquidem hoc vocabulum intelligebat) & Auicennam mihi ostendit Arabica lingua conscriptum qui diuersis capitibus de folio & Betre agebat.*

Du-

Ducentesimo enim quinquagesimo nono capite, lib. 2. de Folio indo, Cadegi indi *illi nuncupato scribit, &* *septingentesimo septimo capite lib. 2. de Betre, quod ille* Tembul *vocat corrupto, vt mihi videtur, aliquantulum vocabulo, quod ab omnibus* Tambul, *non* Tēbul *dicatur. Huc adde quod si quem Arabem aut Aethiopem perconteris, qui vocetur Betre, statim* Tambul *dicet.*

Cadegi indi.

Tambul.

AVICENNA *lib. 2. cap. 709. gingiuas confirmare est auctor, in quem etiam vsum semper ab Indis masticatur: & paulò post subijcit, stomachum roborare, ob quam facultatem etiã ab Indis expetitur. Quod autem frigidam illi facultatem tribuat in primo gradu & exsiccantem in secundo: putauerim exemplar vitiosum esse, aut (quod eruditi Arabes arbitrantur) Auicennæ, in temperamẽti descriptione, impositũ esse, fit enim plerunque vt vulgus erret in temperamenti dignotione, vtpote cui Piper, Cardamomũ, Cepa sint frigida. Calidũ autẽ et siccũ esse Betre ad finẽ secũdi excessus ipse expertus sum, et sic ex sapore et odore cõijcio.*

Betre temperamentum.

EST *autem Betre folium simile ferè Mali medicæ folio, oblongius tamen & per extremum arctius, venas, siue costas, vt diximus, per longitudinem excurrentes habens. Optimum censetur bene maturum, colore fuluescente, tametsi nonnullæ mulieres præferant quod immaturum est, quippe quod maiorem sonum edat in ore dum masticatur. Corrumpitur, si recens à planta collectum diutius manibus tractetur.*

Betre historia.

FERT *Betre in Maluccis fructum quendam contortum, Lacerti caudæ similem, quem istic edũt, quod*

Betre fructus.

bene

bene illis sapiat. Fuit id semen delatum Malacam, atque degustatum optimi saporis inuentum est.

SERITVR *autem Vitis modo, adduntur q́; stipites & pedamenta per quæ repēs se sustineat nostratis Hederæ modo. Quidam maioris quæstus gratia Piperis aut Arecæ arboribus id maritant, atque ita pulcherrima vmbracula conficiunt. Multam verò curam, & aßiduam rigationem desiderat.*

* Betre siue Betle meminit etiam Alois. Cadamust. cap. 75. Viri, inquit, & feminæ incedunt per vrbem Calecut esitantes folium quoddam, cui nomen est Betle. Hoc igitur inficit ora & dētes colore subruffo: hoc more abstinēt tantum obscuro loco nati. Vbi verò ob funera pullam induunt vestem in speciem mœstitiæ, temperant à folio huiusmodi, vt & dentes præ se ferant mœrorem, & subruffo colori succedit nigricans.

LVDOVICVS item Roman. lib. nauig. 5. cap. 7. Rex Calecut quandoq; adductus superstitione, ad annum à re venerea abstinet, & item animo destinat vesci nolle Betolis. Hæc sunt folia quæ Assyrij mali frondis similitudinem exprimunt: has enim frondes in cibatu habent gratissimas, &c.

De Folio CAP. XIX.

FOLIVM *indum à Betre differre, diuersisq; capitibus ab Auicenna describi, superiori capite satis declarauimus: qua de re superuacaneum duco eadem hîc repetere.*

Tamalapatra. APPELLANT *autem Indi folium* Tamalapatra, *quam vocem Græci & Latini imitantes corruptè Malabatrum nuncuparunt. Arabes* Cadegi indi, *id est, Folium indum dicunt: siquidem interpres Auicennam verbum verbo reddidit. Itaq; non dicitur*

Malabatrũ. Cadegi indi.

TAMALAPATRA CVM SVO RAMVSCVLO.

citur Folium per excellentiam, sed quoniam Auicenna lib. 2. cap. 259. ita vocauit. Nam quod Actuarius Mauritanos id Tembul *appellare scribit, in eo fallitur vt alij plerique.*

Folij historia.

Est *verò Folium indum* ∗ *Mali medicæ folio simile, angustius tamen per extremum, colore viridi, tribus per longitudinem excurrentibus costis (qua nota facile dignoscitur) odoratum, Garyophyllos quodammodo redolens, non tam vehementis odoris vt Nardus aut Macis: neque tam subtilis aut acuti vt est Canella.*

Dioscoridis & Plinij lapsus.

At *non aquis innatat hoc folium lentis palustris modo, vt scripsit Dioscorides lib. 1. cap. 11. & hunc sequutus Plinius lib. 12. cap. 26. quibus impositum est in huius descriptione. Sed nascitur in procera arbore procul ab aquis, cum multis alijs locis, tum in Cambaya. Et si ab aliquo Pharmacopola (quem ipsi* Gandis *vocant)* Tamalapatra *petieris, statim te intelliget, quoniam vernacula est eorum lingua.*

Gandis.

Non *sunt verò hæc folia tam validi odoris atque Spica Nardi, sed suauioris, neque eo modo colliguntur vt Dioscorides lib. 1. cap. 11. perhibet. Sed collecta in fasciculos colligantur, atq; ita veneunt. Dilutiori viridi colore nitent, non ex candido nigricant, & præferuntur integra quod facultas istis melius conseruari credatur. Odore nequaquam caput feriunt vt reliqua odorata.*

Avctor *est Plinius lib. 12. cap. 26. arborem esse in Syria folio conuoluto, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta, fertiliorem tamen eius esse Aegyptum.*

Lau-

Laudatius tamen ex India venire: in paludibus ibi gigni lentis modo odoratius croco, salis gustu, minus probari candidum, saporem eius Nardo similem esse debere, & cuius odor in vino sufferuefacti antecedat alios, &c.

AN *in Syria & Aegypto nascatur ignoro. Perquisiui tamen à Medicis Memphiticis, Damascenis et Alepitinis: sed omnes vno ore negarunt aut in Syria aut in Aegypto gigni. At illud scio, neq; tam validi odoris esse vt Crocus est, neque Nardi esse sapore. Quod verò huius in vino sufferuefacti odorem alios antecedere scribit, ea tempestate verum id esse potuit, cũ ignota adhuc essent Benjui de Boninas, Ambarum, Moschus, Calambuco (quod Agallochum præstantissimum est) aromata odoratissima.* Malabatrum neque in Syria, neque in Ægypto nascitur.

SCRIBIT *Auicenna lib. 2. cap. 259. ijsdem facultatibus præditum esse cum Nardo, foliaq; esse* Saisifram, * *in paludibus generari, lentis palustris modo aquis innatare sine radice, nonnullosq; putasse folijs Nymphea * esse simile, eiusq; oleum Laserpitij facultatem habere & olei crocini, valentiusq; esse.* *Sahesefram.

SED *cùm certum sit Arabes in hoc medicamento Græcos per omnia sequutos esse, & abundè satis Græcorum opinionem falsam esse demonstrauerimus, plura in medium esse proferenda non duximus. In hoc autem omnes conueniunt, vrinam ciere, oris halitũ commendare, vestes ab erosione tueri, easdemq; cum Nardo vires sortiri.* Græci Malabatri historiam ignorârunt.

SVNT *ex recentioribus nonnulli, qui Malabatrum sibi ignotum esse scribant. Illi mea sententia cor-*

datè loquuntur. At ij falli videntur qui folium Garyophyllorum esse asserunt, quandoquidem regio vbi Garyophylli nascuntur, biennij ferè itinere abest ab ea in qua Malabatrum prouenit.

Folium indũ Garyophyllorum foliũ non est.

SCRIBIT *Franciscanus quidã in Aethiopia gigni, sibiq́ datum esse cum inscriptione foliorum Canellæ. Sed valde hallucinatur. Nam in Aethiopia nulla est Canellæ arbor, neq; Folium similiter. Fieri autem potest, vt ad eum missa sint Canellæ folia cum ipsa Canella: ea enim non multum à Folio differunt indo, nisi quod Canellæ folium angustius & minus acutum est, tribusq́ illis costis siue neruis caret, quos Folium indũ habere diximus.*

Folium in Æthiopia nõ nascitur.

Canellæ folium.

NON *opus erat* ἀντιβαλλομένῳ *si diligentiores essent Pharmacopolæ & Medici Lusitani: siquidẽ tanta eius copia hinc exportari poterat, quæ vniuersæ Europæ sufficeret. Eius autẽ penuria, Canellæ folijs vtantur, si ea nansciscẽtur: sin minus, Spica Nardi, non autem Maci, vt voluerunt nonnulli. Iubet etiam Auicenna, lib. 2. cap. 259. interprete Bellunensi,* Thalisafar * *substitui, sed quid sibi velit Thalisafar, planè ignoro.*

Folij succedaneum.

Talisafar.

* Folium indum quale hîc Auctor describit ad nos etiamnum adfertur, ipsis tenuioribus ramis interdum adhuc inhærens, & integrum, quale nos hic expressimus: gustu laurini ferè folij. Longè verò illud differt à Garyophyllorum folio, quod postea describetur: ipsorum etiam tenuiorum ramusculorum cortex aromaticum quiddam sapit. Huius historiam cum Betre confundit Amatus enarratione XI. & LXVIII. Cap. de Malabathro, & Malabathrino.

CETERVM cùm nunc sub prælo esset nostra hec Epitome, accepi ab Amplissimo viro Domino Iacobo Antonio

nio Cortuſo fructum quendam exiguum glandis forma cum hac inſcriptione. *Fructus Canellæ ex quorundam ſententia: ex aliorum verò ſententia Tembul conuoluoli in India.* Eum, quoniam intellexeram interdum vna cum folio Indo vulgari ad nos adferri, atque id legitimum eſſe folium ex Garciæ noſtri deſcriptione conijciam, (quandoquidem Tembul fructus longè ſit diuerſus vt ex Betre deſcriptione colligere licet) adpingendum hîc curaui ea magnitudine qua ad me miſſus eſt.

* Legit hîc noſter Auctor folijs Golfam ſimile, quod ego Nympheæ reddidi, ſiquidem aliam interpretationem habere non potui. At noſtra exemplaria nuſquam Golfam meminerunt, ſed *Nereidem inde*, id eſt Nardi indicæ: quod ſatis euidens eſt argumentum Auicennæ interpretem in plurimis lapſum eſſe, aut alium inueniri Auicennã Arabicum. Golfam.

* Ego per Thaliſafar Auicennam intelligere puto, id quod lib. 2. cap. 694. Taliſifar deſcribit, quodq; noſter hic Auctor Macerẽ Græcorũ ſignificare ſequenti capite dicet.

De Maci CAP. XX.

NON *dubium eſt, quin Macis de quo nunc acturi ſumus, plurimum à Macere Græcorum diſcrepet, ſi vtriuſque deſcriptionem & facultates conſideremus. Cùm igitur recentiorum quidam*, ſatis manifeſtè id demonſtrarint, non opus eſſe exiſtimaui eorum argumenta hîc recenſere. Sed ſatis facturum me eſſe putaui ſi Macis & Myriſticæ nucis hiſtoriam hic breuiter contexerem, quandoquidem Græcorum Macerem hoc tempore ignorari puto.*

EST *igitur arbor quæ Myriſticam nucem & Macim profert, Pyri magnitudine, folijs eiuſdem, ſed breuioribus et ſubrotundis; ſiue, vt verius dicam, arbor eſt Perſicæ malo haud abſimilis, breuioribus tamen folijs. Fructum fert duro cortice munitum, qui per maturitatem dehiſcit, atque tenuiorem* Nucis myriſticæ hiſtoria.

corticem siue membranam quæ nucem cum suo putamine ambit, ostēdit. Tenuis illa membrana Macis est. De externo cortice nullam mentionem facimus, tametsi hîc sacchāro condiatur, & plurimum commendetur (cùm sit odoratus & grati saporis) in morbis Cerebri, vteri & neruorum. Maturo fructu, & dehiscente, vt dixi, cortice illo externo, calicum echinatorum, qui castaneas amplectuntur, modo: Macis Cocci modo rubescens conspicitur, pulcherrimo aspectu, bene onustis præsertim arboribus. Exsiccata nuce, dehiscit etiã Macis, & flaccescente rubore, aureum quodammodo colorem adquirit. Eius precium triplo maius quàm Nucis myristicæ.

Nucis myristicæ natales. NASCITVR autem hæc arbor in insula Banda. Inueniri etiam tradunt in Maluccis, sed non est fructifera, quemadmodum nec ea quæ in Zeilan prouenit.

Nux myristica veteribus ignota. FVIT autem hæc Nux cum suo Maci veteribus Græcis incognita, quemadmodum Auenrois * etiam testatur, qui hoc medicamentum ex eorum numero recenset quæ Græcis incognita fuerunt: quamuis Serapio lib. simpl. cap. 2. in huius medicamenti descriptione, Græcorum auctoritate nitatur.

HVIVS meminit Auicenna lib. 2. cap. 456. Nã quam sub nomine Talisifar lib. 2. cap. 694. describit, Talisifar. Græcorum macer est.

Chrysobalanus Galeni. EOS qui nostram Myristicam nucem Chrysobalanum Galeni esse volunt, satis conuincũt cum forma, tum color & temperamentum.

CETERVM hæc nux ab incolis eius regionis vbi

nasci-

nascitur, Palla, *Macis verò* Bunapalla *vocatur: in Decan nux ipsa* japatri, *Macis verò* jaifol. *Auicenna lib. 2. cap. 503. lingua Arabica nucem vocari scribit* jausiband, *id est, Nux Bandensis, Macim verò* Besbase, *cuius nominis deriuationem nunquam scire potui.*

Palla, Bunapalla, Iapatri, Iaifol.

Iausiband. Besbase.

HÆC *sunt vera & legitima nomina Arabica, tametsi plerique Mauritani & Arabes & Turci alijs nominibus vtantur, quæ temporum iniuria deprauata sunt, vt etiam in Serapione pleraque inueniuntur.*

MACIS *autem appellatur ea membrana quæ nucem amplectitur, à Maceris similitudine, quẽ Græci rubentem depingunt.*

Macis à Macere nomen sumpsit.

* Consule Matthioli Commentarios in lib. 1. Dioscoridis de materia medica cap. de Macere. Ludouic. Roman. lib. 6. cap. 24. & Maximilian. Transil. de Moluccis insulis Nucis Myristicæ historiam tradunt.

* Aut alia habet noster hic Auctor Auenrois exemplaria, aut nostra mendosa sunt. Nam secundum nostra exemplaria Auenrois 5. Collig. cap. 42. suam sententiã Galeni auctoritate stabilit.

De Garyophyllis CAP. XXI.

NVSQVAM *Dioscoridem, aut Galenum Garyophyllorum mentionem fecisse inuenio: tametsi Serapio ex Galeni auctoritate de Garyophyllis tradiderit. Quamobrẽ crediderim aut Galeni librum in quo de Garyophyllis disseruit, perijsse (nam liber de Dinamidijs falsò Galeno adscribitur) aut Pauli potius quàm Galeni testimonio de his Serapionem scripsisse.*

Garyophyllon Diosc. & Gal. ignotũ.

GARYOPHYLLI *meminit Plinius libr. 12. cap. 7. in hanc sententiam. Est, inquit, etiamnum in*

GARYOPHYLLI CVM SVO FOLIO & fructu.

India Piperis grani simile, quod vocant Garyophyllon, grandius fragiliusq́;.

CETERVM *Caryophyllum, siue Garyophyllon vocatur Arabibus, Persis, Turcis, et plerisque omnibus ferè Indis* Calafur *: in Maluccis verò, vbi solū gignitur, tum etiam in his regionibus dicitur* Chanque. *Nomina autem quæ in Pandectario sunt* Armufel *&* Carrumfel, *aut imperitia librarij Arabici corrupta sunt, aut ætatis vitio. Sed de nominibus minimè est altercandum, quandoquidem res ipsa omnibus perspicua est.* Calafur. Chanque. Armufel. Carrumfel.

NASCITVR, *vt dixi, duntaxat Garyophyllō in Maluccis insulis, quæ sunt quinq́; numero (quarum primaria est Giloulo) nec procul nimium à mari, nec etiam locis mari nimis vicinis. Nascitur etiam in Zeilan, nonnullisq́; alijs locis, sed nullibi fructifera est arbor, quàm in Maluccis.* Garyophylli natales. Maluccæ insulæ. Garyophyllon in Maluccis duntaxat fructiferum.

PORRO *arbor est Lauri forma & magnitudine, folijs etiam laurinis sed angustioribus, multis prædita ramis, copioso flore, primum cādido, deinde virescente, postremum rufescente, qui induratus, est Garyophyllum ipsum*, clauum vocant, quod capitatus sit in modum claui, exertis in aduersum quatuor denticulis sese stellatim decussantibus. Prouenit in extremis ramulis Myrti modo. Est autem flos hic viridis (vt à fide dignis viris accepi) adeo odoratus, vt reliquos flores odoris suauitate superet. Cultores flagellant altiores ramos arboris, emundato prius circa arborem solo, siquidem nullum genus graminis sub hac arbore nascitur, omnem succum siue humorem ad se attrahente ar-* Garyophylli historia.

 bore.

bore. Decußi Garyophylli biduum aut triduum ſiccantur, deinde aſſeruantur, & Malacã aliasq; prouincias mittũtur. Ii Garyophylli qui in arbore hæret craßiores fiunt, neque ab alijs niſi vetuſtate differunt, tametſi falſo exiſtimarit Auicenna lib. 2, cap. 318. craßiorem hunc marem eſſe. Magni prouentus augurium eſt, ſi arbor plures flores produxerit quàm folia: idcirco non debent nimium flagellari arbores, quia vehemens & nimia flagellatio ſteriliores efficit. Pediculi oblongi è quibus dependent flores vulgo Fuſti vocantur. Folia tanta odoris ſuauitate non fragrant vt ipſum Garyophyllum: ſed neque ipſi rami odori ſunt, niſi aliquãtulum ſiccati.

Fuſti.

Garyophylli arbor non colitur.

NASCITVR *autem ipſa arbor ſponte ex Garyophyllis decidentibus. Nam cùm nunquam huic deſit pluuia quæ fructui alimentum præbeat qui in terram decidit, enaſcuntur arbuſculæ quæ intra octennium quidem adoleſcunt, in annum verò centeſimum perdurant, quemadmodum ipſi incolæ teſtantur.*

Garyophyllegium.

COLLECTIO *Garyophylli fit à decimo quinto Septẽbris vſq; in Ianuariũ & Februariũ, non manu vt nõnulli volunt, ſed violenta flagellatione vt iam dixi.*

FALSA *eſt eorum opinio qui Garyophylli arborem cum Moſchatæ nucis arbore eandem eſſe putant. Nam Nux folia ferè rotunda habet, Pyri folijs ſimilia. Garyophyllũ verò folio eſt Lauri *. Præterea Garyophyllum defertur in Bandam inſulam procul inde dißitam, quæ Nucem profert.*

Garyophyllorũ gummi.

SCRIBIT *Auicenna libr. 2. cap. 318. gummi Garyophyllorum ſimili facultate præditum eſſe cum*

Te-

*Terebinthina resina. Hãc ob causam percontatus sum ab ijs qui ex Maluccis Garyophyllum aduehũt, sed negant se huiusmodi gummi vidisse * . Non negauerim tamen omnes ferè arbores gummiferas esse, præsertim si vulnerentur. Sed hactenus nemo, quod sciam, expertus est.*

NVLLIVS *autem precij fuisse Garyophyllos intelligo apud Maluccanos, donec eò delati nauibus Chinenses, inde magnam eorum copiam in suam regionem exportarunt, & inde in Indiam, Persiam, & Arabiam. Conseruari autem in sua bonitate audio Garyophyllos, si marina aqua inspergãtur, alioqui teredinem sentire.* Garyophylli olim apud Maluccanos neglecti.

MVLTIPLICIS *vsus sunt Garyophylli tum ad obsonia, tum ad medicamenta: magis tamen expetuntur in Iaua crassiores illi & annotini Garyophylli: à nobis verò tenuiores, qui adhuc virides aceto & sale apud Maluccanos condiuntur, sed his teneriores saccharo asseruantur, hi mirum in modum palato grati sunt. Lusitanicæ mulieres quæ istic habitant è Garyophyllis viridibus aquam stillatitiã organis eliciunt mira odoris suauitate fragrantem, & cordis affectibus vtilem. Nonnulli sudores mouẽt ijs qui lue venerea diuexantur, Garyophyllis, nuce moschata, maci, pipere longo & nigro. Alij Garyophyllorum puluerem capiti admouent aduersus capitis dolores à frigida causa prouenientes. Mulieres Indicæ tum etiam Lusitanicæ eos mandunt commendandi halitus gratia.* Garyophyllorum vsus. Garyophylli conditi. Aqua stillatitia è Garyophyl.

NASCVNTVR *flores, qui à Garyophyllorum odore Garyophyllati nuncupantur, etiam in China-* Garyophyllati flores.

rum regione, sed nequaquam odoris suauitate ita commendati, vt qui apud nos asseruantur.

Fructus Garyophyllos olens.

E S T *etiam in insula cui D. Laurentio nomen, fructus quidam Auellanæ magnitudine cum suo putamine, aut eo amplior, qui Garyophyllos redolet, sed incōperti adhuc vsus.*

* Imo Garyophyllum ipsum nihil aliud est quàm rudimentum fructus, quemadmodum in malis, pyris, punicis atque plerisque alijs videre est. Nam flos ipse, qui quaternis foliolis constat, huic fructus rudimēto insidet, multis fibris plenus, veluti Myrti flos ferè. Garyophyllū etiam describunt Lud. Roman. lib. 6. cap. 25. & Maximilian. Transil. de Maluccis insulis. At quem M. Paulus Venetus lib. 2. cap. 38. exhibet, planè alia est planta.

* Huius folium Laurino est angustius, Salicis aut Persicæ mali folio simillimum, oblongiori tamen pediculo. Huiusmodi aliquando vidimus vnà cum Garyophyllorum ramulis muria condítis. Eos cum folio & fructu exprimi curauimus.

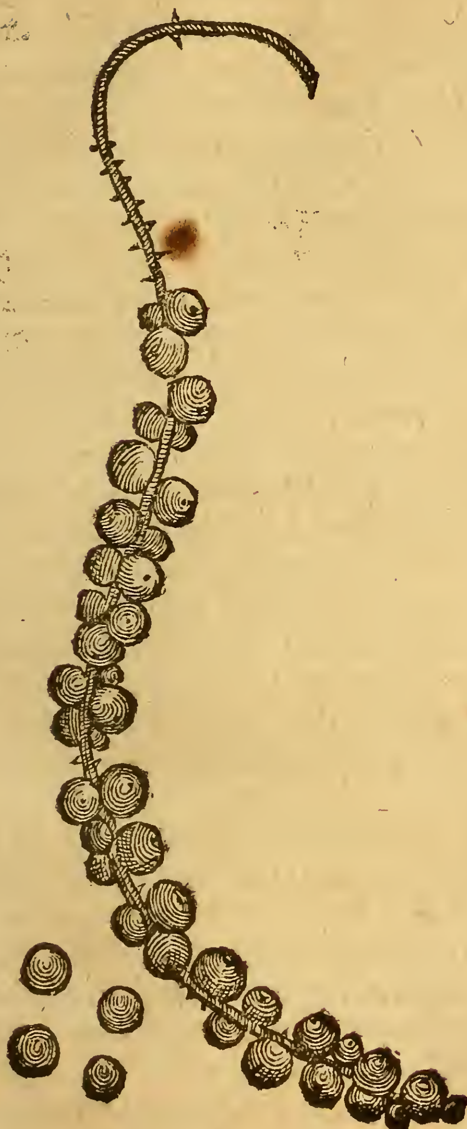
* Inter Garyophyllos qui Antuerpiā adferuntur inuenitur interdum gummi ex atro rufescens odorum sanè & quod prunis iniectum Garyophyllorū odorem refert. Id fortè erit gummi illud ab Auicenna cōmemoratum, quod tamen affirmare non ausim, cùm eius vires nondum sint exploratæ.

De Pipere * CAP. XXII.

Piperis natales.

M A X I M A *Piperis quantitas prouenit in Malauar, tota ea maritima regione quæ à Promontorio Comorim ad Cananor vsq; pertingit. Nascitur etiam in Malacæ maritimis, sed bonitate superiori cedens, & magna ex parte inane. Prouenit similiter & in Insulis Iauæ vicinis, & Sunda, & Cuda, alijsq; locis. Sed id totum in Chinarum regionem deportatur, & loco natali consumitur, præter id quod in Pegu & Martaban exportatur. Potissima etiā eius pars quod in Ma-*

PIPERIS VVA AD VIVVM expreſſa.

lauar gignitur, in vsum incolarum cedit, tametsi regio admodum ampla non sit, nonnihil etiam à maritimis eius regionis populis absumitur. Pars eius defertur in Balagate bubulis corijs. Et magna copia (tametsi regio mandato sit vetitum) à Mauritanis per mare Erythræum exportatur, id suffurantibus ipsis incolis.

E Æ *sunt regiones quæ Piper gignunt, quanquam & inuenitur supra* Cananor *qua Septentrionem spectat: sed adeo exigua quantitate, vt ipsis incolis non sufficiat, & externo importato opus habeant. Etenim non gaudet hæc planta locis desertis & mediterraneis. Quàm verò procul à* Caucaso *monte dissitæ sint hæ regiones, ex topographicis chartis satis patet.*

Piper iuxta Caucasum non nasci.

Molanga. Lada. Filfil. Fulful. Darfulful. Meriche, Morois. Pimpilim.

N O M E N *est Malauarica lingua* Molanga, *Malaçitana verò* Lada, *Arabibus medicis tum vulgo* Filfil, *tametsi Auicenna lib.2. cap.557. & 558. secundum Bellunensis tralationē* Fulful, *& Piper longum* Darfulful *appellet &* Fulfel, *quem sequutus est Serapio, lib. simp. cap.367. vterq; Arabs. In Guzarate & Decan* Meriche, *& in Bengala* Morois: *longum verò, quod solummodo istic prouenit,* Pimpilim.

M I R V M *non est, si Theophrastus, lib.9. cap.22. Dioscorides lib.2. cap.153. & hos sequutus in plerisque Plinius, lib.12. cap.7. Piperis plantæ formam ac notas ignorauerint, & indigenam in ea describenda fidem sequuti sint, ob regionum distantiam. Quod verò Arabes in eodem errore versati sint, & nonnulli etiam ex recentioribus, illud mirum.*

Piperis historia.

S E R I T V R *autem Piperis planta ad radices alterius*

terius arboris (magna certè ex parte iuxta Faufel *arborem aut Palmam plantatam vidi) ad cuius vſque faſtigium ſeſe conuoluendo ſcandere ſolet: folijs raris, mali aſſyrij effigie, ſed minoribus, & per extremum acutis, virentibus, guſtu calidis aliquantulum, & foliũ Betre ſiue Betle, cuius antè memini, ſapientibus. Fructus vuarum modo racematim cohæret, minores tamen ſunt Piperis racemi, & ipſe fructus minor, ſemperq; virens, donec ſiccetur, & plenam maturitatem conſequatur, quæ incidit circiter medium Ianuarium. Radix puſilla, non Coſto ſimilis, vt voluit Dioſcorides, lib. 2. cap. 150. quandoquidem Coſtus radix non eſt, ſed lignum, vt peculiari capite dicemus.* Dioſcoridis lapſus.

INTER *verò eam plantam quæ Piper nigrũ fert, & eam quæ candidum, tam exigua eſt differentia, vt à nemine quàm ab incolis dignoſci poſſint: quemadmodũ vitẽ quæ vuam fert nigram ab ea quæ candidã fert non dignoſcimus, niſi cùm vuas habent, & eas quidem maturas.* Exigua inter plantam Piperis nigri & albi differentia.

QVÆ *autem longum Piper profert, longè alia eſt planta: etenim non plus habet ſimilitudinis cum ſuperioribus, quàm faba cum ouo. Præterea Piper longũ in Bengala naſcitur, quæ regio quingentarum leucarum ſpacio à Malauar diſtat, vbi Candidum & Nigrum gignuntur.* Piper longũ.

PRECIVM *longi Piperis in Bengala eſt vnius Luſitanici aurei cum ſemiſſe in ſingulas centenas libras. In Couchin verò vbi plurimum Nigrum naſcitur, quinq; Luſitanicis aureis emi ſolebant centenæ libræ: ſed abhinc quadrienniũ aut quinquennium, quod*

in

in alias etiam regiones importari cœperit, quindecim aut viginti Lusitanicis aureis emendæ sunt. Piperis autem nigri precium in centenas libras est duorum Lusitanicorum cũ semisse natali loco: at in Bengala duodecim Lusitanicis emuntur totidem libræ Nigri.

Piper album rarum.

CANDIDI *plantæ rariores sunt, nec nisi certis Malauar & Malacæ locis raræ nascuntur. Solet Magnatum mensis inferri: eo enim vtuntur quemadmodum nos sale*. Venenis resistere & ocularibus medicamentis vtile esse asserunt, quod & Dioscorides lib. 2. cap. 150. annotauit, atque vtinam totã huius plantæ historiam tam verè descripsisset.*

Brasma. Brechmasin.

SED *nec Brasina vocabulum, quod apud eundem Dioscoridem ibidem legitur, nec Brechmasin quod apud Plinium, lib. 12. cap. 7. vnquam his in regionibus audiui, aut auditum puto.*

CONDIVNTVR *aceto aut sale virentes adhuc & immaturi Piperis nigri racemi, * & vsui asseruantur.*

Piperis temperamentũ.

ARABES *& Persæ medici Piper calidum tertio ordine constituunt. Sed Empirici, cuiusmodi sunt maxima pars Indicorum medicorum, frigidum Piper faciunt, vt & pleraq; alia aromata quæ excalfaciunt.*

ORATOS *autem omnes Medicos volo vt Piperis candidi loco (quod calidius est & odoratius) Nigrũ non præscribant, nisi candidi sit penuria. Similiter ne longum Piper candidi aut nigri loco substituant, cùm prorsus diuersæ sint plantæ, & nigrum cum candido magis conueniat.*

CETERVM *ne quod Piperis genus desit, mentionem*

tionem hîc subijcere libuit eius Piperis quod lingua Malauarica à Canara nomen sumpsit. Est autem id inane, eoq́ʒ vtuntur in pituita à capite euacuanda dentiumq́ʒ doloribus: nonnulli & in Colerico quem vocãt affectu. Eius autem formam describere superuacaneũ existimo, quoniam in Lusitaniam non deportatur. Piper Canarinum.

* Piperis historiam etiam describit Ludo. Roman. lib. 5. cap. 14. & lib. 6. cap. 19. sed paululum à nostro Auctore variat.

* Vidimus Vlyssipone candidum Piper, & inde nobiscum attulimus, grano non rugoso, sed pleno, acriore & odoratiore quàm nigrum, Vlyssipone tamen neglectum. Ex Indijs verò copiosum, saltem quod medicamentis sufficeret, habere possemus, si Lusitani Pharmacopolæ paulò diligentiores essent. Inuenitur tamen interdũ Antuerpiæ apud myropolas nigro permistum.

* Eiusmodi racemos interdum cum Gingiberis radicibus muria conditis Antuerpiæ reperire licet, oblongos quidem illos & graciles, neque ita farctos vt sunt vuarũ racemi. Eius iconem ad viuum expressam, hîc adiecimus.

OLIM Antuerpiam inuehi solebat aliud Piperis genus, quod Lusitani Pimenta del rabo, id est caudatum Piper, appellabant: sed metuens Rex Lusitanus ne legitimũ Piper alterius inuectione vilesceret, id amplius inuehi edicto vetuit. Erat id Cubebis ferè simile, pediculo præditum exiguo, rotundum, plenum, aliquantulum rugosum, nigricans, eadem acredine qua Piper præditum, aromaticum, racematim (vt ab ijs qui racemos habuerunt didicimus) cohærens. Amomum, nonnulli periti perperam existimarunt.

De Cubebis CAP. XXIII.

TAMETSI *Cubebis rarò in Europa vtamur, nisi in Compositionibus: attamen apud Indos magnus earum in vino maceratarum est vsus ad excitandam venerem; tum etiam in Iaoa ad excalfaciendum ventriculum.*

Ap-

Cubebe, Quabeb, Quabebechini, Cumuc, Cubabchini.

APPELLATVR *hic fructus ab Arabibus medicis* Cubebe *&* Quabeb; *à vulgo* Quabebechini: *in Iaoa, vbi frequens nascitur*, Cumuc; *à reliquis Indis, præterquàm in Malayo*, Cubabchini. *Non est autem sortitus hanc appellationem, quod in China nascatur, quandoquidem ex Cunda & Iaoa, vbi plurimus est, in Chinam perferatur: sed quoniam Chinenses, qui Oceanum Indicum nauigabant, hũc fructum, quem in iam enumeratis insulis emerant, cum alijs mercibus in alios maris Indici portus & emporia deferebant.*

Cubebe historia.

CETERVM *similis est hæc planta Malo vulgari, minor tamen, folijs Piperis sed angustioribus, per arbores Hederæ modo repit, aut, vt verius dicam Piperis modo: non est Myrti effigie, aut folijs similibus Myrto. Fructus racematim cohæret, non quidem vt in vua coniunctim, sed singulis granis ex suis pediculis dependentibus. Flos est odoratus.*

Monachorũ lapsus.

SILVESTRIS *est hæc planta & sponte nascens, non domestica, neq; multorum generum: vti falso Monachi Cõmentatores in Mesuen sub finẽ primæ partis dist.1.cap.36.putarunt.*

Cubebe decoctæ ad nos perferuntur.

TANTA *autem in existimatione est fructus hic etiam vbi nascitur, vt eum incolæ decoquant, ante quã efferri sinant, metuentes ne alibi satus enascatur. Hinc fieri puto vt corruptioni magis sit obnoxius cum hîc, tum in Europa.*

HÆC *à Lusitanis fide dignis accepi, qui longo tempore in insula Iaoa habitauerunt.*

Cubebe non sunt Piper.

NON *est Piperis genus (vt putant nonnulli) quoniam*

niam plurimum Piper ex Cunda aduehitur quod nihil differt à Malauarico. Hæc verò planta cum fructu diuersi generis est; minimáque quantitate istic nascitur.

PVTAT *Mattheus Syluat. cap. 381. ex Serapionis & Arabum auctoritate Cubebas nihil aliud esse, quàm Dioscoridis Myrtum syluestrem, quem Ruscum vocat, aut Carpesium Galeni. Sed fallitur. Nam cum Serapio, alijq; Arabes qui in lingua Græca multū versati non erant, à Dioscoride & Galeno nihil esse prætermissum existimarent, si quas facultates in simplicibus à Græcis descriptis inuenirent conuenientes cum ijs quibus prædita erant Indica medicamenta auditu tantum illis cognita; idem medicamentum esse ilico crediderunt. Non esse autem Myrtum syluestrem, clarius est quàm vt demonstrari debeat. Carpesium verò aliud esse à Cubebis, argumentis euincere possem si opus esset.* Matth. Syluatici error.

*LAVDATVR *Carpesiū Ponticum, plurimūq; in Syria nasci tradunt. Sed si Cubebæ sunt Carpesiū, cur Cubebas ex India petunt Turci & Syri, magnoq; redimunt, cùm non inuecto vti possent, & sine magno sumptu? Carpesium item Galenus libr. 1. de Antidot. describit festucarum tenuium modo: quàm verò festucis dißimiles sint Cubebæ, quis non videt?* Carpesium non esse Cubebas.

NON *defuerunt qui Cubebas asserere sint ausi Viticis esse semen: cùm verò vtriusque historia & facultates planè dißimiles, talium sententiam omnino conuellant, plura de his agere superuacaneum esse duco.* Cubebæ Viticis fructus non est.

FAGARA AVICENNAE.

*Cubebarum facultates in memoriam mihi reuocarũt Fagaræ historiam apud Auicennam, quę ferè iisdem cum Cubebis viribus prædita est. Cùm igitur commodiorem in hac Epitome locum non haberem, cui eius iconem & historiam insererem, operæprecium me facturum existimaui, si eam hîc darem.

EST itaque Fagara fructus Ciceris arietini magnitudine, cortice tenui constans ex cinereo, nigricante, cui subest tenue putamen nucleum continens satis solidum, & tenui nigraque membrana obductum. Integer fructus cũ magnitudine tum forma & colore adeo similis est ei quẽ nostræ officinæ Cuculum indum, Itali Coccole di leuante appellant, vt primo aspectu fallere, & pro eo sumi possit.

MEMINIT huius Auicenna cap. 266. in hunc modũ. Fagara quid est? Granum simile Ciceri habens granũ Mahaleb, & in concauitate eius est granum nigrum sicut Scehedenegi, & asportatur de Sofale. Collocat verò eam in tertio calefacientium & siccantium ordine, atque stomachi & hepatis frigiditati vtilem esse, concoctionemq; iuuare, & aluum constringere scribit.

De

De Cardamomo CAP. XXIIII.

QVOD Cardamomum vocant, Aroma est ijs in regionibus probè cognitũ, in quibus magnus eius vsus est. Eius etiam magna pars in Europam Africam & Asiam euehitur. Quam verò rectè sit illi inditum Cardamomi nomen, alijs disceptandum relinquo. Auicenna libr. 2. cap. 159. sanè peculiare caput instituit de Saccolaa, *quod duûm esse generum tradit, alterũ* Saccolaa quebir, *id est, magnum, alterum verò* Saccolaa ceguer, *id est, minus. His nominibus cognitum est vtrumq; Cardamomum cum Medicis Arabibus, tum Mercatoribus.* Cardamomum. Saccolaa quebir. Saccolaa ceguer.

IN *Malauar vocatur* Etremelli, *in Zeilan* Ençal, *in Bengala verò, Guzarate, & Decan, interdum* Hil, *interdum* Elachi, *idq; inter Mauritanos; nã ab Gentilibus indigenis omnium prouinciarum enarratarum* Dore *nuncupatur. Quæ diuersitas summam illam nominum confusionem inter Arabes scriptores peperit (etenim nonnulli Indicis vocabulis vsi sunt, alij verò Arabicis) & multis errandi occasionem præbuit. Nam quod alterum Serapio.* Saccolaa, *alterum* Hilbane *vocat, mendosum est exemplar, &* Hil *duntaxat scribendum erat. Etenim si* Bane *omnino adijciendum voluimus, potius* Bara *dicendũ erat, quod lingua Canarina magnum sonat.* Etremelli, Ençal, Hil, Elachi. Dore. Hilbane.

NIHIL *igitur aliud est* Saccolaa *omnibus Arabibus nuncupatũ, aut Saccule Auicennæ, aut* Elachi, *quàm quod Cardamomum vulgo appellant, Veteribus cum Græcis, tum Latinis planè ignotum, vt ex eorum monumentis colligere licet. Siquidem Galenus libr. 7.* Cardamomũ hoc veteribus ignotũ fuit.

ſimp. med. Cardamomum ſcribit non eſſe tam calidæ facultatis quàm Naſturtiũ, ſed ſuauius & magis fragrans, cum quadam amaritudine: quæ omnes notæ noſtro Cardamomo non conueniunt, vt experientia docet. Dioſcorides lib. 1. cap. 5. verò commendat quod ex Comagene, Armenia, Boſphoroq́ deuehitur (tametſi in India quoque & Arabia prouenire dicat) eligendumq́ ſcribit plenum, frangenti contumax, guſtu acre, ſubamarum, odore caput tentans. Noſtrum cõtra Cardamomũ in illas regiones defertur, è quibus Dioſcorides ſuũ deuehi ſcribit. Sed neq; id frangenti contumax eſt, neque caput tentat, neque amarum, neq; guſtu adeo acri, vt Garyophylli.

Cardamomi genera 4. Plinio.

PLINIVS lib. 12. cap. 13. quadruplex eſſe Cardamomi genus ſcribit, ſic inquiens. Simile his & nomine, & frutice Cardamomum, ſemine oblongo. Metitur & eodem modo in Arabia. Quatuor eius genera. Viridiſſimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur. Proximum è rufo candicans. Tertium breuius atq; nigrius. Peius tamen varium & facile tritu odorisq́ parui: qui verus, Coſto vicinus eſſe debet. Hoc & apud Medos naſcitur. Hæc Plinius, tametſi tam Dioſcoridi, quàm ceteris Græcis vnicum tantum extet Cardamomi genus.

SED nullum ex prædictis cum noſtro quidquam commune habet, quod fragile eſſe debet, ſiliqua candicante, granis intus nigris.

Sa[c]colas hiſtoria.

SERITVR verò id leguminũ modo, altitudine, quando ſumma, cubiti, in quo dependent ſiliquulæ granula interdum vſque ad viginti continẽtes, non, vt

Cordus

Cordus in lib.1. Diosc. scripsit, Glandis aut Auellanæ magnitudine ✱.

HVIC *autem errori occasionem præbuit Dauus ille Terentianus, omnia perturbans, Gerardum Cremonensem* ✱ *interpretem intelligo, qui cùm hoc medicamentum ignoraret, nomen illi ex Græcis pro arbitrio indidit, tametsi legitimum Arabicum nomen in integro & non mutatum reliquisse præstitisset.* Dauus Terentianus.

QVAM *Ruellij lib.2.ca.5.opinio sit erronea qui nobis Capsicon, aut Siliquastrũ pro Cardamomo Mauritanorum proponit, omnibus notißimum est.* Ruellij error.

AD *ea verò quæ Lacuna lib.1.cap.5. commentarijs suis in Dioscoridem scribit, satis proteruè in Arabes inuectus, sic responsum volo. Neq; eius Meleghetam Cardamomum esse Dioscoridis, siquidem ignota fuit Dioscoridi: neque Cardamomum maius coloris est cinerei: neque Nigella tertium id genus quod in officinis haberi asserit, quandoquidem Nigella totis his prouincijs non nascatur.* Lacunæ error. Meleghetа. Nigella.

CETERVM *non multum fortè refragabor ijs qui* Cordumeni *Arabum, Cardamomũ Græcorum esse putant: quandoquidem Serapionis & Auicennæ* Saccolaa *Græcis est ignota, vti suprà diximus. Quod verò* Saccolaa *vtendum negent, quoniam Græci de eo nihil scripsere, non concedo; multis enim experimentis comprobatum est plerisq; morbis perutile esse: eoq; vtendum censeo in omnibus compositionibus Arabum & Recentiorum qui Arabes sequuti sunt.* Cordumeni.

QVOD *verò Melegueta, Cardamomum minus non sit, satis ex vtroque genere quod in his regionibus* Melegueta Cardamomũ non est.

Saccolaa duo genera.

nascitur, manifestum est: quorum alterum Cardamomum, vt vocant, maius est: aliud minus, eiusdem tamen formæ, & duntaxat magnitudine differentia.

Saccolaa delectus.

OPTIMVM *autem censetur minus, quod odoratius est altero, & secundum facultatem maius dici potest.*

PROVENIT *vtrumq; in India, præsertim verò ab Emporio Calecut vsq; ad Cananor, tametsi alijs etiã locis Malauar, et in Iaoa nascatur, nõ tamen adeo copiosum, neq; cortice adeo candido.*

Saccolaa vsus.

MVLTVS *eius vsus est in his prouincijs, siquidẽ vna cum Betre (veluti suprà diximus) manditur, pituitaq; caput & stomachum expurgat, & Serapijs admiscetur.*

Matth. Syluatici error.

FALSVM *autem est quod Matthæus Syluaticus cap. 117. scripsit, Indos eius radice aduersus febris circuitus vti* *, *nasciq; in tuberibus quarundam arborum. Nam exili est admodum radice, nec nisi satum prouenit, solo antè ignibus perusto, vt facilius enascatur.*

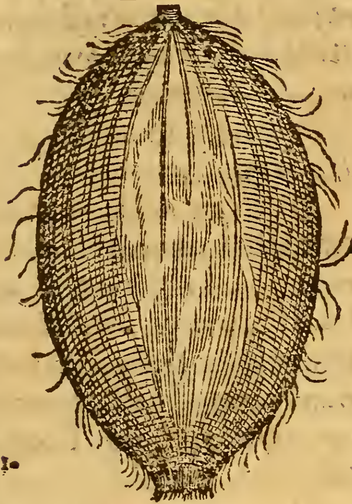
* Cordus in libr. 1. Diosc. Cardamomum maius ficus propemodum magnitudine facit, minus verò Auellana minus. Sed lib. 4. de plantis Cardamomum mediũ Auellanæ grãdi æquale facit. Matthiolus similiter Cardamomi iconem ficus forma & magnitudine exhibet: cùm tamen nihil aliud sit quàm Melegueta suo inuolucro tecta, quæ sanè inter Cardamomi vulgaris siue Saccolaa Arabũ genera ex nostri Auctoris sententia recipienda nõ est.

* Pandectarius eius meminisse inuenietur cap. 117. in nostris autem exemplaribus apud Rhasin haud facile inuenies.

* Nullam huic similem facultatem nostra Pandectarij, qui Matthæus Syluaticus est, exemplaria tribuunt.

De

FAVFEL CVM SVO INVOLVCRO, ET inuolucro exemptum.

AVELLANAE INDI-cæ genus oblongum.

De Faufel CAP. XXV.

IMPROBE *faciunt qui pro* Faufel, *Santalum rubrum substituunt, quod plerumq; alio ligno rubro persimili adulteratur: est enim vtrumque inodorum, vt in Sãtalo diximus. Faufel verò & minoris emitur, nec adulteratum est, poteratq; facile in Lusitaniã deferri cum alijs Aromatibus, si aut Pharmacopolæ, aut Medici curiosi magis essent, idq; adferendum curarẽt.*

Faufel vulgare est.

DICITVR *autem Arabibus* Faufel (*tametsi corruptè Auicenna lib. 2. cap. 262.* Filfel *&* Fufel) *tum etiam in Dofar et Xaël portubus Arabicis: in Malauar* Pac *à vulgo, à Nobilioribus verò* Areca, *quo nomine vtuntur Lusitani qui in Indijs habitant, quoniã primũ ea regio fuit illis cognita: in Guzarate & Decan,* çupari: *in Zeilan,* Poaz: *in Malaca,* Pinan: *in Couchin,* Chacani.

Faufel. Filfel, Fufel, Pac. Areca. çupari, Poaz, Pinan, Chacani.

NASCITVR *plurimum in Malauar; in Guzarate & Decan pauca quantitate, idq; duntaxat in maritimis, sed laudatum, præsertim in Chaul, quod defertur Ormuz. Optimum item prouenit in Mombaim insula, quam mihi Rex Lusitaniæ dono dedit excepta emphyteusi. Laudatur etiam quod in regione Baçaim prouenit, atque id defertur in Decan cum eo quod in Gauchin nascitur nigrum & pusillum, durũ admodum postquam siccatum fuerit. Nascitur etiam in Malaca, sed tam parua quantitate, vt vix incolis sufficiat. Item in Zeilan magna copia, sed candidum, quod in eam partem regionis Decan defertur quæ Cotamaluco paret, tum etiam in Bisnaga. Defertur etiã ex Zeilan in Ormuz, Cambaya, & in insulas Maldiuas,*

Faufel natales. Mombaim insula.

uas, siue Nalediuas. Et tametsi scribat Serapio libr. simp. cap. 345. Arabiam non alere Arecam (de mediterraneis locis, & magna ex parte intelligẽdum id est) nascitur tamen laudata, sed exigua in Dofar & Xaël locis maritimis. Amat enim hæc arbor maritima loca, & mediterranea respuit; alioqui magna cum diligentia sereretur, quoniam singulis diebus eam edunt cum Mauritani, tum Moalis (genus hominum id est, qui Ali vt dixi, generum Machometi sectantur) etiam in suis ieiunijs cùm à Betre abstinent. Masticant enim Arecam cum Cardamomo, purgãdi ventriculi & cerebri gratia. Moalis.

ADMISCENTVR Fausel *siue Arecæ, eadem quæ supra Betre admisceri diximus: tametsi, Betre calidum sit, Areca verò frigida & sicca. Sed & admiscetur Lycium, quoniam vtrunq; gingiuas confirmat & dentes stabilit, stomachum roborat, & vtile est aduersus sanguinis reiectiones, vomitus, & alui profluuia.* Fausel mixtura.

EST *autem ipsa arbor recta, fungosa materie, folijs Palmæ, fructu nucis Moschatæ, minore tamen, aut iuglandibus exiguis simili, intus duro, & candidis rubentibusq; venis resperso, non planè rotundo, sed altera parte sessili: quæ tamen notæ non omnibus Arecæ generibus conueniunt. Integitur hic fructus inuolucro admodum lanuginoso & foris subflauo, perquam simili Dactylis, cùm maturuit, & ante quàm siccatus sit. Immaturus verò, stupefacit & inebriat; editur autem immaturus à nonnullis, vt, veluti inebriati, dolorum cruciatus non sentiant.* Fausel historia.

SICCATVM *verò fructum sic parant. Contu-*

Faufel præparatio & vsus.

ſam nucem Fauſel in tenuiſsimas partes cum Lycio, & folio Betre cui exemptus ſit neruus maſticant, veluti in Betre diximus, & priorem ſaliuam quæ cruenta eſt expuunt, eaq; ratione cerebrum & ventriculũ expurgant, gingiuas et dentes ſtabiliunt. Potentiores ex Fauſel, Lycio, Caphura, Ligno aloës, & Ambari momento formas orbiculares ſiue paſtillos cõponunt quos maſticant.

S C R I B I T *Serapio lib. ſimp. cap. 345. excalfacere, & amaritudinis particeps eſſe. Sed cùm deguſtauiſſem, nullum calorem deprehendi; verùm cum inſipiditate adſtrictoria facultate præditum eſſe comperi. Itaq; puto aut Serapionem hanc Arecam non nouiſſe, aut, ſi nouerit, eam nunquam deguſtaſſe.*

Aqua ex Faufel.

E X *ea viridi aquam ſtillatitiam vitreis organis elici iubeo, qua maximo cum ſucceſſu in bilioſis alui profluuijs vtor. Sed arcanum id mihi hactenus fuit.*

* Nucem Faufel cum ſuo integumento nobis aliquando communicauit Petrus Coldemburgus Pharmacopola, vir eruditus & rei herbariæ peritiſsimus.

I N V E N I V N T V R interdum aliæ nuces oblongæ quę Faufel cum ſuo inuolucro magnitudine æquant, prædurræ, & foris nigricantes, quæ per medium ſectæ Nucẽ myriſticam mirum in modum æmulantur. Forte Faufel genus erit, aut aliquid ſimile. Sed cùm duntaxat vetuſtate exſucca videre licuerit, de eius guſtu & temperamẽto nihil pronunciare poſſum. Vtriuſque iconem expreſsimus.

M E M I N I T etiam Arecæ Lud. Roman. lib. nauig. 5. cap. 7. in hunc modum. Edere ſueuerunt (de rege & magnatibus vrbis Calecut loquitur) fructum quendam cui *Chofolo* (Faufel intelligit) nomen eſt. Hunc mittit arbor *Arecha* nomine, Palmæ non abſimilis, quę cariotas gignit, & conſimiles producens fructus. Miſcent inſuper contritas oſtrearum conchas calcis inſtar. Hæc ille. At ridiculũ eſt

est quod idem lib.4.cap.2.scribit, quoniam quæ sanitatis tuendæ causa eduntur, præsentissimum esse venenum asserat. At Sultanus, inquit, letho traditurus è Satrapis quempiam, ad se accersitum cui mors imminet, nudũ sibi assistere compellit, moxq; edit nonnullos fructus, *chofolos* vocitant, instar nucis myristicæ; mandit etiam quædã herbarum folia, modo mali Assyrij, *tambolos* nominant, addit etiam attritarum concharum ostreæ calcem, simulq; cuncta mandendo ruminat. Tandem in eum quem cupit occidi, expuit, aspersoq; eo, continuo mors subsequitur, presentaneo veneno vitam perimente: nam vbi in hominem, vt præmisimus, expuerit contrita venena, intra mediæ horæ spatium perfusus veneno in terram corruens efflat animam.

De Nuce Indica. * CAP. XXVI.

NVLLAM *arborem vsibus humanis aptiorem inueniri puto, quàm sit Palma Indica, veteribus Græcis, quantum cõijcio, incognita, & Arabibus ferè neglecta, qui pauca admodum de ea scripserunt.* Palma indica.

AVICENNA *lib.2.cap.506. eam vocat* Iausialindi, *quod Nucem indicam sonat: Serapio libr. simp.cap. 228. & Rhases libr.3.de re med.cap. 20. arborem ipsam* Iaralnare *, *id est, Arborem nuciferam. Vocatur autem vulgo ipsa arbor* Maro, *& fructus* Narel, *quod vocabulum Narel cõmune est Persis & Arabibus: in Malauar, arbor ipsa* Tengamaran, *fructus verò maturus* Tenga, *sed viridis adhuc et immaturus* Eleni, *& Goæ* Lanha: *in Malaio, arbor* Trican, *ipsa nux* Nihor; *cui nos Lusitani nomen Coquo indidimus ob tria illa foraminum vestigia quibus Cercopitheci, aut alterius similis animalis caput repræsentat.* Iausialindi. Iaralnare. Maro, Narel. Tengamarã, Tenga, Eleni, Lanha, Trican, Nihor, Coquo.

ARBOR *est vastæ magnitudinis, folijs Palmæ* Nucis indicę historia.

aut

aut Arundini similibus, aliquantulum tamen latioribus: flore Castaneæ, materie fungosa et ferulacea. Gaudet arenoso solo & mari vicino, vt in mediterraneis haud facile sit reperire. Seruntur ipsæ nuces, ex quibus enatæ plantæ transplantantur, & paucis annis adolescunt & fructiferæ fiunt, præsertim si diligenter colantur. Nam hyeme, cinere aut stercore rigari volunt, æstate aqua: lætiores tamẽ euadũt, si secus ædificia plantentur, quia videntur sordibus & luto gaudere.

MATERIES *ligni, cùm sit procera, ad plurima perquam vtilis est, ita vt interdũ in* Nalediua *insula, Maldiuam vulgo, vt diximus, vocant, ex hac arbore naues fabricentur, atq; clauis, malis, velis & rudentibus armentur. Ex ramis qui in Malauar* Olla *appellantur, fiunt ædium tecta & nauium tabulata & opercula.*

Olla.

PORRO *has arbores in duo genera distinguunt. Alterũ enim fructus ferẽdi causa asseruãt. Alterũ* çuræ *cogendæ gratia, quæ est vinum mustum: hæc autẽ decocta, ab incolis* Orraqua *vocatur.* çura *verò in hunc modum cogitur. Præcisis ramis, vascula alligantur ad liquorem, çuram vocant, excipiendum, quem vt ex altioribus ramis colligant, arborem conscendunt aptatis ad pedes compedibus & laqueis, aut foramina quædam in arbore facientes, vt commodius ascendere possint. Hæc Sura destillatur aquæ ardentis modo, vinumq; extrahitur aquæ ardenti per omnia simile, vt etiam pannus lineus eo madefactus non secus ardeat, quàm si aquæ ardenti intinctus foret. Vocatur autem stillatitius hic liquor* Fula, *id est, flos: quod reliquum est*

Cocci duo genera.
çura.
Orraqua.
Fula.

est Orraqua *appellatur admisto stillatitij liquoris momento*. E çura *vel* Sura*(ita enim pronunciandū est) antequam exstilletur, insolata, fit acetum satis interdum acre. Exempto priore vasculo, si vulnus in arbore factum adhuc Suram exstillet, seruatur ea, & solis æstu vel igni densata, sacchari modo coit, id* jagra *vocant. Optima censetur quæ in* Natediua *insula nascitur: ea non nigricat veluti ea quæ in alijs regionibus gignitur.* jagra.

TEGITVR *nux adhuc recens tenero admodū cortice, Cinaræ, dum gustatur, saporem referente. Constat tenera valde & dulci medulla, quæ in se cōclusam aquam suauem & dulcem habet & fastidium non parientem, multoq; tempore durantem. Quantò autem recentior est nux, tantò eius liquor suauior est, tū etiā medius cortex qui amygdalis suauitate non cedit, editurq; à nonnullis cum* jagra*, cuius paulò antè meminimus, aut cum saccharo: aut ex eo trito lac exprimitur cū quo coquitur Oriza non minus suauis quàm si cum lacte caprino decocta esset: aut ex eo & auium quadrupedúmue carnibus edulia parantur* Caril *illis nuncupata. Maturior verò facta nux, cōtinet quidem etiam liquorem, sed non adeò suauem vt prior, quiq; interdum acescat.* Caril.

NVCES *istæ recentes siccatæ atq; superiori cortice delibratæ & confractæ, ab indigenis* Copra *vocantur, deuehunturq; in Ormuz, Balaguate, aliasq; regiones quibus rariores sunt quàm vt exsiccari possint: aut in eas prouincias quæ his omnino carent. Suaues sunt, ijsq; vtimur tanquam castaneis siccis.* Copra.

Gra-

Gratiores multo sunt palato, quàm quæ integræ in Lusitaniam perferuntur.

Oleum ex Copra.

Ex *iisdem fragmentis, siue Copra, limpidißimum oleum magna copia torculari exprimitur, nō modò ad lucernas vtile, sed etiā Orizæ coquendæ aptum. Duo verò exprimuntur ex his nucibus olei genera.*

Oleum ex Cocco recenti.

Vnum *ex nucibus recentibus contusis calida affusa aqua, quibus expreßis oleum aquæ supernatat: Hoc vtimur ad purgandum excrementis ventriculum & intestina: purgat enim leniter & sine aliquo nocumento, multi Tamarindorum expreßionem addunt, et vtile medicamentum esse sæpius sum expertus. Si hoc oleum intelligunt Auicenna lib. 2. cap. 506: & Serapio, lib. simp. cap. 228. cùm id butyro præferunt, rectè sentiunt mea sententia. in eo verò falluntur, quod ventrem minus lenire dicant, quàm butyrum.*

Olei ex Copra facultates.

Alterum *genus olei id est, quod superius ex Copra exprimi diximus. Id præter iam dictas facultates, neruis admodum est vtile. Siquidem magnam huius vtilitatem quotidie experimur in neruorum contractionibus & articulorum doloribus antiquis: hoc enim inunctum ægrum cupæ grandi quæ hominem capere poßit imponimus, ibiq; dormire & quiescere concalefactum sinimus magno cum adminiculo. An verò lumbricos enecet, vt scribunt Auicenna locis iam citatis & Serapio, nondum expertus sum. Quod verò ipsam nucem eadem facultate præditam scribant, non modò rationi consonum non est, sed ipsa quotidiana experientia manifestißimum est eius esu lumbricos generari. In Serapionis autem lib. simp. cap. 228. sententiam*

tiam facile concessero, qui Mansarunge *(quem antiquum Mèsuen esse ait) auctoritate fretus, nucis huius siue Cocci esu alui profluuia sisti auctor est. Alienũ enim à ratione non est, vt ipsa nux, quæ terrestriũ est partium, ventrem sistat: ipsum verò oleum, quod tenuium & aêrearum est partium, ventrem subducat.* Mansarunge.

NVLLVM *autem oleum exstillat ipsa arbor, sed duntaxat ex ipso Cocco exprimitur: tametsi Lacuna Com. in Diosc. libr.* 1. *cap.* 29. *scribat in ea opinione quosdam esse, vt credant dulce id oleum, quod ex hac Palma stillat, Dioscoridis esse Elæomeli.* Lacunæ error. Elæomeli.

CETERVM *duplici cortice integitur hæc nux. Extimus villosa materie cõpactus est, ex qua fit* Cairo *Malauaribus dictum, hac in prouincia magni vsus. Nam & ex eo rudentes* * *& funes nauibus necessarij (manent enim incorrupti in aqua marina) fiunt, et ex eo stupæ loco naues obturãtur & stipantur, ipsisq́; adeo stupis præstat, quòd putredini minus sit obnoxiũ, &, aqua marina inspersum, infletur denseturq́;. Nulla certè ex hac villosa materie fiunt aulæa, vt persuadere nobis nititur Lacuna Com. in Diosc. libr.* 1. *cap.* 141. *Ex putamine illo interno & præduro, vasa in tenuiorũ vsum tornantur, & etiã carbones fiunt aurifabris perquam vtiles. Sed ea vasa paralyticos, si inde bibãt, minimè iuuãt, vt putauit Sepulueda, et vulgo Lusitanorũ creditũ est. Nã nihil huius fructus neruis salutare est, præter oleum de quo paulò antè: sed nec ipsi incolæ huiusmodi facultates talibus vasculis tribuunt, nec quisquam probatus auctor meminit.* Cairo. Vasa ex Cocco. Vascula ex Cocco paralyticos non iuuant.

SED *minimè prætermittendum putaui quod harum regionum incolæ istarum Palmarum germinibus* Palmæ indicæ germen.

vescantur, gratiora enim sunt palato, quàm aut Castaneæ molles aut humiles Palmæ quas vulgo Palmitos, Itali Cesaglioni vocant. Quo autem vetustior est Palma, eo tenerius & delicatius germen producit. At eo excepto perit Palma: hinc fit vt qui huiusmodi germen edit, non immerito Palmam edere dicatur.

Palmitos.

Coccus de Maldiua.

NVNC *superest vt de Cocco, quem de Maldiua * appellant, aliquid subijciamus.*

LAVDATVR *hic Coccus, aut hæc nux (sed præsertim eius medulla) aduersus venena ab ipsis earum insularum incolis. Et à viris fide dignis accepi ad coli dolores paralysim, epilepsiam, aliosq́ue neruorum affectus se vtilem sensisse: à coli quidem doloribus, quod vomitum excitaret, ab alijs verò ægritudinibus immunes reddi ægros, si aquam in ijs nucibus (adiecto medullæ momento) aliquandiu conseruatam ebiberent.*

SED *cùm non sim id expertus, minus fidei his tribuo. Nullam autem, periculum faciendi, occasionẽ habui, quòd vti malim medicamentis quorum facultates iam mihi perspectæ, & multa experientia comprobatæ sunt, veluti sunt Lapis Bezar, theriaca, Smaragdi, terra sigillata, aliaq́ue pleraq́ue medicamenta (de quibus suo loco) quàm recentibus minusq́ue certis. Nam quod nonnulli dicant se huius vsu commodum sensisse, an id persuasione et imaginatione factum sit ignoro; hinc fit vt nihil affirmare poßim. Sed si quid certius cum tempore nactus fuero, sententiam reuocare non pudebit.*

Cocci de Maldiua historia.

NIGER *est autem huius Cocci cortex, & nitidior vulgari Cocco, figura ouali magna ex parte, nec ita rotunda vt vulgaris: medulla siue pulpa interior,*

quæ

quæ ſiccata dura eſt admodum & candida, nonnihil tamen ad pallorem inclinans; in ſuperficie rimoſa eſt & valde poroſa, nullo ſapore excellens. Doſis verò eſt huius medullæ ad grana decem, cum vino aut aqua, pro morbi ratione & natura.

INVENIVNTVR *interdum iſti Cocci prægrandes admodum, interdum etiam exigui: omnes autem in littus eiecti.*

VVLGARI *autē fama accepimus inſulas Maldiuas aliquando continentem fuiſſe; ſed inundatione maris ſubmerſum, has inſulas effeciſſe; in quibus obrutæ Palmæ fuerint quæ hos Coccos protuliſſent, qui terra indurati in hunc modum conſpiciuntur. Sintne verò eiuſdem generis cum noſtris, facile iudicari non poteſt, cùm hactenus nemo folia aut arboris truncum videre potuerit: Sed ſoli Cocci in littus eijciantur nunc bini coniunctim, nōnunquam verò ſinguli ſeparatim. Sed hos nemini colligere licet, niſi cum capitis periculo; quoniam Regis eſſe aſſerunt quidquid è mari in littus eijcitur: quæ res maiorem auctoritatem huic nuci conciliauit. Eximitur autem ex his Coccis pulpa ſiue medulla, deinde exſiccatur eadem ratione qua Copra, atque indureſcit eo quo venditur modo, diceres eſſe caſeum ouillum.*

* Huius arboris deſcriptionem cùm alij, tū Ludo. Roman. lib. 5. cap. 16. & Ioſephus Indus cap. 137. & 138. tradiderunt. Sed & Strabo Geographiæ 16. huius Palmæ meminit, quare ſatis mirari non poſſum noſtrum Auctorem qui veterib. Græcis incognitam dicat hanc arborem. Sic enim habet Strabo. Cetera verò ex Palma præbet; ex ea enim panis, mel, acetum, & oleum fit, & teſtilia varia: nucleis pro carbonibus fabri ferrarij vtuntur, qui in aqua

maceratì bobus & ouibus in pabulum dantur.

* Nusquam in nostris exemplaribus huc adducti Auctores *Iaralnare* meminisse comperio: at Neregil meminerunt, quemadmodum & Pandectarius cap. 565.

* Omnes rudentes & funes nautici liburnicarũ regiarum Vlysipone confecti sunt ex villis Coccorum siue nucum, præsertim verò earum quæ in Indiam nauigant. Sed etiam ex ijs villis fiunt nodosa cingula magno in vsu omnibus ferè tenuioris fortunæ mulierculis Vlysipone.

* Vidimus vascula ex hoc Cocco de Maldiua confecta Vlysipone tum alijs locis oblongiora plerunque quàm quæ ex vulgari Cocco parantur, & nigriora nitidioraque. Sed & ipsam medullam siccatam Vlysipone venalem reperias, cuius facultates mirificè extollunt, atque omnibus ferè alexipharmacis præferunt: eamq; ob causam magnũ eius precium. Quàm verò parum fidei sit adhibendum huiusmodi fabulosis & commenticijs facultatibus, Auctor noster satis declarat.

De Myrobalanis CAP. XXVII.

Myrobalana Græcis & Latinis incognita.

MANIFESTVM *est, neq; Dioscoridem, neq; Galenum, neq; Plinium, nostra Myrobalana cognouisse, sed eorum Myrobalanum planè aliud esse: ex quo videlicet oleum ad preciosa vnguenta exprimerent.* Μυροβάλανος *enim idem sonat Græcis, quod Nux vel glans vnguentaria Latinis.*

Myrobalanus Græcorũ.

ET *quoniam Auicenæ & Serapionis interpres vidit hæc nostra quodammodo ad glandis formam accedere, nullo iudicio Myrobalana vertit, cum mea sententia Pruna (quibus similia sunt) melius vertisset.*

VOCAT *ea Auicenna lib. 2. cap. 458.* Delegi: *Sic etiam Serapio, libr. simp. cap.* 107. *tametsi librariorum vitio* Halilig *corruptè legatur. Omnes enim Medici Arabes mihi affirmarunt omnia Myrobalana*

Delegi

Delegi vocari. Peculiariter verò flaua azfar, *indica siue nigra* asuat, *quebula* quebulgi, *bellerica* beleregi, *& emblica* embelgi, *sub quo nomine haudquaquam nota fuere hæc posteriora Auicennæ libr.* 2. *cap.* 228. *& Mesuæ, de simp. med. purg. cap.* 3. *sed sub nomine* Seni, *vt patet ex Serapione qui* Seni *tenuissimo cortice prædita esse scribit; quæ nota Emblicis conuenit.* Delegi, Halilig, Azfar, Asuat, Quebulgi, Belegi, Embelgi. Seni.

SVNT *igitur in vniuersum quinque eorum genera, quorum nomina magna ex parte mutuati sumus. Nam quod genus quoddam Serapio Damascenum appellat, melancholicis morbis perutile: id facit, nō quod in Damasco proueniat hic fructus, sed quod hinc ex India Myrobalana inda eò deferrentur.* Myrobal. quinque genera.

ET *quamuis idem Serapio lib. simp. cap.* 107. *scribat Seni cognominata genus esse* Oliuarum, *tamen errat (quod pace eius dictum volo) atque ei erroris occasionem præbuisse credo, quòd emblica sale aut aceto condita edantur.* Serapionis error.

FALLVNTVR *autem tam ij qui omnia Myrobalanorum genera in eadem arbore nasci putant, quam qui flaua et quebula tantum. Nam quinq; sunt diuersa arborum genera: &, quod magis mireris, in regionibus sexaginta aut centum leucis inter se distantibus nascuntur. Proueniunt enim nonnulla in Goa & Batecala, alia in Malauar & Dabul. In toto regno Cambayæ quatuor eorum genera inueniuntur: quebula verò in Bisnager, Decam, Guzarate, & Bengala.* Myrobalanorum arbores diuersæ.

CETERVM *quæ in Lusitaniam sicca deportantur, magna ex parte sumpta sunt in regione quæ est*

inter Dabul & Cambaya. Nam experientia compertum habemus eos fructus quos regio Septentrioni vicinior producit, minus putredini obnoxios esse. Inuenio autem apud eos tria Myrobalanorum genera, quorum vsus est in purgationibus leuibus et sine molestia: hæc vocant tria genera: horum primum genus quod rotundum est, & bilem purgat, indigenæ arare, *medici* aritiqui *vocant, nobis sunt flaua: alterum genus incolis* rezanuale *dictum, nostra sunt indica siue nigra: tertium genus* Gotim *incolis nuncupatum, rotundum, nobis bellerica sunt. Chepula verò nostra quæ pituitam purgant illis* aretca *appellantur. Hæc sunt quatuor Myrobalanorum genera, quæ illis sunt in vsu medico. Nam quinto genere,* anuale *ijs nuncupato, nobis verò emblica dicto (tametsi apud eos reperiatur) non vtuntur, nisi densandis corijs, Rhois coriariorum loco, & atramento conficiendo. Sunt tamen etiã nonnulli qui ijs viridibus vescuntur excitandæ appetentiæ causa.*

Arare, Aritiqui. Rezanuale. Gotim. Aretca. Anuale.

PORRO Arare *rotundũ est & Sorbi folia profert.* Anuale *folijs est minutim incisis Palmæ magnitudine.* Rezanuale *octogonum est, & folia Salici similia habet.* Guti *folijs est Lauri, sed pallidioribus & subcinericijs.* Aretca *magna sunt & rotunda, oblongiora tamen dum ad perfectam maturitatem peruenerunt, & angulosa: folia eius Persicis similia. Sunt autem singulæ arbores Pruni magnitudine, omnesq; syluestres & sponte nascentes, non domesticæ.*

Myrobalanorum historia.

CVM *autẽ gustu sint adstringente & acido, Sorborum immaturorum modo, ex frigidorum & siccantium*

cantium classe esse dixerim.

PRÆPARATIONIS *modus apud Indos nõ inualuit, vtpote qui ijs non vtantur purgationis, sed adstrictionis duntaxat gratia. Nam si purgare velint eorum decocto vtuntur, & maiore dosi quàm nos in Europa. Solent autem ijs saccharo conditis vti magno cum successu, nec quisquam medicorum vsu istorum famam vnquam est periclitatus. Chepulorum * autẽ maior est gloria: condiuntur hæc in Bisnager, Bengala & Cambaya: flaua & indica, in Batecala & Bengala.*

IVBEO *ego ex his immaturis stillatitium liquorem organis elici, quem post sumptam aliquam conseruam adstringentem propino, & syrupis admisceo, si quando opus est. Flaua & Bellerica præscribere soleo initio mensæ, ijs qui aut alui profluuio, aut stomachi relaxatione laborant: talibus enim cõuenit huiusmodi cibus propter adstrictionẽ cum pauca aciditate coniunctam. Præterea immaturorum Myrobalanorum succum, in alui profluuijs apprimè efficacem esse expertus sum.* Aqua stillatitia Myrobal.

* Chepula rarius ad nos adferuntur, & non nisi dura & male condita. Emblica verò (quorum nullam mentionem facere Auctorem mirum) copiosè, recẽtissima & optimè condita inuehuntur Antuerpiam.

De Tamarindis CAP. XXVIII.

MEDICAMENTVM *omnibus cognitum sunt Tamarindi, quamobrem nullum adulterium norunt.*

NASCVNTVR *multis Indiæ locis, sed qui locis mõtosis & ad Septentrionẽ obuersis proueniũt, præfe-*

runtur & diutius incorrupti manēt: quales sunt quos Cambaiete & Guzarate gignit.

Puli, Ambili.

VOCANTVR *in Malauar* Puli, *in Guzarate* Ambili, *quo nomine reliquis Indiæ prouincijs noti sunt. Arabes* Tamarindi *appellant, quasi dicas Palmulas indicas. Nam* Tamar *(quod omnibus notū est) eorum lingua Dactylum significat. Palmulas autem vocarunt Arabes hunc fructum, non quòd eius arbor Palmæ similis sit: sed quoniam aliud nomen magis aptum non inuenerint, oßicula etiam in se continere conspicientes.*

Tamarindi.

Tamarindorum historia.

ARBOR *est Fraxini aut Iuglandis Castaneæ'ue amplitudine, materie firma, non fungosa siue spongiosa, ramis folijs ornatis multis minutimq́; incisis, palmi magnitudine: fructus in arcus aut digiti incurui figuram efformatur. Huius immaturi cortex virēs est, siccatus verò cinereus est & facilè auellitur: nucleos intus continet satiuorum Lupinorū magnitudine, quodammodo rotundos, sed planos, colore furuos sed læues, quibus abiectis, pulpæ vsus est quæ lenta & viscida est. Sed illud obseruatione dignum, quod hic fructus in arbore adhuc pendens noctu folijs sese inuoluat vitandi frigoris causa, interdiu verò sese expediat & è medio foliorum emergat. Acidus est hic fructus dū viret, sed tamen ea aciditas suauitate non caret. Plurimum illis expurgatis vtor cum sacchario, atq; id maiori cum successu, quàm si Syrupo acetoso vterer. Soleo etiam plerunque ægros Tamarindorum infusione purgare. Tamarindorum quatuor vnciæ aqua frigida aut stillatitio intybi liquore macerentur per tres horas, deinde fa*

Tamarind. facultates.

cta expreßione, eximantur Tamarindi, quos modico saccharo inspersos vtiliter exhibeo; euacuant enim ex parte biliosum humorem atq; pituitosum incidunt & attenuant. Huius regionis incolæ sine molestia sese purgant Tamarindis cum oleo nucis Indicæ sumptis. Medici verò Indici, folia Tamarindorũ trita partibus corporis erysipelate infectis imponunt. Nos hic Tamarindis aceti loco vtimur, gratior enim palato est eorum aciditas, præsertim maturorum. Deferuntur in Arabiam, Persiam, Asiam minorem & Lusitaniam sale conditi, vt temporis iniuriam melius ferre poßint. Ego verò sine sale domi asseruare cum suo cortice soleo. Fit ex ijs recentibus cum saccharo conserua, præclarum proculdubio medicamentum ad digerendos & expurgandos humores, nec minus palato gratum. Tamarindorum stillatitio liquore pro digestiuo aliquando vsus sum: Verùm cùm nimis dulcem & insipidum ferè inuenirem, eo vti desij.

Tamarind. conserua.

Aqua stillatitia Tamarind.

NVNC *superest, vt ex Auctorum Arabum scriptis hoc medicamentum examinemus, cùm veteribus Græcis fuerit incognitum.*

AVICENNA *lib. 2. cap. 699. hoc medicamentum non describit, sed eius delectum dũtaxat profert, aitq; recentiores Tamarindos præferri.*

MESVE *lib. de simpl. med. cap. 8. facit eos Palmæ syluestris Indicæ fructum: sed eius error ex eo manifestus est, quod tota India Palmas non reperias: sed palmulæ adferuntur ex Arabia in Indiam, vbi magna quantitate eduntur siccæ, similiter & in massam compactæ abiectis nucleis. Memini tamẽ vidisse quoddam*

Mesue lapsus.

Palma syluestris. *genus syluestre Palmarum in Cambaya & Guzarate, sed sterile & longè diuersum à Tamarindifera arbore.*

SERAPIO *libr.simpl. cap.348. ex auctoritate Bonifaa, in Cæsarea Aman prouenire asserit. Sed pace eius dictum sit: nullos Tamarindos in Cæsarea Aman, quæ est Syriæ, prouenire certum est, cùm à Negociatoribus mercimonij gratia eò ex India deportentur.*

Oxyphœnix. Lacunæ error. NONNVLLI *Tamarindos à saporis aciditate Oxyphœnicem faciunt, quorum sententiam vt nec improbare, ita nec approbare possum. Sed quod Lacuna Com.in Diosc. libr.1.cap. 126. à Thebaicis palmulis non differre scribit, non probo: quemadmodū nec quod eius arborem Palmæ syluestris genus facit folijs oblongis, & per extremum acutis, quoniam huiusmodi profert folia vt antè dixi.*

Tamarind. temperamēt. CETERVM *Tamarindi ex Arabum testimonio refrigerant & exsiccant tertio ordine, tametsi aliquot exemplaria Mesue, sed mendosa, secundo ordine refrigerantium & siccantium collocent.*

EIS *semper vtor in febribus admodum biliosis, non cassia solutiua aut manna, quoniam ob suam dulcedinem, bilem generant. Hinc fit vt huius regionis medici sacchari vsu in febribus ardentibus abstineant.*

De Cassia solutiua CAP. XXIX.

SVPERVACANEVM *videbatur de ea arbore hic differere, quam vulgo Cassiam fistulam appellant, quandoquidem medicamentum est omnibus notissimum, nisi cōtrouersia esset de nomine malè illi indito*

dito à Gerardo Cremonensi *, *quem (vt supra diximus) Arabica nomina intacta relinquere præstitisset, quàm peruersè ita Arabes interpretari, & ansam præbere eos calumniandi, cum omni potius laude quàm vituperio sint digni, qui nobis huius tam nobilis, tam præstantis, tamq; humanæ saluti necessarij medicamenti cognitionem protulerunt.* * Rhases ad Alm. lib 3. de re med. cap. 51.

PORRO *vulgariter Arabibus dicitur* Hiarxamber, *vocabulo tetrasyllabo, tametsi Auicenna lib. 2. cap.* 197. Chiarsamdar *corrupto nomine vocet: in Malauar* Comdaca: *in Canara, cuius prouinciæ est Goa*, Bauasimga: *in Decan & à Bramenis* Bauasimgua: *in Guzarate & à Mauritanis regnum Decan incolentibus* Gramalla: *arbor ipsa in Canara* Bahoo. Hiarxamber. Comdaca. Bauasimga, Bauasimgua. Gramalla. Bahoo.

EST *autem hæc arbor Pyri magnitudine, folijs mali Persicæ, angustioribus tamen aliquantum & virentibus: floribus Genistæ perquam similibus, luteis, Garyophyllum odore æmulantibus, quibus decidentibus, exiliunt oblongæ siliquæ virentes admodum ante maturitatem (non autem rubentes, vt scripsit Lacuna) quæ per maturitatem nigrescunt, longitudine interdum quinque palmorum, nunquam verò infra binos palmos.* Cassiæ fol. historia.

NASCITVR *per vniuersas has prouincias, præstantissima tamen & durabilior locis ad Septentrionem magis vergentibus, vt in Cambaya. Inuenitur & in Cayro, & in Malaca & in Sian totóque eo tractu.*

HANC *non nisi syluestribus per se satam vidi, in* Cassia sponte nascitur.

America tamen(quam falso Indiam occidentalem appellant, quandoquidem vnica sit India ab Indo flumine denominata, veteribus cognita) intelligo è syluestribus locis tralatam esse in hortos & agros, ita vt nunc istic frequentissima sit. Fortunatiores tamen nostros Lusitanos puto, apud quos sine satione tanta copia nascitur, vt vnius Candil, *hoc est quingentarum & viginti duarum librarum precium non excedat decem regales castellanos, qui constituunt aureum Indicum Pardaon nuncupatum.*

Candil quid sit.

Pardaon.

AVICENNA *lib.2.cap.197. scribit eam medio esse inter calidum & frigidum temperamento, nõnihil verò humectare. Serapio lib. simp. cap. 12. temperatam eam constituit. Mesue de simpl. med. cap. 6. nonnihil ad calorem accedere scribit. Antonius Musa exam. simpl. excalfacere & humectare ordine primo aut secundi initio.*

Manardi lapsus.

SÆPIVS *sum miratus Manardum in lib. simp. Mesue scripsisse grana siue semina huius Cassiæ purgatoria facultate prædita esse, cùm tamen potius adstringentem facultatem obtinere videantur, quàm solutiuam.*

Sepuluedæ error.

ILLVD *verò omni reprehẽsione dignum est quod ait Sepulueda, nimirum ad mouendos menses, difficilesq́; partus, remorantesq́; secundas, decoctum corticũ harum siliquarum cum Artemisia propinari, aut ex ouo sorbili cum vncijs quatuor mellis exhiberi. Nam etsi demus magno, vt ipse ait, successu propinatum esse huiusmodi medicamentũ, Artemisiæ potius facultatem hos effectus præbuisse censebimus, quàm harũ siliqua-*

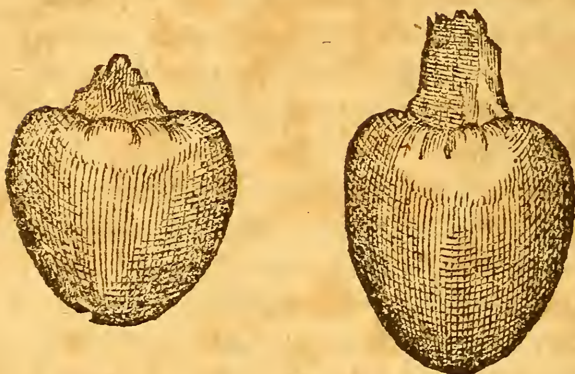
liquarum cortices tale quid præstitisse, qui frigidi & sicci sunt temperamenti. Huc adde secundas sæpius etiam sine medicamento reÿci, naturæ propria vi. Nam quod Auicenna lib. 2. cap. 197. præscribit ad partus difficultatem, multi non abs re suspectum habent hunc locum: censetq́ Bellunensis in contextu cucumerem siccum reponi debere. Hanc ob causam statuerunt doctiores, Caßiam solutiuam intelligendam esse quotiescunque Caßiæ meminisset in purgante medicamento, reliquis locis Caßiam ligneam intelligi.

RIDICVLVM *verò est, quod de Lusitanis quibusdam nunc proferam, qui crediderunt plerosque huius regionis homines continua alui solutione laborare, quòd boues, quarum carnibus vescerentur, Caßiam solutiuam depascerent. Nā arbores altiores sunt quàm vt à bobus depasci poßint, neque tanta copia est arborum, vt numerum infinitum vaccarum (siquidem multas isti alunt, nullius verò carnibus indigenæ vescuntur) alere poßint. Deinde cùm duro cortice prædita sit siliqua, verisimile est (etiam si pertingere possent) vaccas graminis pabulum, quod semper ferè hic viret, istarum siliquarum auiditate non relicturas. Quod cùm ab incolis percontarer, non mediocrem illis risum moui.* Stulta de Cassia sol. persuasio.

De Anacardio CAP. XXX.

ANACARDIO *nomen indiderunt recentiores Græci (nam veteribus ignotum fuit) à cordis tum similitudine tum colore, Arabum vestigia sequuti, quibus* Balador, *Indis* Bybo *dicitur, Lusitanis* Faua de Mala- Anacardium veteribus ignotum. Balador. Bybo, Faua de malaqua.

ANACARDIVM OFFICINARVM.

Malaqua, *quod viridis & in arbore pendens similis sit nostrati maiori Fabæ, maior tamen.*

MAGNA *eius est in Cananor copia, tum in Calicut & reliquis Indiæ prouincijs mihi cognitis, veluti in Cambaya & Decan.*

Serapionis lapsus.

SERAPIO *libr. simp. cap. 356. Galenum citat tanquã huius fructus meminerit (cùm tamen illi planè sit incognitus) & deleteriam facultatẽ habere ait, cui tamen experientia refragatur. Siquidem his in regionibus è lactis sero maceratum asthmaticis datur, et aduersus lumbricos: præterea ijs viridibus & sale conditis vtimur in cibarijs, oliuarum conditarum modo. Fructu verò siccato, caustici vice vtuntur in strumis: totaq́ India huius cum calce misti vsus est ad pannos obsignandos.*

AVICENNA *lib. 2. cap. 41. id facit fructus Tamarindi oßi simile, eiusq́ nucleum Amygdalæ effigie,*

sine

ſine nocumento eſſe affirmans: Et paulò poſt ſubijcit, id inter venena referri quæ deleteriæ ſint facultatis.

NVLLA *autem præditum eſſe venenoſa faculta-te, exemplis ſuprà demonſtrauimus: Cauſticam verò vim obtinere, in iam exſiccato fieri diximus.*

NONNVLLI *Anacardium calidum & ſiccum conſtituunt in quarto gradu: alij in tertio. Nemo tamẽ mihi ſatisfacit, quandoquidem in virente clarum eſt deeſſe hunc excalſacientem & exſiccãtem exceſſum: neque rationi conſentaneum videtur in eo caliditatis & ſiccitatis gradu conſtituere quo eſt Piper. Niſi for-te, quod in Sicilia naſcitur, ſit ea facultate præditum.* Anacardij temperamentum.

CAIOVS,

per medium ſectus nucleo integro.

integer.

* Adfertur interdũ nucis genus Vlyſiponẽ è Braſilianorũ regione, quod *Cajous* vocãt. Arbor eſt magna, folijs pyri: fructu oui anſerini forma & magnitudine qui ſucco plenus eſt veluti id Citriorum genus quod Limam vocant, quo quidem vtuntur Braſiliani, (Licet Thenetus cap. 61. Deſ- Cajous.

Descriptionis Americæ contra asserat,) vt ab ijsdem intellexi. In extremo fructu prominet nux quædam renis leporini forma, colore cinereo, interdum ex cinereo rubicante. Duplici verò hæc nux constat cortice, inter quos spongiosa quædã est materia olei asperrimi & calidissimi plena: intus verò nucleum candidum continet esui aptum & pistacijs gustus suauitate non cedentem, pellicula cinericia obductum quam eximere oportet. Eo leuiter tosto vescuntur incolæ, gratior enim est, & venerem stimulare fertur. Acri illo oleo nihil præstantius esse ferunt ad lichenes & impetigines tollendas. Incolæ etiam aduersus scabiem vtũtur. Sed illud mirum primarium fructum nulla semina continere: & extrema illa nuce earum arborum genus conseruari debere. Nonnulli Anacardiorum genus esse autumant, ob similitudinem acris illius humoris quem corticibus conclusum habent. Nos & officinarum Anacardium, & hanc nucem integram, & per mediũ sectam exprimi curauimus.

De Amomo CAP. XXXI.

MAGNA *inter recentiores dubitatio est, quid sit* Amomum. *Amomum. Hinc fit vt nonnulli eius loco Acorũ ex Galeni lib. simp. med. 6. præcepto substituãt, de quo haud secus atque de ipso Amomo dubitatur.*

EX *recentioribus nonnulli in ea opinione fuerunt,* Rosa hiericuntina. *vt Rosam Hiericuntinam, legitimum Amomum esse contenderint, quorum opinionẽ doctè Matthiolus comment. in Diosc. lib. 1. cap. 14. multis argumentis refellit. Alij Pedem columbinum esse aiunt, quos idẽ Matthiolus erroris conuincere nititur.*

EGO, *tametsi hîc non viderim eas stirpes quas Europa gignit, subijciam tamen liberè quæ in India de Amomo didici. Percontatus sum aliquando à quodam Pharmacopœo natione quidem Hispano, sed religione Iudæo, qui Hierosolymis se habitare aiebat, quid esset*

Amo-

Amomum. Respondit ille, lingua Arabica Hamama *nuncupari, quod interpretatum Pedem columbinum significat. Hanc stirpem sibi cognitam esse affirmabat, quā tamē apud Indos nō vidisset. Euocatus postea à Nizamoxa (quē vulgo Nizamalucco nūcupant) Rege in Decā potentissimo, qui præter mediocrē doctrinā semper apud se eruditos medicos alit cum Persas, tū Turcos, magnis stipendijs. Eius medicos interrogaui, num Amomum haberent, dixerunt illi istic quidem non nasci, sed inter alia aromata quæ ad Regem ex Asia, Persia, & Arabia conficiendis Alexipharmacis perferrentur, Amomum etiam adferri, cuius ramulo me donarunt. Hunc cum Dioscoridis descriptione contuli, ad quam venustissimè quadrabat, & licet iam siccus, pedem tamen columbinum referebat.* Hamama. Pes columbinus. Nizamoxa Rex.

NAM *omnia plantarum & morborum ferè nomina apud Auicennam, aut ad verbum reddūtur, aut ab ipsa re nomen sortiuntur, exempli gratia, Lingua bouis, Lingua canis, Capillus veneris, Lingua auis: sic & in morbis Elephantia dicitur illis* Daulalfil, *quod est, Pes Elephantis, Hydrophonia* marazalquelbe, *quod est Dolor canis. Hinc sciendum est Amomum apud Auicennam nihil aliud esse quàm Pedem Columbinum* *. Daulalfil. Marazalquelbe.

CVM *apud Nizamoxa essem, aliquot plātas obseruaui, quibus Goæ caremus, veluti Eupatoriū, Mexquetera, Mexir,* * *melyssophylon, buglossum, fumum terræ, tamaricem, asparagos, & violas purpureas in Regio horto satas. Hæ forsitan omnes etiam in mediterraneis nascuntur: sed tanta est nostrorum Pharmacopola-* Mexquetera, Mexir.

copolarum auaritia, vt potius mercibus conuehendis studeant, quàm officinæ suæ excolendæ. Hinc fit vt violarum loco vtantur floribus cuiusdam arboris diuersæ planè facultatis à nostris violis: quorum tamen vsum non admitto nisi in ijs medicamentis quæ foris applicantur: atque Syrupum violaceum confici iubeo è violis conditis ex Ormuz aut Lusitania delatis.

Arboris flores, violarum loco.

* Vtinam noster hic Auctor Amomi descriptionẽ pleniorem dedisset quandoquidem plantam legitimam se vidisse affirmat. Nam multis altercationibus ansam præcidisset. Certè Pes eius columbinus, noster esse non potest, quem nonnulli, Amomi legitimi loco vsurpare non verentur, cùm sit potius Geranij genus. Sed horum turpem errorem, eruditè detegit in commentarijs suis Matthiolus.

* Quænam nobis sint plantæ Mexquetera & Mexquir planè ignoro: nec quid hæc vocabula significarent, quisquam indicare potuit.

De Calamo aromatico CAP. XXXII.

Disputatio de Acoro & Calamo.

N O N *minor est cõtrouersia inter recentiores medicos de Calamo & Acoro. Volunt enim nonnulli Calamum officinarum esse Acorum veterum: Alij malunt Galangam esse Acorum. Eam ob causam difficile est in tanta opinionum varietate aliquid certi statuere. Ego tamen nullius opinioni addictus liberè dicam quod sentio.*

Calamus aromat.

C A L A M V S *aromaticus quo officinæ in Lusitania vtuntur (aromaticum voco non odoratum, vt plerique alij, quandoquidem aroma odorem non significat, sed quod vulgo droguam vocant, neque etiam Calamum odoratum scio, sed Iuncum duntaxat) idem est cum eo qui hic in India magno est in vsu cum viris, tũ mulie-*

mulieribus & iumentis. Vocatur is in Guzarate, Vaz: *in Decan,* Bache: *in Malabar,* Vazabu: *in Malayo,* Dirimguo: *in Persia,* Heger: *in Cuncam, quæ est regiō maritima,* Vaticam: *Arabibus* Cassab & Aldirira. *Serapiō lib. simp. cap. 205. eum vocat* Assabeldiriri, *sed corrupto vocabulo: omnes enim Arabes medici cum Auicenna lib. 2. cap. 161. & 212.* Cassab & Aldirira *appellant. Idem autem sonat Cassab quod Calamus & Aldirira ex aromatibus: Nam* Dirire *idem quod nobis aroma est. Quoniam verò Malayo incolæ eius vsum ab Arabibus, qui ex Coraçone erant, didicerunt, idcirco corrupto nomine* Dirimguo *vocarunt.* Vaz, Bache, Vazabu, Dirimguo, Heger, Vaticam, Cassab, Aldirira, Assabel-diriri. Dirire

SERITVR *per vniuersam Indiam: plurimus verò in Guzarate & Balaguate. Hîc etiam Goæ (vbi multus eius est vsus) in hortis satus prouenit sed perpaucus.*

CETERVM *non est odoratus nisi è terra auulsus: quantoq; virentior est, tantò mihi validioris tetriorisq; odoris videtur, tametsi aliud sentiat Ruellius lib. 1. cap. 18. Conuehitur ad maritima, quoniam qui istic nascitur, nō sufficit. Qui ex Balaguate adfertur, ad Occidentem mittitur.*

FAMILIARIS *eius vsus est mulieribus in vteri affectibus, & neruorum doloribus. Sed maximè expetitur hyeme à mulomedicis: contusum enim, additis allijs, ammi (quod est Cuminum rusticum) salis momento, butyro, & sacchàro, iumentis aduersus frigora mane exhibent, vocántque id medicamentum* Arata. Calami vires. Cuminum rusticum. Arata.

Calamus vnguentarius. Calamus Arabicus. Calamus Alexandrinus.

CETERVM quoniam Hippocrates & Galenus libr. 1. simp. med. Indicum hunc Calamum vnguentarium appellant, Plutarchus verò Calamum Arabicum, & Cornelius Celsus Calamum Alexandrinum, videtur etiam extra Indiam nasci.

EGO, vt veritatē elicerem, sciscitatus sum à multis Coraçone incolis et Arabibus qui huc venales equos adducunt, si apud eos nasceretur Calamus; item an esset eis cognitus, eoq; vterentur: Negarunt omnes apud se inueniri nisi ab Indis aduectum mercimonij gratià, probeq; sibi cognitum, vtpote cuius plurimus apud eos esset vsus. Non fallūtur tamen qui Arabicum vocant, nam ex India in Arabiam defertur, & inde in alias regiones: neq; qui Alexandrinum appellant, quoniam hinc Alexandriam, deinde Barut & Tripolim Syriæ defertur.

QVOD autem Menardus libr. 8. ep. 1. dicit in Pannonia se vidisse adeò recentem, vt non longè petitus videretur: fieri potest vt fallatur: aut, si viderit, satum forte in sporta aut olla vidit, vt plerunq; satum Gingiber nascitur. Sed illud certißimum est, hinc auehi Calamum in eas regiones.

Calamus nō nisi in India.

IS verò quo vtimur, radix non est (pusilla etenim est radix) sed ipsius Calami cum aliquantula interdū radicis parte fragmentum. Hallucinantur ergo qui nihil nisi radicem * esse scribunt confirmandæ suæ sententiæ causa, qua contendunt hunc Calamum Acorū esse. Neq; quod in Calamo est spongiosum & flauescente colore, aliqua in re simile est Aranearum telis, vt falso putarunt Auicenna lib. 2. cap. 161. & Serapio, lib.

lib. simp. cap. 205. quos Græcis & Latinis hæc meliùs nosse oportebat.

CETERVM *quod Calamus Acorum non sit, nec etiam Galanga, satis ex Auicēna & Serapione probari potest, qui tria distincta capita de Calamo, Acoro, & Galanga scribunt. Præterea qui Calamum descripsit, aiunt eum in India nasci, quod verum est: nec enim in alia regione nascitur. Acorum verò nō nisi in Europa nasci tradunt. Itaq; nobis ignotum est Acorū, aut imaginari non potuimus quod Manardus, Leonicenus & alij animaduerterunt. Omnibus sanè Arabibus, Turcis, Corasonibus, & Indis medicis ignotum est. Nam à Nizamoxa vocatus vt eum tremoris affectu liberarem, magna mihi cum illis contentio fuit de Acoro: quid tamen esset Acorum (etiam illis indicato nomine Arabico) indicare non potuerunt, nisi quod apud Turcos nasceretur.*

Acorū duntaxat in Europa.

PRÆTEREA *Calamus calidus & siccus est in secundo ordine: Acorum verò in tertio: Galanga autē vtroq; calidior, vt suo loco dicemus. Deinde Calamus & Acorum cerebri & neruorum morbis conueniunt: Galanga verò ventriculum roborat, flatus discutit, & oris halitum commendat. Galanga item & Calamus medicamenta sunt in hac regione ab initio cognita, & in Occidentem vehi solita.*

SOLEO *tamen perpetuò Acori loco Calamum substituere, sed maiori quantitate, quòd non adeo excalfaciat & exsiccet veluti Acorum.*

Acori succedaneum.

* Nostrarum officinarum Calamus longè alius est ab eo quem hoc capite describit noster Auctor, quippe cuius Calamus legitimus sit à veteribus descriptus. Noster verò

nihil nisi radix est, cum aliquantula interdum foliorum particula. Cui cum omnes notæ Acoro à veteribus adscriptæ pulcherrimè conueniant, Manardi & aliorum sententiam improbare non possum, qui Acorum legitimum esse volunt. Adfertur ad nos ex Tartaria & Lituania, necnon & in Polonia nascitur, quibus Pruskuuorzecz nuncupatur. Eo & Germani, & Itali & Galli vtuntur, aliumque Calamum non norunt. Solebat enim Antuerpiam Vlysipone aduehi Calami genus vsuali nostro simillimum, sed tetri odoris & saporis horridi, quæ nota illi communis erat cum Calamo nostro Auctori descripto: Solam tamē hanc ob causam in vsu apud nos esse desijt; licet omnes aromatarij multò efficacius, eo quo nunc vtimur, fuisse affirment.

De Nardo CAP. XXXIII.

I L L V D *affirmare possum, multò plura aromata, maioriq́ꝫ quantitate, & minus adulterata ad nos adferri; viliori q́ꝫ emi, quàm antiquitus fiebat: quod nūc Lusitanorum nauigationibus India nobis aperta sint, ipsæq́ꝫ regiones quæ aromata gignunt, longè cultiores nunc sint, quàm Veterum tempore fuerunt.*

Nardus. I N *eorum numero Nardum repono, quæ legitima & sine mãgonio ad nos importatur, licet interdū aut maris humore sibi ascito situm contrahat, aut senio suaueolentiam illam amittat, qua initio prædita erat.*

V O C A T V R *autem Nardus incolis (nam Græ-*
Cahzçara. *cum & Latinum nomen notum est)* Cahzçara: *Auicennæ, lib. 2. cap. 646. & omnibus huius tempestatis*
çembul. *Arabibus* çembul, *quod est Spica, &* çembul indi, *id est, Spica Indica: eadem ratione, quam nos Spicam Celticam vocamus, illi* çembul rumim *appellant. Quod autē corruptè Matthæus Syluaticus cap. 640.*

Simi-

Simibel & Sumbel *protulerit, mirum non est, cum is linguam Arabicam ignorarit: nisi malimus tempore paulatim corrupta fuisse vocabula.* Sumbel.

CETERVM *nascitur Nardus in Mandou & Chitor prouincijs, Regnis Delli, Bengala, & Decan vicinis, iuxta flu. Gangem, quem incolæ* Ganga *appellant, & sacrosanctum existimant, ita vt morituri regni Bengala incolæ hoc flumine mergi se iubeant, sed pedibus duntaxat. Sunt in eo flumine certa idolorum delubra, ad quorum cultũ cateruatim confluunt Mercatores è Guzarate & regno Decan, magnaq; donaria in hæc idola conferunt, inde redeuntes sanctificati, vt aiunt, sed potius à cacodæmone obsessi.* Ganges fl.

PORRO *non sunt diuersa Nardi genera: sed vnicum dũtaxat mihi notum est genus, id scilicet quod ex iam memoratis locis adferri diximus. Prouenit quidem in monte quodam qui altera parte Orientem spectat, altera Occidentem, ad quem scilicet occidentẽ sita est Syria multis regionibus ab India discreta. Sed tamen multis alijs eius regionis locis sata prouenit, nõ facilè enim sponte nascitur. Neq; vna præstantior est altera, Spicãmue habet alia altera multò longiorem.* Nardi vnicũ genus. Nardus sponte non prouenit.

CERTE *radix est spargens supra solum breuem virgulam seu caulem circiter tres palmos longum cũ longissimus, atq; alias insuper virgulas multò breuiores: in summa radice spicæ producuntur, item aliæ per virgulas. Tali enim modo venditur in Cambaiete, Asurate & Gogua, alijsq; portubus marinis, vnde mercatores Arabes & Persæ petunt: potissimam tamen partem ab indigenis absumi ferunt.* Nardi descriptio.

Nardus sordida.

INVENITVR *interdum sordida & puluerulenta, villis ipsius plantæ in pollinem redactis. Emitur tamen ab ijs quos dixi mercatoribus, & eo puluere manus eluere intelligo.*

HAC *vnica Nardo quæ iuxta Gangem oritur, quamq́ in Occidentem exportant, vtuntur medici cũ Indici, tum Turci, Persæ & Arabes. Nã quod ex ingenti precio quo antiquitus teste Plinio libr. 12. cap. 12. emebatur, inferre volunt, nostram Nardum non esse legitimam, obiectioni me satis respõdisse arbitror, cùm dixi Indias nunc magis apertas & cognitas esse, quàm tempore Plinij fuerint, & ipsa aromata maiori copia ad nos adferri.*

Lacunæ oscitantia.

CETERVM *fabulosum omnino iudico quod Andreas Lacuna suis in Dioscoridẽ lib. 1. cap. 6. cõmentarijs scribit, Nardi vsum apud Indos esse periculosum, quoniam ex ea fiat veneni quoddã genus mortiferũ, quod non modò haustum, sed etiam cuti in sudoribus inspersum, hominem illico iugulet; idq́ toxicum* Pisum *vocari. Nam cùm multis in India annis Medicinam exercuerim, & non modò versatus sim cum omnis generis medicis Asiaticis, sed etiã Regibus & Principibus familiaris fuerim: nũquam tamen hoc Pisum videre mihi contigit, aut eius nomen audire.*

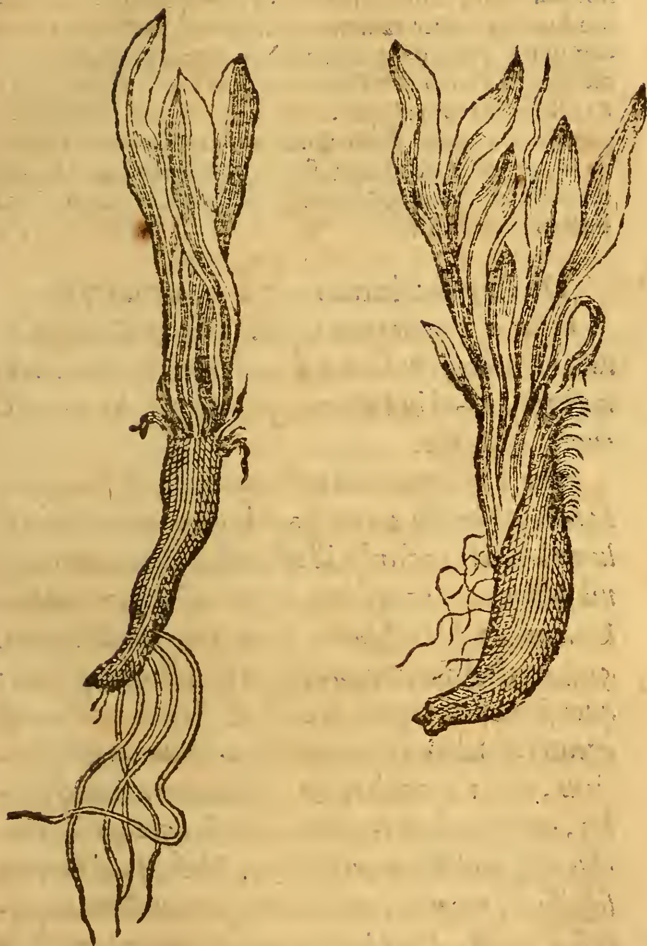
Pisum.

Satiech. Satiach.

ID *genus quod Sepulueda* Satiech & Satiach *appellat, id esse puto quod ex Satiguam adfertur, celeberrimo regni Bengala portu & Emporio ad fl. Gangis ostia.*

*Cum

HIRCVLVS VETERVM.

*Cum superiore Aprili Antuerpię essem, inter aliquot Nardi Celticæ fasciculos plantulas quasdam inueni quæ ad amussim quadrabant cum Dioscoridis Hirculo, quem libr. primo de re medica cap.7. describit, eoque Nardum Hirculus.

Celticam adulterari refert. Nam plantula est Nardo Celticæ similis, candidior tamen & veluti ex viridi cinerea, sine cauliculo, minoribus breuioribusq; folijs, villosa admodum secundum radicem & nigricans, nulla odoris iucunditate. Folia premansa nullum aromaticum saporem reddunt, sed lenta & viscida sunt; cum Nardi Celticę folia & calida sint cum aliqua tamen adstrictione, & odore saporeque iucunda. Cùm igitur hoc capite noster Auctor de Nardo ex professo agat, facere non potui quin Hirculi meminissem, eiusque hic iconem subijcerem, quam nemo hactenus exhibuit.

De Iunco odorato CAP. XXXIIII.

IVNCVS *odoratus in Mazcate & Calaiatę Arabiæ prouincijs maxima frequentia & abundantia nascitur, veluti in Hispania gramen vulgare quo pascuntur animalia.*

HVIVS *graminis nomina Græca & Latina nota sunt. Ab incolis autem* Sachbar *vocatur: à nonnullis verò* haxis cachule, *id est, herba lotoria, aut lotionibus idonea: tametsi non negem alijs etiam nominibus apud Arabes insigniri. Nam Auicenna lib. 2. cap.* 598. *eum* adhar, *Serapio cap.* 19. adher *appellant: quos sequuntur omnes Arabici & Persici medici hîc agentes: florem verò vocant* Foca. *Nam quod Syluaticus, cap.* 12. adcher & adhecarum *vocari scribit, corrupta sunt vocabula, Persis, qui ad iam dictas vsq; prouincias pertingunt,* Alaf, *quod herbam significat, vocatur, quo nomine per excellentiam appellari potest. Apud Indos peculiare nomen non est sortitus, sed herba Mazcatensis appellatur. Sunt qui Paleam de Mecha nuncupent. Nec desunt qui pastũ Camelorum vocent, nec immerito: sed tamen Cameli nõ sunt*

[Margin notes: Sachbar. / Haxis cachule. / Adhar. / Foca. / Alaf. / Herba Mezcatensis. / Palea de Mecha. / Pastus Camelorum.]

sunt istic adeo frequentes, vt hoc gramen cum floribus omnino depascere poßint. Sed sunt ibidem multi asini, muli, equi, quos Arabicos vocamus, boues, capræ & oues quæ nihil aliud pascuntur quàm hanc herbam siue gramen.

DEFERTVR *quidem in Indiam, in vsum medicum vsurpandus. Maxima tamen cum copia per fasciculos colligatũ in nauibus adsumunt equarij mercatores, vt equis substernant, ne stercoris & vrinæ pedore offendantur. Nam simulatq; maduerit recentẽ substernũt & madidum in mare abijciunt. Sed & nautæ fasciculos aliquot secum aduehere solent, quos deinde in India vendunt. Memini in insula Diu *, vili emisse multos Iunci fasciculos quos in Lusitaniam cum alijs aromatibus mitterem: nullum tamen florem videre cõtigit. Sed nec aliquo in precio ab incolis habetur, cùm gens sit rudis & syluestris.* Insula Diu.

NVLLVS *est huius vsus apud istius regionis incolas: sed nos duntaxat & Medici Arabes & Persæ, eo vtimur. Ipsi indigenæ eo se & sua iumenta lauant.*

NVNC *ad Auctorum qui eius meminerunt descriptiones veniamus.*

DIOSCORIDES *libr. 1. cap. 16. laudatißimum ex Nabathæa, proximum Arabicum, quem aliqui Babylonium vocant, peßimum ex Africa adferri scribit. Floris, culmorum, radicisq; esse vsum. Eligendũ eum qui manibus confricando rosæ odorem emittit.*

SCIO *in ijs quas supra enumeraui prouincijs quæ Arabiæ nomine comprehenduntur prouenire. An verò*

Nabathæa. *in Nabathæa gignatur (quæ à Nabatoch Ismaëlis nepote denominata, prouincia est Arabiæ Iudææ contermina) diligẽter percontatus sum à medicis qui in Hierusalem, Galilæa, alijsq; vicinis prouincijs versati erant: Sed illi responderunt, eum quo istic vterentur, ex Cairo aduehi. Interrogati verò an in Cairo nasceretur, an autem ex Mazcate adferretur: ignorare se dixerunt, quoniam medicamenta interdum ignota manerent ob indigenarum negligentiam. Quæ cùm audirem, inquirere non volui num Babylone nasceretur, tametsi fieri posse putem, vt gignatur.*

CVM *verò Dioscorides Africanum improbet, non oportet nos admodum solicitos esse in eo inuestigando, præsertim cùm non adscripserit qua Africæ*

Iunci flos. *regione proueniat. De floribus autem, cùm meam, tum reliquorum medicorum negligentiam agnosco, qui non iubeamus eum aduehi. Nostra etenim culpa factum est vt eius vsus desierit.*

IN *medicamentis odoratis, Dioscoridem incertis comparationibus plerunque vti video, quemadmodum & in hoc Iunco. Nam tritus, iucundum quidem spirat odorem, sed Rosæ haudquaquam.*

Iuncus rotundus. IVNCVS *odoratus, & Cornelio Celso Iuncus rotundus vocatur, ad differentiam Iunci vulgaris, & Cyperi siue Iunci triangularis: sed minimè in eam altitudinem excrescit qua Iuncus est.*

AVICENNA *libr.2.cap. 598. duo eius genera constituit. Alterum enim Arabicum vocat, qui est odoratus. Alterum in Agiami natum, per quod vocabulum Damascum intelligit. Sed quod Diosco-*

ridis

ridis testimonio, Iuncum fructum proferre nigrū profert, manifestus error est, cùm Dioscorides nusquam fructus meminerit. Auicennæ lapsus.

SERAPIO *libr. simpl. cap. 19. ex auctoritate Bonifaa scribit Iuncum habere radicem* Chulem *similem, latiorem tamen, & minoribus nodis cinctam, multos calamulos praeduros proferentem, qui fructum proferat similem floribus Arundinis, graciliorem tamen & minorem: simulq́ & in vno cespite multas plantas nasci. Huius radix adeo similis est Chulem* *, *vt sub eo nomine à nonnullis appelletur, quemadmodum initio dixi.* Iunci historia.

MATTHÆVS *Syluaticus cap. 12. decem annis conseruari asserit. Credo in siccis & mediterraneis regionibus multo tempore conseruari posse, cùm humiditate non abundet. Sed in huius prouinciæ maritimis, paucis annis in sua odoris fragrantia conseruari potest.*

QVOD *ad Brasauolum & Monachos in Mesuen commentatores attinet, doctè illorum argumenta refellit Matthiolus, Com. in Diosc. libr. 1. cap. 16. quare superuacaneum esse iudico quidquam ijs addere. Satis tamen Monachorum in Mes. dist. 1. cap. 47. oscitantiam mirari non possum, qui Galangam Iunci odorati radicem esse contendunt, cum Galanga in China nascatur, quæ bis mille ferè leucis ab Arábia abest, & plurimum ab Iunco odorato differat tum folijs, tum radice: nec nisi sata proueniat Galanga, quēadmodum & Calamus: Iuncus verò sponte nascatur, nec seratur.* Monachorū oscitantia.

*Diu

* Diu vel Dio insula Oceani Indici aduersus ostia fluminis Indi (quem incolæ Diul appellant) sita est, eamque Patalen Plinio dici puto. Continet verò ea vrbem mercurialem potentemque admodum, & celeberrimum quendam portum, quo confluunt negociatores Veneti, Græci, Thraces (quos Rumes vulgo vocant) Persæ, Turci, & Arabes.

Chulem. * Quid per Chulem intelligat noster Auctor, hactenus scire non potui, tametsi diligentissimè perquisiuerim: nisi fortè intelligat gramen siue herbam vulgarem quam Græci πόαν vocant. Nam à quibusdam Haxis cachule nuncupari ait, id est, lotoriam herbam. Et Pãdectario cap. 158. Chulem herba capillaris est.

De Costo CAP. XXXV.

*M*AGNOPERE *commendatus à veteribus fuit Costus; at nec nunc sua laude caret. Sed cum Græci omnes tum Latini, tum Arabes, plura eius genera constituerint, factum est vt magna sit orta disputatio, an legitimum Costum habeamus. Plerique negant, & radices vel in Hispania, vel in Italia natas pro legitimo Costo in Myropolijs ostendi aiunt. Ego verò sum in ea opinione, vt vnum duntaxat Costi genus esse credam, cuius nomina primum proferam, deinde delineationē, postremo vsum medicum indicabo.*

Costus, Cost, Vplot, Pucho. EST *ergo Costus dictus Arabibus* Cost: *in Guzarate,* Vplot: *in Malaca, vbi eius plurimus est vsus,* Pucho, *& inde vehitur in Chinarum regionem. Græci & Latini ab Arabibus nomen mutuati sunt. Nam quod Serapio lib. simp. cap. 318.* Chost *appellat, corruptum est exemplar, legendumq;* Cast: *& quotquot*

Cast. *conueni Arabes, eum nunc* Cast, *nunc* Cost, *nunc*

Costi. Costi *vocant.*

NAS-

NASCITVR *circa GuZarate, inter Bengala, Delli & Cambaya, in Mandou & Chitor: Indi multi currus Vplot, Spica, Chrysocolla (quæ vulgo Borrax, Arabibus* Tincar *dicitur) alijsq; mercibus onusti aduehuntur, in vrbem primariam Regni dictam Amadabar, quæ in desertis sita est, & in Cambayete non procul à mari sitam vrbem: vnde postea per maiorem Asiæ, nonnullam Africæ partem, & vniuersam Europam deuehitur.*

DESCRIBITVR *autem Costus*, ab ijs qui viderunt, Sambuci effigie, & Arbuti aut AZimbri* magnitudine, florem odoratum proferens. Præcellit is qui intus candidus est, cortice cinereo: inuenitur tamē etiam colore buxi, cortice pallescente. Tanta est odoris fragrantia præditus, vt plerisq; nares feriat & capitis dolorem excitet: gustu minimè amaro, nec etiam dulci, tametsi iam senescens interdum amarescat. Nam recens acri gustu est, vt reliqua aromata.* Costi historia.

HOC *vtuntur in multis medicamētis Indici medici. Hunc in Ormuz mercatores exportant, quo Corasones & Persæ confluunt: inde in Adem, quo huius emendi cum alijs mercibus gratia Arabes & Turci cōueniunt. Nec mirum est si eius loco, alio medicamento officinæ vtātur in regionibus procul à Lusitania dissitis, quandoquidem exigua admodum quantitas in Lusitaniam defertur.*

QVONIAM *verò Veteres tria Costi genera constituunt*: videlicet Arabicum, qui sit candidus, leuis, eximia odoris suauitate: Indicum leuem, amarum, & nigrum: & Syriacum, grauem, colore buxeo.* Costi tria genera apud Veteres.

Per-

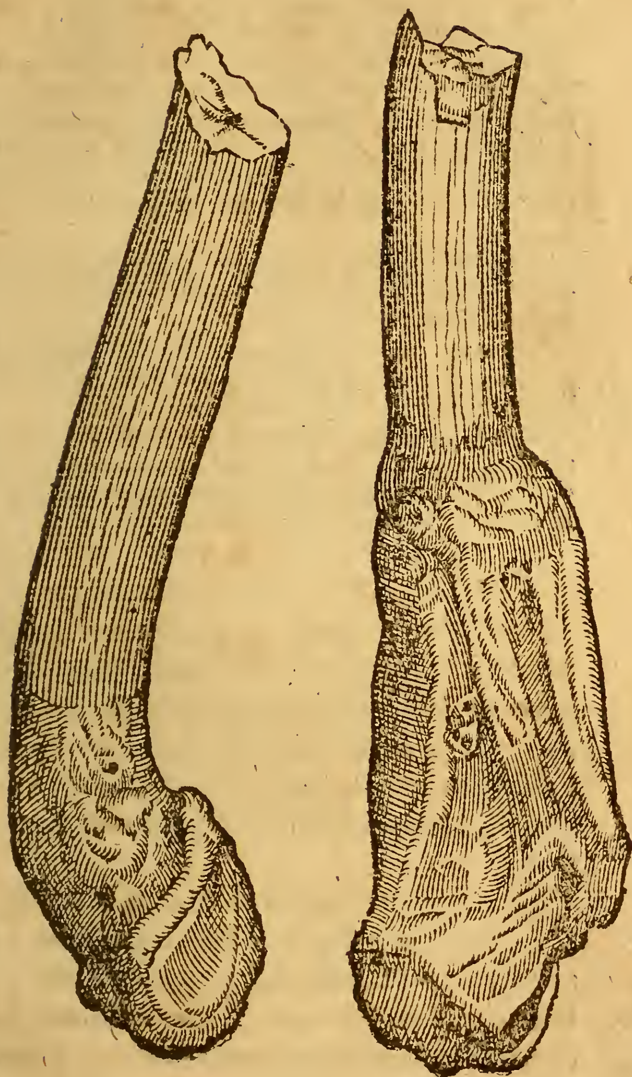
Perquisiui à negociatoribus Arabibus, Persicis & Turcis, vbinam tanta Costi copia consumeretur quæ ad eos hinc exportaretur. Responderunt illi maximā partem in Asia minori & Syria consumi, sed & etiam apud Arabes & Persas. Interrogati verò an alius quispiam Costus apud eos nasceretur, negarūt nasci. Idem percontatus sum à Nizamaluci medicis; sed negarunt illi alium se Costum vidisse vnquam, quàm qui ex India ad eos perferretur. Vnus tamen illorum olim Xatamas medicus fuerat, diuturnoq́ue tempore in Cairo & Constantinopoli medicinam fecerat. Vt autem tam diuersa nomina sortiretur, occasionem præbuisse negociatores puto, qui ex varijs regionibus oriundi erant.

Costus amarus & dulcis Arabibus.

QVOD *Arabes eius duo genera faciant, amarum & dulce: factū esse puto, quòd hoc medicamentū cùm recens est & incorruptum, nullius amaritudinis sit particeps, candidiusq́ue persistat: vbi autem vetustate corrumpi incipit, amaritudinem contrahit, fitq́ue nigricans.*

* Non videtur huius Costi descriptio cum Veterum Costo conuenire. Nam ex Dioscoridis descriptione satis manifestum est illorum Costum radicem fuisse, cùm ait: Sunt qui, admistis Helenij Comageni præduris radicibus, adulterent. Verisimile enim non est truncum aut ramum fruticis tantam habere similitudinem cum radice, vt radice adulterari possit. At nostri Auctoris Costus minimum radicis habet, & ferè nihil nisi lignum est suo cortice contectum. Quare aut veteres Costum ignorasse dicendum est, aut Arabum Costum (si quidem hic descriptus Costus illorum Costus est) à Græcorum veterum Costo diuersam esse plantam.

Costvs indicvs.

COSTI genus Antuerpiam è Lusitania inuehitur solidum cortice cinereo, intus indicans, interdum verò cinerei coloris; odorata est admodum radix, violaceum siue irinum spirans odorem, præsertim dum manditur, ea parte qua extra terram eminet, plerunque inhærere adhuc cõspicitur caulis fragmentum ferulaceum quiddam referens & fungosam medullam continens, vt facile appareat Costo nostri Auctoris plurimum conuenire. Eius iconem, qualis videlicet ex sicca radice exprimi potuit, hîc adijciendam curaui.

* Nisi per Azimbro iuniperum noster Auctor intelligat (Zimbro enim Lusitanis Iuniperus est) quid sit, ignorare me fateor.

* Venetijs interdum adfertur Costi quoddã genus Gingiberis radicibus adeo simile, vt nihil supra, intus etiam fibrosum, sed pallescens & eximiæ amaritudinis.

NON desunt qui Zedoariam vsualem inter Costi genera referant, & primum apud Dioscoridem descriptum Costũ esse autument, quòd multas notas habeat quæ Arabico illius Costo pulchrè quadrent.

De Turbit CAP. XXXVI.

DE Turbit Arabum magna est inter recentiores Medicos controuersia. Nam nonnulli Tripolium Græcorum esse volunt: alij Pityusæ radicẽ esse contendũt: alij Alypi. Sed errant omnes mea sententia. Siquidem Turbit plantam & virentem vidi, & floribus exornatam, quæ planè diuersa est ab ijs quas in medium proferunt.

Turbit. QVOD *igitur nos Turbit vocamus, eodem nomine & Arabibus, & Persis, & Turcis appellatur: tametsi Andreas Bellunẽsis in suis emendationibus* Terbet *vocet. In Guzarate, vbi plurimum nascitur,* Barcaman*: in Canara, cuius prouinciæ est Goa,* Tiguar.

Barcaman. Tiguar. Turbit historia. EST *autem Turbit planta, radice neque magna,*

neque

neq; longa, caule hederæ modo per solum extenso, digiti craßitie, interdum craßiore, duos palmos longo, interdum verò multò longiore. Folia Altheæ profert; flores etiam similes, è candido rubentes, nonnunquam omnino candidos, non (vt quidam volunt) colorem ter die mutantes. Est verò duntaxat vtilis & gummosa caulis pars inferior iuxta radicem: reliqua pars gracilior est, & comosior, quàm vt vtilis esse poßit. Nonnunquam radix cauli adhæret; sed inutilis cum caulis duntaxat in medicum vsum recipiatur. Tota autem planta insipida est cùm colligitur.

PROVENIT *in maritimis; verùm non adeo mari vicina, vt vnda allui poßit: sed duabus, interdum tribus à mari leucis seu miliaribus. Plurimum nascitur in Cambayete, Surrate, Dio insula, & Baçaim, * locisq; vicinis. Inuenitur & in Goa: sed à medicis improbatur, nec eo vtuntur. Intellexeram etiam in Bisnager prouenire, quod centum quinquaginta & amplius leucis à Guzarate distat: sed postea rescitũ est, eò ex Guzarate deportari (vnde etiam magna copia in Persiam, Arabiam, Asiam minorem, et Lusitaniam exportatur) quoniam si quod in Bisnager nasceretur, viribus adeo infirmis esset, vt à medicis recipiendum non censeant.* Turbit natales.

FIERI *potest, vt alijs etiam per Indiam locis gignatur (non enim seritur, sed sponte prouenit) sed id incertum est ob indigenarum negligentiam.*

CETERVM *non omne Turbit gummosum est natura. Sed quoniam viderunt Indi à gummositate, optimi Turbit notas nos petere, solent eius plantam, an-* Turbit qua ratione gummosum fiat.

te quàm eã colligant, aut contorquere, aut leuiter vulnerare, quo liquor exiliat & densetur. Deinde post aliquot dies redeunt, & gummi siue concreto liquore plenos caules reperientes eos colligunt. Id mihi retulit affinis meus medicus in Baçaim, qui aliquoties cum ipsis Indis colligendi gratia profectus est, & hanc eliciendi succi rationem obseruauit. Nam cùm iußisset aliquot plantas intactas relinqui, eas minimè gummosas inuenit, aut nonnullas tantum pauco cum gummi. Ex eo igitur deprehendere licet, gummi nihil ad præstantiam agere; sed id plerunque præstantius censendũ esse cuius gummi non appareat, quippe quod in ipsa planta reconditum sit. Non negauerim, quin etiam Turbit gummosum sine contorsione reperiatur: sed vt facilius liquorem suum aut gummi exerat, contorqueri & vulnerari plantam certum est.

Turbit delectus.

ALTERA *probationis nota est, vt sit candidum. Siccatum ad solem, candidum est: in vmbra verò siccatum, tametsi nigrescat, non minus fortè bonum est, quàm album in sole siccatum.*

Turbit facultates.

EST *verò Turbit Indicis medicis medicamentum pituitam deijciens, cui interdum si absit febris, Gingiber adijcere (vt etiam alijs purgantibus medicamentis) solent: alioqui plerunq; sine Gingibere ex decocto pulli gallinacei, aut ex aqua exhibent. Præfertur autem quod in Cambaya natum est. Memini me in insula Dio emisse singulas quas vocant manus, vna tanga**, *Pendunt autem singulæ manus viginti septem libras. Sed postea intellexi eum, à quo emissem, duplo minoris emisse.*

Tanga. Manus.

CE-

CETERVM *longè nobis aliud Turbit * describunt Arabes, quàm id quod modò exhibui. Siquidem Mesue lib. 2. de simp. med. cap. 2. ait radicem esse herbæ folia Ferulæ minora ferentis & ex earum plantarum genere quæ lacteo succo turgent: varia eius inueniri genera, videlicet domesticum, syluestre: magnũ, paruum: album, nigrum, & flauum: & in locis sicciorbus gigni, quod ex succi densitate deprehenditur. Septem verò in eius delectu obseruanda: vt sit cãdidum, intus cauum siue vacuum & arundinosum, & gummosum, cortice cinereo, planum, fragile, & recẽs: crassum autem siue densum improbari. Sed, quod eius pace dixerim, ex aliorum relatu suum Turbit descripsisse potius videtur, quàm legitimum vidisse. Nã neq; forma conuenit, nec è lacte madentium plantarũ est numero, nec eius domesticum genus inuenitur: cum vniuersum sponte in incultis proueniat. Alterum genus interdum altero esse maius verum est. Color autẽ aut albus, aut flauus, aut niger naturalis eius plantæ non est: sed pro præparationis ratione contrahitur. Nam quod probè præparatum, suóue tempore collectum non est, albũ esse non potest. Nascitur verò potius locis humentibus quàm siccis. Neq; albedo & gũmositas probitatis sunt indicia, veluti iam dixi. Neq; arundinaceum aut ferulaceum est, aut planum, aut fragile, nisi nimia siccitate exsuccum. Densum autem potius mihi videtur probandum, quàm improbandũ, quippe quod plus substantiæ contineat, modò cariosum non sit.*

Turbit Arabum.

Turbit Arabum delectus.

Turbit è Lactariarum numero nõ est.

SERAPIO *lib. simp. cap. 330. Tripolij Dioscoridis historiã ad suum Turbit transtulit. Sed si cum legiti-*

Tripolium non esse Turbit.

legitimi quam exhibemus Turbit descriptione conferatur: manifestè eius error deprehendetur. Nam neq; folia Isatidis habet, neque eius caules in summo diuiduntur, sed in mucronem desinunt largo foliorum prouentu ornatum. Flos non mutat ter die colorem, neq; eius radix odorata est, aut venena arcere adhuc deprehensa est.

Alypum non est Turbit.

DENIQVE *non est Alypum Dioscoridis, vt recentiorum quidam existimant, cum eius historia Alypi descriptioni planè repugnet, & facultates sint diuersæ: Turbit enim pituitam duntaxat purgat, Alypũ atram bilem deijcit. Neq;, vt iam diximus, cuiquam è lactarijs comparari potest, quæ non sine noxa in corpus admittuntur: cùm Turbit legitimum nullam acrimoniam habeat, & sine molestia pituitam deijciat.*

Arabes erroris auctores.

PORRO *huic errori ansam præbuisse puto Arabes, qui conspicientes apud suos in vsu esse Turbit ab India petitum, id ad Græcorum aliquam descriptionẽ ilico referre voluerunt, Græcis omne plantarum genus fuisse cognitum existimantes. Sed satius multo fuerat, ea ratione omnia non confundere, & simplicem aliquam eorum medicamentorum, quæ illis non erant probè nota, descriptionem contexere.*

* Baçaim vrbs est vasta, multas alias vrbes & pagos sub suo dominio habens: quinquaginta leucis ab insula Diu abest, & Regi Lusitaniæ paret.

Tanga.

* Monetæ genus Indicum Tanga est, quod sexaginta Lusitanicis regalibus æstimatur, hoc est duobus ferè Castellanis regalibus aut septem assibus Gallicis. Regale enim Castellanum triginta & sex Lusitanica conficit.

* Turbit à nostro Auctore descriptum longè aliud est ab eo quo vulgo in officinis vtuntur. De quo qui plura volet,

let, consulat doctissimos Matthioli commentarios in capita 30. 51. & 78. libri quarti Dioscoridis. Per vniuersam Hispaniam Thapsia abundè nascitur, eius radice pleræq; Hispaniæ officinæ pro Turpeto legitimo vtuntur. Non desunt etiam multis per Europam locis, qui Scammonij radicem concisam pro legitimo Turpeto ostendant, atq; in sua medicamenta recipiant, vt his manifestum esse potest qui scammoneæ radices siccas cum illorum Turpeto diligentius contulerunt.

De Rhabarbaro CAP. XXXVII.

NON *est operæprecium multa de Rhabarbaro recensere, cum omnibus notissimum sit medicamentum. Silentio tamen prætermittendum non duxi, quod hic in India didici: videlicet, omne id Rhabarbarum quod in Indiam, Persiam & Europam importatur, esse in Chinarum regione natum. Nam ex Chinarum regione per Tartariam Ormuz & Alepum defertur, inde in Alexandriam, & tandē Venetias, vnde reliqua Europæ regna petūt. Nos præter id quod nauigijs ex China infertur, eo etiam vtimur quod Persæ ex Ormuz aduehunt, quod minus teredinem & cariem sentit, quàm quod ex China nauigijs infertur. Siquidem plus corrumpuntur aromata quæ per mare inuehuntur vnius mensis spacio, quàm quæ terrestri itinere importantur vnius anni tempore. Præterea India, præsertim in maritimis, maximè humida est, & huiusmodi aromata diu integra seruare non potest. Nam Rhabarbarum sub mensem Maium in Indiam locis videlicet maritimis importatum, nisi ante Septembrem absumatur planè inutile est, & abijciendum: corrumpitur enim, vt pleraque alia aromata quatuor illis mensibus hybernis, qui sunt Iunius, Iulius, Augustus, Septēber.*

Rhabarbarū omne in Chinarum prouincia nasci.

Interea aliud recentius ex Ormuz importatur quo vtuntur, idq́ quod in maritimis hybernauit, in mare abijciunt.

Rhabarbarũ Samarcandarinum. REFERVNT *genus quoddã nasci in certa Tartariæ vrbe nomine Samarcandar: sed quod improbum sit, nec nisi iumentorum purgationibus vtile.*

NVLLVM *autem est Rhabarbaricum, aut Indicum; sed solummodo Chinense, quod* Rauam Chini *Persæ appellant, Mauritani tamen plerique solummodo* Rauam.

Rauã Chini. Rauam.

ALIQVANDO *in Couchin intellexi Rhabarbarum ab indigenis interdum decoqui aut distillari, et eius decocto aut stillatitia aqua sese purgare, eamq́ esse causam, cur interdũ tam facilè teredinem sentiat & corrumpatur. Sed cùm neminẽ audiuerim qui hæc ita sese habere, se vidisse diceret, affirmare non ausim.*

De Radice Chinæ CAP. XXXVIII.

Radix Chinæ. NASCITVR *hæc radix in Chinarum vastissima regione, quæ Moscouiam vsque extendi creditur. Quoniam verò per totam hanc prouinciam, & etiam in Iapan sæuit lues Venerea, quam alij Neapolitanum morbum, alij Gallicum vocant, nostri scabiem Hispanicam, Persæ* Badæ Frangi, *quod morbum Gallicum sonat; aperuit Deus huius regionis incolis vsum radicis cuiusdã, quæ apud eos nascitur, vt huic malo succurreretur. Quemadmodũ in nouo orbe Guaiaci vsum ostendit, quoniam ea pars orbis etiam hoc morbo ab omni hominum memoria infestata fuit. Ibi contractũ morbum in Europam adferẽtes Hispani anno Redemptionis*

Badæ frangi.

nis humanæ 1493. reliquis nationibus cõmunicarunt. Nobis verò primùm innotescere cœpit huius radicis vsus post annum quingentesimum trigesimum quintũ supra millesimum, adferentibus eam huc Chinensibus quibusdam ea lue infectis, qua se, interea dum hìc negociarentur, curarent.

Lues venerea primum in Europa 1493. anno.

CETERVM *anno ante quàm huius radicis vsus in India innotesceret, huc è Lusitania delatus sum nõnullas facultates mecũ adferens, atq; inter eas, Ligni Guaiaci libras quingentas. Ex eo, tametsi multũ sublatum esset dum in Liburnicam inferretur, et efferretur, mille tamen aureos contraxi Lusitanicos, quoniã magna auiditate è Lusitania expectabatur hoc lignũ, quòd multi malè perirent inunctionibus: & forte tum temporis nemo præter me aduexerat. Curati ergo fuerunt plurimi meo ligno. Sed eo absumpto, cùm nouum è Lusitania non importaretur, eius, quod iam decoctũ fuerat, libra quinq; Lusitanicis aureis vænijt.*

FACTVM *est vt eo tempore mercator quidam in Diu insula narraret inclyto viro Domino Martino Alfonso de Sonsa meo mœcenati, qua ratione à Gallica scabie curatus fuisset quadam radice è Chinarum regione allata, cuius vires magnis laudibus euehebat, quoniam qui ea vterentur extrema illa victus ratione non egerent, qualis in Guaiaci vsu obseruabatur, sed tantum abstinerent à bubulis & suillis carnibus, pisce & crudis fructibus: tametsi ne in China quidem piscibus abstinerent, quoniam magni sunt helluones. Cũ inualuisset is de radice rumor apud vulgus, mirum in modum hanc radicem videre auebant, atque ea vti,*

Qua ratione primum Radix Chinæ Lusitanis innotuerit.

quoniam molestè ferebant extremam illam victus rationem, quam in Guaiaci vsu obseruare cogebantur. Adde quòd huius regionis incolæ ob otiosam vitam natura sint magni epulones. Sub id tēpus appellunt Malacam Chinenses liburnicæ, paululum huius radicis in suum vsum adferentes. Sed id paululum tanta auiditate requisitū fuit, vt in singulas huius radicis gantas (pondus est apud eos viginti quatuor vncias pēdens) decem Lusitanicos pendere oportuerit. Postea verò aduehentibus eam magna copia Chinensibus Liburnicis, minui cœpit precium, ita vt nunc ganta ematur duntaxat regali castellano.

Ganta.

A B *eo tempore vilescere cœpit Guaiaci vsus, atque ex India relegari, tanquam Hispanus quidam qui indigenas fame enecare vellet.*

C E T E R V M, *vt ad institutum reuertamur, non sine causa, tantis laudibus effertur Chinæ radix. Nam obseruatis, quæ in hoc morbo obseruanda veniunt, natura morbi, anni tempore, regione, sexu, ætate, & temperamento ægri, mirabiles eius sunt effectus: tametsi non desint ex recentioribus qui eam acriter sed immerito damnent.*

Radicis Chinæ mirabiles effectus.

I N *magnis doloribus & inueteratis, huius radicis vncia in sex aquæ sextarijs* ✱ *coquitur, ad dimidij vsque humoris consumptionem. Seruatur id decoctum vsui, vase aliquo vitreo aut figulino vitrato. Spuma verò inter bulliendum colligitur, & vtiliter vlceribus tumoribusque imponitur. Salutaris est etiam densus ille vapor inter coquendum exhalans, ipsis doloribus. Interdum calido decocto tumores fouemus: nōnunquam lineos*

Præparationis modus.

lineos pannos decocto madidos vlceribus imponimus, eaq́ue mundamus.

SOLENT *Chinenses maiori quantitate in sua regione assumere, cùm frigida admodum sit. Quos cũ imitari vellent huius regionis nonnulli, radicis duas vncias, addita interdum semisse, in praecedenti aquae quantitate decoquentes, ob nimium medicamenti calorem in grauia inciderunt symptomata. Sed & quod mihi accidit, praetereundum non duco. Sciatica laborans, huius radicis decocto vsus sum prouocandi sudoris causa. Sed cùm calidum haurirem, vt initio ferebat consuetudo: in tantos hepatis ardores incidi, vt vniuersum corpus erysipelate & phlegmone laborare cœperit, necesseq́ue fuerit statim venam secare, decoctum hordei cum saccharo rosato sumere, & aëri me exponere vt sanitatem pristinam recuperarem. Itaq́ue meo periculo facti sapientiores reliqui, calido decocti potu, & tanta radicis copia in posterum vti desierunt.* Chinarum regio frigida.

ANTE *omnia deligenda est radix ponderosa, recens, firma, quae neq́ue teredinem, neq́ue cariem senserit, & quae candida sit: melior enim talis est, quàm rubescens. Huius vnciam in sex aquae sextarijs decoquimus ad medias aut ad tertiam partem, pro morbi & ægri natura, subinde ea medicamenta inijcientes, quae huius radicis facultates corrigãt. Exempli gratia. Si dolor capitis aut neruorum adsit, rorem marinũ, aut rosas inijcio: Si obstructionibus hepar laboret, apium: si ardor adsit cum obstructione, intybum: si vlcus vesicae aut renũ infestet, additur glycyrrhizae succus: interdũ radici admisceo aequale pondus hordei.* Radicis Chinae delectus. Eius vtendæ ratio.

SOLENT *autem huius radicis decoctum sumpturi, prius syrupis conuenientibus purgari, quibus (quoniam plerunq; materia quæ peccat pituitosa est) Turbit aut agaricum maiuscula quantitate indimus, aut nonnunquam syrupos Chinæ decocto diluimus. Bene purgato corpore radicis decoctum propinare incipimus, post decimumquintum diem, minoratiuo, si opus sit, exhibito: item alio interdum post trigesimum diẽ, quod ex manna constet, aut cassia solutiua, aut Rhabarbaro decocto radicis macerato, aut hordei, prunorúmue, vel glycyrrhizæ, aut intybi decocto. Toto hoc tempore, si aluus singulis diebus libera non erit, clysteres ex radicis decocto, melle rosato, oleo violaceo, & cassia solutiua paratos inijcimus, habita necessitatis ratione.*

QVOD *si nimium incalescat æger, radicem minus decoquimus, aut eius decocto aquam intybi, vel fumi terræ, si adsit, aut buglossi, inijcimus. Quod si nec hoc sufficit, decoctum subtrahimus, curationemq; in aliud tempus magis opportunum differimus.*

HOC *decoctum interdum intra vigesimum diem curat, interdum serius, interdum verò citius. Vulgariter tamen ad decimum quintum vsque diẽ dolores augentur, & intenduntur, deinde paulatim mitigantur. Nonnullos vidi, qui licet aliquoties hoc decoctũ sumpsissent, postrema tãtum dieta curati sunt. Alios item, qui nullo modo curati sunt, quòd forsitan frigidiores essent humores. Itaque consulo, vt qui in Europa hac radice vtentur, eius quantitatem augeant, cum frigidior sit regio.*

IN-

In singulas verò curas, radicis vsus esse solet ad vncias triginta, vncijs totidem dierum numero, quibus cura perficitur, respondentibus. Raro calidum decoctũ exhibeo, nisi in vehementibus & inueteratis doloribus, quando sudoribus materiam euacuari oportet: tũc enim bis singulis diebus exhibetur, mane scilicet & vesperi. Hæc autem vulgaris est victus ratio. Datur caro gallinarum, pullorum gallinaceorum, & veruecina elixa cum salis momento (id enim modicè sumptũ noxium esse non puto) & croco, & coriandro sicco. Interdum eadem assa exhibetur, habita morbi ratione. Vinum omnino adimo, nisi ad stomachi ex multa pituita contractam debilitatem, appetentiæq; deiectionem tollendam, decoctum sumatur: tum enim radicis decocto dilutum ægris propinatur, appetentiam enim ciet, & concoctionem plurimum iuuat. Pane mellito vtuntur Chinenses.

Medicamenti dosis.

Victus ratio.

EFFICACIOR est hæc radix in inueteratis morbis, vbi videlicet magni tumores, & vlcera maligna adsunt, quàm in recentibus morbis.

Radix Chinæ præstantior in inueterato quàm recenti morbo.

SVNT & aliæ hac radice vtendi rationes. Nam quosdam in Balagate vidi, qui calido radicis decocto eiusdem radicis tritæ drachmam cum semisse inijcerēt, quotiescunque mane & vesperi sumerent.

SVNT qui mane laminam conseruæ ex huius radicis puluere & melle paratæ (aut sacchara, si magnus adsit calor) edant, deinde radicis decoctum bibant. Augetur autem, aut minuitur pulueris quantitas in hac conserua, & quandoque corrigitur, pro Medici arbitrio.

Conserua è radice Chinæ.

VA-

VARIANDA sunt interdum remedia. Memini solo decocto binos curasse, quibus testiculi intumuerant.

HAC radice adhuc tenera, Chinenses cum carne elixa vescuntur, veluti apud nos napis aut rapis cum carnibus elixis vesci solemus.

Aqua stillatitia è radice Chinæ.

HVIVS radicis aquam stillatitiam vtilem fore credo, si quis eam nancisci posset. Ego sanè destillatoria organa in Chinarum regionem misi, vt ex ea radice liquorem mihi eliciant. Nescio an impetrabo.

Radicis Chinæ facultates.

VTILE est etiam huius radicis decoctum, præter eos morbos qui cum contagio luis venereæ commune aliquid habent, ad paralyses, tremores, articulorũ dolores, sciaticam, podagram, tumores scirrhodes & œdematodes, tum etiam strumas exstirpat. Succurrit ventriculi debilitationi, inueterato capitis dolori, calculo & vesicæ vlceribus. Huius enim decocti vsu plerique liberati sunt, cùm nullis antè medicamentis iuuamen sensissent.

Lampatam. Radicis Chinæ descriptio.

CETERVM indigenæ hanc plantam Lampatam vocant: trium aut quatuor palmorum altitudine assurgit, cauliculis tenuibus, quos rara folia cingunt, mali assyrij iunioris similitudine, radix palmi longitudine, interdum crassa, nonnunquam tenui, quæ recens eruta, admodum tenella est, & cruda aut elixa mandi potest. Ego vnicam duntaxat plantam hîc in Goa vidi, eamq; perpusillam, quæ siccitate perijt, ante quàm excreuisset. Si seretur ea radix, iuxta arbores serẽdam esse perhibent, quoniam suo complexu hederæ modo eas scandit.

IN-

INTELLIGO eos qui hoc decocto vtuntur, mulierum conspectu vehementer ad libidinem accendi. Quare consultum videtur, vt per curæ tempus nullæ ad ægros mulieres admittantur *. Mulieres ad ægros nô admittendæ.

SED quoniam in Chinensium mentionẽ his commentarijs plerumq; incidimus, præsertim verò hoc capite, non alienum ab instituto erit, si ex his quæ de illis à fide dignis viris accepi, paucula hîc proferam.

SVNT ergo Chinenses Asiatici Schitæ, qui licet gens Barbara esse æstimentur, in negotiatione tamen & manuarijs operibus censentur admodum industrij. Sed neque in literarum cognitione cuiquam regioni cedere æstimantur. Habent enim leges scriptas Iuri Imperatorio similimas, vt ex libro quem eorum legibus inscriptum apud Indos asseruari audio, videri potest. Vnam ex his legibus exempli gratia proferã, quæ est, Non esse integrum viro, mulierem, cum qua viuente marito adulterium commiserit, post mariti mortẽ, matrimonio sibi iungere. Chinenses Schitæ sunt.

INTELLIGO etiam apud eos Doctrinæ gradus et præmia esse: Eruditis etiam viris, Regis totiusq; regni moderationẽ committi. Sed & in eorum picturis, viros è suggestu legentes, & auditores circum adstantes conspicere licet. Huc adde artem typographicam tam vetustam apud illos esse, vt omnem hominũ memoriam superet, & semper vsurpatam apud eos censeant. Doctrinæ gradus apud Chinenses. Typographica apud Chinenses vetustissima.

* Hoc loco etiam noster Auctor vocabulo Canada vtitur, cuius interpretationem cap. de Opio dedi. Cùm itaque radicis Chinæ vnciam in quatuor aquæ Canadis decoqui dicat; ob rationes eo capite adductas, quatuor Canadas

nadas

nadas in ſex Sextarios verti.

çarça parilla. * Nunc per vniuerſam Europam radicis cuiuſdam vſus inualuit, quam Hiſpanico nomine (illi enim eius vſum primi ex Peru in Europam inuexerunt) çarça parilla vocant, quaſi dicas Rubum viticulã. Cuius ſanè magni ſunt effectus, & Radici Chinæ ſuam laudem adimit, quæ non niſi carioſa & longa vectura emarcida ad nos peruenire ſolet. Qui de çarça parilla plura requiret, Doctiſsimi Matthioli Epiſtolas, & eius in Dioſc. commentarios legat. Et nos breui, Deo annuente, eius hiſtoriam cum icone exhibebimus, atque à Smilace aſpera (quam çarçam ſiue Zarſam parillam nonnulli arbitrati ſunt) plurimum differre oſtendemus.

De Croco Indico CAP. XXXIX.

Alad. Manjale, Cũhet, Darzad, Habet. APPELLATVR *hæc radix in Canara* Alad: *ſic etiam in Malauar, ſed propriè* manjale: *in Malayo,* cunhet: *à Perſis,* darzad, *quod lignum luteum ſonat: ab Arabibus* habet.

NASCITVR *plurima in regionis Malauar parte, videlicet in Cananor, & Calecut. Prouenit etiam hîc Goæ, ſed exigua quantitate.*

MAGNA *eius copia ad Arabes & Perſas defertur, qui omnes apud ſe non naſci, ſed ex India adferri fatentur.*

HVIVS *mentionem facere videtur Auicenna*

Chaledſium, *libr. 2. ducenteſimo capite * &* Chaledſium *ſiue*

Chaliduniũ. Chalidunium *appellare. Sed cùm dubitanter hæc ſcribat, aliorumq; auctoritates citet tanquam de re nõ multũ ſibi perſpecta, nihil affirmare poſſum. Fieri autem poteſt vt corruptum ſit vocabulum, vocataq; ſit*

Aled. *hæc radix initio Arabibus* aled, *quemadmodũ & Indis, poſtea verò corruptè* Chaledſium. *Vt autem hoc faci-*

facilius credam, me impulit, quod eum, caput de curcuma *siue* curcumani *lib. 2. cap. 166. (quod etiam huic radici simile est) scripsisse videã. Solet enim Auicenna de simplici aliquo medicamento dubitans, diuersa (vti diximus) scribere capita. Neque eorum auctoritas me mouet, qui per Curcuma Chelidonium intelligi dicunt, quoniam crocea sit radice, scribatq; oculis perutile esse, quæ notæ etiam Chelidonio conueniunt. Nam tametsi vulgo hac radice vtantur ad tingendos condiendosq; cibos, cum hîc, tum apud Arabes et Persas, ob eam nimirum causam, quod viliori ematur, quàm noster crocus, qui apud eos etiam prouenit: huius tamen etiam in medicina vsus est, præsertim autẽ in ocularibus medicamentis: tum etiam ad psoram, si cum mali aureæ succo, & Cocci, siue nucis Indicæ oleo misceatur. Quibus affectibus Auicenna vtroq; illo capite* chaledfium & curcuma *vtilia esse scribit.* Curcuma. Chelidoniũ. Croci indici vsus.

E S T *autem hæc radix recens, intus crocea, foris verò Gingiberi persimilis, folijs compactis, cauleq; foliaceo. Vehementi amaritudine & acrimonia, dum recens est, caret, ob multam humiditatem: siccata verò acris est, sed non adeo vt Gingiber: putoq; sine noxa posse sumi.* Croci indici historia.

* In nostris exemplaribus Auicenna libr. 2. cap. 200. Chelidonium describit. Capite autem 166. de Chorcumani, siue Chorchumma ma agit cum hac interpretatione. Et est fex olei de Croco. Ceterũ de Officinarum Curcuma quod Dioscoridis Cyperum Indicum volunt recẽtiores, lege Matthioli tum aliorum commentarios.

De Galanga CAP. XL.

EST *Galanga medicamentũ vsibus humanis valde necessarium, sed veteribus Græcis ignotum, & Arabibus non satis perspectum.*

Caluegiam. DICITVR *autem* Caluegiam *Arabibus. Et licet omnes Mauritani, vt Serapio lib. simp. cap.* 332. *corruptè legit* Culungem, *aut* Galungem *scribãt, fides eis adhibenda non est, quoniam omnes Arabes* Caluegiam *nuncupant.*

Culungem. Galungem.

Galanga duplex. Minor galanga. Lauandon. Maior galanga. Lancuaz.

EST *verò Galanga duplex. Altera minor, odorata, quæ ex Chinarum regione huc, inde in Lusitaniam defertur: eam incolæ* Lauandon *appellãt. Altera maior, quæ crassior est priore, ignauior tamen & viribus infirmior. Nascitur hæc in Iaua, & incolis* Lancuaz *dicitur. Nos tamen hîc in India vtramq;* Lancuaz *appellamus.*

Galangæ historia.

PORRO *minor duorum palmorum altitudine fruticat, folijs Myrti, radice nodosa, sponte nascens. Maior in Iaua nata binûm ferè cubitorum altitudine attollitur, folijs in modum cuspidis lanceæ, radice crassa, nodosa, arundinis modo: flore candido, seminifera est. Seritur tamen hæc maior radice duntaxat vt Gingiber, non semine, licet apud Auctores aliud reperias. Sed tamen & ex semine sata, hîc prouenit in hortis, sed exigua quantitate, quanta videlicet acetarijs & huius gentis vsui medico sufficit.*

Galanga recens in acetarijs.

AVICENNA *& Serapio exactam huius plantæ notitiam non habuerunt. Nam cum eius, vt diximus, duo sint genera, & prior Chinensis scilicet, præferatur: dubitanter tamen de ea scripserunt: hincq; factum*

ctum puto vt Auicenna duo diuersa capita de ea scripserit, alterum lib. 2. cap. 321. sub nomine Calunigiam, alterum verò lib. 2. cap. 196. sub Caserhendar nomine. Sed sub quo nomine Chinensis, cuius primarius est vsus, aut sub quo Iauanensis, quæ ignobilior est, describatur, ignoro: quoniam vtriusque non nisi summa cum dubitatione meminerunt.

INTER recentiores Medicos controuersia est de Galanga, Calamo, et Acoro. Volunt enim nonnulli, inter quos est Antonius Musa, exam. simpl. ex Leoniceni testimonio, Galangam Acorum esse veterum. Alij, inter quos est Manardus libr. 6. ep. 3. & Matthiolus, Com. in Dios. lib. 1. cap. 2. Calamum officinarum, legitimum esse Acorum malunt. Sed capite de Calamo, neutrum ex his esse Acorum satis ostēdi *. Calamum tamen odoratum, vt eodem loco dixi, in Acori locum semper substituere soleo.

CETERVM omninò explodenda est Monachorum dist. 1. cap. 47. qui in Mesuen commentati sunt, opinio (vt rectè Matthiolus) qui Galāgam Schœnanthi radicem esse volunt. Nam inutilis est Schœnanthi radix: præterea Schœnanthus in Arabia & Caliate nascitur: Galanga verò in China & Iaua siue Iaoa prouincijs ab Arabia procul dissitis prouenit. Monachorū inscitia.

* Vide caput de Calamo, vbi nostrum vsualem Calamum haudquaquam cum nostri Auctoris Calamo conuenire diximus.

De Gingibere CAP. XLI.

GINGIBER appellatur Arabibus, Persis, & Turcis Gengibil, non Lengibel: (vt corruptè legūt Gengibil.

Serapionis libr. simp. cap. 336. exemplaria) in Guzarate, Decam, Bengala cùm adhuc recens & viride est adrac, *siccatum verò*, Sucte: *in Malauar, tam viride quàm siccum* imgi: *in Malayo*, aliaa.

Adrac, Sucte, Imgi, Aliaa.

Gingiberis historia.

EST *autem Gingiber similibus Iridi aquaticæ, aut Gladiolo (non Arundini) folijs, magis tamen nigricantibus: caule cum folijs duorum aut trium palmorum altitudine, radice etiam Iridis, non serpente, vt voluit Ant. Musa exam. simpl. At nec admodum acris est præsertim eius quod in Baçaim natum est, ob nimiam quæ dominatur humiditatem.*

Gingiberis radix recens in acetarijs.

HÆC *radix minutim concisa & alijs herbis admixta in acetarijs editur cum aceto, oleo & sale: at etiam cum piscibus & carnibus cocta.*

Gingiberis delectus.

NASCITVR *Gingiber in omnibus Indiæ prouincijs nobis cognitis, semine aut radice satum. Nam quod sponte nascitur, exigui est momenti. Optimum & frequentissimũ est Malauaricum, Arabibus et Persis maximè expetitum. Secundum locum obtinet quod in Bengala inuenitur. Tertium quod in Dabul, & Baçaim, totaq; ea ora maritima nascitur. In solitudinibus & mediterraneis vix inuenitur, neq; inde ad nos adfertur. Inuenitur etiam in insulis D. Laurentij & Comaro, quæ Aethiopiæ sunt contermina. Inde sumpserunt occasionem nonnulli vt scriberent apud Troglodytas nasci.*

Troglodytæ.

Gingiberis messis.

COLLIGITVR *& eruitur Decembri & Ianuario, deinde aliquantulum siccatum limo obducitur, non quo maioris sit ponderis, sed vt foraminibus obturatis, diutius sine corruptione in sua humiditate natu-*

naturali conseruetur. Nam non probè obductum teredini obnoxium est.

GALENVS lib. 6. simpl. è Barbaria conuehi scribit. Si per Barbariam Indiam intelligit, bene quidem; at si eam Africæ partem quæ nunc Barbaria dicitur, malè.

DIOSCORIDES libr. 2. cap. 151. autem in Troglodytica Arabia nasci tradit. Nascitur quidem apud Troglodytas & Aethiopes, sed adeo exigua quantitate, vt ipsis incolis vix sufficiat. In Arabia verò non nascitur, quandoquidem ad Arabes exportatur. Illud autem verum est, quod primis edulijs admisceri scribit: idem enim adhuc hodie apud Indos obseruatur. Quod verò dicit huius radices Cyperi modo paruas esse, fallitur: nam multò maiores sunt Cypero. Aluum leniter emolliunt concoctionem iuuantes. Aluum contra, vt alij volunt, etiam adstringit, quoniã facta proba concoctione sistuntur alui profluuia à crudis humoribus nata.

Nullum Gingiber in Arabia.

Gingiberis vires.

SCRIBIT Musa Exam. simpl. sacchẽro conditum dum manditur, in fine veluti filamentum in ore relinquere. Sed, quemadmodum ipse ait, id duntaxat in eo contingit, quod adulteratum aut teredinosum acri lixiuio prius maceratum, deinde sacchãro cõditur, vt maleficium non deprehendatur. Nam benè maturum, & plenum, non cariosum, multis aquis elotum, & per multos dies maceratum, deinde saccharo conditum, gratissimum est, nec vlla vehementi acrimonia molestum, neque filamenta in ore relinquit. Tale fit in Bengala, quod laudatissimũ est, deinde in Chaul,

Gingiber improbum. *Baçaim & Dabul. Improbatur quod ex Batecala aduehitur.*

* Meminit Zingiberis Lud. Roman. lib. 5. cap. 14. Producit, inquit, Calecut ager Zingiber, quæ radix est, eruiturque nonnunquam pondo vnciarum duodecim: sed nō omnibus est eadem amplitudo. Plus non agitur in profundum radix, quàm ad ternos vel quaternos palmos, harundinum modo. Cùm eruitur Zingiber, relinquunt internodium radicis in scrobe, terramque radici aggerunt, ceu semen eius radicis, proximo anno eruturi fructum, id est, Zingiber. Maximilianus item Transil. de Moluccis insulis Gingiber hoc modo descripsit. Gingiber verò passim in singulis insulis huius Archipelagi nascitur: aliud seminatim, aliud sponte prouenit. Sed quod seminatur nobilius est. Herba similis illi quæ Crocum [indicum intellige siue Curcuma] fert, & eo modo eius radix fere nascitur, quæ Gingiber est.

De Zedoaria CAP. XLII.

MAGNA *est dubitatio de Medicamentis Zedoaria & Zerumbet, quoniam Auicenna lib. 2. cap. 743. & 745. diuersa duo capita de eis scripsit. Rhases libr. 3. de re med. cap. 34. vtrumq; sub vno capite comprehendit. Serapio verò lib. simp. cap. 172. vnicum caput de Zerumbet scripsit.*

EGO *diu in eadem dubitatione versatus sum, &* Zedoaria. *existimaui Zedoariam, quæ celebrior est, eam esse quæ* Zerumba. *nobis hîc Zerumba dicitur, & medicamentū est Persis expetitum, quod hinc Ormuz defertur, inde in A-* Zerumbet. *siam minorem & Venetias. Zerūbet verò id esse quod nos hîc vocamus Crocum indigenum, cuius in Croco Indico mentionem feci. Postea tamen errare me deprehendi ex diuersis quibus prædita sunt facultatibus Cro-* Crocum indicum. *cum Indicum & Zerumbet.*

QVOD

QVOD *nos hic Zedoariam appellamus, Auicenna lib. 2. cap. 752. (tametsi non nouerit)* Geiduar *dicitur: aliud nomen ignoro, quoniam nascitur regionibus, Chinensium prouinciæ vicinis. Magno verò emitur* Geiduar, *nec facile inuenias nisi apud Circumforaneos quosdam & circulatores quos Indi* jogues, *Mauritani* Calandares *appellant, hominum genus quod peregrinationibus & stipem emendicãdo vitam sustentat. Ab his enim & Reges & Magnates Geiduar emunt.*

Geiduar rarũ admodum.

Iogues, Calandares.

EST *verò* Geiduar * *magnitudine glandis, eiusdemq; fere formæ, colore sublucido. Vnicum huius Geiduar fragmentum, quod circiter dimidiam vnciã pendebat, à Nizamoxa semel impetraui: sed id in Lusitaniam cum insigni lapide Armenio missum, vna cum naui periit. Ostenderam id prius Pharmacopolis in Chaul & Goa: sed nemo illorum nouerat quid esset. Aliud pauxillum apud istos circulatores vidi, sed non emi, quòd fraudem metuerem.*

Geiduar historia.

VTILE *est autem istud Geiduar ad plurima, sed præsertim aduersus venena, & virulentorum animalium ictus, morsusq;.*

Geiduar facultates.

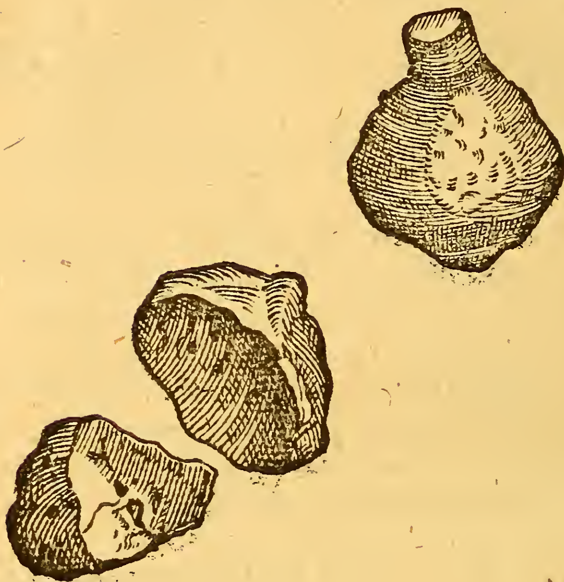
PORRO *hoc medicamentum Dioscoridi incognitum fuit, tum etiam Auicennæ, libr. 2. cap. 752. quoniam se existimare ait* Geiduar *esse. Zedoariæ verò vocabulum corruptum est, &* Geiduar *dicendum est.*

Geiduar veteribus ignotum.

* Incognitum Europæ esse puto Geiduar hîc descriptum, & difficulter cognitum iri credendum est, ob eas rationes quas noster Auctor in medium profert. Nam quã Zedoariam vocamus, nihil minus est quàm Geiduar: sed

ex Zerumbe forsitan erit generibus, quam sequenti capite noster Auctor describit. Tametsi non desint, veluti in Costo diximus, qui eam inter Costi genera Dioscoridi descripsa referendam censeant.

ZERVMBET SERAPIONIS.

De Zerumbet CAP. XLIII.

Zeruba. Cachoraa. çua.

ZERVMBET *appellatur Arabibus, Persis & Turcis* Zeruba*: *in Guzarate, Decan, & Canara,* cachoraa: *in Malauar* çua.

Gingiber syluestre.

ABVNDE *prouenit in Malauar prouincia, videlicet in* Calecut *&* Cananor. *Sata autem & plantata hæc planta, plurimis locis prouenit. Sponte autem nascitur syluosis iam memoratarum regionum locis: inde à multis* Gingiber *syluestre appellatur, nec id sine* ratio-

ratione, quoniam eius folia Gingiberis folijs similia sunt, maiora tamen & magis aperta: eius item radix Gingibere maior.

RADIX eruta conciditur & siccatur, deinde in Arabiam, Persiamq́ defertur, in Gida et Alexandriã, vnde postea Venetias & alias regiones transfertur. Conditur etiam sacchario, laudatiorq́ est Gingibere condito.

NVNC eos Auctores qui de hac scripserunt percurramus.

AVICENNA libr. 2. cap. 743. Zedoariam radicem esse ait Aristolochiæ similem, atq́ eam præferri quæ ad radices Napelli gignitur: præstantissimum autem esse antidotum aduersus venena, serpentum præsertim & Napelli. Capite verò 747. ait Zerumbet Cypero similem esse, minus tamen odoriferam. Alio loco arborem esse vult similibus præditã facultatibus, quales Serapio Zedoariæ tribuit. Zedoaria. Zerumbet.

SERAPIO libr. simp. cap. 172. Zerumbet esse Zedoariam scribit: deinde ex auctoritate Isaac Zerumbet radices rotundas esse instar Aristolochiæ, colore verò & sapore Gingiberi similes, easq́ è Chinarum regione conuehi.

AVICENNA lib. 2. cap. 743. duntaxat Zerumba aut Zerumbet nouit. Sed quoniam eam vidit in frusta rotunda, interdum verò in oblonga concisam in sinũ Persicũ vehi, duo genera esse existimauit Zerũba et Zerũbet. Hac etiam de causa folia quæ non viderat prætermisit: & queãdmodũ ipsa radix ex India in alias regiões trãsferatur, dũtaxat expreßit. Et certè

etiam hodierno die diuersum est precium eius quæ in rotunda frusta resecta est, ab eius precio quæ in oblonga concisa est.

Auicennæ opinio explosa.

QVOD *verò iuxta Napellum nasci optimã scribit, plane fabulosum est, quandoquidem Napellus vix hic reperitur (non sunt enim huius regionis syluæ procreando Napello aptæ) & Zerumba plurima, vt diximus, nascitur syluosis Malauar locis: tum etiam multis locis sata prouenit: nec quenquam (tametsi diligentißimè perquisiuerim) hanc radicem iuxta Napellum vidisse intellexi. Præterea ex reliquis ex Auicenna iam adductis locis manifestum est, quàm sibi parum constet, vt facile hinc iudicari poßit, eum Zurumbet historiam plane ignorasse.*

SERAPIONIS *autem legitimi codices non habent additam expositionem Zerumbet, id est, Zedoaria, sed ab interprete insertam verisimile est, qui differentiam inter Zedoaria & Zerumba ignorabat. Id ex sequentibus facile deprehenditur cùm ait è Chinarum regione conuehi. Certum enim est Zedoariam non nasci apud Indos, sed è Chinarum regione aduehi, raramq; apud Indos inueniri. Zerumba verò abunde in India nascitur.*

Geiduar apud Chinenses.

Zerumba apud Indos.

NON *dèfuerunt qui crediderint, Arnabo * de quo Paulus lib. 7. cap. 3. scribit, idem esse cum Zerumbet. Verùm ex vtriusq; historia satis manifestum est diuersas esse plantas. Siquidem Arnabo Pauli, arbor est procera, suaui odore spirans. Zerumba verò graminacea est planta, vt modò diximus.*

Arnabo.

CETERVM *minus sunt audiendi, qui aut Ben-*

album

album & rubrum, aut Carpesium esse volunt: quoniã hoc vtrumq; medicamentum huc non sine quæstu conuehitur. Zerumba verò hinc in exteras regiones exportatur. Præterea longè diuersa est vtriusque facies à Zerumba. Benalbum & rubrum. Carpesium.

* Zeruba siue Zerumba forsitan erit ea radix quam capite de Costo Venetijs adferri dixi, Zingiberi adeo similem vt nihil supra, plerunque tamen maiorem, & intus pallescentem.

* Inuenitur Antuerpiæ apud quosdã aromatarios Zedoariæ quoddã genus illis Bloczevval, id est tuberosa Zedoaria nuncupatum, rotundum instar Aristolochiæ rotundæ, foris nigricãs, interdum cinerei coloris intus candicans, gustu visualis Zedoariæ. Eam radicem, quoniam multum cum Serapionis Zerumbet conuenire videtur, hîc exprimi curauimus.

* Qui plura de horum opinione requiret, legat doctissimi Matthioli commentarios in Dioscoriden, & aliorũ recentiorum de re herbaria lucubrationes.

De ligno Colubrino CAP. XLIIII.

NON *modò aduersus animalium virus eiaculantium morsus ictúsue efficax est hoc lignum, siue potius radix: sed etiam eius puluis lumbricos necare, papulas, exanthemata, & impetigines tollere creditur, & cholericam quam vocant paßionem (incolæ* Mordexi *dicunt) sanare. Similiter vtile esse medicamentum ferũt aduersus febrium circuitus, vnciæ pondere propinatũ, prius tamen tritum & aqua maceratum, per vomitus expurgata multa bile.* Ligni Colubrini facultates. Cholera morbus. Mordexi.

HANC *verò radicem Serpentium morsibus prodesse, hoc modo deprehensum est.*

IN *Zeilan insula, Serpentis genus est coronatum,*

Regulus serpens. Cobras de Capelo. Quil, Quirpele.

(Lusitani Cobras de capelo, nos Regulum dicere possumus) maximè noxium: Est item animalis genus magnitudine viuerræ huic serpēti inimicißimum, Quil, *vel* quirpele *vocant. Quotiescunq; cū Serpente congressurum est hoc animalculum, istam radicem (quæ multa istic nascitur) ea parte præmordet qua denudata est: etenim eius pars aliqua extra solum prominet.*

Reguli & Quil pugna.

Præmorsa radice, pedibus anterioribus saliua conspersis caput primum, deinde reliquum corpus sibi demulcet: postea serpentem aggreditur, nec eum dimittit, donec occiderit. Quod si eo congressu serpentem vincere non potest, denuo ad radicem confugit, ad quam se fricat, deinde in prælium redit, atq; ita morsu serpentem necat. Hoc spectaculo edocti Chingalæ (ij sunt Zeilan incolæ) hanc radicem venenis resistere didicerunt.

Chingalæ.

HVIVSMODI *pugnarum spectatores plerique fuerunt Lusitani.* Nam *solent domi alere similia animalcula tum ad mures extirpandos quos acerrimè persequuntur, tum vt cum serpentibus Regulis prælientur quos circumferre solent Circumforanei quidā,* jogues *appellant, stipem emendicantes, & cineribus se aspergentes, vt hac ratione venerandos sese sanctimoniæ titulo vulgo præbeant. Circumeunt isti omnes regiones, & nonnulli ex ijs Circulatorum munere funguntur, gestantq; serpentes regulos quos demulcere solent & collo aptare (prius tamen exemptis dentibus) vulgo persuadentes eos se incantasse ne nocere poßint: Interdum verò serpentes quos etiam habent integros, quibusq; non sunt exempti dentes, accepto præmio cū*

jogues.

ijs

ijs quas dixi viuerris, siue alio simili animalculo committere solent.

TRIA *sunt huius ligni genera in insula Zeilan.* Tria ligni Colubrini genera.

PRIMVM *& laudatißimū illud est à quo subsidium quærit viuerra, vocaturq́ incolis* Rametul, *Lusitanis* Pao da cobra, *id est, Lignum* Colubrinū, *quod serpentum morsibus sit salutare. Duorum aut trium palmorum magnitudine assurgit, paucis virgulis, quatuor aut quinq́ duntaxat tenuibus: radix quæ maximè in vsum venit, veluti tenuiorum nostrarum vitium radices, multis capitibus aut nodis se propagās, ita vt semper radix aliqua extra solum se exerat, & radice vna exempta, aliæ in eius locum succedant. Radix hæc ex candido cinerea est, solida admodum, amaro gustu: folia Persicæ mali, magis tamen virentia: flos longè à folijs racematim cohæret, pulcherrimo colore rubens. Fructus sambuci sed rubens & durus racematim cohærens veluti in Periclymeno. Teritur primum hæc radix, & ex vino aut aqua cordiali propinatur à serpente percußis, teritur etiam ad cotem santali modo, & vulneribus inspergitur. Hanc multis alijs regionibus, & in Goæ continenti nasci tradunt.* Rametul descriptio.

SECVNDVM *genus veluti primum aduersus venena commendatur, eodemq́ modo quo superius vsurpatur. Arbor est, cū sola prouenit nullis vicinis arboribus, Malo punicæ similis, spinis breuibus et firmis, horrida, cortice candido, denso, rimoso & solido, & amaro, non tamen veluti prioris cortex: folijs est luteis, aspectu pulcherrimis. Hāc autem, si iuxta aliquam aliam arborem proueniat, per summos eius ramos serpere,* Alterius generis descriptio.

atq; eos Cucurbitæ modo amplecti ferunt. Solent ipsum lignum cum radice & cortice permixtum exhibere. Præfertur tamen radix. Hoc etiam in insula Goa nasci ferunt: sed nunquam id videre mihi contigit.

Tertium genus.

CVM *Prorex in Iasanapatan insula, Zeilan contermina esset, dono dati sunt illi aliquot fasciculi ligni cum suis radicibus quæ tenues erãt, duræ, nigræ & odoratæ. Eam radicem mirificè prædicabant, & aduersus venena pollere aiebant. Similẽ in Continenti Goæ nasci ferunt.*

Eius descriptio.

Ramos habet paucos, tenues, quatuor aut quinq; cubitorum longitudine, qui, nisi alligati, sustentare se nequeant, sed per solum sese diffundant: folia rara, Lentiscinorum effigie, oblonga, nõ viridia, sed maculosa, siue nigricantibus ex candido maculis respersa.

RADICEM *quandam in Malaca inueniri rumor est, quæ aduersus vulnera sagittis toxico illitis facta præsentaneum sint remedium.*

* Primi generis fragmentum, trium digitorum transuersorum longitudine anno salutis 1564. ostendit mihi Salmanticæ, ornatissimus vir Augustinus Vasæus dono olim è Lusitania missum D. Ioãni Vasæo viro doctissimo eius parenti, cum vasculo è Cocco de Maldiua confecto, Lapide Bezar insigni, & vasculis testudineis: quæ omnia mirificè aduersari venenis creduntur.

De lapide Bezar CAP. XLV.

A LAPIDE *Bezar nomen inuenerunt medicamenta venenis resistentia, quæ per excellentiam Bezardica dicuntur. Est enim hic lapis eximiæ aduersus venena facultatis: nasciturq; hoc modo.*

Bezardica medicamenta.

Lapidis Bezar historia.

EST *in Corasone & Persia Hirci quoddam genus,*

nus, quod Pazam lingua Persica vocant, rufi aut alterius coloris (ego rufum & prægrandem Goæ vidi) mediocri altitudine, in cuius ventriculo fit hic lapis Be Zar, circum tenuissimam quandam paleam semper augescens, & veluti multis è tunicis contextus; Columellæ aut glandis, forma plerunque est, interdum alia & alia forma, læuis magna ex parte, colore veluti ex viridi nigricante. Inueniuntur exigui, & magni. Magni, qui rariores sunt, ab earum regionum illustribus viris expetuntur: quo enim maiores sunt, eo valentioris esse facultatis sibi persuadent. Memini vnum habuisse, qui fere quinque drachmas penderet. Is in Lusitaniam delatus, vix sexaginta quatuor Lusitanicis aureis (ij Hungaricis æquipollent) vænit, cùm tamen aliquanto pluris hîc emptus fuisset.

HVNC verò lapidem ea ratione generari quam modò retulimus, tum his oculis obseruaui (lapidem enim contritum huiusmodi tenuem paleam in meditullio continere inueni) tum à viris fide dignis accepi, omnes in Persia natos simili modo circum paleolam efformatos inueniri.

CETERVM non solum generatur hic lapis in Persia, sed etiam nonnullis Malacæ locis, & in insula quæ à Vaccis nomen sumpsit, haud procul à promontorio Comorim. Nam cum in exercitus annonam mactarentur istic multi prægrandes hirci, in eorum ventriculis magna ex parte hi lapides reperti sunt. Hinc factum est, vt quotquot ab eo tempore in hanc insulã appellunt, hircos obtruncent, lapidesque ex ijs tollant. Lapis Bezar multis locis inuenitur.

VERVM nulli Persicis bonitate comparari possunt.

Lapis Bezar persicus reliquos antecellit.

sunt. Dextri autē adeo sunt Mauritani, vt facile qua in regione nati sint singuli lapides, discernere & diiudicare possint. Vt verò adulterinos à legitimis dignoscant, manibus comprimunt, deinde spiritu inflant. Nā si aêr aliquis permeat, adulterini indicium est.

Delectus ratio.

Pazar, Pazan.

VOCATVR autem hic Lapis, Pazar à Pazan, id est, hirco, cum Arabibus, tum Persis & Corasone incolis: nos corrupto nomine Bezar, atq; Indi magis corruptè Bazar appellant, quasi dicas lapidem forensem: nam Bazar eorum lingua forum sonat.

Bazar.

Lapidis Bezar facultates.

VTVNTVR eo Indi, nos sequuti, aduersus deleteriæ facultatis medicamenta. Ormuz verò & Corasone incolæ, non modo aduersus virulentorum animalium morsus vtuntur, sed etiam aduersus omnes melancholicos morbos. Opulentiores bis se purgant singulis annis, Martio videlicet & Septembri. A purgatione, quinque subsequentibus diebus continuis hauriunt in singulas doses, decem huius lapidis grana macerata in stillatitio rosarum liquore. Hoc remedio iuuentam & membrorum robur sibi conseruari dicunt. Solent interdum nonnulli ad triginta vsq; grana sumere, nimis sanè magna quantitate. Nā tametsi nullas noxias facultates in se contineat hic lapis: tutior tamen est eius exigua quantitas. Atque etiam parua quantitate exhibere solent in Ormuz: nec sine periculo liberalius sumi dicunt.

EO vtor in inueteratis morbis melancholicis, veluti in mala scabie, lepra, pruriginibus, impetiginibusq;. Hac etiam ratione quartanis conuenire posse arbitror. Viros sanè plane deploratos, atq; à medicis derelictos,

huius

huius lapidis vsu pristinæ sanitati restitutos fuisse intelligo.

QVOD *scribit Matthiolus, lib. 5. cap. 73. Comment. in Diosc. adalligatum, ita vt nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia venena superare, experiri nunquam vidi, nec hîc simili modo vtuntur. Illud autem verum scimus, quod eius puluis vulneri impositus, à mortiferis animalibus ictos liberet. Iisdem viribus pollet apertis carbũculis in Peste impositus: etenim venenum exugit.*

QVONIAM *verò exanthemata siue pustulæ, & herpetes in hac regione admodum noxia sunt, & subinde ægros necant, solemus ægris per singulos dies puluerem lapidis Bezar ex aqua rosacea propinare ad vnum aut alterum granum, magno cum successu.*

COEPIT *autem successu temporis hic Lapis maiori in precio haberi. Nam necesse est nunc omnes ad eius regionis, in qua generantur, Regem perferri: nec sine difficultate inde haberi possunt.*

* Inuenitur interdum Vlysipone venalis hic lapis alia atque alia forma; quem tametsi magno admodum æstiment mercatores, ea conditione vendere nolunt vt periculum, an legitimus sit, faciat emptor. Id autem fit in hunc modum, ducitur cum acu filum per toxicum (herba balestera vocant) deinde per canis aut alterius animalculi pedem transmittitur acus, atque filum relinquitur in vulnere. Canis ilico ea symptomata incipit habere quæ comitari solent eos qui toxicum biberunt. Cùm planè concidit canis atque desperatus videtur, tum puluerem ab hoc lapide abrasum & aqüa dilutum cani in os inijciunt, si auxilium senserit canis, legitimi probatio est: sin minus, adulterinum censent.

De

De lapide Malacensi CAP. XLVI.

Lapis Malacensis.

CETERVM *Lapis Bezar alium lapidem mihi in memoriam reuocauit, quem vnicè venenis resistentem in Malaca inueniri tradunt: saltem in Pam Regni Malacensis prouincia. Inuenitur autem istic in felle Histricis: sed tanta est in æstimatione apud ipsos indigenas ob raritatem, vt è duobus qui simul reperti fuerunt, alter pro ingenti munere missus sit ei qui pro Rege Lusitaniæ Indiam gubernat. Et licet istic frequens lapis Bezar inueniatur, hunc tamen longè præferunt incolæ. Vnum duntaxat vidisse memini, cuius color dilutioris videbatur purpuræ, gustu amaro, tangenti læuis & lubricus, quemadmodum Gallicus sapo.*

Lapidis Malacensis descriptio.

Lap. Malac. facultates.

HACTENVS *eius facultates experiri mihi nõ licuit. Sed Clarißimus vir & insignis medicus Dimas Bosque Valentinus eius facultates experimento comprobasse in duobus viris qui venenum hauserant, mihi affirmauit. Vulgari autem aqua (cùm cordialis deesset & periculum esset in mora) hunc lapidem aliquandiu macerauit: eam deinde aquam ægris propinauit; qui illam gustu amaram inuenerunt, attamen eorum stomachus roboratus est, & venenum nihil obfuit.*

MVLTVM *certè huic viro debent omnes Indici medici, quòd huius lapidis facultates nobis aperuerit. Nam necessaria admodum sunt hac in regione medicamenta quæ venenis resistunt, alexipharmaca Græci appellant.*

DE GEMMIS.

ABSOLVTA *Aromatum historia, non inutile fore duxi si nonnulla de Gemmis subijcerem, præser-*

tim

tim cùm in lapidum mentionē iam inciderimus. *Initium igitur faciemus ab Adamāte, quoniam reliquas omnes excellere, & quodammodo rex Gemmarū esse, ob sustantiā duritiem, creditur. Nam si valorem & coloris elegantiam spectemus, primarium locum obtinebit Smaragdus, deinde Carbūculus (modò syncera sint gemmæ) tertium Adamas.*

SED *Gemmarum pretium, aut ex earum raritate, aut ex hominum affectibus & voluntate intenditur. Maioribus enim facultatibus, ijsq́ longo experimento comprobatis præditus est Magnes, tum etiam is lapis qui sanguinem vndecunque fluentem sistit. Venduntur tamen hi per manus, (ponderis genus est in Cambaya, vnde petuntur; quod viginti sex* * *libras pendit) Smaragdi verò per ratis (pondus est tria tritici grana pendens) reliquæ gemmæ, in Europa quidem per Carates (pondus quatuor grana constituens) in India verò per mangelis, pondus quinque pendens grana.* Manus. Ratis. Carate. Mangelis.

* Supra capite de Turbit, manus illi est auctior vna libra: siquidem viginti septem libras pendit.

De Adamante CAP. XLVII.

ARABES, *quos plerique omnes Mauritani sequuti sunt, Adamantem appellant* Almaz, *tametsi Serapio lib. simp. cap.* 391. *alio vocet nomine. Ab indigenis vbi nascitur,* iraa: *in Malayo, vbi etiam inuenitur,* itam. Almaz. Iraa, Itam.

CETERVM *tribus aut quatuor locis inueniuntur Adamantes, videlicet in Bisnager prouincia, dua-* Adamas in Bisnager.

*bus vel tribus rupibus. Magnũ quæstum adferunt hæ fodinæ illius prouinciæ Regi, magnaq́ʒ sunt eius iura. Nam quemadmodum in Hiſpanijs Rex in Thynnorũ captura ſua habet iura, ita vt ſi vnicus Thynnus capiatur, Regi cedat oportet. Sic in his fodinis magni ſunt Regis reditus. Nam quotquot Adamantes inueniuntur triginta * mangelis excedentes, Regi cedunt. Præterea diligentiſſimè obſeruantur operæ: quoniã ſi quis vnicum Adamantem ſuſtuliſſe deprehendatur, ilico ipſe cum omnibus facultatibus Regis fiſco addicitur.*

* Sunt 150. grana, vel drachmas duas grana ſex.

Adamas in Decan.

ALIA *eſt rupes in Decan, non procul ab ditione Imadixa, quem nos Madre Maluco nuncupamus. Alia quædã rupes eſt in dominio cuiuſdam Reguli indigenæ, in qua præſtantiſſimi Adamantes inueniũtur, ſed minores. Iſti à vulgo de Rupe veteri cognomen ſortiuntur: & venum exportantur in vrbem quandam regionis Decam, Liſpor nuncupatã, vbi celebris eſt mercatus. Iſtic emptos Guzaratenſes huc nobis adferunt emendos. Sed etiam in Biſnager deferunt, magnitudine precij eos inuitante. Nam magno apud eos habentur in precio Adamãtes de Rupe veteri cognominati, præſertim quos natura ipſa elaborauit,* Naifes *ab incolis appellantur. Nam quemadmodum, inquiunt, virgo præferenda eſt iam corruptæ mulieri: ſic etiã Adamas à natura elaboratus, præferendus eſt ei, quem hominum induſtria expoliuit. Contra ſentientibus Luſitanis, qui induſtria hominum expolitos longè pluris æſtimare ſolent.*

Adamas de rupe veteri.

Liſpor emporium.

Naifes.

Adamas in Tanjam.

ALIA *eſt rupes ad fretum Tanjam in Malacæ tractu, quæ etiam de rupe veteri cognominatos profert.*

fert. Exigui quidem sunt, sed laudati: vnum tamen habent vitium, quòd ponderosi sint, quo nomine gratiores sunt venditoribus quàm emptoribus.

NVLLO *autem ex prædictis loco Cristallus inuenitur, quemadmodum nec per vniuersam Indiam. Amat enim Cristallus loca frigida, qualia sunt Alpes Germaniam ab Italia separantes.*

Nullus Cristallus in India.

NON *negauerim in India Beryllum inueniri, qui Cristallo similis est, & quidem magnis fragmentis, ex quibus & vitra & vasa fabricari solent preciosa. Sed is in Bisnager non inuenitur, nisi locis procul ab Adamantum fodinis dißitis. Plurimus autem est Beryllus in Cambaya, Martauan, & Pegu regionibus, vbi nullus Adamas, nisi qui importatus fuerit. Inuenitur & in Zeilan insula vbi nullus Adamas.*

Beryllus Cristallo similis.

Berylli patules.

REFERT *Plinius libr. 37. cap. 4. & in Arabia nasci. Verùm id nec videre, nec audire mihi licuit: quemadmodum nec in Cypro, nec in Macedonia. Nam si istic nascerentur Adamantes, ij qui hîc nascuntur adeo non expeterentur à Turcis, qui potißimam Adamantum partem ad suos euehunt.*

SCRIBIT *Franciscus de Tamara, in Peru Adamantes reperiri. Sed huic auctori exiguam fidẽ adhibeo, quod videam in indicorum Adamantum extractione tam ineptas commentum esse fabulas: veluti quòd peruigiles sint serpentes quæ Adamantes tuentur; eosq́ non posse inde auferri nisi prius obiectis carnibus certa quadam ratione præparatis, quas cùm serpentes vorant, tuto Adamantes auferri possunt, alio nimirum occupatis serpentibus.*

Franciscus de Tamara.

Adamas nullus in Hispania.

NON *desunt qui in Hispanijs inueniri putent; quorum opinioni subscribere non possum, quoniã nullis probatæ auctoritatis scriptoribus fulciatur.*

REFERT *etiam Plinius loco iam citato, haud facile inueniri Adamantem Auellanæ nucleo maiorem. In quo sanè non est reprehendendus: nam sibi comperta scribit. Sed inueniũtur hîc interdum maiores quatuor Auellanis. Maximus tamen quem vidi centum quadraginta mangelis * pendebat. Proximus huic cẽtum & viginti pendebat. Intellexi apud quendã negociatorem esse vnum qui ducẽtos quinquaginta mangelis pondere æquet, tametsi is strenuè neget talem apud se esse. Accepi item à viro fide digno, qui affirmaret se Adamantem vidisse in Bisnager magnitudine exigui oui gallinacei.*

Magnus Adamas.

Adamantum mira generatio.

S ED *miraculi instar id mihi videtur, huiusmodi gemmas quæ altißimè in terræ visceribus, multisq; annis perfici debebant, in summo ferè solo generari, & duorum aut trium annorum spacio perfici. Nam si in ipsa fodina, hoc anno, ad cubiti altitudinem fodias, Adamantes reperies. Post biennium, rursus illic excauato, ibidem inuenies Adamantes. Sed certum est grandes non nisi sub infima rupe nasci.*

EST *verò Adamantis nitor viuax & robustus. Crystalli verò non nisi elanguidus: qua nota, tum etiã duritie, à Gemmarijs dignoscitur.*

Adamas mallei ictu frangitur.

CETERVM *tantum abest vt mallei ictum respuat Adamas, vt etiam in scobem malleolo redigatur. Facilimè verò atteritur pistillo ferreo: eo etenim in mortario confringi & atteri solet, quoniam eius scobe*

be alij Adamantes expoliri solent,

FALSO *igitur creditum est à Veteribus, Adamantem Crystallo innasci, & mallei ictu non frangi: sed hircino duntaxat sanguine rumpi; præsertim si (ex quorundam sententia) hircus prius apium aliasq; diureticas plantas depascatur, vinumq; bibat. Sed nec Magnetem impedit quin ferrum trahat. Nam sæpius id experiri volui, sed figmentum esse deprehendi: quemadmodum & illud, quod de Adamante capiti mulieris ipsa inscia supposito ferunt. Etenim in amplexus viri dormiens ruet, si fidelis sit: sin labes eius pudicitiei sit illata, maritum auersabitur.* Adamas Crystallo nō innascitur. Adamas Magnetem non impedit.

FABVLOSVM *etiam est, quod Adamantis aciem plumbo obtundi putant, propter argēti viui cum plumbo commixtionem. Nam quemadmodum & ferrum vincit & reliqua metalla: sic etiam plumbum eadem facilitate penetrat, qua napum penetraret.* Plumbū Adamantis aciem non obtūdit.

ILLVD *verò sæpius expertus sum in Adamantibus exquisitis, ex mutuo attritu sic glutinari, vt facile separari non possint. Sic etiam Adamantem vidi, vbi incaluisset, festucas trahere non secus ac electrum.*

NVLLIVS *autem est in medicina vsus, tametsi inuenerim medicos indigenas, qui eum per syringam in vesicam inijciebant ad confringendum calculum. Per os verò amplius non exhibent, quoniam erronea quædam persuasio in vulgus peruasit, deleteriæ facultatis esse, si intro sumatur Adamas, ob suam tenuitatē & penetrandi vim, qua intestina perforaret scilicet: cuius opinionis etiam video esse aliquot è recentioribus medicis.* Adamas nullius in Medicina vsus. Adamas deleteriæ facultatis non est.

Sed, vt dixi, erronea est persuasio. Nam Aethiopes Lapidariorum seruos noui, qui Adamantes deglutierint, quos quum requirerent domini, tandem verberibus egregiè cæsi serui, se deglutiuisse faßi sunt: eosq; deinde cum recrementis eiecerunt, sine aliquo nocumento. Id ego testari possum.

Adamantis scobes deleteriæ facultatis non est.

At in scobem tritus, inquies, venenum est, quoniam & stomachum & intestina perforat. Imo nequaquam eum scobē attrahet ad se stomachus; at sua grauitate celeriter ad inferiora descendet. Et mulierem quandam scio, quæ marito antiqua dysenteria laboranti, Adamãtis scobem per multos dies propinauit sine aliquo detrimento, donec medicamento toties reiterato lassus abstinuit, præsertim cùm eius vxor à medicis intellexisset frustra se laborare: non posse enim maritum hoc morbo liberari. Is igitur multo post tempore sublatus est, cum scobe vti multis iam diebus desijsset.

* 140 Mangelis, id est septingenta grana, siue vnciam cum drachma, scriptulis duobus & granis quatuor. Nam mangelis, vt ante dixit noster Auctor, quinque grana pendit.

De Smaragdo CAP. XLVIII.

Rarior *& preciosior est Smaragdus, eiusq; locus natalis vix agnoscitur; nullis remanentibus fragmentis, sed propter raritatem, etiam ea auferentibus negociatoribus.*

Pachee, Zamarrut, Zabarget.

Porro *Smaragdus appellatur Persis & Indis* Pachee, *Arabibus verò* Zamarrut, *non* Zabarget, *vt vulgatus Serapionis libr. simp. cap. 384. codex, aut* Tabar-

Tabarget, *vt Pandectarius in literis* T *&* Z. *vult. Nam corruptus est ille locus cap. de Smaragdo: &* Zamarrut *legendum est.* Tabarget.

VVLGARE *autem est in Balagate & Bisnager, vt fictitias Smaragdos ex vitrearum lagenarum crassioribus fragmentis conflent.* Smaragdus adulteratus.

SED *& Smaragdi quæ ex Peru noui orbis prouincia aduehuntur, adulterationis suspicione non carent.*

CETERVM *plurimum hallucinantur, qui in Electuario de Gemmis Smaragdum præscribi putant, existimantes per* Feruzegi *Smaragdum intelligendam: ignorant enim illi linguæ Arabicæ proprietatem, & ipsius Mesue mentẽ non intelligunt. Præterea Mesue codex Arabicus legit* Peruzegi *de Elect. dist.* I. *Et quoniam magna est, vt aliquando diximus, apud Arabes inter P. & F. literas cognatio, facilis fuit lapsus Librarij, vt F. pro P. reponeret.* Feruzegi. Peruzegi.

EST *verò* Peruzaa * *Arabibus* Turchesa *nostra, quæ plurima tota Persia nascitur. Nõ fuit igitur Mesue mens vt Smaragdus eam compositionem ingrederetur, tametsi cõtrà sentiat Christophorus de Honestis eius interpres: sed Turchesam voluit, quam omnibus Arabum compositionibus inijci oportet, quæ habent Feruzegi. Nam apud Mauritanos eius est in medicina vsus, sed apud Indos minimè.* Peruzaa, est Turchesa.

* Idem suboluisse videtur Bellunensis in eadem compositione Electuarij de Gemmis.

De Rubino CAP. XLIX.

MVLTA *sunt Rubinorum genera. Nobilior Græcis* ἄνθραξ. Carbũculus.

cis ἄνθραξ, Latinis Carbunculus vocatur: non quòd in tenebris splendeat (fabulosa est enim ista persuasio) sed quòd eius nitor viuacior sit ceteris. Dicam tamē quod à Gemmario quodam audiui. Emerat ille aliquot nobiliores Rubinos ex Zeilan insula delatos, sed minutiores, quales ij sunt quos vulgo Rubinos de Corja vocamus, id est, qui vigeni simul emuntur. Hos cum è mensa sustulisset, latuit vnus in plicis straguli quo mensa strata erat. Noctu in tenebris animaduertit quasi ignis scintillam quandam in mēsa. Accedit ad mensam, accensa prius candela, inuenit exiguum Rubinum, quo sublato nullam postea in mensa scintillam vidit. Non me latet Negociatores plerunque huiusmodi fabulas suis dictis admiscere solere; sed penes eum fides esto.

Rubini de Corja.

CARBVNCVLVM igitur appellabimus, cuius rubor fuerit splendens & elegans, & qui erit viginti quatuor quilatum siue caratum vt vulgo vocāt. Eiusmodi ego vidi apud Magnatem quendam in Decam, qui cùm mihi familiaris esset, ostendere tamen non voluit, nisi prius accepta à me fide, Regi eius regionis non indicaturum quòd eum haberet. Censebatur vicies mille Lusitanicos aureos valere. Ipse tamen dominus affirmabat à se emptū sex auri manus, quæ quinque Lusitanicas arrobas * efficiunt.

Carbūculus.

Manus auri.
Arroba.

SECVNDVM genus est quem Balasium vocant, aliquantulum rubens. Vilior hic est.

Balasius.

TERTIVM genus est Spinellus appellatus: magis hic rubet: sed tamē vilior est, quia non habet splendorem illum legitimi Rubini.

Spinellus.

INVENIVNTVR & candicantes. Sunt alij

ex

ex purpura candicantes, vel, vt verius dicam, colore cerasum maturescens referentes. Sunt & qui media parte rubent, altera candicant. Alij media ex parte Sapphiri, altera Rubini.

HVIUS *varietatis causam, fieri puto ab ipsa Rubini origine. Cùm enim Rubinus in sua rupe aut fodina recens generatus est, candicat; deinde maturescens ruborem adquirit: qui rubor cum temporis diuturnitate concilietur, fit, vt qui ante maturitatē eruti sunt, nunc candicantes, nunc ex rubro languescentes conspiciantur.*

QVONIAM *verò Rubinus & Sapphirus in eadem fodina nasci creduntur, fit interdum vt altera parte Sapphirum repræsentet, altera Rubinum: qui, cùm elegans est, & cœruleū colorē cum rubro æqualiter permixtum habet, vocatur à quibusdam incolis* Nilacandi, *quasi dicas Sapphiro-Rubinum.* Rubinus & Sapphirus in eadem fodina generantur. Nilacandi. Sapphiro-rubinus.

PORRO *Arabibus & Persis Rubinus nuncupatur* Yacut: *huius regionis incolæ* manica *appellant.* Yacut. Manica.

* Lusitanica Arroba constat triginta duabus libris: hoc est fere modijs quinque Italicis, ingens sanè gemmæ precium.

De Sapphiro CAP. L.

GEMMA *est Sapphirus quæ vili emitur: cùm tamen ob eius elegantem cœruleum colorem, cuius aspectu oculi mirum in modum delectantur, magni deberet esse precij. Vocatur ab incolis* Nilaa. Nilaa.

EIVS *duo sunt genera. Vnū enim obscurius est.*

Sapphirus aqueus. *Alterum verò splendens, quod genus vulgo Sapphirum aqueum vocant. Vilior hic est, & interdum coloris cuiusdam admixtione Adamantem ita æmulatur, vt nõnullos plerunque fefellerit.*

INVENITVR *vtrumq; genus in* Calecut, *Cananor, & varijs regni Bisnagua locis. Præstantiores ex Zeilan adferuntur: omnium verò laudatißimi ex Pegu.* Sapphirus ex Pegu.

TAMETSI *verò adeo oculis sit grata hæc gemma, nullius tamen quantumuis magnæ, & viuidi coloris precium, mille Lusitanicos aureos superasse inuenietur.*

De Hyacintho & Granato CAP. LI.

Hyacinthus. Granatus. VILISSIMI *sunt hîc precij cum Hyacinthus, tum Granatus, quos volunt nõnulli ex Rubinorum esse generibus, Hyacinthum flauescentem Rubinum appellantes, Granatum verò, nigricantem Rubinum.*

NASCVNTVR *autem & in* Calecut, *&* Cananor: *Granati etiam toto regno* Cambaya *& Balaguate: Hyacinthi verò & quibusdam Lusitaniæ locis prouenire feruntur, vt in Belas non procul Olysipone, & multis Hispaniæ locis.*

De Iaspide CAP. LII.

Iaspis viridis. Porcellanæ. INVENITVR *Iaspidis genus viride, ex quo vasa Murrhina conflantur (* Porcellanas *vocant) adeo virentia, vt ex Smaragdo conflata videantur.*

EX *eius fortè genere erit id quod Genuæ ostenditur,*

tur, quodq́; ex Smaragdo esse contẽdunt, rarius id videndum proponentes, quo maiorem auctoritatem lapidi concilient.

HVIVSMODI *vas Murrhinum aliquãdo mihi propositum fuit venale ducentis pardaons siue aureis Hispanicis: cuius, si ex Smaragdo conflatum fuisset, millesimam partem eo precio vix nancisci potuissem.* Vasa murrhina ex Iaspide viridi.

De Alaqueca CAP. LIII.

INVENITVR *in Balagate Lapidis quoddam genus quod* Alaqueca, *Arabes* Quequi *vocant, cuius libra minutis fragmentis expoliti regali Castellano emi potest, tanta est vilitas. Huius tamen virtus reliquarum facultates exuperat, quippe qui sanguinem vndequaque fluentem ilico sistat.* Alaqueca. Quequi.

De Oculo Catti * CAP. LIIII.

LAVDATISSIMI *inueniuntur in Zeilan. Nonnulli etiam ex Pegu aduehuntur quos eò deferri rumor est ex regione Bramaa.*

MVLTO *maioris is est apud Indos precij, quàm in Lusitania. Memini enim quẽdam eò misisse qui hîc sexcentis Lusitanicis aureis æstimabatur. Sed cùm in Lusitania duntaxat nonaginta aureos æstimarẽt, huc relatus eo, quod nunc dixi, precio venditus est.* Oculus Catti magno æstimatur apud Indos.

PERSVADENT *sibi Indi, eius qui hanc gemmam poßidet facultates nõ posse imminui, sed semper incrementum facere & augeri.* Oculi Catti facultates.

EGO *verò quod expertus sum referam. Lineus*

pan-

pannus ita compressus, vt ipsius Gemmæ meditullium siue oculum tangat, nullo igne vri potest.

Pseudopalus. * Hunc Cardanus lib. 7. de Subtilitat. Pseudoopalum vocat: de quo, tum etiam de alijs gemmis ille ibi multa.

De lapide Armeno CAP. LV.

Hager armini. Lapis Armenus. MIXTVS *est hic Lapis ex cœruleo & diluto viridi. Appellatur Arabibus* Hager armini, *id est, Lapis Armenus. Interrogati tamen Armeni, an apud eos nasceretur hic lapis, affirmare non potuerunt. Sed Turci & Persæ medici dixerunt exigua quidem quãtitate apud se vidisse, verum ignorare, num ex Armenia adferretur, nec ne. Aiunt multos inueniri in Vltabado vrbe celebri regni Balaguate.*

HOC *lapide melancholiam purgant Mauritani medici. Sed tamen experimento didici, segniter admodum purgare.*

De Magnete CAP. LVI.

Fabulæ de Magnete. FABVLOSVM *est quod nonnulli de Magnete scribunt, videlicet eas naues quæ Calecut commeant, clauis ferreis non compingi, ob scopulorum è Magnete lapide frequentiam, à quo scilicet attraherentur & raperentur naues si ferreis clauis fabricatæ essent. Nam & in Calecut, & toto eo tractu plures inueniuntur naues clauis confixæ ferreis, quàm ligneis. Verum quidem est in Maldiuis insulis naues ligneis clauis esse extructas; id autem ob ferri penuriam potius, & quod minori constent, fieri puto, quàm quod à Magnete sibi metuant.*

CE-

CETERVM *Magnes ideo ferrum ad se haudquaquam trahit, quòd in eadem fodina nascantur, aut eorum fodinæ sint contiguæ, veluti quidam existimãt: quandoquidem Magnes inuenitur ijs locis vbi nullum ferrum est.* Falsæ de Magnete persuasiones.

SVNT *qui putent Magnetem ad se ferrum trahere, ob eam facultatem quam ferro communicauit, qua ad Magnetem feratur: eamq́ ob causam Magnetem non maioris esse ponderis etiam si multum ferrum illi addatur, quàm cum exigua ferri quantitate in bilance positum. At nos contrarium plerunque experti sumus.*

SED *nec deleterius est hic lapis, quod nonnulli voluerunt. Nam tradunt huius regionis incolæ, Magnetem pauca quantitate sumptum, adolescentiam conseruare. Qua de re fertur senior Rex Zeilan, patinas ex Magnete iussisse confici, in quibus cibus eius coquatur. Hoc, ipse, cui mandatum erat negocium, mihi affirmauit.* Magnes non est deleteriæ facultatis. Patinæ è Magnete.

De Margarita CAP. LVII.

NVNC *superest vt de Margaritis scribamus, quæ non modo ad decorem; sed etiam ad medicamenta expetuntur.*

PRÆGRANDES *igitur Margaritæ, Vniones Latinis dicuntur, quoniam vix duæ reperientur magnitudine, figura & nitore similes. Minores appellantur Latinis Margaritæ simpliciter, Arabibus & Persis* Lulu, *Indis* Moti, *in Malauar* Mutu, *Lusitanis* Aljofar, *quod Arabicè sonat de* Iulfar, *is est portus* Vnio. Margarita. Lulu, Moti, Mutu, Aljofar, Iulfar portus.

in

in mari Persico, vbi laudatißimæ generantur. Nam tametsi Barem, Catifa, Camaran, alijq́ huius maris portus eas laudatas mittant; quia tamen nostris notior fuit initio hic portus, ab eo nomen Margaritæ indiderunt lingua Arabica Aljofar.

Margaritæ Orientales.

HINC *etiam fit vt illæ Orientales appellentur, quoniam hic sinus Persicus Orientalis sit, si cum nostra Europa conferatur.*

Margaritarũ captura.

GENERANTVR *etiam Margaritæ à promontorio Comorim, ad insulam vsq; Zeilan (quæ captura & piscatio Regis Lusitaniæ est) sed minutiores maxima ex parte, nec cum superioribus conferendæ (quæ magnæ sunt & omni dote absolutißimæ) ideoq́; etiam viliori emuntur.*

GENERANTVR *& in insula Burneo, quæ tametsi sint grandes, formæ tamen elegantia à superioribus vincuntur. Sic & nonnullas Chinarũ regio mittit, sed viles.*

CERTVM *est etiam in nouo orbe inueniri, verùm nulla ratione cum Orientalibus sunt conferendæ. Nam aut obscuræ sunt, & nubili coloris, aut nullo orbe læuoreq́; commendantur.*

Margaritarũ origo.

ORIGO *atq; genitura est è conchis, haud multùm ab ostrearum conchis dißimilibus. Conchæ autem quæ superiori maris parte natant, grandiores Margaritas generant: Quæ verò in alto mari degunt, minutiores proferunt.*

HÆ *conchæ aëri expositæ siccantur, & sese pandunt, in quarum carne inueniuntur Margaritæ, nunc multæ, nunc paucæ pro concharum magnitudine.*

IN-

INVENIVNTVR & in nostratibus conchylijs ostreísue, sed minus nobiles.

OMNIVM autem præstantißimæ ad generandas Margaritas censentur eæ Conchæ læues & candidæ, quas eius regionis incolæ Cheripo appellant, ex quibus cochlearia poculaq; conficiuntur. Cheripo.

VERVM, illud Cheripo non id est, quod vulgo Matrem perlarum vocamus. Nam id Chanquo incolæ vocant, ex quo videlicet mensæ, cistulæ, spherulæ precariæ fabricantur. Licet enim parte externa scabrum sit & impolitum hoc Cōchylij genus Cheripo appellatum, interna tamen læuißimum est & aspectu pulcherrimum. Chanquo.

DEVEHITVR id Conchylium Bengala mercimonij gratia, vbi expolitur & poculi vices supplet: maxima tamen ex parte conficiuntur ex eo armillæ et alia opera. Fuit enim olim istic consuetudo vt nullæ nobiliores virgines corrumpi possent, nisi huius generis armillis brachia exornata haberent. Nunc verò desijt ista consuetudo: eamq; ob causam viliori emũtur hæc conchylia. Consuetudo de virginibus.

HABENT mercatores huius regionis cuprea quædam instrumenta multis foraminibus pertusa, quibus precia Margaritis imponere solent. Nam quæ per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transeunt Margaritæ, vnius sunt precij, venduntúrq; per drachmas. Quæ per instrumentum maiora paulũ foramina habens maioris sunt precij: & ita deinceps pro foraminum quibus instrumenta prædita sunt, quibusq; Margaritæ transmittuntur, magnitudine, pre- Instrumenta discernendis Margaritis idonea.

cia

cia intendentes. At quæ adeo ſunt minutæ, vt perforari non poßint (arte enim perforantur, non natura vt fabulantur quidam) cedunt officinis, qua de cauſa in Europam exportantur. Harum vncia duobus fortè aſſibus Gallicis venit.

Vnionum magnitudo.

MAXIME *quæ ad promontorium Camerim generantur Margaritæ, pendebant centũ frumenti grana. Talium precium mille quingentorum aureorum in ſingulas eſſe ſolet. Multò maiores ego vidi, quas in inſula Burneo captas aſſerebant: ſed non erant eius elegantiæ cuius ſuperiores. Vidi aliam hîc captam quæ centum ſexaginta grana tritici penderet.*

Margaritis nitor reſtituitur.

SENECTVTE *pondus earum minui, & coloris elegantia immutari creditur. Diu autem oriza leuiter confracta & ſale verſatas, priſtinum vigorem & fulgorem recuperare, expertus ſum.*

CERTVM *eſt Margaritas poſt Plenilunium captas, cum tempore minui & decreſcere. Quæ verò ante plenilunium capiuntur, huic vicio haudquaquam ſunt obnoxiæ.*

Indis nullus Margaritarũ in medicina vſus.

CETERVM *raro in medicum vſum venit Margarita apud Indos. Mauritani verò frequenter, noſtro more, Margaritas cordialibus medicamentis iniiciunt.*

IN-

INDICARVM ALIQVOT PLANTARVM HISTORIÆ,

LIBER SECVNDVS.

De Arbore tristi CAP. I.

N medicamentis & stirpibus Indicis nobis incognitis non abs re fore duxi, initium facere ab arbore quadam, quæ non nisi à solis occasu vsque ad eius ortum floret, interdiu minimè.

ARBOR *est Oleæ magnitudine, folijs Pruno similibus, flore noctu (dum scilicet floret) odoratißimo, nullius quod sciam vsus propter teneritatem: nisi quod florum pediculis, qui lutei sunt, huius vrbis incolæ vtuntur cibis tingendis, siquidem Croci modo inficiunt. Et volunt etiam nonnulli aquam stillatitiam florum oculis vtilem esse admoto lineo panno hac intincto.* Arboris tristis descriptio. Aqua è florib. Arb. trist.

PECVLIARIS *est hæc arbor Goæ, quam è Malaca allatam asserunt. Eam sane nusquã alibi per Indiam vidi. Hanc Goæ* Parizataco: *in Malayo* Singadi *vocant. Arboris tristis nomen illi inditum quòd duntaxat noctu floreat.* Parizataco. Singadi. Arbor tristis.

FABVLANTVR *autem indigenæ, Satrapæ cuidam nomine* Parizataco *elegantem fuisse filiam, quæ cùm Solem deperiret, eam ille compresserit. Cùm* Fabula de Parizataci filia.

verò postea illam relinqueret alterius amore irretitus, Parizataci filia præ amoris impatientia sibiipsi mortem consciuerit. Ex cuius cremata cineribus (nam adhuc vruntur in hac regione cadauera) hæc nata est arbor, cuius flores adeò Solem exhorrent, vt eum videre non sustineant.

CETERVM *horum florum fragrans odor, duorum aliorum odoratißimorum florum memoriam reuocauit.*

Mogori. PRIORES *sunt dicti* Mogori, *mali aureæ floribus multò odoratiores, quorum stillatitius liquor eundem apud istos vsum obtinuit, quem apud Hispanos florum mali aureæ aqua.*

ALII *flores (quorum hic magnus est vsus) dicuntur* Champe, *odore grauiori quàm Lilium album.*

Champe.

Indi odoramentis deditissimi.

PORRO *(quandòquidem in odoramentorũ mentionem incidimus) odoribus adeò dediti sunt huius regionis incolæ, vt plerunque cibo abstineant, vt habeant vnde odores sibi comparare poßint; ideoq; non immerito proniores in venerem esse censentur.*

MVNERA *quæ à tenuioribus offerri solent Regibus, prædicti sunt flores, & rosæ nostrates, quibus solent cubicula Regis insternere, & corijs floribus varijs depictis ornare.*

NARRARVNT *mihi quidam tantam esse huius gentis in odores amentiam, vt tributa ex odoribus & floribus in singulos annos Regi Bisnaguer soluta, ad quinq; millium Hispanicorum aureorum summam fere accedant.*

De

De Nimbo CAP. II.

AB *omnibus huius Indiæ incolis* Nimbo *vocatur, arbor quædam Fraxini magnitudine, folio Oleæ, acutiore tamen, per ambitum serrato; vtraque parte viridi, non cinereo aut villoso. Multis luxuriat folijs, flos candidus est & fructus exiguis oliuis similis.* Nimbo historia.

VTILIS *est hæc arbor in vsu medico. Nam folia trita & vulneribus cum hominum, tum iumentorum cum succo Limonum (mali aßyrij genus est) imposita, miraculosè ea sanant. Foliorum succum vtilem esse ferunt lumbricis necandis, cum Balaguate incolæ, tum Malauarenses: quod rationi consonum est, cùm nonnihil amaritudinis poßideant.* Nimbo facultates.

EXPRIMITVR *in Bisnager & Malauar oleum ex eius arboris fructu, quod huc mercimonij gratia deportatur. Vtilißimum id est aduersus neruorum dolores, si eo calido inungantur.* Oleum ex Nimbo.

De Negundo CAP. III.

PROVENIT *in Balaguate & Malauar arbuscula quædam Persicæ magnitudine, frequentibus ramis: qui recisi frequentiores lætioresq; renascuntur, folijs Sambuci, simili modo per ambitum serratis & aliquantulum hispidis: flos ex cinereo candidus: fructus niger, Piperis magnitudine, aut paulò maior. Malauar incolæ eum suis edulijs Caril nuncupatis inspergunt.* Negundo historia.

VVLGARE *nomen est* Negundo, *nonnulli in Balagate* Sambali *appellant: in Malauar* Noche. Negundo. Sambali. Noche.

MVLTIS *facultatibus prædita est hæc arbor.* Negundo facultates.

Teneriorum ramulorum cum folijs decocto, aut ipsis elixis & contusis vtilissimè contusa fouentur modò nō adsit vulnus. Friguntur interdum ijdem rami cum folijs in oleo, & cōtusionibus applicantur, resoluūt enim tumores & curant. Frequens adeò est huius vsus, vt in omnibus doloribus, frictum cum oleo, aut elixum exhibendum censeant. Non desunt qui supra vulnera admouerint, vnaq́ue nocte dolorem sustulisse, materiamq́ue digeßisse adfirment: deinde folijs contusis, ipsis vulneribus impositis ita emundasse vulnera, vt breui ad cicatricem perducta sint.

VTILEM *perhibent esse mulieres ad iuuandum conceptum: eius enim succo aut decocto epoto, vteros ad conceptionem præparari. Ego malim præmandi, valentius enim futurum existimo medicamentum. Masticata folia oris halitum commendant. Acrimoniæ verò cuiusdam participāt veluti Nasturtium: vnde manifestum est calidam esse hanc plantam. Experti sunt nonnulli veneris stimulos & impetus cohibere, eamq́ue ob causam Viticem esse contenderunt: sed multum errant. Nam Vitex multum ab hac arbore differt.*

Negundo vitex non est.

De Iaca CAP. IIII.

Iaca historia.

ARBOR *est in India prægrandis, fructū in summo caudice, non in ramis, ferens, prægrandem magni Melonis effigie, interdum maiorem, foris virētem, intus verò fuluescentem, multis spinulis instar erinacei, sed mollibus obseptum. Continet autem hic fructus in se magnas quasdam nuces duro putamine tectas. Cortex fructus gustu Melonis, sed difficilimæ concoctionis,*

nempe

nempe qui plerunque soleat, ita vt assumitur, excerni. Nuces verò intus natæ, torrentur aut elixantur, abiectoq; putamine (qui nullius est vsus) castanearum modo, quibus sunt persimiles, eduntur.

VOCATVR *hic fructus in Malauar* Iaca : *in Canara & Guzarate* Panaz. *Nascitur autem duntaxat in maritimis.* Iaca. Panaz.

EXPERTVS *sum cum in me, tum in plerisque alijs, hasce castaneas siue nuces alui profluuia mirum in modum sistere.*

* Hanc arborem describit Lud. Roman. libr. 5. cap. 15. suarum nauigationum his verbis. In Calecut reperiuntur nonnulli fructus, quos cultores *laceros* appellant. Caudici eius arboris amplitudo Piri est: fructui magnitudo bini ac medij palmi, crassitudinis verò humanæ coxæ. Gignitur fructus in caudice arboris subtus frondes, alij circiter medium caudicem. Colos est viridis, cetera nuci Pineæ haud absimilis, vinaceis tamen minutioribus. Quum maturescere incipit, obducit nigricantem colorem, marcereq; videtur. Legitur is fructus mense Decembri: saporis sicut ferme Peponis moschum redolentis, parumque si saporem quæras, abest à cotoneo persico, eodemq; mitiore. Variam in cibatu voluptatem parit. Videberis modò edere fauum mellis, modò suaue medicum malum comedere. Intra, membranas habet vt Malum punicum, inque eis delitescunt fructus nescio qui, mollibus non dissimiles castaneis. Si enim igne torrentur, saporem castaneæ repræsentant. Propterea fateri licet, non esse excellētiorem digniorémue illo fructu quempiam. Iacerus.

De Iamgomas. CAP. V.

ARBOR *Pruni magnitudine sponte nascitur in agris & etiam in hortis Baçaim, Chaul, & Batequala, multis spinis horrens, folijs itidem Pruni: floribus candidis, fructu Sorbo simili, gustu Prunorum adstrin* Iamgomas descriptio.

gente & acerbo. Cùm primum emergit, Strobilo persimilis est. Vocatur incolis Iamgomas.

Iamgomas.

Iamgomas serēdi ratio.

ACCEPI *à fide dignis viris, optimam serendi rationem esse, si fructus, postquam eū ederit certa quædam auis, excretus, vnà cum excremento seratur. Facilius enim hac ratione satus emergit, citiusq; fructifera fit arbor.*

De Carandas CAP. VI.

Carandas historia.

ARBVSCVLA *est arbuti magnitudine, folijs similibus, copioso flore, odore Periclymeni: fructu exiguis malis persimili, nigricante per maturitatem, gratissimoq; vuarum sapore, ex quo à nonnullis vinosus succus exprimitur. Fructus autem virens magnitudine est nucis ponticæ cum suo putamine; interdum maior; succum nonnunquam exstillans viscidum & lacteum. Editur à nonnullis fructus maturus cum sale. Solet tamen, cùm viridis est, muria aut aceto condiri, & ita asseruari, ad excitandam elanguescentem appetentiam.*

Carandas.

NASCITVR *tum in continenti, tū in Balagate, vocaturq;* Carandas.

Auzuba.

* Huic fere similem describit Ouiedus lib 8. suæ historiæ cap. 12. in hunc modum. In Hispaniola insula, vasta est arbor pulchraque materie firma & vtili *Auzuba* nomine; fructu quidem longe suauissimo, vt sunt pira apiana, muscatellina vocāt, sed qui lacteo succo eoque viscido & glutinoso abundēt, qualis est qui in ficubus immaturis: idcirco molestus his qui eo vescuntur, nisi prius fructum in aquam inijciant & lacteum succum digitis exprimant qui in aqua sidit.

De Coru CAP. VII.

CORV lingua Canarica dictus, frutex est in Arbuti altitudinem assurgens, aut paulò minor, folijs mali Persicæ, floribus candidis, Periclymeni odorem æmulantibus. Hunc Lusitani Indiam incolentes Herbam Malauaricam nominant, quoniam Malauarenses eius vsum primi docuerunt. Hac etenim planta cuiuscunque generis dysenterias præsentissimè curant, euacuata primum magna ex parte peccante materia, alioqui facilè in eundem morbum rursus incidunt. Coru historia. Herba Malauarica.

VSVS est corticis radicum primū exsiccati, quoniam recens lacteum liquorem exstillat, quem initio calidum putaui, sed degustatum, insipidum & frigidū inueni. Quamobrem ob eius effectus, frigidum & siccum constitui, plus tamen siccitatis quàm frigiditatis obtinentem: in quo ordine etiam huius regionis medici constituunt.

PVLVEREM huius radicis contusæ in ollulam distillatoriam imponimus, ac cum sero lactis maceramus: deinde additis Ammeos, apij, coriandri sicci, & cumini nigri seminibus tritis & torrefactis, vnciaque vna butyri non saliti, ignis calore elicimus aquam stillatitiam, cuius quatuor vncias cum aquæ stillatitiæ rosarum, aut aquæ è pediculis rosarum, aut plantaginis duabus vncijs ægro propinamus. Quod si opus est, adijcimus puluerem pastillorū ex herba Malauarica confectorum. Formantur autem ex ijsdem rebus è quibus fit aqua, dempto butyro. Inijciuntur etiam clysteres ex hac aqua confecti magno cum successu: sed frigidi, quoniam regio calida est. Quod si necesse sit, eam aquā Coru facultates.

bis singulis diebus propinamus, mane videlicet hora sexta, & à meridie hora secunda. Cibus est oriza sero lactis macerata, & pulli gallinacei in aqua orizæ, quam

Canje. Canje vocant, macerati, pro virium ægri robore cibū subministrantes. Certè vino omnino abstinemus, nisi vrgente admodum necessitate in inueteratis dysenterijs eius necessarius sit vsus.

SED tametsi mihi semper bene successerit huius aquæ vsus: cogor tamen fateri Malauaricam herbam ab ipsis Malauárensibus præparatam magis præsentaneam opem adferre. Ea verò paratur ex ijsdem, è quibus nostra aqua, rebus tenuißimè tritis, & sero, aut aqua orizæ probè coctæ maceratis. Sunt qui succum ex planta virente exprimant, cuius septem vncias mane exhibent, & totidem sub vesperam, si necessitas vrgeat. Sed quoniam amarus est succus & ingratus, ab eius potu serum propinare ad os eluendū solent. Quod si Malauarenses fortiori adhuc remedio opus esse vident, opium admiscere solent, tametsi id semper strenuè negent.

SALVTARE est item hoc medicamentum stomachi debilitati: tum etiam vomitus compescit, cum aqua Menthæ & Mastiches puluere sumptum.

De Auacari CAP. VIII.

Auacari historia. EST etiam in hac prouincia pusilla arbor, maior tamen superiore, quæ folijs, floribus & fructu Myrto perquam similibus constat. Fructus eiusdem etiam est cum Myrto saporis, multò tamen adstringentior. Hāc

Auacari. plātam Auacari nominant incolæ. Nascitur in montibus.

AIVNT

AIVNT *miræ esse efficaciæ aduersus inueteratas dysenterias è causa frigida prouenientes. Eius experimentum se fecisse asseruit Lusitanus quidam senex in filia sua, quæ cũ integro anno dysenteria laborasset, nec ei quidquam reliqua medicamenta profuissent, sumpto huius plantæ cortice trito et in aqua orizæ macerato in ptisanæ modum, sanata est. Hanc arbusculã trifolium olere ferunt.* Auacari facultates.

De Mangas CAP. IX.

TAMETSI *ij fructus qui apud Indos nascũtur, longè sint excellentiores ijs qui in Europa proueniunt, veluti aurea mala, citria, ficus, vuæ, persica, punica, & similes: omnibus tamen præstat fructus quidam apud eos nascens quem ipsi* Mangas *vocant. Tanta est enim eius suauitas, vt cùm in foro prostat, Ormuz incolæ, apud quos frequens est cum alijs fructibus iam enumeratis, reliquis neglectis, hunc sibi emant.* Mangas.

COLLIGENDI *tempus est in regionibus calidioribus, mẽse Aprili: alijs regionibus serotinis, Maio & Iunio: interdum tamen Octobri (quem ipsi* Rodolho *vocant) &* Nouembri. Mangas autumnus. Rodolho.

CETERVM *pro regionum natura & diuersitate, variat etiam saporis bonitate hic fructus.*

PRIMAS *igitur tenet is qui in Ormuz nascitur. Secundum locum obtinet qui in Guzarate prouenit, præsertim is qui per excellentiã Guzarateus nuncupatur, magnitudine quidem reliquis cedens, saporis tamẽ & odoris gratia ijs superior, exiguo intus osse siue nucleo. Tertiũ bonitatis gradum obtinet quem Ba* Mangas delectus.

lagate gignit, maior in vniuersum supradictis. Memini enim duos vidisse, qui quatuor libras cum dimidia penderent. Sed inter eos suauior mihi visus est quem proferunt Chacanna, Quindor, Madanager & Dultabado primariæ vrbes Regis Nizamoxa. Boni sunt item ij fructus qui in Bengala, Pegu & Malaca proueniunt.

HABEO *in meo prædio quod est in Bombaim (cuius in priori huius Historiæ parte memini) arborē huiusmodi fructus proferentem, quæ bifera est. Nam Maio mense fructum fert saporis quidem & odoris gratia excellentiorem; Autumni verò sub finem, alium superiori magis commendabilem, quoniam præter tempus solitum nascatur.*

Mangas arbor bifera.

COLORE *est is fructus ex viridi rubescente, & odore gratissimo. Exempto cortice, editur aut sine vino: aut generoso aliquo vino maceratus, veluti persica duracina. Conditur etiam saccharo, interdum verò & aceto, & oleo, & sale, inspersis in eius meditullio gingibere, & allijs. Interdum editur cum sale, & nonnunquam elixus. Frigidus verò est & humidus, quemadmodum persica. Eius oßiculis assatis, alui profluuia sisti aiunt; quod verum esse deprehendi. Nuclei verò recentes lumbricos & ventris tineas necare dicuntur, quod rationi consonum esse puto ob eorum amarorem.*

Mangas facultates.

* Hic fructus in memoriam mihi reuocat Iaiama Ouiedi, quem septimo suæ Historiæ libro cap. 13. describit, tametsi plus similitudinis habere videatur cum eius *Anon*, de quo lib. 8. cap. 18. Vtriusque igitur historiam hîc adscribam, vt vtra huic fructui magis quadret, lectori dijudicandum relinquamus.

ANON igitur arbor est cuius fructus magnam cum Gua-

Guanabano similitudinem habet, cum forma, tum carne & semine. Sed & ipsa Anonis arbor Guanabani arbori simillima est cum magnitudine, tum forma & folio. Duabus verò in rebus differunt; primùm, quòd huius fructus minor sit Guanabano, corticiq; color luteus, qui in Guanabano viridis est; deinde, quòd meo quidem iudicio gratior sit palato Anon, quàm Guanabanus, vtpote firmiore carne. Vtrumque magno in precio habent Indi Americi, & diligenter in suis prædijs colũt. Hæc Ouiedus de Anone: Nunc ad Iaiama historiam accedamus.

NASCITVR in Hispaniola, reliquisque vicinis insulis fructus quidam, quem nostri à Strobili siue Pineæ nucis similitudine Piñas appellant, non quòd eiusmodi lignosas squamas habeat, sed quòd eius cortex simili modo distinctus videatur, tametsi non squamatim, sed peponis modo cultello integer auferatur. Vt autem succi bonitate & suauitate reliquos fructus hic antecellit; ita color illi pulcherrimus ex luteo virescens, paulatim per maturitatem virore euanescente. Odor iucundissimus qualis ferè in eo Persicorum genere quod à malis & cotoneis nomen apud Italos & Hispanos inuenit, magnitudo illi vulgaris Melonis. Nascuntur verò singuli fructus ex Cardui genere aspero & spinoso, oblongis prædito folijs, è quorum medio prosilit caulis rotundus vnicum ferẽs fructum, qui post 10. aut 12. mensem demum maturescit. Eo sublato, nullus præterea in planta nascitur fructus, ideoq; ea velut inutilis abijcitur. In extremo fructu, interdum verò etiam in extremo caule sub fructu enascuntur veluti germina & turiones quidam qui fructui magnum addunt ornamentum. Hi sunt tanquam semen: panguntur enim tribus sub terra digitis, sic vt media turionum pars extra solum extet, atque radices agunt, fructumque suo tempore perficiunt. Varia sunt eius genera, quæ pro linguarum varietate diuersis nominibus nuncupantur: tres verò distinctæ species notantur, prior *Iaiama* ab incolis appellata, altera *Boniama*, tertia *Iaiagua*. Posterior hæc carne est candida, gustu vinoso, sed acido & acerbo. *Boniama* carne est candida, gustu dulci & quodammodo fatuo. *Iaiama* reliquis oblongior est, & bonitate illis præstat, carne fuluescente, dulci & suaui gustu. Per omnium tamen carnem sparsæ

Iaiama.

sunt

ſunt veluti fibræ quædam tenuiſsimæ, quæ tametſi palatum inter edendum non offendant, gingiuas tamen lædunt ſi crebriùs quis eis veſcatur. Quibuſdam locis naſcũtur etiam hæc genera ſponte in agris abundanter: at quibus cultura acceſsit, longè ſunt illis ſuauiores, & cultoris beneficium abundè compenſant. Huius fructus abundantia auctoritatem eius minuit: Sed tamen & his inſularibus cum bonitate, tum magnitudine præſtant qui in continenti naſcuntur. Maturus fructus quindecim tantũ aut viginti diebus conſeruari poteſt. Hactenus Ouiedus.

HVNC Theuetus lib. Singularium Americæ cap. 46. *Nana* à Braſilianis vocari tradit, eoque plurimum in ſuis ægritudinibus veſci. Alium item huic ſimilẽ deſcribit nomine *Hoyriri* cap. 33. eiuſdem libri.

De Muſa CAP. X.

Muſæ hiſtoria.

HÆC *planta non niſi ſemel ſeritur. Nam ſemel ſata, ex trunci pede multos ſtolones producit, qui in Arbuſculas euadunt. Truncus ex ſquamoſo foliorũ cortice conſtat: folijs ampliſſimis binorum cubitorum vel amplius longitudine, cubiti latitudine, excurrente per medium lata craſſaq́; coſta. Nullis conſtat ramis, ſed è germine flores quoſdam coniunctim profert, ſubrufos, oui effigie, & palmi longitudine, è quibus circumeminent pediculi, centum interdum ducentos aut plures ficus ſuſtinentes.*

Quelli, Palan, Piçan.

NASCITVR *in Canara, Decam, Guzarate, & Bengala: vocaturq́; illis* Quelli. *Naſcitur etiam in Malauar, vbi* Palan *; *& in Malayo, vbi* Piçan *dicitur. Prouenit etiam pleriſq́; alijs locis, & in ea Africæ parte quam Guineam appellant, vbi* Bananas * *nuncupantur. Arabes eum fructum* Muſa, *aut* Amuſa *vocant. Sic & Auicenna, & Serapio, et Rhaſes, qui*

Guinea. Bananas. Muſa, Amuſa.

de

de hoc fructu peculiari capite scripserunt. Scripserunt fortè & alij quos mihi videre non contigit.

COMMENDANTVR ij fructus qui in Martaban proueniunt: primum enim è Bengala eò delati sunt, deinde sati vt gratiores euaderẽt: vocãtur nũc ij, ficus Martabanis. Alij adhuc inueniũtur meo palato gratiores & odorati Cenorins appellant: sunt ij læues, flaui, & pleni. In Malauar sunt Chincapalones dicti, suaues & palato grati, pleni, colore virescentes. Laudantur etiã in Sofala nati, Aethiopibus Iminga dicti. Inuenitur etiam in Baçaim alijsq; prouincijs genus quoddam amplum, plenum, palmi longitudine. Id assatum et vino deinde maceratum inspersa Canella, multò melius sapit quàm malum cydonium assatũ. Idem fructus per medium sectus, & in sartagine cum saccharo probè frictus, insperso postea cinnamomo, gratissimus est cibus.

Ficus martabanis.

Chincapalones.

Iminga.

SCRIBIT Auicenna libr. 2. cap. 491. paucum præbere alimentum, bilem generare & pituitam: prodesse tamen aduersus pectoris & pulmonum incendia, stomachum autem offendere. Idcirco biliosis, ab huius esu, oximel cum seminibus propinandum esse: pituitosis verò mel. Vtilis est renibus & vrinam ciet.

Musæ facultates.

SCRIBIT Rhases lib. de re med. 3. ad Almans. cap. 20. noxium esse stomacho, appetentiam deijcere, subducere tamen aluum, & gutturis exasperationes lenire.

SERAPIO autem lib. simp. cap. 84. ex aliorum auctoritate Musam in fine primi calfacientium & humectantium ordinis esse asserit, & vtilem esse aduer-

sus

ſus pectoris & pulmonum ardores, eiſq́ qui liberalius hac veſcuntur ſtomachum prægrauari: augere tamen fœtum in vtero, renibus opitulari, vrinas ciere, & venerem exſtimulare.

PRÆSCRIBVNT *medici Indi hunc fructũ in febribus alijsq́ morbis.*

Ridiculum Muſæ ætymon. RIDICVLVM *autem eſt quod ſcripſit quidã Franciſcanus. Appellatur, inquit, hic laudabilis fructus Muſa, quòd dignus ſit Muſis, aut quòd earum ſit cibus. Addit præterea eum eſſe fructum quẽ deguſtauerit Adam in Paradyſo terreſtri.*

* Iam aliquot annis in ea opinione fui vt exiſtimarem Muſam Arabum eam eſſe plantam cuius Plinius lib. 12. cap. 6. meminit his verbis. Maior alia pomo, & ſuauitate præcellentior quo ſapientes Indorum viuunt. Folium alas auium imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duum. Fructum cortice emittit, admirabilem ſucci dulcedine, vt vno quaternos ſatiet. Arbori nomen Palę, pomo Arienæ. Plurima eſt in Sydracis, expeditionum Alexandri termino, &c. Nam ferè omnia pulcherrimè ad Muſæ deſcriptionem quadrant. Huc accedit quod in Prouincia Malauar, quæ ſupra Indum flumen eſt, intra verò Gangem, Palan nomen adhuc retineat, à quo Latini ſuum Pala mutuati videntur.

Figuera banana. * Vlyſipone vbi aliquot plantas vidi, minimè tamẽ fructiferas, nomen hoc retinet. vocant enim etiamnum Figuera Banana, id eſt, ficum Bananas ferentem: Eius iconẽ ſatis affabre pictam inuenies apud Matthiolum commentarijs in lib. primum Dioſcoridis cap. de Palma.

CETERVM meminit huius fructus Lud. Rom. libr. nauigationum ſuarum. 5. cap. 15. ac tria eius genera conſtituit. Meminit item F. Brocardus qui terram ſanctam Poma Paradyſi. deſcripſit, ſub nomine Pomorum paradyſi, quem per omnia ſequutus eſt Cardan. lib. de ſubtilitatib. Sed & Theuetus lib. Singularium Americæ cap. 33. eundem deſcribit, Pacona. Paquouere. atque *Pacona*, arborem verò *Paquouere* Americis vocari tradit. Ouiedus verò nomine improprio Platanum appellat

lib.

lib. Historiæ Indicæ 8. cap. 1. cuius descriptionem tanquã pleniorem omissis ceteris (ne toties repetita Lectori fastidium pariant) hîc subiungemus.

INVENITVR, inquit, hic fructus Platani nomine, tametsi neque arbor dici possit, neque vera sit Platanus: sed planta quædam huic Indiæ haudquaquam peculiaris, & aliunde translata sub Platani nomine. Interdum autem hæc impropriè dicta Platanus in arboris celsitudinem excrescit, & hominis crassitiem intumescit: alias verò coxæ humanæ crassitie conspicitur, pro soli natura & vbertate augescens. Ab infimo ad summum folia fert amplissima, interdum duodecimum palmos longa, ternos aut quaternos lata, plerunque minora. Hæc ventorum flatibus facile multifariam dissecantur, & ex costa illa per folij longitudinem excurrente pendere spectantur eum in modũ dissecta. Tota planta veluti germen est aut surculus, in cuius summo enascitur pediculus aut malleolus brachiali crassitudine, qui vuam producit, viginti, triginta, interdũ centenos & plures fructus palmari longitudine brachialique crassitudine sustinentem, nonnunquam minores, quandoque etiam ampliores pro plantæ ipsius & soli fertilitate. Cortex huic satis crassus, sed qui facile eximatur, continens pulpam siue carnem bubulæ medullæ persimilem. Integra vua ante maturitatem colligenda est, cũ videlicet aliquis fructus flauescere incipit, deinde in ædibus suspendenda, illic enim plenam maturitatem cõsequitur. Hic fructus in duas partes per longitudinem apertus & vtrinque incisus, deinde insolatus, gratissimi est saporis, et caricas succi bonitate superat. Tegulæ item impositus, & in clibano coctus cor reficit, & suauissimus est. Sunt qui cum carnibus elixent, cortice exempto ollæ imponentes cùm carnes ferè coctæ sunt, diutinam enim coctionem nõ fert: sed neque maturus nimium, neque omnino acerbus deligendus est. Sunt qui crudum edant, at maturum, sine pane aliòue aliquo condimento, gratissimi etenim est saporis, nec minus salubris & facilis concoctionis. Caudex qui vuam profert annuus est & semel dũtaxat in vita fructus gignit: verum ad radices consurgunt quinque, sex, aut plures surculi qui parentem renouant, & subsequente anno fructum perficiunt. Exempta vua abijcitur planta vtpote

Platanus.

pote inutilis. Adeo verò fœcunda est hæc planta, vt nunquam intercidat, sed subinde nouas proles gignat, vt fructus toto anno vberrimè legere liceat. Formicæ huic plantæ admodum infestæ sunt, ideoque plurimæ hîc initio perierunt, antequàm aduersus eas inuenta essent remedia. Peregrina enim, vt initio diximus, est hæc planta, & huc ex magna Canaria anno Domini 1516. primum translata. Hæc ex prolixa Ouiedi descriptione desumpta.

De Doriones CAP. XI.

Doriones descriptio.

INTER *celeberrimos Indiæ fructus, recensentur à plerisq;* Doriones *in Malaca vocitati. fructus Melopeponis magnitudine, denso cortice rostratisq; tuberculis plurimis obductus, veluti is quem* Iaca *Goæ vocant, de quo cap. quarto diximus, foris virescens, intus verò concameratus, seminaq; exigui oui gallinacei magnitudine in singulis cameris continens, coloris & saporis eius condimenti quod ex amygdalis contusis, lacte, farina, aqua rosacea & sacharo fit,* Manger blanc *Galli vocant, non tamen ita mollescentia aut glutinosa: in nonnullis verò non candida sunt, sed pallidi coloris. Oßiculum hæc in se continent mali persici oßiculis persimile, sed rotundum. Folia huius plantæ medium palmum oblõga, acuta, salso gustu, colore viridi dilutiore parte auersa, interna verò parte admodum virescentia: flos è candido flauescens. Arborem Iuglandis modo prægrandem esse aiunt, folijs laurinis.*

Alia Doriones descriptio.

SVNT *alij qui hunc in modum describunt. Fructus est Strobili siue nucis pineæ magnitudine, interdum multo maior; & eiusdem fere formæ, nisi tubercula illa siue aculeos multò tenuiores acutioresq; haberet, Erinacei spinis ferè similes. Intus quatuor conca-*

came-

camerationibus siue cauitatibus cõstat, medullamq́; siue pulpam continet pinguedini illi lactis similem quã Hispani Nata, *Galli* Créme, *Itali Capo di latte vocant. Folio est virente, cuspidis lanceæ effigie, ducto per longitudinem duplici neruo, è quo deinde aliæ venulæ per folij latitudinem euagantur. Arborem ipsam ingentem ferunt, nec nisi post quadragesimum annum fructum edere; alij verò post quartum annum fructiferã esse. Fructus maturus viridis est quidem coloris, sed diluti & elanguescentis.*

* Cum hoc fructu plane conuenit Guanabanus Ouiedi, quem libr. 8. suæ Historiæ cap. 17. describit, quemq́ue per vniuersam fere Americam siue nouum orbem nasci tradunt.

GVANABANVS igitur procera arbor est, & formosa, folio eius Medicæ mali quam Limoneram appellant, virente: fructu pulcherrimo, mediani Melonis magnitudine, qui tamen interdum in capitis pueri crassitudinem excrescat. Cortex huic fructui viridis, & qui certis quibusdam squamis distinctus videatur, vt Strobilus, lenioribus tamen neque ita tumentibus, quandoquidem totus cortex tenuis sit neque crassior quàm in piris. Caro candidissima saporisq́ue delicatissimi, quæ facile, pinguedinis lactis instar, in ore resoluitur. Per eius carnem sparsa sunt semina magna, Cucurbitarum seminibus aliquanto maiora & nigricantia. Frigidus est hic fructus, & per æstus vtilis. Nam tametsi quis integrum Guanabanũ deuoret, nullum inde sentiet nocumentum. Infirma est ligni materies. Hæc Ouiedus. Guanabanus.

CETERVM hic Guanabanus diuersus est ab eo cuius Cæsar Scaliger lib. de Subtilitat. aduersus Cardanum exercitatione 281. partic. 6. meminit in hunc modum.

GVANABANVS arbor est Pini stipite, procera, folio magno oblongoque, fructus Melonis magnitudine: cortici, color viridis, splendor Cydonij, digitalis crassitudo. Caro intus candida, dulcedine lactis coacti, semina continet phasiolacea. Hunc enim esse puto qui superioribus Guanabanus.

annis ex Aethiopiæ Mozambique Antuerpiā allatus est fructus crassus, sesquipedali longitudine, cui densus durusque cortex tenui molliq́ue vt in cydonijs, sed viridi lanugine obductus, aliquot per longitudinē excurrentibus venis, siue potius sulcis vt in Melonibus. Extrema parte in mucronem desinit: Superiori verò, qua videlicet è ramis depēdet, pediculo inhæret firmo duro & fibroso. Cōtinet hic fructus pulpam candicantem qua Aethiopes in febrium ardoribus vtuntur sitis sedandæ gratia, iucunda etenim aciditate prædita est. Hæc siccata friabilis est, sic vt digitis trita in pollinem resoluatur, remanēte tamen perpetuo aciditate. Per hanc sparsa sunt semina renibus, aut Anagyridis legitimæ fructui similima, nigro tamē colore nitentia, ac ex vmbilico fibris quibusdam suspensa vt in eius icone conspicere est. Hæc terræ commissa, plantulas folio Laurinis simili protulerunt, sed quæ subsequente hyeme perierint.

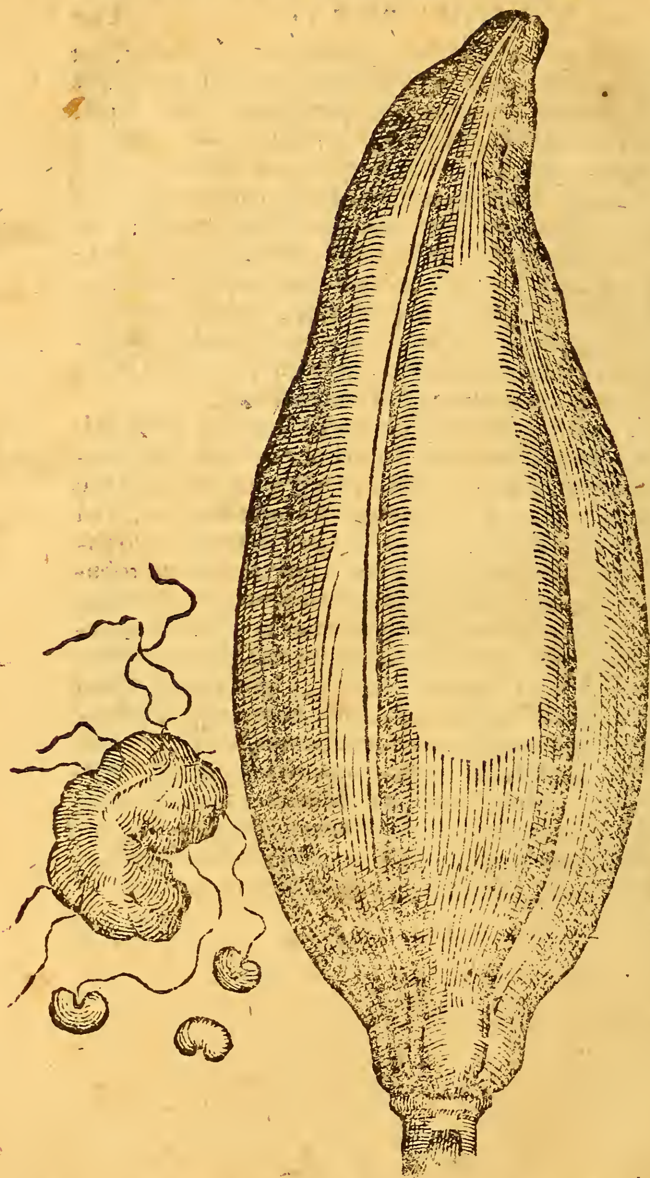
HVIC etiam similimum folijs tamen ab hoc diuersis describit Theuetus cap. 10. lib. Singularium Americæ his verbis. Tres sunt Hesperidū insulę ad Aethiopū promontoriū, Caput viride vulgo appellant. In harum vna arbor inuenitur, folio nostratis fici, fructu duorum fere pedum longitudine, crasso, magnis oblongisq́ue Cyprijs cucurbitis haud absimili. Nonnulli eo fructu vescuntur vt nos Melonibus: continet verò semina fabæ magnitudine leporinis renibus similia. His quidam simias alunt. Alij monilia ex his collo aptanda conficiunt: siccata enim & bene matura, aspectu pulcherrima sunt.

SED & alium fructum apud Canibales Theuetus & alij tradunt, cuius historia non malè nostro fructui quadrare videtur, præsertim si interiora, quæ à nemine describuntur, demas: idcirco num semina contineat phasiolacea incertum. Talis autem est descriptio. Inter reliquas arbores quas apud Canibales inuenire est, fructus quidā conspicitur, Cucurbitæ minori, aut Peponi quem Citrullum vocant haud absimilis, oblonga siue ouali forma, quali scilicet Struthionum oua sunt. In cibos haudquaquam admittitur: sed eius aspectus oculis gratissimus, præsertim onusta arbore. Canibales ex eo vascula conficiunt: sed tamen & eum ad superstitionis quoddā genus seruant. Siquidem

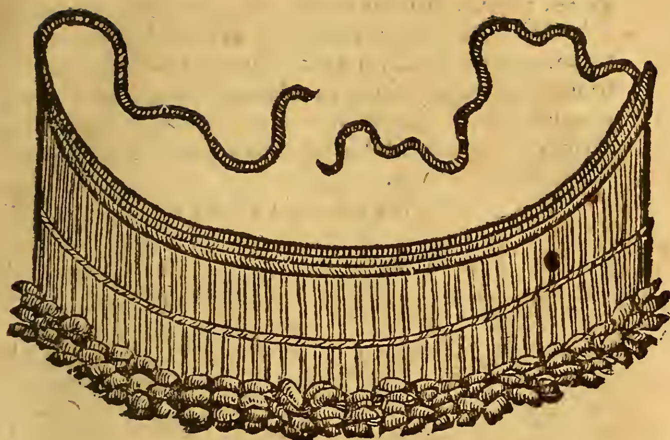
quidem hunc pulpa exempta, granis milij, lapillísue, aut re simili implent, varijsque plumarum generibus supernè exornant: deinde inferiori parte pertusum bacillo adaptât quem terræ infigunt. Huiusmodi fructus binos aut ternos in singulis tugurijs seruare magna cum reuerentia apud eos moris est. Existimant enim, cùm hûc fructum (quem *Maraka*, & *Tamaraka* nuncupant) manibus pertractât, crepitantemque ob milij grana iniecta audiunt, cum suo se Toupan, id est, Deo sermones conferre, atque ab eo quædam responsa accipere, sic à suis *Paygi* (Diuinatorum genus est, qui suffitu herbæ Petun, de qua nos aliâs, & quibusdam obmurmurationibus illorum Tamaraka diuinam facultatem tribuere perhibent) persuasi. Maraka.

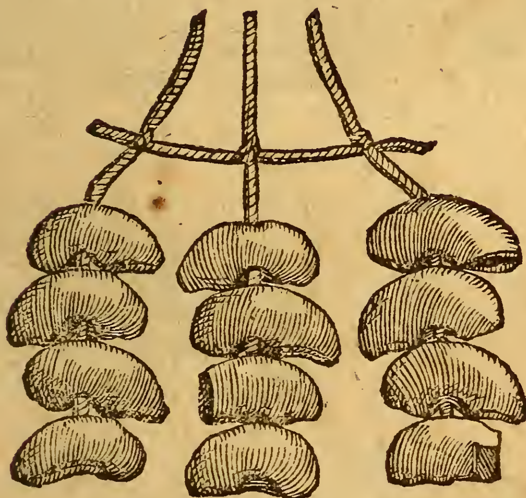
OVIEDVS lib. Indicæ historiæ 8. cap. 4. suum Higuero tetrasyllabum describit in hunc modum. *Higuero* arbor est prægrandis, veluti Morus nigra: Fructum fert Cucurbitæ rotundæ, interdum verò oblongæ similem. Sed qui rotundus est, summa rotunditate spectatur: Ex eo pateras, et alterius generis vasa conficiunt. Materie est robusta, atque apta sedibus, subsellijs, ephippijs, alijsque operibus fabricandis: mali etenim medicæ aut punicæ materiam esse diceres. Cortice facile delibratur: Folio est oblõgo, angusto, per extremum latiore, à quo ad pediculum vsque paulatim angustius fit. Indi nonnunquam præ aliorum fructuum penuria hoc vescuntur, hoc est eius carne, quæ cucurbitæ carni cùm adhuc viret similis est. Cortici color & forma Cucurbitæ. Maximus eius fructus libram aquæ continere potest: minimus verò pugnum magnitudine non excedit. Vulgaris est hæc arbor in Hispaniola, reliquisque insulis, & huius Indiæ continente. Higuero.

GVANABANVS SCALIGERI FORTE.

CETERVM hunc fructum, quocunque tandem nomine appelletur, quòd rarus eſſet & peregrinus, non negligendum, ſed huic noſtræ Epitomæ adijciendum putaui in gratiam ſtudioſorum rei herbariæ, qui eum Coldebergo, à quo mihi communicatus eſt, acceptum ferent.

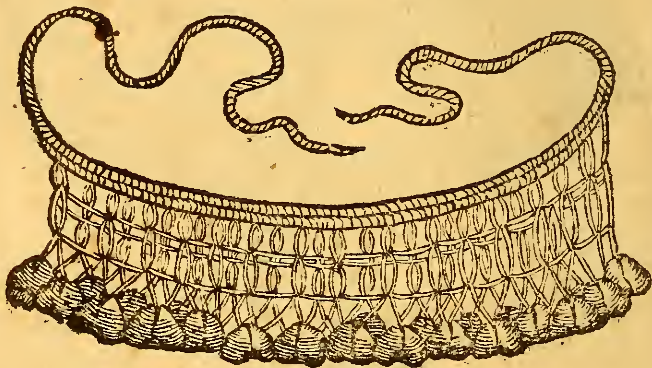

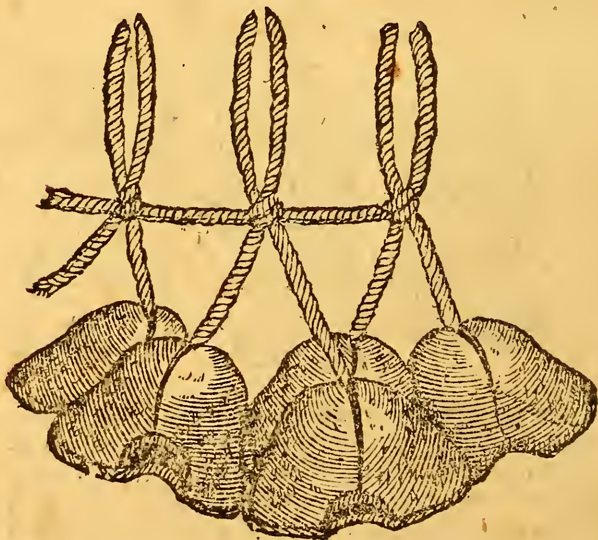
Porro apud me ſeruo ex huius fructus aut huic ſimilis ſeminibus, quibus exempta eſt medulla, lora duo filo xylino contexta: alia item bina è fructu quodam anguloſo. Conſtant verò ſingula lora duplici aut triplici filorũ xylinorum ordine reticuli modo contextorum, è quibus

 depen-

dependēt vacui fructus eo quem exprimi iussimus modo. His Canibales ad crura alligatis in suis saltationibus vti solent, quemadmodum apud Mauritanos atque etiā Hispanos nolarum et tintinnabulorum vsus est: mirū etenim quantum hi fructus ex mutua collisione sonitum edant. Posterioris meminit Thevetus cap. 36. Singular. Americæ in hunc modum.

AHOVAI THEVETI.

AHOVAY nomen est arboris fructu venenoso & lethali, magnitudine vulgaris castaneæ, candido, forma literam Græcam Δ. repræsentante. Huius nucleus præsentissimum est venenum, quod alter alteri in mutuis odijs & dissidijs, præsertim verò viri vxoribus infensi, aut contra vxores viris indignatæ propinare solent. Peregrinis sanè nullo modo eum fructum recens collectum communicant, atque ab eius etiam contactu liberos suos arcent, nisi cui exemptus sit nucleus. Eo etenim exempto, fructu pro nolis vtuntur, quas è cruribus suspendunt, tantumq; sonitum edunt, quãtum tintinnabula aut nolæ nostrates. Arbor ipsa Piri magnitudine, folio ternos aut quaternos digitos longo, duos lato, semper virente: cortex ligno candicans. Recisi rami succum emittunt lacteum. Arbor præcisa teterrimum spirat odorem: quam ob causam nullius est vsus, imo ne igni quidem struendo idonea.

De Mangostans CAP. XII.

SED & inter celeberrimos huius Indiæ fructus recensent quendam Mangostans *incolis nuncupatũ, gustus suauitate commendabilem. Eum exigui mali aurei magnitudine esse ferũt cortice cinereo (alij è viridi nigricante) pulpa quæ malorum aureorum pulpæ similis sit, sed quæ cortici non adhæreat.* Mangostans. Mangostans descriptio.

NASCITVR *hic fructus in pusilla arbore, Malo vulgari simili. Folijs est laurinis; floribus luteis. Hũc fructum dulcißimum esse perhibent, non tamen adeo, vt sua dulcedine nauseam moueat.*

De Iambos CAP. XIII.

MAGNA *apud Indos in æstimatione est is fructus cuius nunc mentionem facturi sumus, primum è Malaca (vbi plurimus nascitur) paucos ante annos huc tralatus.*

Iambos historia. EST *autem is fructus oui anserini magnitudine, aut paulò maior, colore ex candido purpurascente, pulcherrimo, odore rosaceo. Vel, vt verius dicam, similis est hic fructus magnis Gallis * recentibus (quas poma de Cuquo nuncupamus) cùm in odore, tum in colore: gustu suauissimo, sed humido. Vocatur in Malaca & hac regione* Iambos. — Iambos.

ARBVSCVLA *ipsa in Pruni magnitudinem assurgit, folia ferens magnam similitudinem habentia cum cuspide ferrea maioris alicuius lanceæ, viridia, aspectu pulcherrima: flos ruber odoratissimus, gustu acido. Firmis nititur radicibus hæc arbor, quoniã admodum fructifera est. Post quartum enim annum fructifera est, nec semel duntaxat fert in anno vt pleraq; omnes ferè arbores, sed pluries singulis annis nouos edit fructus.* — Iambos post 4. annum fructifera.

CONDIVNTVR *tum fructus, tum flores, atque ita asseruantur.*

* Nisi noster Auctor Gallas illas maiores, quæ in Robore passim per Hispaniam & Lusitaniam nascuntur, intelligat per Bugualhas grandes, quid sibi velit, ignorare me fateor. Ceterũ eas exigua pila palmaria maiores nunquam vidi, colore pulcherrimo rubicantes dum recentes sunt, & odoratas.

De Cydonijs Bengalensibus CAP. XIIII.

APPELLAVIMVS *hunc fructum Lusitanica lingua* Marmelos *de* Bẽgala, *id est, Mala cydonia è Bengala, quoniam sacchar o condita primũ ad me perlata sunt è Bengala, cum hac inscriptione,* vtilia sunt — Marmelos de Bengala.

aduer-

aduersus alui profluuia. *Intellexi autem ab amico, qui frequenter in proximas syluas venationis causa excurrit, hunc fructum non modò in Bengala nasci, sed eius multas arbores in continenti huius prouinciæ inueniri.*

CETERVM *legitimum huius fructus nomen tum in Bengala, tum in reliquis vbi prouenit regionibus, est* Sirifoles, *&* Beli: *Sirifoles quidem nomine vulgo cognitus est, Beli verò nomine medicus duntaxat, qui in suis scriptis hoc vocabulum sese inuenire aiunt.* Sirifoleo, Beli.

EST *verò ipsa arbor Oleæ magnitudine, aut amplior, folijs Persicæ mali, eiusdemq; odoris, floribus paucis & statim deciduis: fructu per initia tenero, colore ex viridi nigricāte, cortice tenui, magnitudine exigui mali aurei: sensim verò maturescēs fructus auctior fit, donec, iam plenā maturitatem consequutus, in Cydonij mali magnitudinem euadat; cortex autem densatur, exsiccatur, & indurescit veluti putamē nucis Indicæ quam Coccum vocant.* Beli historia.

FRVCTV *maturo pulpa siue medulla eximitur, quam in laminas sectam saccharo condiunt. Aut tener adhuc & immaturus muria asseruatur in vsum.*

SOLENT *Guzaratenses medici vti hoc fructu tenero adhuc & immaturo, aceto vel saccharo condito, in inueteratis alui profluuijs sistendis: adstrictionē enim illam semper conseruant tametsi matura cydonia.* Beli facultates.

RETVLIT *mihi Clarißimus vir Dimas Bosque Valentinus medicus rei herbariæ peritus, & nunc hîc* Dimas Bosque Medicus.

P 5 medi-

medicinam faciens, se, cum castra Illustrißimi Principis Domini Constantini in India pro Rege sequeretur in Iafanapatan, magno & admirabili successu vsum esse in profliganda dysenteria quæ vniuersum eius exercitum affligebat, cùm ad manum non essent vsitata remedia. Etenim nunc ex huius fructus succo & saccharo miuam parabat quam ægris daret: nūc pulpam eius emplastri modo ventriculo & aluo applicabat; modò pulpam saccharo exceptam vt in cydonijs solet, ægris exhibebat: interdum fructum assum insperso saccharo: nonnunquam cortices exempta pulpa decoquebat, atq; id decoctum per clysteres inijciebat, similem verò effectum præbebant, qualem balaustiorum aliorumq; adstringentium medicamentorum, quibus vti solemus, decocta præstare solent.

A T *silentio prætereundum non est quod eadē castra sequenti contigisse refert. Dederat seruo Aethiopi bina huiusmodi mala assanda, vt ea cuidam militi dysenteria laboranti edenda præberet: verùm, dum assantur, ea crepuerunt, ipsáq; pulpa Aethiopis faciem, pectus et brachia sic adußit, vt puluere tormētario vstulatus videretur: quod contigisse puto ob pulpæ lētorem & viscidıtatem simul & adstrictionē, quæ semel accensa vehementius vrit, quàm sicca aliqua materia, quemadmodum ferrum incensum magis quàm lignū aut stupam vrere videmus.*

De Carambolas CAP. XV.

F R V C T V S *est in Goa magnitudine minoris oui gallinacei, in quatuor, vt videtur, partes distinctus, flauescens,*

uescens, qui in Malauar Carambolas *vocatur, in Canara & Decan* Camariz,*in Malayo* Balimba. Carambolas, Camariz, Balimba.

N v l l v s *eius in medicina vsus, præterquam quod in febribus quotidianis exhibetur; & ex eius succo, cum alijs idoneis, fiunt collyria ad oculorum lippitudines vtilia.* Carambolas facultates.

P l e r i s q v e *bene sapit hic fructus, præsertim qui vinosus est. Saccharo conditur, gratissimusque est palato. Eo verò vtor syrupi acetosi loco.*

De Ber cap. XVI.

V o c a t v r *hic fructus in Canara* Bor, *in Decan* Ber, *in Malayo* Vidaras, *præstantior quidem nostrate, sed ei qui in Balaguate nascitur bonitate cedens.* Bor, Ber, Vidaras.

A l i v s *alio suauior est, sed tamen aliquid adstrictoriæ facultatis retinet, quoniam nunquã ita maturescit, vt commodè exsiccari possit, quemadmodum is qui in Anafegua prouenit. Hanc ob causam, expectorantem facultatem obtinere nõ potest vt Zizipha, è quibus syrupum conficimus. Sed cùm alijs esui aptis malis careamus vti sunt camuesæ Hispanis dictæ, commendantur hi apud nos.*

D i f f e r t *arbor à Ziziphis, magnitudine Mali, eiusdemque folijs, minus tamen rotundis: verùm nõnihil spinosa est.*

De Ambare cap. XVII.

F r v c t v s *est hic in India,* Ambare *vocant, nucis magnitudine, nullius in medicina vsus. Sed eo solent* Ambare.

lent cibos condire, vt palato gratiores reddantur: maturus enim, odoratus est, gratamq́ aciditatem retinet. Cartilagineo quodam integitur cortice, virescente dum immaturus est, at in maturo fuluus est color.

* Ludi. Roman. lib. nauigat. 5. cap. 15. hunc fructũ *Amba* nominat. Est item, inquit, alius fructus *Amba* nomine. Eius caudex *Magna* dicitur, similima est arbori, frequentesque, vt Piro fructus. Is iuglandem nucem è nostris effingit, cùm iam sunt absoluti. Quum maturescit, fului, eiusdemque splendentis coloris est. Intra corticem occultatur fructus, vt amygdalæ aridæ. Damasceno, gustu suauior est fructus: conduntur in cadis vt apud nos oliuæ, sed sunt longè meliores.

Amba. Magna.

De Iambolones CAP. XVIII.

NASCITVR *sponte frutex quidã in agris Myrti effigie, sed folijs Arbuti. Fert is fructum maioribus oliuis persimilem, sed gustu admodum adstringentem, incolæ* Iambolones *vocant. Muria conditur oliuarũ modo.*

Iambolones.

CETERVM *neque hic fructus, neq;* Iaca *admodum salubres ab huius regionis incolis æstimantur.*

De Brindones CAP. XIX.

Brindones.

IN *hac regione est fructus quidam* Brindones *vocatus. Is foris aliquantulum rubicat, intus verò sanguinis modo rubet: gustu admodum acido.*

INVENITVR *interdum foris nigricans (qui color maturitate conciliatur) nec adeo acidus vti superior, qui tamen non minus quàm ille intus rubeat.*

MVLTORVM *palato sapidus est hic fructus, meo verò minimè, ob nimiam aciditatem. Eo tinctores*

res

res vtuntur. Cortex verò asseruatur atque mari aliô transuehitur aceti conficiendi gratia: quod à Lusitanis quibusdam etiam in Lusitania factum est. Acetum è Brindones.

De Indico Melone CAP. XX.

EST apud Indos Melonis genus prægrande & rotundum, oblongius tamen aliquantulũ, formaq́ue quodammodo ouali, quod Lusitanis Indiam incolentibus Pateca (corrupto ab Indorum Batiec vocabulo) dicitur. Hunc Melonem per longitudinem non aperiunt, vt melopepones nostrates comesturi aperimus: sed per transuersum secant. Et licet dulcedine à nostris superetur hic Melo: attamen suauis est, refrigeratq́ue mirũ in modum & humectat, tota carne sese in quendam liquorem resoluente. Melo indicus. Pateca, Batiec.

VTILIS est in biliosis febribus, & ardentibus, aduersus iecoris & renum ardores, vt experientia didicimus. Vrinas ciet: solentq́ue sani eum fructum edere, quatuor horis à ientaculo, quoniam tum maximè sit infestus calor. Melius tamen mihi facere viderentur, si ab eis suas mensas auspicarentur. Melonis Indici facultates.

HVIVS semina (quæ ante maturitatem candida sunt, per maturitatem verò nigra) somnum prouocant, eaq́ue reliquis seminibus frigidis, tametsi eis non careamus, præstantiora æstimamus.

REFERVNT Arabes & Persæ primum ex India hunc fructum ad se delatum, eamq́ue ob causam Batiec indi appellant, id est Melonem indicum; quo nomine etiam Auicennæ appellatur multis locis. Batiec enim eorum lingua Melonem sonat. In India verò ab ipsis Batiec indi.

Calangari. *ipsis incolis* Calangari *dicitur.*

MEMINIT *huius Auicenna libr. 4. fen. 1. cap. 39. cap. de Tertiana pura, ac eum multis laudibus commendat.*

PVTARVNT *nonnulli id Melonis genus quod in Hispaniæ Castella nascitur, quodq́ue* Budiecas *vocant, esse hunc Melonem indicum, & deprauato à* Batiec *nomine* Budiecas *appellatum. Sed plurimũ falluntur. Nam plurimum ab hoc differt tum foliis, tum tota planta, quæ Melonum indicorum modo per solum non extenditur & serpit, sed sese in altum attollit.*

Budiecas.

AIVNT *etiam in Africa Indicis similem nasci: sed cùm non viderim, affirmare non ausim.*

IGNORABANT *eruditi huius regionis medici, istius Melonis in medicina vsum (non solent enim ad huiusmodi minutias sese abiicere, & in suis curationibus experientia & consuetudine duntaxat nituntur) sed à me edocti, eis vti cœperunt.*

* Cum hoc fructu similitudinem quandam habere videtur, quam Lud. Roman. lib. 5. nauigat. cap. 15. describit in hunc modum. Habent in Calecut fructus quosdã Cucurbitis similes, sed conditurae aptiores. Res est non indigna memoratu, huic nomen est *Comolange.* Oritur inculta tellure Peponum modo.

Comolange.

De Mungo CAP. XXI.

Mungo. EST *verò* Mungo *semen viride, quod per maturitatem fit nigrum, Coriandri sicci magnitudine. Pabulum est equorum; interdum tamen etiam ab hominibus editur. Guzarate & Decan incolæ in febribus hoc modo vtuntur.*

FEBRI-

FEBRICITANS *cibo abstinet per decem, nonnunquam per quindecim dies: post quos illis huius fructus decoctum propinatur, in quo nonnihil pulpæ remanserit: deinde cortice delibratum* Mungo *& instar* Orizæ *coctum febricitanti exhibent, Panẽ verò triticeum non nisi post multos dies præbent. Non enim carent frumento hæ prouinciæ, tametsi non stercorentur & colantur agri quemadmodum apud nos: sed superficialiter duntaxat aratũ solum, propria pinguedine & vbertate etiam interdum sine pluuia, frumentum sibi mense Nouembri commissum, medio Ianuario colligendum & maturum exhibet.* Mungo vsus.

NASCI *etiam ferunt in Palæstina hoc Mungo. Eius meminit Auicenna, libr. 2. cap. 488. vocátque* Messe ✱, *Bellunensis eius interpres* Mens (Mex *autem debere dici ab eruditis medicis Arabibus edoctus sum) item alio loco lib. 1. Fen. 3. cap. 7. vbi prohibet auiculas cum mex edi, quoniam cùm facilioris sint concoctionis quàm mex, periculum sit ne crudum adhuc mex cum earum chylo ad hepar rapiatur.* ✱ Meisce habent nostra exemplaria. Mex.

De Curcas CAP. XXII.

NASCITVR *in Malauar fructus quidam magnitudine Auellanæ cũ suo putamine, non tamen adeo rotundus est, candidus, gustu quali sunt tubera cocta: hunc* Chiuiquilenga *vocant, id est, exiguum Inhame* ✱ : *in Cairo, vbi frequens est,* Curcas *(sic etiam in quibusdam Malauar locis) in Cambaya* Carpata. *Dependet ex ramis cuiusdam plantæ, quæ seritur: nullus, quod sciam, in medicina vsus.* Curcas descriptio. Chiuiquilenga. Curcas. Carpata.

QVAN-

QVANTVM *coniectura consequi possum, videtur Serapio lib. simp. cap. 225. huius meminisse, vocasseq́;* Habelculcul ✱ *corrupto vocabulo, cũ* Habalculcul *dixisse deberet, quod* Curcas *significat (nisi nos ipsi fortè* Curcas *corruptè vocemus)* Hab *enim magnũ semen sonat,* al *articulus est genitiui quẽadmodum aliquando diximus. Scribit autem Serapio eius frequentem vsum seminis quidem copiam facere, sed colericam quam vocant paßionem excitare: quæ omnia Malauares huic fructui tribuunt.*

Habelculcul.

EIVS *meminit Rhases, de re med. lib. 3. cap. 20. vocatq́;* Kilkil, *sed forsitan corruptè.*

Kilkil.

SED *quoniam in Colericæ paßionis (quam veteres medici Choleram dixerunt) mẽtionem incidimus: Vocatur hic affectus* Morxi *Indis, id est, affectus ob nimiam cibi ingurgitationem causatus, (nos corruptè* Mordexi) *Arabibus* Hachaiza, *tametsi corruptè legatur in Rhaze* Saida. *Multò autẽ acutior apud Indos est hic morbus, quàm apud nos, præsentibusq́; eget remedijs. Nam plerunque intra vigintiquatuor horarum, interdum verò decem horarum spacium hominem necat: sed nõnunquam etiam intra quatuor dies solummodo.*

Cholera morbus.

Hachaiza.

SOLET *autem eos magna ex parte inuadere qui voraces sunt, & lasciuiæ nimium dediti, præsertim verò mensibus Iunio & Iulio.*

* *Inhame* Lusitanis vocatur planta quædã amplissimis folijs iuxta aquas & in ipsis aquis nascens. Verùm non sponte prouenit, sed seri debet. Eam tametsi nonnulli Arũ Aegyptium esse censeant, Colocasiam potius nobis videri Deo annuente aliquando demonstrabimus. Ab hoc Inhame non id est quod alio nomine *Yuca* vocatur, ex qua

Inhame.

Ameri-

Americi farinam conficiunt.

* Videtur Serapio eo loco (quod tamen pace nostri Auctoris dictum volo) non Curcas intelligere, sed suum potius Secacul.

De Caceras CAP. XXIII.

INVENITVR *hîc radix Trasium modo in ipsis terræ visceribus nascens, quæ deinde per siccitates cauliculum emittit dodrantalem, folia simul implicata, virentia Iridi luteæ aquaticæ siue Gladiolo similia. Dehiscente per siccitates terra exilit tuberum modo, deinde siccata castanearum saporem refert: non siccata autem, ingrati saporis est.* Caceras *hîc vocant.* Caceras descriptio.

De Datura CAP. XXIIII.

PLANTA *quam huius regionis incolæ* Datura *appellant, caule est crasso, folijs amplis, Acanthi similibus, minoribus tamen, per extrema & in ambitu aculeatis, multos secundum longitudinem neruos habentibus, insipidis fere, nisi quòd admodum sint humida, & gustu nonnihil amara, odoremq; foliorum Raphani aliquantulum æmulentur. Flos in extremis ramis prouenit colore Rorismarini, magna ex parte rotundus. Nascitur in Malauar.* Datura descriptio.

INIICITVR *à furibus hic flos, aut eius semẽ in cibos eorum quos deprædari volunt: mente enim quodammodo alienantur quotquot id medicamentum sumunt, & in risum soluuntur, magna cum libertate sinentes quod lubitum est deprædari. Durat verò hæc mentis alienatio viginti quatuor horarum spacio.* Datura mentem offendit.

PRIMA *cura esto vomitum cientia exhibere, vt quidquid in stomacho remãsit, vnà cum cibo eijciatur: deinde euacuare & diuertere oportet validis cly-* Curatio.

ſteribus, & forti crurum paulò ſupra pedem confrica-tione, fortibusq; ligaturis: interdum etiã venam ſeca-re in maiore pedis articulo.

HORVM *remediorum vſu, nemo ex meis vnquã periclitatus eſt: ſed omnes Dei beneficio intra viginti quatuor horarum ſpacium curaui.*

PROPINATVR *à pleriſque hoc medicamentum ridendi & relaxandi animi gratia, cùm vident eos qui id ſumpſerunt velut amentes & ebrios ferri. Attamen non placet hic ludus, & ne in ſeruis quidem experiri velim.*

De Bangue CAP. XXV.

Bangue. Ofium.

QVIA *nonnulli in ea opinione fuerunt, vt putarent* Bangue *Indis dictum ab Opio, quod illis corruptè* Ofium *vocari dixi, non differre, non abs re fore duxi, pauca de* Bangue *diſſerere.*

Bangue deſcriptio.

EST *igitur Bangue planta Cannabi haud abſimilis, niſi quod huius ſemen Cannabino minus eſt, nec ita candicãs vt illud: deinde huius ſtolones lignoſi nullo fere cortice veſtiuntur contra quã in Cannabi. Poſtremo Indi huius ſemen & folia edunt vt fiant in venerem procliuiores, cum Auctores contrarias facultates Cannabino ſemini tribuant, videlicet, quod genitale ſemen exſiccet.*

Bangue ſuccus.

COGITVR *autem hic ſuccus è folijs contuſis, interdum ex ſemine, cui nonnulli admiſcent fauſel virentem (nam inebriant & quodammodo ſenſus cerebri lædunt) aut nucem moſchatam, & macim, interdum garyophyllos, interdum caphuram de Burneo cognominatam, alij ambarum & moſchum, plerique o-*

pium,

pium, vt potentiores Mauritani. Nullam verò ex eo aliam vtilitatem capiunt, nisi quod in extasin quodãmodo rapiantur, atq; omni solicitudine liberentur, tenue quiddam ridentes.

CETERVM *eius vsus primum excogitatus esse dicitur vt Imperatores exercituum & militares homines qui perpetuis vigilijs torquerentur, hoc Bãgue, aut vino, aut opio epoto, veluti ebrij ferrentur, & omni velut solicitudine & labore soluti, altius dormirent.*

SOLEBAT *enim dicere magnus Sultanus Badur Martino Alfonso de Sousa regio consiliario, quem plurimum diligebat, & cui secretiora consilia credebat, quod cùm in somnis adire vellet Lusitaniam, Brasilium, Asiam minorem, Arabiam, & Persiã; pauxillum Bangue duntaxat sumebat, quod saccharo conditum, & supra recitatis simplicibus permistum,* Maju *vocant.* Sultanus Badus. Maju.

De Anil CAP. XXVI.

ANIL *Arabibus, Turcis omnibusq; ijs nationibus dictum, vocatur in Guzarate, vbi fit,* Gali, *nunc verò à plerisque* Nil. Anil. Gali. Nil.

HERBA *est quæ seritur singulis annis, Ocymo * similis: eodem enim modo colligitur, & siccata maceratur. Hanc deinde probè contusam & in panes coactam, per aliquot dies siccandam exponunt, & siccata, viridi colore prædita videtur: quóque magis exsiccatur, eò magis ad cœruleum colorem tendit, donec tandem in cœruleum exsaturatum siue venetum colorem euadat.*

Anil delectus. *Id Anil probatur quod maximè purum est, quódque vstum arenæ modo non remanet, sed in tenuissimam farinam diffunditur. Alij id præferunt quod in aquam coniectum fluitat. Leue igitur esse debet, & bene coloratum.*

Mangiriquã. * Mangiriquam habet Auctor quod vocabulum, quotquot Lusitanos consului, Basilicum seu Ocymum interpretati sunt. At mihi eorũ interpretatio haudquaquã placet. Siquidem non solemus ex Ocymo pastillos conficere, sed potius ex Isatide, quæ cum huius plantæ descriptione multò elegantius quadrat.

De Anonymo CAP. XXVII.

Planta peregrina. NASCITVR *in Malauar planta miræ naturæ, nam si quis manum admoueat, illico contrahitur. Folia Polypodij, flores verò luteos habet. Nullus veterum huius, quod sciam, mentionem fecit. Eam verò intelligere videtur qui Americam descripsit, quoniam in Peru prouincia plantam nasci asserit, cuius folia solo contactu siccantur.* Planta in Peru nascens.

De quibusdam Indiæ regibus. CAP. XXVIII.

CETERVM, *quoniam plerunque Nizamoxa & quorundam Indiæ Regum in his nostris commentarijs mentionem fecimus: non alienum à nostro instituto fore iudicaui, si quid de his alijsq; nõnullis Orientis Regibus commemorarem.*

ELAPSI *sunt igitur circiter trecenti anni, quod potens quidam Rex in regno Dely, magnam illius Indiæ, quæ intra Gangem est, partem occupauit, & regnum Balaguate siue Balagate quibusdam Regulis Gentilibus ademit.*

Eo-

EODEM *tempore tyrannidem in Cambaya occuparũt quidam Mauritani, expulsis legitimis dominis Gentilibus quos* Reisbutos *vocant.* Reisbutos.

A REGVLIS *Balaguate originem ducere creduntur, quos nunc* Venezaras *appellant, tum alij hanc regionem incolentes* Colles *nuncupati. Sed tũ hi, tum quos Reisbutos vocant, præda & latrocinijs vitam in hunc vsque diem sustentant. Illis totum Regnum Decan. His, Reisbutis scilicet, Cambaya regnũ tributum pendent, vt ab eorum incursionibus se redimant. Nec hactenus à vicinis Regibus domari potuerunt: nam strenui sunt & militares viri. Sed etiam ipsi Reges pecuniarum auidi, illos impunè grassari sinunt, modo prædæ partem auferant.* Venezaras. Colles.

EST *verò hoc regnum Dely procul in continenti situm Septentrionem versus, & Corasone vsq; extenditur. Frigida admodum est regio, niuibus & gelu per hyemem non minus diuexata, quàm nostra Europa.* Regnũ Dely.

HOC *regnum occuparunt, elapsi sunt triginta amplius anni,* Mogores *quos* Tartaros *nuncupamus. Sed aliquanto post tempore Tartaris ademptum est idem Regnũ ab vno Equite, qui infensus Regi Bengala quòd eius fratrem occidisset, seditionem aduersus Regem mouit, eoq; trucidato regnũ Dely, aliaq; multa regna occupauit, ita vt omnium sui temporis potentissimus Rex fuerit existimatus. Nam à viris fide dignis accepi eius ditionem octingentas leucas ambitu occupasse.* Mogores. Tartari.

ERAT *hic Eques initio dominus montium quorundam vicinorum regno Bẽgala, vocatusq; fuit* Xa-

Xaholam. holam, *id est, Rex mundi.*

Tamirhan. Tamberlanes. Tamir-langue. *De huius gestis maior historia conscribi posset, quàm de magno* Tamirhan, *quem nos corrupto nomine Tamberlanem vocamus, nonnulli* Tamir-langue, *idq; melius, quod Tamir proprium eius nomen fuerit, &* langue * *claudum significet, quemadmodum ipse erat.*

Xaholam. CETERVM *cum hic Rex* Xaholam *occupasset Decam & Cuncam, nec posset tantum imperium continere, rediijt ad sua: & his postremo occupatis regnis suum Consobrinum præfecit.*

DELECTATVS *est semper eius Consobrinus peregrinis nationibus vt sunt Turci, qui propriè sunt Asiæ minoris incolæ quam nunc* Natoliam *appellant: Rumes, qui Thraces sunt; Corasones, quos nonnulli Arios putant, & Arabes.*

DIVISIT *autem regnum in prouincias, quibus præfectos dedit. Maritimam eam regionem quæ ab Angediua vsque ad Cifardam per sexaginta leucas extenditur, deinde interiori regione cum alijs terminatur Prouincijs, gubernandam dedit* Adelham, *quẽ nos* Idalcam *appellamus.* Adelham. Idalcam. *Ei prouinciæ quæ à Cifardam vsque ad Negatona extenditur per viginti leucas, interiori verò regione alijs prouincijs, & Cambaya iungitur, præfecit* Nizamaluco.

Nizamaluco. HI *solum duo præfecturam obtinuerunt in Cuncam, qui tractus est maritimus vsque ad montẽ* Guate *appellatum.* Guate, mõs. *Latè patet hic mons, & multis locis præaltus est, illud autem mirum, eius fastigium in pulcherrimam planiciem desinere. Et quoniam lingua* Persi-

Persica Bala *fastigium significat*, Guate *verò montem*, *vasta illa vltra eum montem prouincia*, *nomen* Balaguate *inuenit*; *quasi dicas supramontanam vel vltramontanam.* Bala, fastigium.

BALAGVATE *igitur prouinciæ præfecti sunt* Imademaluco, *quem nos* Madremaluco *appellamus*; *&* Cotalmaluco, *&* Verido. Idemaluco, Madremaluco, Cotalmaluco, Verido.

ERANT *verò omnes isti Præfecti, peregrini natione, præter* Nizamaluco *quem ex Decan oriundũ prædicãt, & filium esse vnius Tocha Regis* Daquem *cum cuius vxore stupri consuetudinem habuerit Rex* Daquem. *Hinc fit vt* Nizamaluco *ex regiæ stirpe se prognatum prædicet: reliquos verò Præfectos Regis esse seruos & regia pecunia emptos.* Rex Daquem.

SVCCESSV *verò tẽporis factum est, vt hos omnes Præfectos tæderet obsequij regij. Cõiuratione itaque inter se facta, prouincias quibus præfecti erant singuli sibi occuparunt, & captum Regem* Daquem, *in Beder primaria regni Decam vrbe*, Verido *vni ex Præfectis custodiendum dederunt.*

HVIVS *coniurationis etiam participes fuerunt Gentiles quidam, veluti* Mohadum coja, *&* Veriche, *quibus cesserunt regiones amplæ cum aliquot opulentis vrbibus: videlicet* Mohadum, *vrbs Visapor, quæ nunc est regia* Idalcam, *& Solapor & Paramda, quas postea illi ademit* Nizamaluco. Veriche *suam prouinciam retinuit.* Mohadum coja. Veriche.

PROAVVS *eius* Adelham *qui nunc viuit, vnus è coniuratoribus fuit, natione Turcus: mortuus est anno quingẽtesimo trigesimo quinto supra millesimũ.* Adelham.

Valde potens is semper fuit: at ei bis ademerunt Lusitani ciuitatem Goa quæ ducentis leucis ab ostijs fluminis Indi, quem incolæ Diul *vocant, abest.*

Nizamaluco. A V V S *eius* Nizamaluco *qui nunc rerum potitur, pater illius mei amici quem aliquoties curaui, à quo plus duodecies mille pardaons accepi; & , si aliquot mensibus singulis annis apud eum hærere vellem, in stipendium annuum offerebat quadraginta millia, quod accipere nolui: obijt anno nono supra millesimum & quingentesimum. Hic erat, vt supra dixi, ex Decam.*

Imadmaluco. I M A D M A L V C O, *vel* Madremaluco, *natione Circaßius fuit, initio Christianus: mortuus is est anno millesimo quingentesimo quadragesimo sexto.*

Cotalmaluco. C O T A L M A L V C O, *natione Corasone: mortuus est anno quadragesimo octauo supra millesimum & quingentesimum.*

Verido. V E R I D O, *natione Hungarus & initio Christianus, anno millesimo quingentesimo & decimo mortuus est.*

C E T E R V M *ante quàm ad horum nominum interpretationem accedamus, quædam præmittere lubet huic nostro proposito deseruientia.*

Rao. Naique. R A O *lingua indigena Regem significat*: Naique *verò Tribunum militum, aut Capitaneum vulgo vocatum. Admittentibus ergo his Regibus aliquem Gentilem indigenam in suum famulicium & ministerium, si exiguo honore illum censent, proprio eius nomini vocabulum* Naique *adnectere solent, vt* Saluanaique, Acem naique: *Si verò multo honore dignum censent,* Rao *vocabulum adijciunt, vt* Chitarao.

rao. *Sed* Rao *simpliciter & sine additione prolatum Regem Bisnager per excellentiam significat, qui olim certe ab* Adelham *multum diuexatus est: nunc verò, reliquis totius Decam regulis potentior est, & ab eis fidelitatem accipit.* Rex Bisnager.

S E D *vt ad rē redeamus.* Adel *lingua Persica* Iusticium *significat:* Ham *verò apud Tartaros Regem sonat: & quoniam eos quibus fauent Ham vocant: hinc factum est vt* Adelham, *quasi Rex iustus dictus sit, cum ipse & eius similes iustitiam haudquaquam coluerint. Hunc Hispani* Sabayo *appellant, quoniam vt intelligo Arabica & Persica lingua* Saibo *Dominum sonat, quo nomine per excellentiam vocatur.* Adel-Ham. Sabayo. Saibo.

M A L V C O *regnum sonat, &* Neza *lāceām lingua Persica: hinc dictus est* Nizamaluco *quasi lancea regni.* Maluco. Neza.

S I C Cota *idem est Arabibus quod arx Latinis: hinc* Cotalmaluco, *id est, arx regni.* Cota.

I M A D *eadem lingua Solium sonat: hinc* Imadmaluco, *id est, Solium regni.* Imad.

V E R I D O *conseruationem significat: hinc* Melique verido, *quasi dicas Regem conseruationis. Siquidem à nonnullis vocati sunt hi Præfecti, non* Maluci, *sed* Meliques, *quasi dicas Regulos. Sed nec* Maluco *propriè regnum significat, sed regionem aut prouinciam.* Verido. Melique.

P O R R O *quoniam* Nizamaluco *interdum à me* Nizamoxa *appellatur, huius vocabuli significationem prætermittendam esse non duco.* Nizamoxa.

X A I S M A E L *pater eius* Xatamas *qui nunc* Xa Ismaël. Xatamas.

rerum in Persia potitur ex humili genere euectus est in summum Imperatorem: & controuersiam cū Turcorum Imperatore habuit super sua religione. Is omnibus vicinis regionibus quæ eius religionem excipere non vellent, cruentum intulit bellum. Huic succedens filius Xatamas, *idem mandatum dedit Regulis regionis Decam: & eos titulo* xa *quod regem Persica lingua sonat, decorauit. Hinc factum est, vt nunc* Adelxa, Nizamoxa, Cotumixa *appellentur, nomenq́ue regium saltem retineant: tametsi monetam cudendi facultatem non habeant, nisi æream. Huius religionem amplexus est* Nizamoxa: *at reliqui Reguli post Legati eius abitum, eam reiecerunt.*

Xa. Adelxa. Cotumixa.

Hvnc xaismael *appellarunt etiam Turci* Sofy: *quoniam sui exercitus Imperatorem virum strenuum habuit nomine Sufi.*

Sofy. Sufy.

Svnt *qui* Xeque *non* xa *dicendum putent: sed errant. Nam tametsi xeque dignitatis sit nomen, quippe Xeque senem significat (vnde dicuntur xeques Arabes) tamen* Xa Ismael *dicendum est.*

Xeque.

* Mathias à Michou lib. 1. de Sarmatia Asiana cap. 10. paulò aliter, vbi de Tartarorum Imperatoribus agit: Quartus, inquit, Imperator ex Bathi genitus fuit. *Temir cutlu*, & interpretatur ex Tartarico felix ferrum, temir felix, & cutlu ferrum: erat siquidem felix & bellicosus. Iste est Tamerlanes in historijs celebratus, qui totam Asiam vastauit, & vsque ad Aegyptum pertransijt, &c. Et paulò post. Fuit & alius princeps Tartarorum eo tempore *Acsac cutlu*, quod in Latino sonat claudus, vel claudum ferrum: quoniam claudus erat sed ferox. Is multa bella feliciter gessit, &c.

Temir cutlu. Acsac cutlu.

FINIS.

INDEX
EORVM QVÆ HOC LIBRO
CONTINENTVR.

areca.

cala fu

fula.

imiga.

R Paquo-

ERRATA.

Pag. 8. *in prioris libri capitib.* Faufel. Pag. 15. *lin.* 18. *Baſora* 16,24. *Abohali* 31,5. *Sextarium.* 39,20. *Malauar* 41,13. *alatæ.* 45, 4. *deſcriptioni magis con. &c.* 46,37. *Faufel.* 41. *exhibendi occaſionem, legendum* 50, 6. *ſumunt.* 60, 27. *lacteus.* 63,22. *cadmia.* 82,26. *lib.2.cap.* 84,20. *Ruellius verò libro &c.* 87,26. *indicar* 90,1. Sambarane. 122,19. *Coldembergus*, 26. *exſuccā.* 141. *poſtrema lin.* *Theuetus.* 143,21. *hydrophouia* 144,15. *Mexir.* 146,17. *Manard.* 160,2. *intus candicans.* 166,23. Badefrangi. 167,21. *Souſa.* 179,7. *auctor libr. 2. cap.* 151. *in* Tro. 17. *adſtringunt.* 180, 19. *Zedoa* 182, 1. *Zerumbæ* 208, 6. MAXIMAE. *Comorim* 240, *lin. penult. At hoc.*

EXCVDEBAT CHRISTOPHORVS
PLANTINVS ANTVERPIÆ, ANNO
M. D. LXVII. MENSE APRILI.

